

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

DOĞAKA
T.C. DOĞU AKDENİZ KALKINMA AJANSI
THE EASTERN MEDITERRANEAN DEVELOPMENT AGENCY

TR63 DÜZEY-2 BÖLGESİ BÖLGE PLANI

2024-2028

Osmaniye

Hatay

Kahramanmaraş

YEŞİL
UYGULAMALAR

VERİMLİLİK

ALTYAPI
SEKTÖRLERİNDE
İYİLEŞME

AFETLERE
KARŞI
DİRENÇ

İÇİNDEKİLER.....	3
TABLolar	5
ŞEKİLLER	5
HARİTALAR	5
KISALTMALAR	6
1. YÖNETİCİ ÖZETİ	7
2. PLAN HAZIRLIK SÜRECİ	13
3. BÖLGEYE GENEL BAKIŞ VE DEPREM SONRASI DEĞERLENDİRME	14
4. STRATEJİK ÖNCELİK, HEDEF VE TEDBİRLER	24
4.1. STRATEJİK ÖNCELİK 1. KENTSEL VE SOSYAL ALTYAPININ İYİLEŞTİRİLMESİ	24
HEDEF 1. KENTSEL VE SOSYAL ALTYAPI VE ÜSTYAPI OLANAKLARI GELİŞTİRİLECEKTİR.	29
HEDEF 2. BÖLGEDE AFET RİSKLERİ AZALTILARAK BÖLGENİN AFETLERE KARŞI DİRENCİ GELİŞTİRİLECEKTİR.	32
HEDEF 3. BÖLGEDE KENTSEL VE KIRSAL ULAŞIM ALTYAPILARI İYİLEŞTİRİLECEKTİR.	34
HEDEF 4. SAĞLIK VE EĞİTİM ALTYAPILARI İYİLEŞTİRİLECEKTİR.	36
HEDEF 5. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ KURUMSAL KAPASİTELERİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE ETKİNLİKLERİNİN ARTIRILMASI SAĞLANACAKTIR.	38
4.2. STRATEJİK ÖNCELİK 2. SANAYİ VE HİZMETLER SEKTÖRÜNDE İYİLEŞMENİN SAĞLANMASI	39
HEDEF 1. BÖLGENİN ÜRETİM VE TİCARET KAPASİTESİ GELİŞTİRİLECEKTİR.	51
HEDEF 2. KÜLTÜR VE TURİZM SEKTÖRÜNDE FİZİKİ, TEKNİK, KURUMSAL VE BEŞERİ KAPASİTE GELİŞTİRİLECEK VE TURİZM ÜRÜNLERİ ÇEŞİTLENDİRİLECEKTİR.	57
HEDEF 3. BÖLGEDE İNSAN KAYNAKLARI KAPASİTESİ YENİDEN OLUŞTURULACAK VE BEŞERİ SERMAYENİN NİTELİĞİ GELİŞTİRİLECEKTİR.	60
HEDEF 4. BÖLGENİN GİRİŞİMCİLİK KAPASİTESİ GELİŞTİRİLECEKTİR.	62
HEDEF 5. BÖLGENİN YEŞİL DÖNÜŞÜME UYUMU ARTIRILACAKTIR.	63
HEDEF 6. BÖLGEDE ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLERİN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜNE KATKI SAĞLANACAKTIR.	65
4.3. STRATEJİK ÖNCELİK 3. TARIMSAL İYİLEŞMENİN SAĞLANMASI VE KIRSAL KALKINMA	65
HEDEF 1. TARIMSAL ÜRETİMDE KAPASİTE, VERİMLİLİK VE KALİTE ARTIRILACAKTIR.	72
HEDEF 2. HAYVANSAL ÜRETİM KAPASİTESİ ARTIRILACAKTIR.	75
HEDEF 3. ÜRETİMDE GIDA SÜREKLİLİĞİ VE GÜVENLİĞİ SAĞLANACAKTIR.	76
HEDEF 4. TARIMSAL ÖRGÜTLERİN KAPASİTESİ GÜÇLENDİRİLECEKTİR.	78
HEDEF 5. KIRSALDA FİZİKİ, EKONOMİK VE SOSYAL ALTYAPI İYİLEŞTİRİLECEKTİR.	79
HEDEF 6. TARIMSAL ÜRETİMDE AR-GE VE YENİLİKÇİLİK GELİŞTİRİLECEKTİR.	81
5. MEKÂNSAL GELİŞME	82
6. BÖLGE PLANI HEDEFLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ İLE İLİŞKİSİ	88
7. PERFORMANS GÖSTERGELERİ	98
KAYNAKÇA	108
EK 1. ÖRNEK YATIRIM FIRSATI VE PROJE FİKRİ KÜNYELERİ	112
KÜNYE 1. DOĞU AKDENİZ SOSYAL GİRİŞİMCİLİK MERKEZLERİ	112
KÜNYE 2. OSMANİYE LOJİSTİK MERKEZİ	113
KÜNYE 3. HATAY-KAHRAMANMARAŞ MİKRO VE KÜÇÜK İŞLETMELER İÇİN SANAYİ BÖLGESİ KURULUMU	114
KÜNYE 4. KAHRAMANMARAŞ BAKALİT HAMMADDESİ İMALATI TESİSİ	115
KÜNYE 5. HATAY FİLTRE KÂĞIDI İMALATI TESİSİ	116
KÜNYE 6. KAHRAMANMARAŞ LEONARDİT VE GİDYADAN ORGANOMİNERAL GÜBRE İMALATI TESİSİ	117
KÜNYE 7. KAHRAMANMARAŞ SU ÜRÜNLERİ İŞLEME TESİSİ	119
KÜNYE 8. OSMANİYE RULMAN ÜRETİM TESİSİ	120
KÜNYE 9. OSMANİYE KURU YÜK KONTEYNERİ ÜRETİM TESİSİ	121

KÜNYE 10. HATAY PASLANMAZ HASSAS DÖKÜM TESİSİ.....	122
KÜNYE 11. OSMANİYE PASLANMAZ HASSAS DÖKÜM TESİSİ	123
KÜNYE 12. KAHRAMANMARAŞ AKTİVE EDİLMİŞ KIL/KALSİNE KIL ÜRETİM TESİSİ.....	124
KÜNYE 13. HATAY DERİ İŞLEME TESİSİ.....	126
KÜNYE 14. OSMANİYE YER FISTIĞI İŞLEME TESİSİ.....	127
KÜNYE 15. HATAY MEYVE SUYU İMALATI TESİSİ.....	128
KÜNYE 16. HATAY SOFRALIK ZEYTİN ÜRETİM VE PAKETLEME TESİSİ.....	130
KÜNYE 17. KAHRAMANMARAŞ ELEKTRİKLİ KÜÇÜK MUTFAK ALETLERİ İMALATI TESİSİ.....	132
KÜNYE 18. OSMANİYE PRİNA TESİSİ.....	133
KÜNYE 19. HATAY BEŞ YILDIZLI OTEL YATIRIMI	134
KÜNYE 20. OSMANİYE BEŞ YILDIZLI OTEL YATIRIMI	135
KÜNYE 21. HATAY ULUSAL VE ULUSLARARASI TAŞIMALIK SEKTÖRÜNE YÖNELİK ŞOFÖR EĞİTİM MERKEZİ	136
KÜNYE 22. KAHRAMANMARAŞ KULUÇKA MERKEZİ	137
KÜNYE 23. HATAY PET GERİ DÖNÜŞÜM TESİSİ.....	138
KÜNYE 24. HATAY MOBİLYA SEKTÖRÜ ATIKLARINDAN PALET İMALATI TESİSİ	139
KÜNYE 25. HATAY YIKINTI ATIKLARI GERİ DÖNÜŞÜM TESİSİ.....	140
KÜNYE 26. OSMANİYE TARIMA DAYALI İHTİSAS SERA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ	141
KÜNYE 27. OSMANİYE KESME ÇİÇEK (GÜL) ÜRETİM SERASI	142
KÜNYE 28. OSMANİYE SEBZE ÜRETİM SERASI VE PAKETLEME TESİSİ.....	143
KÜNYE 29. KAHRAMANMARAŞ EKİNÖZÜ İÇMELERİ KIRSAL KALKINMA PROJESİ.....	144
EK 2. ÖRNEK PROGRAM FİKRİ KÜNYELERİ.....	146
KÜNYE 1. KAHRAMANMARAŞ AFŞİN ELBİSTAN LİNYİTLERİ İŞLETMESİNDE BULUNAN LEONARDİT VE GİDYA MADENLERİNİN EKONOMİYE KAZANDIRILMASI PROGRAMI	146
KÜNYE 2. HATAY-KAHRAMANMARAŞ YIKINTI ATIKLARI GERİ DÖNÜŞÜM PROGRAMI	148

Tablolar

Tablo 1: 2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı Strateji Tablosu.....	8
Tablo 2. Kent-Kır Tanımına Göre Nüfusun Dağılımı (%).....	15
Tablo 3: Ortalama İhracat Mesafesi	40
Tablo 4. Ocak-Haziran Dönemi İhracat Rakamları (dolar).....	40
Tablo 5. TR63 Bölgesi OSB'lerinde Deprem Sonrası Hasar Durumu.....	42
Tablo 6. TR63 Bölgesi Sanayi Sitelerinde Deprem Sonrası Hasar Durumu.....	43
Tablo 7. 6 Şubat 2023 Depremleri Sonrasında TR63 Bölgesi'nde İlan Edilen Sanayi Alanları	44

Şekiller

Şekil 1. Türkiye'nin Toplam Örtü Altı Üretim Alanı İçinde TR63, TR62 ve TR61 Bölgelerinin Yeri (2022)..	67
Şekil 2. Türkiye ve TR63 Bölgesi İllerinde Endemik Bitki Sayıları	68
Şekil 3: Türkiye Meyve ve Sebze Değer Zincirinde Kayıp Oranı (%).....	71

Haritalar

Harita 1. Kent-kır sınıflamasına göre yerleşim yerleri, 2022	16
Harita 2. Deprem Bölgesi Hasar Yoğunluğu.....	20
Harita 3. Türkiye Afet Risk Haritası	26
Harita 4. Meteorolojik Kuraklık Haritası (Ekim 2021-Eylül 2022)	70
Harita 5. BGUS Mekânsal Tipolojisi Afet Sonrası İhya İllerı	82
Harita 6: BGUS Mekânsal Tipolojisi Rekabetçilik Boyutunda Yer Alan İller.....	82
Harita 7: Kentsel ve Sosyal Gelişim Haritası	84
Harita 8: Turizm Gelişim Haritası.....	85
Harita 9: Tarım ve Kırsal Kalkınma Gelişim Haritası	86
Harita 10. TR63 Bölgesi Mekânsal Gelişim Şeması	87

Kısaltmalar

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
Ar-Ge	Araştırma Geliştirme
BGUS	Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi
CNC	Bilgisayarlı Nümerik Kontrol
CRM	Müşteri İlişkileri Yönetimi
DOĞAKA	Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı
DSİ	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
ERP	Kurumsal Kaynak Planlaması
EUROSTAT	Avrupa İstatistik Ofisi
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
FÜAB	Fidan Üreticileri Alt Birliği
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GPS	Küresel Konumlama Sistemi
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
ITC	Uluslararası Ticaret Merkezi
İBBS	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
İSO	İstanbul Sanayi Odası
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
SS	Sanayi Sitesi
MAKS	Mekânsal Adres Kayıt Sistemi
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SOY	Sürdürülebilir Orman Yönetimi
SS	Sanayi Sitesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TGB	Teknoloji Geliştirme Bölgesi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSO	Ticaret ve Sanayi Odası
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNIDO	Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü
ÜSİ	Üniversite Sanayi İş Birliği
YER-SİS	Türkiye'de Kentsel ve Kırsal Yerleşim Sistemleri Araştırması
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

1. Yönetici Özeti

2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına verilen yetki ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının ise bu yetki çerçevesinde kalkınma ajanslarına verdiği görev doğrultusunda Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü koordinasyonunda Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanmıştır. Bu planın amacı; Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinden oluşan TR63 Bölgesi'nin ulusal ve uluslararası konumu ile sosyoekonomik ve mekânsal durumu göz önüne alınarak, mevcut kaynak ve potansiyelinin analizi yapılarak, ulusal öncelikler ve yerel talep ve ihtiyaçlar doğrultusunda bölgesel gelişmeye yönelik stratejilerin belirlenmesidir.

Bu amaca yönelik olarak DOĞAKA tarafından yapılan ilçe ziyaretleri, üniversite toplantıları, il çalıştayları, anket uygulamaları, mevcut durum tespiti ve analizi çalışmaları ile ilgili kurumlarla resmi yazışmalarla alınan görüş ve öneriler doğrultusunda hazırlanan bölge planı, Ajans Yönetim Kurulu ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü ile yapılan değerlendirmeler sonucunda tamamlanmıştır.

Bölge planı çalışmasının odağında Şubat 2023 depremleri sonrasında toparlanmaya yönelik müdahaleler yer almaktadır. Bu nedenle stratejik öncelikler, hedefler ve tedbirler, depremler sonrasında ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda iyileşme odaklı kurgulanmıştır. Bununla birlikte plan hazırlık sürecinde endüstri 4.0, tarım 4.0, lojistik 4.0, toplum 4.0, döngüsel ekonomi, dijitalleşme, iklim değişikliği, Avrupa Yeşil Mutabakatı gibi uluslararası eğilim ve politikalar ile milli teknoloji hamlesi, yerel kalkınma hamlesi, Avrupa Yeşil Mutabakatına uyum, kaynak verimliliği, kırsal kalkınma gibi ulusal ölçekli eğilim ve politikalar incelenmiş ve söz konusu eğilimlerin/politika belgelerinin bölgemize etkileri, hedef, tedbir, program ve proje önerileri ile ele alınmıştır.

“Ekonomik ve sosyal toparlanmasını sağlamış, afetlere karşı dirençli bölge” olarak belirlenen bölge vizyonu kapsamında 2024-2028 dönemi için “Kentsel ve Sosyal Altyapının İyileştirilmesi, Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması, Tarımsal İyileşmenin Sağlanması ve Kırsal Kalkınma” stratejik öncelikleri belirlenmiş ve bölge planı, stratejik öncelikler altında fiziksel, ekonomik, sosyal ve kurumsal iyileşmenin sağlanmasına yönelik hedef, öncelik, program ve proje önerilerini içerecek şekilde hazırlanmıştır. Bölgenin çok sektörlü yapısı gereği planda sektörel ve mekânsal hedef ve tedbirlerin yanı sıra dijitalleşme, yeşil dönüşüm, girişimcilik ve Ar-Ge ve yenilikçilik temalarında hedeflere de yer verilmiştir.

2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı'nın ilk stratejik önceliği kentsel ve sosyal altyapının iyileştirilmesi olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda beşeri sermayenin geliştirilmesine ve deprem sonrasında oluşan hasarlar doğrultusunda eğitim, sağlık, içme suyu, kanalizasyon gibi kamusal hizmetlerin fiziki ve teknolojik altyapının iyileştirilmesine yönelik hedef, tedbir, program ve proje önerilerine yer verilmiştir.

Sanayi ve hizmetler sektöründe iyileşmenin sağlanması stratejik önceliği kapsamında hasar gören sanayi alanlarının güçlendirilmesine ve planlı sanayi alanlarının artırılmasına, sanayi alanlarının lojistik bağlantılarının geliştirilmesine, imalat sanayinin verimliliğinin artırılmasına, ihracat kapasitesinin geliştirilmesine ve teknolojik dönüşümünün sağlanmasına, bölgenin girişimcilik kapasitesinin artırılmasına, turizm altyapılarının niceliğinin ve niteliğinin artırılmasına, bölgenin yeşil dönüşüme uyumunun güçlendirilmesine yönelik hedef, tedbir, program ve proje önerilerine yer verilmiştir.

Tarımsal iyileşmenin sağlanması ve kırsal kalkınma stratejik önceliği kapsamında kırsalda fiziki ve sosyal altyapının geliştirilmesine, kırsal istihdamın artırılmasına, hayvancılık üretiminin niceliğinin ve niteliğinin artırılmasına, tarımsal üretimde gıda sürekliliğinin sağlanmasına, Ar-Ge ve yenilikçilik kapasitesinin geliştirilmesine ve tarımsal örgütlerin kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik hedef, tedbir, program ve proje önerilerine yer verilmiştir.

Planda, başta On İkinci Kalkınma Planı olmak üzere ulusal politikaların ışığında, yerleşimlerin ihtiyaçları, paydaşların görüş ve önerileri ile ajans analizleri doğrultusunda öncelikli müdahale alanları belirlenmiş ve kaynakların öncelikli alanlara aktarılması hedeflenmiştir. Bununla birlikte planın uygulanabilir olması amacıyla sektörel ve mekânsal ölçekte kararlar farklılaştırılmış, planda bölge kalkınmasına katkı sağlayacak nitelikte büyük ölçekli program ve proje önerilerine yer verilmiştir. Plan kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün iş birliğine dayalı çok aktörlü şekilde ele alınmıştır.

2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı 7 ana bölüm ile program ve proje önerileri ekinde oluşmaktadır. İlk bölümde planın hazırlık süreci, bölge vizyonu ve stratejik öncelikler hakkında bilgi verilmiş, ikinci bölümde plan hazırlık sürecinde gerçekleştirilen çalışmalara değinilmiştir. Üçüncü bölümde güncel veriler ile bölgenin ekonomik ve sosyal sektörleri incelenmiş ve Şubat 2023 depremleri sonrasında bu sektörlerde yaşanan değişimler analiz edilmiştir. Dördüncü bölümde planın stratejik önceliklerine ve stratejik öncelikler altında hedef, tedbir, program ve proje önerilerine yer verilmiştir. Planın mekânsal yaklaşımına beşinci bölümde yer verilirken altıncı bölümde planın sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkisi anlatılmıştır. Yedinci bölümde plan için belirlenen performans göstergeleri açıklanmış ve son olarak program ve proje önerilerine yönelik bilgi formları planın ekinde yer verilmiştir.

Tablo 1: 2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı Strateji Tablosu

“Ekonomik ve sosyal toparlanmasını sağlamış, afetlere karşı dirençli bölge”		
Stratejik Öncelik 1. Kentsel ve Sosyal Altyapının İyileştirilmesi		
Hedef	Tedbir	Tedbir Adı
Hedef 1. Kentsel ve sosyal altyapı ve üstyapı olanakları geliştirilecektir.	Tedbir 1	Afete dayanıklı kentsel yaşam alanları oluşturulacak ve yeniden inşa sürecinde akıllı ulaşım sistemleri, raylı sistemler gibi çevreye duyarlı uygulamalar geliştirilecektir.
	Tedbir 2	Yeniden imar sürecinde mikro bölgeleme, jeolojik ve jeoteknik etüt çalışmaları tamamlanacaktır.
	Tedbir 3	Deprem sonrası kentsel yenilenme süreçlerinde yeşil alan miktarı artırılabilecektir.
	Tedbir 4	Yıkıntı atıklarının yönetimi sağlanacaktır.
	Tedbir 5	Geçici barınma alanlarında sosyal donatılar geliştirilecektir.
	Tedbir 6	Yaşlı nüfus için aktif yaşlanma imkânları geliştirilecektir.
	Tedbir 7	Kadınların, gençlerin ve çocukların iyilik halinin geliştirilmesi sağlanacaktır.
	Tedbir 8	Sosyal girişimcilik desteklenecektir.
	Tedbir 9	Özel ihtiyaç sahibi bireylerin toplumsal hayata katılımlarına yönelik erişilebilirlik standartlarına uygun çevre düzenlemeleri ve mekânsal tasarım çalışmaları desteklenecektir.
	Tedbir 10	Kent içinde kalan sanayi yerleşimlerinin kent dışına taşınmasına yönelik planlama çalışmaları gerçekleştirilecektir.
	Tedbir 11	Antakya kent merkezi, çevresinde bulunan kültür ve inanç varlıkları ile birlikte yeniden canlandırılacaktır.
	Tedbir 12	Deprem sonrası atık su hizmetleri verimli, yeterli ve standartlara uygun şekilde sunulacaktır.
	Proje 1	Doğu Akdeniz Sosyal Girişimcilik Merkezleri
Hedef 2. Bölgede afet riskleri azaltılarak bölgenin afetlere karşı direnci geliştirilecektir.	Tedbir 1	Afet yönetimi konusunda beşeri kapasite geliştirilecektir.
	Tedbir 2	Afet lojistiği merkezleri ve depoları oluşturulacaktır.
	Tedbir 3	Bölgenin afetlere karşı direnci konusunda bilgi altyapısı geliştirilecektir.
	Tedbir 4	Depremden etkilenen kamu kurumlarının fiziki altyapısı geliştirilecektir.
	Tedbir 5	Depremden etkilenen altyapı sektörlerinde fiziki yapılar iyileştirilecektir.
	Tedbir 6	Taşkın ve selleri engellemek amacıyla dere ıslah projeleri uygulanacaktır.
Hedef 3. Bölgede kentsel ve kırsal ulaşım altyapısı iyileştirilecektir.	Tedbir 1	Mevcut karayolu ağının afetlere karşı direnci artırılabilecektir.
	Tedbir 2	Trafik yoğunluğu olan kent merkezlerinde çevre yollarının sayısı artırılacak ve iller ve ilçeler arası yol altyapısı geliştirilecektir.
	Tedbir 3	Sanayi bölgeleri ile kent merkezleri arasında toplu taşıma uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.
	Tedbir 4	Bisiklet yollarının niceliği ve niteliği artırılabilecektir.
	Tedbir 5	Kırsal yerleşimler ile kent merkezleri arasındaki ulaşım altyapısı geliştirilecektir.
Hedef 4. Sağlık ve eğitim altyapıları	Tedbir 1	Deprem hasarı gören hastanelerin yeniden inşası ve onarımı gerçekleştirilecektir.
	Tedbir 2	Sumbas, Bahçe, Düziçi ve Afşin devlet hastanesi yatırımları tamamlanacak, Kadirli ve Hasanbeyli hastane yatırımlarına başlanacaktır.

iyileştirilecektir	Tedbir 3	Sağlık sektöründe beşeri kapasite geliştirilecektir.
	Tedbir 4	Deprem sonrasında göç alan kırsal yerleşimlerde okul öncesi eğitim başta olmak üzere eğitim tesisleri oluşturulacak ve atıl/kapalı olan tesisler yeniden açılacak, mevcut tesislerin alt ve üst yapısı iyileştirilecektir.
	Tedbir 5	Üniversite eğitim ve barınma tesis altyapıları inşa edilecek ve yüz yüze eğitime geçiş hızlandırılacaktır.
Hedef 5. Sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi ve etkinliklerinin artırılması sağlanacaktır.	Tedbir 1	Sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasiteleri geliştirilecektir.
	Tedbir 2	Kırsal yerleşimlerde sivil toplum kuruluşlarının kurulması teşvik edilecektir.
	Tedbir 3	Sivil toplum kuruluşlarının afete karşı dirençli hale getirilmeleri sağlanacaktır.
Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması		
Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.	Tedbir 1	Kahramanmaraş, Erkenaz, Aksu, Türkoğlu 1, Türkoğlu 2 OSB'lerdeki fiziki hasar giderilecek ve hasar gören işletmelerin makine-ekipman eksiklikleri giderilecektir.
	Tedbir 2	Yapısal hasar gören sanayi sitelerinde fiziki hasar giderilecek ve deprem etütleri yapılan alanlarda işletmelerin yerinde dönüşümü sağlanacaktır.
	Tedbir 3	Yatırım programlarında yer alan planlı sanayi alanlarının altyapıları tamamlanacaktır.
	Tedbir 4	Afete dayanıklı, planlı ve yeşil sanayi alanları üretilecektir.
	Tedbir 5	Kent merkezlerinde kalan işletmelerin oluşturulacak planlı sanayi alanlarına taşınması sağlanacaktır.
	Tedbir 6	Mevcut sanayi alanlarının ve kurulacak sanayi alanlarının otoyol, demiryolu ve liman bağlantıları geliştirilecektir.
	Tedbir 7	Bölge ticaret altyapısının geliştirilmesine yönelik merkezler oluşturulacaktır.
	Tedbir 8	Sanayi ve ticaret alanlarında lojistik altyapısı ve hizmetleri ile enerji altyapısı geliştirilecektir.
	Tedbir 9	Katma değeri yüksek, orta ve yüksek teknolojiye dayalı ürün üretimi desteklenecektir.
	Tedbir 10	Bölgede Ar-Ge ve yenilikçilik kapasitesi geliştirilecektir.
	Tedbir 11	Gıda, mobilyacılık, kuyumculuk, metal mutfak eşyası, ayakkabıcılık, filtre gibi bölge istihdamında öne çıkan sektörlerle yönelik ur-ge projeleri geliştirilecektir.
	Tedbir 12	Özel sektörün dış ticaret becerileri geliştirilerek ihracatta ülke çeşitliliği sağlanacaktır.
	Tedbir 13	Bölge ekonomisinin yeniden canlandırılması amacıyla yatırım ortamı iyileştirilecektir.
Proje 1	Osmaniye Lojistik Merkezi	
Proje 2	Hatay-Kahramanmaraş Mikro ve Küçük İşletmelere Yönelik Sanayi Bölgesi Kurulumu	
Proje 3	Kahramanmaraş Bakalit Hammaddesi İmalatı Tesisi	
Proje 4	Hatay Filtre Kâğıdı İmalatı Tesisi	
Proje 5	Kahramanmaraş Leonardit ve Gidyadan Organomineral Gübre İmalatı Tesisi	
Proje 6	Kahramanmaraş Su Ürünleri İşleme Tesisi	
Proje 7	Osmaniye Rulman Üretim Tesisi	
Proje 8	Osmaniye Kuru Yük Konteyneri Üretim Tesisi	
Proje 9	Hatay Paslanmaz Hassas Döküm Tesisi	
Proje 10	Osmaniye Paslanmaz Hassas Döküm Tesisi	
Proje 11	Kahramanmaraş Aktive Edilmiş Kil/Kalsine Kil Üretim Tesisi	
Proje 12	Hatay Deri İşleme Tesisi	
Proje 13	Osmaniye Yer Fıstığı İşleme Tesisi	

	Proje 14	Hatay Meyve Suyu İmalatı Tesisi
	Proje 15	Hatay Sofralık Zeytin Üretim ve Paketleme Tesisi
	Proje 16	Kahramanmaraş Elektrikli Küçük Mutfak Aletleri İmalatı Tesisi
	Proje 17	Osmaniye Prina Tesisi
Hedef 2. Kültür ve turizm sektöründe fiziki, teknik, kurumsal ve beşeri kapasite geliştirilecek ve turizm ürünleri çeşitlendirilecektir.	Tedbir 1	Depremden etkilenen kültür varlıkları yeniden turizm ekonomisine kazandırılacaktır.
	Tedbir 2	Depremden etkilenen müzelerin fiziki ve teknolojik altyapısı iyileştirilecektir.
	Tedbir 3	Turizm tesislerinde fiziki ve teknik koşullar ile hizmet kalitesi iyileştirilecektir.
	Tedbir 4	TR63 Bölgesi'nde tematik turizm rotaları geliştirilecektir.
	Tedbir 5	Milli parkların, turizm gelişme bölgelerinin ve turizm merkezlerinin turizm altyapısı geliştirilecektir.
	Tedbir 6	Turizm ürünlerinin geliştirilmesine yönelik kurumsal kapasite geliştirilecektir.
	Tedbir 7	Kültür ve turizm sektöründe çalışanların beceri seti geliştirilecektir.
	Tedbir 8	Turizm girişimciliği geliştirilecektir.
	Tedbir 9	Turizm rotalarının ve turizm ürünlerinin bölgesel ve ulusal tanıtımı gerçekleştirilecektir.
	Tedbir 10	Somut ve somut olmayan kültürel miras envanterleri güncellenecektir.
	Tedbir 11	Kültür ve turizm sektörünün tüm boyutlarıyla afetlere karşı direnci artırılacaktır.
	Proje 1	Hatay 5 Yıldızlı Otel Yatırımı
	Proje 2	Osmaniye 5 Yıldızlı Otel Yatırımı
	Hedef 3. Bölgede insan kaynakları kapasitesi yeniden oluşturulacak ve beşeri sermayenin niteliği geliştirilecektir.	Tedbir 1
Tedbir 2		Mesleki eğitime yönelik yapıların fiziki, teknik ve beşeri kapasitesi iyileştirilecektir.
Tedbir 3		Dijital teknolojileri geliştiren insan kaynağı yetiştirilecektir.
Tedbir 4		E-ticaret eğitimleri gerçekleştirilecektir.
Tedbir 5		Sanayi ve ticaret sektörlerine yönelik çevrimiçi platformların kullanımı yaygınlaştırılacaktır.
Proje 1		Hatay İli Ulusal ve Uluslararası Taşımacılık Sektörüne Yönelik Şoför Eğitim Merkezi
Hedef 4. Bölgenin girişimcilik kapasitesi geliştirilecektir.	Tedbir 1	Bölgenin toparlanmasına katkı sağlayacak ürün ve hizmetlerin geliştirilmesine yönelik eğitimler gerçekleştirilecektir.
	Tedbir 2	Teknoloji tabanlı girişimcilik programı uygulanacaktır.
	Tedbir 3	Teknoloji tabanlı girişimcilik yarışmaları gerçekleştirilecektir.
	Tedbir 4	Yatırımcı ve girişimcilerin bir araya getirildiği organizasyonlar düzenlenecektir.
	Proje 1	Kahramanmaraş Kuluçka Merkezi
Hedef 5. Bölgenin yeşil dönüşüme uyumu artırılacaktır.	Tedbir 1	TR63 Bölgesi yeşil mutabakata uyum yol haritası hazırlanacaktır.
	Tedbir 2	Yeşil dönüşüm konusunda bölgesel kapasite oluşturulacaktır.
	Tedbir 3	Verimlilik (kaynak verimliliği, temiz üretim) konusunda işletme danışmanlığı uygulanacaktır.
	Tedbir 4	Bölge sanayisinde düşük karbonlu üretim yaygınlaştırılacaktır.
	Tedbir 5	TR63 Bölgesi yerel iklim değişikliği eylem planları hazırlanacaktır.
	Tedbir 6	Deniz ekonomisi sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde geliştirilecektir.
	Tedbir 7	Yıkıntı atıkları başta olmak üzere geri dönüştürülmüş yeşil ürünlerin üretimi yaygınlaştırılacaktır.
	Proje 1	Hatay İli Pet Geri Dönüşüm Tesisi
	Proje 2	Hatay İli Mobilya Sektörü Atıklarından Palet İmalatı Tesisi
	Proje 3	Hatay Yıkıntı Atıkları Geri Dönüşüm Tesisi

	Program 1	Afşin Elbistan Linyitleri İşletmesinde Bulunan Leonardit ve Gıda Madenlerinin Ekonomiye Kazandırılması Programı
	Program 2	Yıkıntı Atıkları Geri Dönüşüm Programı
Hedef 6. Bölgede öne çıkan sektörlerin dijital dönüşümüne katkı sağlanacaktır.	Tedbir 1	Sektörel dijital dönüşüm yol haritaları hazırlanacaktır.
	Tedbir 2	Dijital zirve etkinlikleri (hackathon vb.) gerçekleştirilecektir.
	Tedbir 3	Sanayi ve hizmet sektörlerinin dijital altyapısı geliştirilecektir.
	Tedbir 4	Kamu sektörünün dijital altyapısı geliştirilecektir.
	Tedbir 5	Afet Yönetimde dijital teknolojilerinin kullanımına yönelik Ar-Ge çalışmaları gerçekleştirilecektir.
Stratejik Öncelik 3. Tarımsal İyileşmenin Sağlanması ve Kırsal Kalkınma		
Hedef 1. Tarımsal üretimde kapasite, verimlilik ve kalite artırılabilecektir.	Tedbir 1	Deprem sonrası göçten kaynaklı iş kaybını engellemek amacıyla kırsal istihdam desteklenecektir.
	Tedbir 2	Depremden yoğun şekilde etkilenen kırsal alanlarda tarımsal makine ve ekipman alımları desteklenecektir.
	Tedbir 3	Fidancılık sektörünün satış-pazarlama faaliyetleri iyileştirilecek ve bölgede teknoloji tabanlı fidan, fide ve tohum üretimi geliştirilecektir.
	Tedbir 4	Gıda işleme, paketlenme ve kurutma tesisleri yaygınlaştırılacaktır.
	Tedbir 5	Organik tarım, agro-ekolojik üretim ve iyi tarım uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.
	Tedbir 6	Örtü altı üretim yaygınlaştırılacak ve mevcut seraların modernizasyonu sağlanacaktır.
	Tedbir 7	Bölgede alternatif ürün üretimi (çilek, kesme çiçek, mantar, tropikal bitkiler vb.) yaygınlaştırılacaktır.
	Tedbir 8	Bölgede tarıma dayalı sanayi bölgeleri kurulacaktır.
	Tedbir 9	Üreticilerin enerji tüketimini karşılamaya yönelik yenilenebilir enerji destekleri sağlanacaktır.
	Tedbir 10	Mevcut sulama altyapıları geliştirilecek, modern basınçlı sulama sistemlerinin kullanımı yaygınlaştırılacak ve toplu sulama sistemlerinin altyapısı iyileştirilecektir.
	Tedbir 11	Bölgede organik kökenli atıkların değerlendirilmesine yönelik tesis altyapısı oluşturulacaktır.
	Tedbir 12	Tarımsal pazarlama yetenekleri geliştirilecektir.
	Proje 1	Osmaniye Tarıma Dayalı İhtisas Sera Organize Sanayi Bölgesi
Proje 2	Osmaniye İli Kesme Çiçek (Gül) Üretim Serası	
Proje 3	Osmaniye Sebze Üretim Serası ve Paketlenme Tesisi	
Hedef 2. Hayvansal üretim kapasitesi artırılabilecektir.	Tedbir 1	Canlı hayvan varlığı artırılacaktır.
	Tedbir 2	Hayvan barınağı altyapısı geliştirilecektir.
	Tedbir 3	Balıkçı barınaklarında meydana gelen hasarın giderilmesi ve barınakların fiziki altyapılarının iyileştirilmesi sağlanacaktır.
	Tedbir 4	Balıkçılık tesislerinde meydana gelen hasar giderilecek ve su ürünleri yetiştiriciliği kapasitesi artırılacaktır.
	Tedbir 5	Bölgede su ürünleri üretiminin işlenmesi, depolanması ve satış alanlarının oluşturulması sağlanacaktır.
Hedef 3. Üretimde gıda sürekliliği ve güvenliği sağlanacaktır.	Tedbir 1	Tarımsal üretimde kalite standartları geliştirilecektir.
	Tedbir 2	Tarımsal üretimde gıda kaybı azaltılacaktır.
	Tedbir 3	Tıbbi ve aromatik bitkiler sektörünün katma değeri yükseltilecektir.
	Tedbir 4	Tarımsal üretimin afetlere karşı direnci artırılacaktır.
	Tedbir 5	Tarımsal ürün sevkiyat alanları kurulacak, mevcut alanların altyapıları iyileştirilecek ve tarımsal depolama alanları kurulacaktır.
	Tedbir 6	Deprem sebebiyle aksayan hasat ve ekim işlemlerinin gerçekleştirilmesi için tarım arazilerine iş gücü desteği sağlanacaktır.
Hedef 4. Tarımsal örgütlerin	Tedbir 1	Üretici örgütlerinin fiziki ve teknik altyapıları geliştirilecektir.
	Tedbir 2	Tarımsal örgütlerin kurumsal kapasiteleri güçlendirilecektir.

kapasitesi güçlendirilecektir.	Tedbir 3	Tarımsal örgütlerin pazarlama kapasiteleri dış ticaret ve e-ticaret uygulamaları ile geliştirilecektir.
Hedef 5. Kırsalda fiziki, ekonomik ve sosyal altyapı iyileştirilecektir.	Tedbir 1	Kırsal yerleşim alanlarının altyapıları geliştirilecektir.
	Tedbir 2	Kırsalda sosyal donatılar geliştirilecektir.
	Tedbir 3	Kırsalda geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.
	Tedbir 4	Coğrafi işaretli ürünlerin ticarileştirilmesi sağlanacaktır.
	Tedbir 5	Somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik kapasiteler oluşturulacaktır.
	Tedbir 6	Kentlerde ve ana yol çevrelerinde köy pazarı benzeri satış alanları oluşturulacaktır.
	Tedbir 7	Geleneksel tarımsal bilginin kuşaklar arası aktarımının sağlanmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.
	Tedbir 8	Tarımda kadın ve genç çiftçiliği geliştirilecektir.
	Proje 1	Kahramanmaraş Ekinözü İçmeleri Kırsal Kalkınma Projesi
Hedef 6. Tarımsal üretimde Ar-Ge ve yenilikçilik geliştirilecektir.	Tedbir 1	Bölge üniversitelerinde ve enstitülerinde üretilen Ar-Ge sonuçlarının üreticilere tanıtılacağı etkinlikler gerçekleştirilecektir.
	Tedbir 2	Teknoloji tabanlı demonstrasyon bahçeleri kurularak üreticilerin uygulamalı öğrenme süreçleri desteklenecektir.
	Tedbir 3	Teknoloji tabanlı fiziki yapılar oluşturulacaktır.
	Tedbir 4	Tarım sektöründe dijital altyapı geliştirilecektir.
	Tedbir 5	Hassas tarım uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.

2. Plan Hazırlık Süreci

Bölge planları belirli bir bölgenin sosyoekonomik gelişme eğilimlerini ve yerleşmelerin gelişme potansiyelini belirleyen ulusal düzeydeki politika, plan ve stratejiler ile bölgesel ve yerel düzeyde yürütülecek faaliyetler arasındaki ilişkiyi kurgulayan, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğini ve koordinasyonu geliştiren, bölgesel düzeydeki programlara ve projelere temel oluşturan stratejik belgeler olarak tanımlanabilir.

İlgili mevzuat gereğince bölge planları, merkezi düzeyde Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, yerel düzeyde ise kalkınma ajansları koordinasyonunda kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından tüm paydaşlarla iş birliği içerisinde hazırlanmaktadır. Bu doğrultuda 2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı çalışması yerel düzeyde Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı koordinasyonunda katılımcılık ve uygulanabilirlik esasına dayanılarak hazırlanmıştır. Plan hazırlık sürecinde başta On İkinci Kalkınma Planı olmak üzere üst ve alt ölçekli planlar incelenmiş ve söz konusu çalışmalar ile uyumun ve tamamlayıcılığın sağlanması gözetilmiştir.

2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı hazırlık süreci 2022 yılı içerisinde ajans uzmanları tarafından mevcut durum analizi çalışmaları ve sektörel/tematik analiz çalışmaları ile başlatılmıştır. Bu kapsamda resmi veriler temin edilmiş, bölgenin sosyal ve ekonomik sektörleri kıyaslamalı şekilde değerlendirilmiş, tarımsal etkinlik analizi, yoğunlaşan yığılaşan sektörler analizi, üç yıldız analizi, açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler analizi gibi analiz çalışmaları ile plana altlık oluşturulmuştur. Planlama sürecine katkıda bulunabilecek kamu kurumu, sivil toplum kuruluşu ve özel sektör temsilcilerini tespit etmek amacıyla paydaş analizi gerçekleştirilerek mevcut durum analizi çalışmaları ile eş zamanlı olarak bölge ilçelerinin tümünde kanaat önderleri ile görüşülmüş, ilçelerin kaynak ve potansiyeli ile yatırım ve proje önerileri değerlendirilmiştir. Bununla birlikte bölgede yer alan üniversitelerde farklı disiplinlerden akademisyenlerin katılımı ile gerçekleştirilen istişare toplantılarında stratejik öncelikler, program ve proje önerileri ele alınmıştır. Hazırlık süreci kapsamında bölgede yer alan kamu ve sivil toplum kuruluşlarından resmi yazı ile plana yönelik kurum görüşleri toplanmıştır.

Süreç kapsamında ajans internet sitesi ve sosyal medya üzerinden anket çalışması yürütülmüştür. Anket çalışmasında öncelikli olarak değerlendirilmesi önerilen sektörler/temaların ve proje ve faaliyet önerilerinin belirtilmesi istenmiştir. Bu çalışma ile ilçe ziyaretleri, resmi yazılar ve üniversite istişare toplantıları ile ulaşılamayan kesimlerin de sürece dâhil edilmesi amaçlanmıştır.

Son olarak Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye il merkezlerinde geniş katılımlı çalıştaylar gerçekleştirilerek taslak stratejik öncelik, hedef ve tedbirler ile program ve proje önerileri tartışılmış ve taslak bölge planı ajans yönetim kurulu toplantısında görüşülmüştür. Böylelikle bölge planı hazırlık sürecinde 700'ün üzerinde paydaş görüşü değerlendirilmiştir.

Plan hazırlık sürecinde meydana gelen depremler sonrasında ortaya çıkan sorun ve ihtiyaçlardan yola çıkarak kamu, özel sektör ve sivil toplum kanaat önderleri ile yeniden odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiş ve bölgede öncelik verilmesi gereken tedbir, program ve proje önerileri alınmıştır. 2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı, üst ölçekli planlarda belirtilen hedef ve öncelikler doğrultusunda, bölgede yer alan paydaşların görüş ve önerileri ile mevcut durum analizinde tespit edilen hususlar dikkate alınarak tamamlanmıştır.

3. Bölgeye Genel Bakış ve Deprem Sonrası Değerlendirme

6 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Kahramanmaraş Pazarcık ve Elbistan ilçeleri olan Mw 7.7 ve Mw7.6 büyüklüklerinde iki deprem meydana gelmiş, 20 Şubat 2023 tarihinde ise merkez üssü Hatay ili Yayladağı ilçesi olan Mw 6.4 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiştir. Söz konusu depremler çok geniş bir alana yayılarak 11 ili (Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa) etkilemiş, 50 binden fazla can kaybının yanı sıra ekonomik sektörlerde (sanayi, tarım, turizm, madencilik vb.), sosyal sektörlerde (konut, eğitim, sağlık, çevre vb.) ve alt yapı sektörlerinde (içme suyu-kanalizasyon, kamu hizmetleri, enerji, ulaştırma, haberleşme vb.) büyük hasara sebep olmuştur. 2,3 milyon bina ve 6 milyon bağımsız birimin bulunduğu deprem bölgesinde ÇŞİDB tarafından yürütülen hasar tespit çalışması sonuçlarına göre acil yıkılacak, yıkık veya ağır hasarlı bina sayısı 313 bin, konut sayısı 714 bin olarak tespit edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından 2023 yılı mart ayında yapılan çalışmaya göre depremden en çok etkilenen 11 ilde hasarın büyüklüğü yaklaşık 2 trilyon TL olarak tahmin edilmektedir. Bu bölümde Şubat 2023 depremlerinden en fazla etkilenen bölge konumundaki TR63 Bölgesi'nin deprem öncesi sosyoekonomik durumuna ve deprem sonrasında sektörlerde meydana gelen hasara yer verilmiştir.

3.1. Deprem Öncesi Durum

Mekânsal Yapı

Türkiye'de, 2002 yılından itibaren, bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyoekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulması amacıyla İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) uygulamasına geçilmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'de 12 adet düzey 1, 26 adet düzey 2 ve 81 adet düzey 3 bölgesi tanımlanmıştır. Buna göre Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri, TR6 Akdeniz Düzey 1 Bölgesi içerisinde bir alt bölge olarak "TR63 Düzey 2 Bölgesi" şeklinde tanımlanmıştır. Türkiye'nin güneyinde yer alan TR63 Bölgesi'nin, batısında TR62 Adana-Mersin bölgesi ve Akdeniz, kuzeyinde TR72 Kayseri, Sivas, Yozgat bölgesi, doğusunda TRC1 Gaziantep, Kilis, Adıyaman bölgesi ve güneyinde Suriye yer almaktadır. 33 ilçe belediyesi, tamamı Osmaniye ilinde olmak üzere 7 belde belediyesi ve yine tamamı Osmaniye ilinde olmak üzere 159 adet köy muhtarlığının yer aldığı bölge toplam 23.364 km² alandan oluşmakta olup yüzölçümü itibarıyla Türkiye toplam yüzölçümünün %3'ünü kapsamaktadır.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Türkiye'de Kentsel ve Kırsal Yerleşim Sistemleri Araştırması (YER-SİS) çalışmasında yerleşimler arası sosyoekonomik ilişkiler değerlendirilmiş, yerleşimlerin hizmet verme büyüklükleri tespit edilmiş, kentsel ve kırsal yerleşimlerin etki alanları belirlenmiş ve kırsal yerleşimlerin sosyoekonomik yapısına yönelik analiz çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında resmi istatistiklere dayanan analiz çalışmalarının yanı sıra 81 il, 973 ilçe merkezi, yaklaşık 37 bin köy, kırsal mahalle ve belde incelenmiş ve kırsal yerleşimlerde muhtar ve belediye başkanları ile yüz yüze anket çalışması gerçekleştirilmiş olup Türkiye'de Kentsel ve Kırsal Hizmet Merkezleri Raporu, Türkiye'de Kırsal Yerleşimler Saha Çalışması Raporu ve Türkiye'de İller ve Bölgeler Arası Sosyo-Ekonomik Ağ İlişkileri Raporu hazırlanmıştır.

Türkiye'de Kentsel ve Kırsal Hizmet Merkezleri Raporu'nda kendisinden başka herhangi bir yerleşime eğitim, sağlık, ticaret, ulaşım, iş gücü hareketliliği, iletişim ve kargo boyutlarının en az birinde hizmet sunan kentsel veya kırsal yerleşimler hizmet merkezi olarak nitelendirilmiştir. Söz konusu boyutların analiz edilmesiyle birlikte 879 kentsel yerleşim en üst hizmet merkezi 7. derece olmak üzere 7-6A-6B-5A-5B-4A-4B-3A-3B-2A-2B-1A ve 1B şeklinde 13 dereceye ayrılmıştır. 7. derecede sadece İstanbul Merkez yer alırken, 6A'da Ankara Merkez ve 6B'de İzmir Merkez yer almıştır. TR63 Bölgesi'nde Kahramanmaraş Merkez, Hatay Merkez, Osmaniye Merkez ve İskenderun yerleşimleri 4B kategorisinde yer alırken 2 ilçe 3B, 9 ilçe 2A, 5 ilçe 2B, 5 ilçe 1A ve 6 ilçe 1B derecesinde yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu raporda belirtildiği üzere; eğitim, sağlık, ticaret, iş gücü ve eğitim boyutlarının analiz edilmesiyle birlikte 12.477 kırsal yerleşim en üst hizmet merkezi 4A derecesi olmak üzere 4A-4B-3A-3B-2 ve 1 şeklinde 6 dereceye ayrılmıştır. TR63 Bölgesi'nde Hatay ilinde Hassa ilçesi Akbez ve Aktepe Mahalleleri, Samandağ ilçesi Tomruksuyu Mahallesi, Arsuz ilçesi Gözcüler Mahallesi ve İskenderun ilçesi Denizciler Mahallesi; Kahramanmaraş ilinde Pazarcık ilçesi Narlı Bahçelievler ve Narlı Cumhuriyet Mahalleleri ve Osmaniye ilinde Düziçi ilçesi Böcekli Mahallesi, kırsal yerleşim merkezleri arasında en üst hizmet merkezi olan 4A derecesinde yer almışlardır. Yaklaşık 37 bin kırsal yerleşime üretim yapısına, nüfus hareketliliğine, ihtiyaçlarına ve yerleşimler arası ilişkilerine yönelik soruları içeren anket çalışması

uygulanmış ve yerleşim sistemlerindeki konumları belirlenmiştir. Bu kapsamda TR63 Bölgesi'nde 1.101 adet kırsal yerleşim yeri ile anket çalışması gerçekleştirilmiş ve yerleşimlerin mevcut durumu ortaya konmuştur. Çalışmaya göre kırsal bölgelerde fiziki altyapı olanakları ile ilgili en önemli eksiklik sosyal donatı yetersizliğidir. İlçe kanaat önderi görüşmelerinde ve YER-SİS çalışmasında atık toplama/arıtma altyapısının iyileştirilmesi, pazar yeri kurulması, sosyal tesis (çocuk parkı, taziye evi, çok amaçlı salon vb.), eğitim altyapısının iyileştirilmesi, sağlık altyapısının iyileştirilmesi (aile sağlığı merkezinin olmaması sebebiyle yerleşim yerine gelen doktor ve hemşirelerin geliş sürelerinin uzatılması), toplu taşıma imkânlarının geliştirilmesi ve yol altyapısının iyileştirilmesi, elektrik kesintilerinin çözüme kavuşturulması, internet altyapısının sağlanması, telefon altyapısının iyileştirilmesi, çevre düzenlemelerinin sağlanması (kanalizasyon altyapısı, atık konteynerlerinin yetersizliği, mezarlık alanlarının iyileştirilmesi, mezarlık kompleksi vb.) konuları kırsal bölgelerde fiziki altyapı ile ilgili öne çıkan sorun alanları olmuştur.

Kırsal alanda ortaya çıkan temel sorunlardan bir diğeri geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi olmuştur. Ekonomisi büyük ölçüde tarım sektörüne bağlı olan kırsal alanlarda tarımsal gelirin yetersizliği, fiziki ve sosyal altyapı imkânlarının yetersizliği ile birleştiğinde genç nüfusun kırsal kesimden kent merkezlerine doğru göç etmesine neden olmaktadır. İlçelere göre SGK'ya kayıtlı çalışan sayısının nüfusa oranı incelendiğinde Altınözü, Yayladağı, Kumlu, Hassa, Andırın, Çağlayancerit, Ekinözü, Nurhak, Göksun, Sumbas gibi kırsal ilçelerin en düşük oranlara sahip olduğu görülmektedir. Kırsal bölgelerde geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi amacıyla kırsal turizm potansiyelinin harekete geçirilmesi, kırsal mirasın korunmasına yönelik tedbirler alınması, el sanatlarının geliştirilmesi, alternatif ürün yetiştiriciliğinin geliştirilmesi, tarımsal ürünlerin işlenmesine ve paketlenmesine yönelik desteklerin sağlanması, ürün toplama merkezlerinin kurulması, tarımsal örgütlenmenin desteklenmesi, örtü altı ve organik üretimin desteklenmesi, tarımsal verimliliğin artırılması, coğrafi işaretli ürünlerin katma değerinin artırılması hedeflenmektedir.

TÜİK tarafından Mekânsal Adres Kayıt Sistemi (MAKS) ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verileri kullanılarak kent-kır sınıflandırması güncellenmiştir. Buna göre 1 km²'lik alanlar olarak tanımlanan gridler üzerinden nüfus yoğunluğuna bağlı olarak hesaplanan yeni kır-kent tanımı yoğun kent, orta yoğun kent ve kır ayırımından oluşmaktadır.

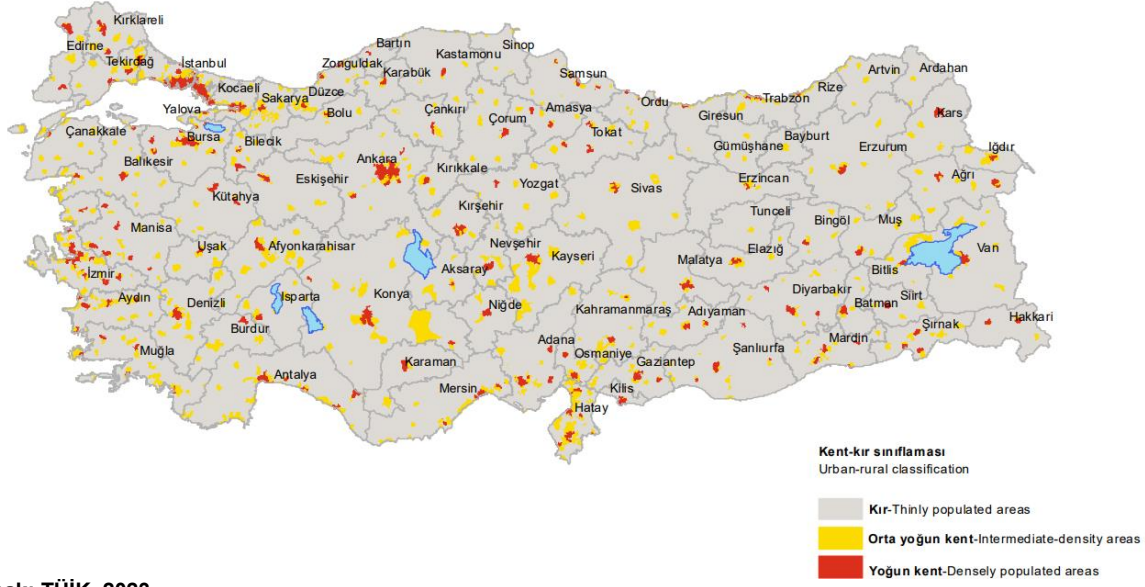
Tablo 2. Kent-Kır Tanımına Göre Nüfusun Dağılımı (%)

İl/Ülke	Yoğun Kent	Orta Yoğun Kent	Kır
Hatay	59,8	28,3	11,8
Kahramanmaraş	52,5	22,8	24,6
Osmaniye	62,2	19,6	18,2
Türkiye	67,9	14,8	17,3

Kaynak: TÜİK, 2023

Çalışmaya göre 2022 yılında bölgede 1,97 milyon kişi yoğun kent sınıfında yer alan yerleşimlerde ikamet ederken 856 bin kişi orta yoğun kent ve 592 bin kişi kır sınıfında yer alan yerleşimlerde ikamet etmiştir.

Harita 1. Kent-kır sınıflamasına göre yerleşim yerleri, 2022

Kaynak: TÜİK, 2023

Demografik Göstergeler

Türkiye nüfusu 2010 yılında 73,7 milyondan 2022 yılında 85,3 milyona yükselmiştir. Aynı dönemde Hatay ili nüfusu 1,48 milyondan 1,69 milyona, Kahramanmaraş ili nüfusu 1,04 milyondan 1,18 milyona, Osmaniye ili nüfusu ise 479 binden 559 bine yükselmiştir. Söz konusu dönemde nüfus artış hızı Türkiye’de binde 11,28 olarak gerçekleşirken Hatay (binde 10,98) ve Kahramanmaraş (binde 10,39) illeri Türkiye ortalamasının altında kalmış, Osmaniye’de (binde 13,02) ise nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Hatay ilinde Altınözü, Kahramanmaraş ilinde Ekinözü, Adıyaman, Nurhak, Çağlayancerit, Afşin ve Göksun, Osmaniye ilinde ise Sumbas 2013-2022 döneminde nüfus artış hızı eksi göstergelere sahip ilçeler olmuştur. 2022 yılı verilerine göre bölgedeki nüfus yoğunluğu (147 kişi/km²) ile Türkiye ortalamasının (111 kişi/km²) üzerinde olup Hatay ilinde 289 kişi/km², Kahramanmaraş ilinde 82 kişi/km² ve Osmaniye ilinde 179 kişi/km²’dir.

Yaşlı nüfusun (65+ yaş) çalışma çağındaki nüfusa (15-64 yaş) oranını veren yaşlı bağımlılık oranı da her geçen yıl artmakta olup 2022 yılında Türkiye’de %15 olarak gerçekleşirken Hatay %13, Kahramanmaraş %14 ve Osmaniye %14 ile yaşlı bağımlılık oranında Türkiye ortalamasının altında değer almıştır. Bununla birlikte bölgede Osmaniye ilinde Hasanbeyli ilçesi (%34) ve Kahramanmaraş ilinde Adıyaman (%31), Nurhak (%26) ve Ekinözü (%26) ilçeleri bölgede en yüksek yaşlı bağımlılık oranına sahip ilçelerdir. Çocuk nüfusunun (0-14 yaş) çalışma çağındaki nüfusa (15-64 yaş) oranını veren çocuk bağımlılık oranı her geçen yıl azalmakta olup 2022 yılında Türkiye’de %32 olarak gerçekleşirken Hatay ve Kahramanmaraş’ta %40 ve Osmaniye %38 ile Türkiye ortalamasının üzerinde çocuk bağımlılık oranına sahiptir. Hatay ilinde Reyhanlı (%59), Altınözü (%51) ve Kumlu (%48) ilçeleri bölgede en yüksek çocuk bağımlılık oranına sahip ilçelerdir.

Eğitim ve Sağlık

Bölgede okuryazarlık oranı Türkiye ortalamalarına yakın seviyelerde gerçekleşirken bölge, okul öncesi eğitimde Türkiye ortalamalarının altında okullaşma oranına; öğretmen başına ve okul başına düşen öğrenci sayısında Türkiye ortalamasının üzerinde değere sahiptir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2023). 2022 yılı verilerine göre yükseköğretim dâhil tüm eğitim kademelerinde TR63 Bölgesi’nde 1,06 milyon öğrenci olup Türkiye genelindeki öğrenci sayısının %3,9’u bu bölgede eğitim görmüştür. 2022 yılı verilerine göre Hatay ilinde 25, Kahramanmaraş ilinde 18 ve Osmaniye ilinde 10 olmak üzere TR63 Bölgesi’nde 53 hastane ve 9 bin yatak kapasitesi bulunmaktadır.

Ekonomik Göstergeler

2021 yılı verilerine göre Türkiye'de kişi başına düşen GSYH 9.592 dolardır. TR63 Bölgesi 6.427 dolar kişi başına GSYH ile Türkiye'de 26 bölge içerisinde en yüksek değere sahip 18. bölge konumundadır. Bununla birlikte aynı dönemde bölgede sanayi sektörünün GSYH içerisindeki payı %37 ile Türkiye'de sanayi sektörünün GSYH içerisindeki payının (%26) üzerinde gerçekleşmiştir. TR63 Bölgesi sanayi, tarım ve enerji sektörlerinin öne çıktığı ekonomik yapısı ile ulusal ölçekte önemli bir üretim merkezi olmasının yanı sıra tekstil ve ana metal sanayi gibi sektörlerdeki kurulu üretim yapısı ile uluslararası ölçekte de kendisine yer bulabilmektedir.

Hatay ilinde sanayinin itici gücünü ana metal sanayi sektörü sağlarken ayakkabıcılık, mobilyacılık, gıda ve makine-tarım araç gereçleri sektörleri ilin sanayisinde öne çıkan diğer sektörler olmuştur. Kahramanmaraş ilinde ise tekstil sektörü başat sanayi sektörü konumundadır. Tekstil sektörünün yanı sıra fabrikasyon metal ürünleri imalatı (metal mutfak eşyası) ve gıda sektörleri ilin ekonomisinde ve istihdamında öne çıkan diğer sanayi sektörleri olmuştur. 1996 yılı itibariyle il statüsüne kavuşmasıyla Osmaniye ilinin tarıma dayalı sanayisi, son yıllarda faaliyete geçen organize sanayi bölgelerinde yapılan yatırımlar ile dönüşmeye ve sağlanan ivme pozitif bir şekilde rakamlara yansımaya başlamıştır. Özellikle demir çelik ve metal sektörü ile ilgili firmaların ilde yatırım yapması ve kurulan fabrikaların üretime geçmesi, Osmaniye ilinin sanayileşmesi yolunda önemli bir kilometre taşı olmuştur. Hatay ilinde İskenderun, Antakya ve Dört Yol, Kahramanmaraş ilinde Dulkadiroğlu, Onikişubat ve Türkoğlu, Osmaniye ilinde merkez ilçe, Kadiri ve Toprakkale ilçeleri bölgede 2022 yılında en yüksek sanayi istihdamının olduğu ilçelerdir.

2021 yılı verilerine göre kişi başı sanayi elektrik tüketiminde Türkiye'de dördüncü sırada yer alan bölgede 11 liman, 13 organize sanayi bölgesi ve 23 sanayi sitesi bulunmaktadır. İstanbul Sanayi Odası (İSO) tarafından her yıl hazırlanan Türkiye'nin İlk 500 Büyük Sanayi Kuruluşu listesi 2022 yılı sonuçlarına göre Hatay ilinden 11, Kahramanmaraş ilinden 10 ve Osmaniye ilinden 2 olmak üzere TR63 Bölgesi'nden 23 adet kuruluş listeye girmeyi başarmıştır. Söz konusu işletmelerin 14'ü ana metal sanayi, 5'i tekstil sektöründe iken diğerleri elektrik, kağıt ve çimento sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Bölge 2022 yılında 5,3 milyar dolar ihracat ve 10 milyar dolar ithalat gerçekleştirmiştir. Söz konusu dönemde bölge ihracatında orta düşük teknoloji ürünlerin payı %61 olarak gerçekleşmiştir.

2022 yılı verilerine göre bölge, Türkiye ortalamasının altında iş gücüne katılım oranına (%49,6) ve istihdam oranına (%42,4) sahiptir. İşsizlik göstergelerinde %14,6 ile Türkiye ortalamasının (%10,4) üzerinde değere sahip bölge, 26 bölge içerisinde en yüksek işsizlik oranına sahip 3. bölge olmuştur. Bölgede en yüksek işsizlik oranı 15-24 yaş grubunda olmuştur.

Öne Çıkan Sektörler

2020 yılı verilerine göre Türkiye, çelik üretiminde 36 milyon ton ile dünyada 7. sırada, Avrupa'da ise ilk sırada yer almakta olup 16,3 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir. İskenderun körfezi Türkiye'de en yüksek çelik üretimi kapasitesine sahip bölge konumunda olup Türkiye demir-çelik ihracatından da %8,6'lık pay almaktadır. Girişimci Bilgi Sistemi'ne göre 2021 yılında Türkiye'de demir-çelik sektöründe işletmelerin toplam cirosu 455,76 milyar TL olarak gerçekleşirken İskenderun körfezi (Hatay ve Osmaniye) demir-çelik sektöründeki işletmelerin cirosu 102,85 milyar TL (Türkiye içerisindeki payı %22,5) olarak gerçekleşmiştir. İskenderun körfezinde kurulu demir-çelik sektörü işletmeleri inşaat demirinden yassı çeliğe ana metal sanayi ürün gamında yer alan birçok ürün üretmektedir. Bölgenin demir-çelik üretimi büyük ölçüde ithal hurda ve enerji girdilerine (kömür) bağlıdır.

Tekstil sektöründe 2021 yılı verilerine göre 34,5 milyar dolar ihracat tutarı ile dünyada 7. sırada yer alan Türkiye dünya tekstil ihracatından %3,8'lik pay almaktadır. TR63 Bölgesi'nde Kahramanmaraş ilinde yoğunlaşan tekstil sektöründe ise iplik üretiminden giyime birçok ürün üretilmektedir. İlin tekstil sektöründe ana girdi olarak kullanılan pamuk büyük ölçüde ithal edilmektedir. Kahramanmaraş ili tekstil sektörü yaklaşık 951 milyon dolarlık ihracat ile Türkiye tekstil ihracatının %2,8'ini gerçekleştirmektedir. İlin tekstil sektörü ihracatında İtalya, Almanya ve Mısır ülkeleri öne çıkmaktadır. Özellikle iplik üretiminde ihtisaslaşmış olan Kahramanmaraş, tekstil ürünleri imalatında (giyim hariç) 21,4 milyar TL ile en çok satış hasılatı gerçekleştiren 5. il konumundadır.

Türkiye dünya gıda ihracatı içerisindeki payını her geçen yıl artırmaktadır. 2010 yılında 7,6 milyar dolar olan gıda ihracatı 2022 yılında 18,7 milyar dolara yükselmiştir. Bölge illeri de aynı dönemde gıda

ihracatını artırmıştır. 2022 yılı verilerine göre Hatay 206 milyon dolarlık, Kahramanmaraş 13 milyon dolarlık ve Osmaniye 1 milyon dolarlık gıda ihracatı gerçekleştirmiştir. Bölge illerinin gıda sektörü net satışları değerlendirildiğinde Kahramanmaraş ili 2,5 milyar TL ile Türkiye’de 37., Hatay 2 milyar TL ile Türkiye’de 42. ve Osmaniye 831 milyon TL ile 57. sırada yer almaktadır. İçecek imalatında ise Osmaniye 74 milyon TL net satış rakamı ile Türkiye’de 28., TR63 Bölgesi’nde ilk sırada yer almaktadır. Hatay’ın net satış rakamının yaklaşık yarısı dış ticaret yoluyla elde edilirken Kahramanmaraş ve Osmaniye ağırlıklı olarak yurtiçi pazara ürün üretmekte olup net satışları içerisindeki ihracat oranı her iki için de yaklaşık %4’tür.

2021 yılı verilerine göre Türkiye 657 milyon dolar ile dünya metal mutfak eşyaları ihracatından %2,4’lük pay almaktadır. Türkiye’de İstanbul’dan sonra en yüksek metal mutfak eşyası üretim kapasitesine sahip Kahramanmaraş ilinde 2022 yılı verilerine göre sektörde yer alan 108 firmada 5.405 kişi çalışmaktadır. Kahramanmaraş ili yaklaşık 177 milyon dolar ihracat ile Türkiye metal mutfak eşyası ihracatından %27’lik pay almaktadır.

Dünya mobilya ticareti kriz dönemlerindeki düşüşler dışında uzun vadede artış eğilimindedir. 2005 yılında 99 milyar dolar olan mobilya ihracatı 2020 yılında 182 milyar dolara yükselmiştir. Dünya mobilya ihracatında sırasıyla Çin, Almanya ve Polonya ilk 3 sırada yer alırken, Türkiye 3 milyar dolarlık ihracat ile 11. sırada yer almaktadır. Mobilyacılık sektörü büyük ölçüde yerli kaynaklara dayalı üretim yaparken ithal girdi bağımlılığı düşük sektörler arasında yer almaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de fabrikasyon-modüler üretim yapan firmaların sayısı her geçen yıl artmaktadır. Türkiye mobilyacılık sektöründe dış ticaret fazlası veren bir ülke olan Türkiye’nin mobilya ihracatında Irak, Almanya ve Birleşik Arap Emirlikleri öne çıkarken ithalatında Çin, Hindistan ve İtalya öne çıkmaktadır. TR63 Bölgesi mobilyacılık sektöründe Hatay ili ön plana çıkmaktadır. Uzun yıllara dayalı bilgi birikimi ve Ortadoğu pazarına yakınlığı, sektörün Hatay ilinde gelişmesini sağlamıştır. 2022 yılı verilerine göre Hatay ili 56 milyar dolarlık mobilya ihracatı gerçekleştirmiştir.

2020 yılı verilerine göre tüm dünyada yaklaşık 23 milyar çift ayakkabı tüketimi gerçekleşmiştir. Asya dünya ayakkabı üretiminin %87,6’sını gerçekleştirirken, Güney Amerika %4,6’sını ve Avrupa %3,2’sini gerçekleştirmektedir. Dünya ayakkabı üretiminde Çin 13,5 milyar çift ile ilk sırada yer alırken Türkiye 447 milyon çift ile 7. sırada yer almaktadır (World Footwear, 2020). 2014 yılında yerli üretimi korumak amacıyla ayakkabı ithalatına uygulanan ilave gümrük vergilerinin sonucu olarak 2017 yılı ile birlikte sektörde dış ticaret fazlası vermeye başlayan Türkiye, 2020 yılı verilerine göre yaklaşık 830 milyon dolarlık ayakkabı ihracatı gerçekleştirirken 498 milyon dolarlık ayakkabı ithalatı gerçekleştirmiştir. Türkiye’nin ayakkabı ihracatında Rusya, Irak ve Almanya ilk sıralarda yer alırken ithalatta Çin, Vietnam ve İtalya ilk sıralarda yer almaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022). TR63 Bölgesi’nde Hatay ili erkek ayakkabıcılığında, Kahramanmaraş ili ise suni deriye dayalı kadın ayakkabıcılığında yoğunlaşmıştır. Bölge üretimi büyük ölçüde iç pazarlara ve ulusal markalara fason üretim şeklinde gerçekleştirilmekle birlikte son yıllarda sektörde markalaşma çabaları içerisinde olan firmalar bulunmaktadır.

Değerli metallerin ve taşların işlenmesiyle her türlü takı ya da süs eşyası üretilmesi ve bu ürünlerin işlendikten sonra yatırım aracı olarak kullanılan eserlere dönüştürülmesi sanatı olan kuyumculuk sektöründe 2021 yılı verilerine göre Türkiye, yaklaşık 10 milyar dolar ihracat ile dünya kuyumculuk ürünleri ihracatından %2,1’lik pay almaktadır. Kahramanmaraş ili 314 üretici ve 1.294 çalışan ile Türkiye’de İstanbul’dan sonra en fazla üretici ve çalışan sayısına sahip il konumundadır. Kahramanmaraş ilinde son dönemde kurulan Altın, Gümüş ve Kıymetli Maden İmalatçıları İhtisas Sanayi Sitesi, sektöre yönelik ajans koordinasyonunda geliştirilen uluslararası proje ve ajans tarafından sağlanan destekler (analiz, tasarım, eğitim vb.) ile sektörün katma değerinin önümüzdeki dönemlerde artırılması hedeflenmektedir.

Türkiye 2021 yılı verilerine göre 219,7 milyon dolarlık filtre ihracatı ile dünya ihracatının %1,9’unu gerçekleştirmekte olup en çok filtre ihracatı gerçekleştiren 12. ülke konumundadır. TR63 Bölgesi’nde Hatay ili otomotiv sektöründe kullanılan içten yanmalı motorlar için yağ, yakıt ve hava filtreleri imalatında uzmanlaşmıştır. İlde bunun dışında iklimlendirme sektörü için hava filtreleri, endüstriyel kullanım amaçlı filtreler ile siparişe özel filtre imalatı da yapılmaktadır. 21 üreticisi bulunan Hatay ili 73 milyon adet üretim kapasitesi ile Türkiye filtre üretim kapasitesinin %46’sına sahiptir. Bölgede Osmaniye ilinde de 2 adet filtre üreticisi bulunmaktadır.

Türkiye’de kamu politikalarında ve strateji belgelerinde yazılım sektörüne verilen önem her geçen yıl artmaktadır. Sektörde İstanbul, Ankara ve İzmir illeri öne çıkarken TR63 Bölgesi’nde yazılım, bilgisayar

programlama ve danışmanlık sektöründe 111 işletmede (Hatay ili 50, Kahramanmaraş 47 ve Osmaniye 14 işletme) 657 kişi (Hatay 144 kişi, Kahramanmaraş 468 kişi ve Osmaniye 45 kişi) istihdam edilmektedir. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi yerleşkesinde yer alan Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nde kümelenen yazılım sektörü 2021 yılında 102 milyon TL'lik ciroya ulaşmıştır.

Hizmet sektörü, 1950'li yıllardan itibaren gelişmiş ekonomilerde tarım ve sanayi sektörünü geride bırakarak ön plana çıkmıştır. Bu sektör ilerleyen yıllarda sadece gelişmiş ekonomilerde değil gelişmekte olan ekonomilerde de kendini göstermeye başlamıştır. Türkiye'nin 2021 yılı GSYH içindeki hizmet sektörü payı %52,75'tir. TR63 Bölgesi hizmet sektörü payı 2021 yılı için %41,61 ile Türkiye ortalamasının oldukça altındadır. Bu oran Hatay'da %47,10, Kahramanmaraş'ta %35,23, Osmaniye'de %36,57 düzeyindedir. Özellikle turizm ve lojistik sektörlerinin etkisi ile Hatay'ın GSYH içinde hizmet sektörünün aldığı pay bölgenin diğer illerinden oldukça yüksektir.

Üretim hacmi ve ürün çeşitliliği bakımından Türkiye'nin en önemli tarımsal üretim merkezlerinden biri olan TR63 Bölgesi yıllar itibarıyla değişiklikler göstermekle birlikte 10-12 üründe Türkiye toplam üretiminin %20'den fazlasını, 25-30 üründe de %10'dan fazlasını karşılamaktadır. TR63 Bölgesi'nde tarım sektörü istihdamı her geçen yıl azalmakla birlikte Türkiye'deki toplam tarım alanlarının %3'üne sahip olan bölgede 2020 yılı verilerine göre Türkiye toplam bitkisel üretim değerinin %4,2'si ve hayvansal üretim değerinin %1,4'ü elde edilmiştir. 2022 yılı verilerine göre TR63 Bölgesi 797 milyon dolar ile Türkiye tarımsal ürün ihracatının %3'ünü gerçekleştirmiştir. Hatay, yaklaşık 742 milyon dolar ile bölge tarımsal ürün ihracatının önemli bir bölümünü, 480 milyon dolar ile yaş meyve sebze ihracatının ise neredeyse tamamını gerçekleştirmiştir.

Belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından kökenin bulunduğu yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş ürünü gösteren işaret olarak nitelendirilen coğrafi işaret Türkiye'de Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından tescillenmektedir. Bu kapsamda Türkiye'de 1.438 adet tescilli ve 639 adet başvuru aşamasında ürün bulunmaktadır. TR63 Bölgesi'nde, bölge ile özdeşleşmiş birçok ürün bulunmaktadır. Bu doğrultuda bölge ekonomisine ve tanıtımına katkı sağlanması, bölgemizin kültürel değerlerinin korunması ve üretici ve tüketicilerin korunması amacıyla, son on yılda coğrafi işaret konusunda farkındalık oluşturmaya ve coğrafi işaret tescil sayısının artırılmasına yönelik çalışmalar yaygınlaşmıştır. Hatay ilinde 23 adet, Kahramanmaraş ilinde 25 ve Osmaniye ilinde 5 adet olmak üzere 53 adet coğrafi işaret tescilli ürün bulunmaktadır. Bununla birlikte Hatay ilinde 9, Kahramanmaraş ilinde 10 ve Osmaniye ilinde 2 adet olmak üzere 21 adet başvuru aşamasındaki ürün bulunmaktadır. Ulusal tescilin yanı sıra Avrupa Birliği Komisyonu nezdinde eAmbrosia (Avrupa Birliği Coğrafi İşaret Tescil Veri Tabanı) veri tabanına da Türkiye'den başvurular gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda Avrupa Birliği Komisyonu nezdinde Türkiye'den 13 ürün coğrafi işaret tescili almış ve 44 ürün başvuru sürecindedir. Hatay ilinden Antakya Künefesi ve Kahramanmaraş'tan Çağlayancerit Cevizi Avrupa Birliği Komisyonu nezdinde coğrafi işaret tescili alırken Hatay Kaytaş Böreği, Maraş Çöreği, Maraş Tarhanası ve Osmaniye Yer Fıstığı AB Komisyonu coğrafi işaret tescil başvuru sürecinde yer almaktadır.

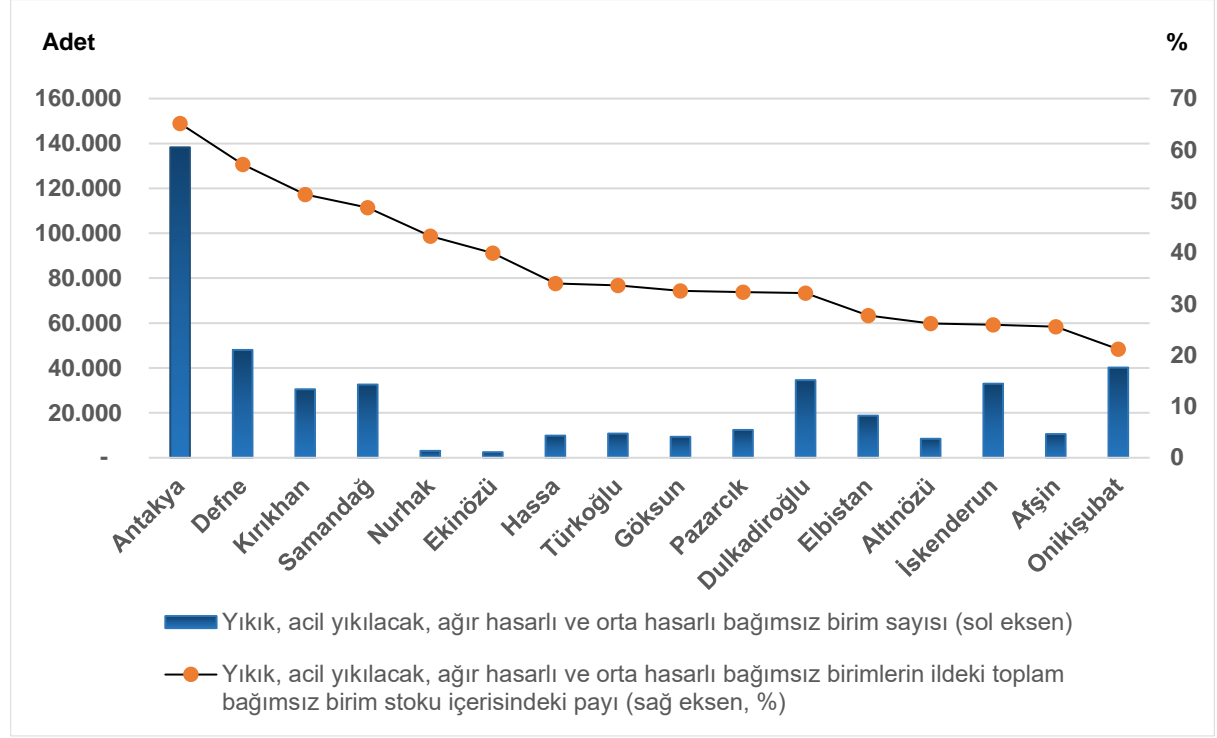
Bölgede turizm sektörü kısa süreli yerli ziyaretçilere bağlı ekonomik hacim oluşturmuştur. 2022 yılında bölgede 2,3 milyon geceleme yapılmış olup ortalama kalış süresi Türkiye ortalamasının altında gerçekleşmiştir.

3.2. Şubat 2023 Depremleri Sonrasında Bölgede Sosyoekonomik Görünüm

2022 yılı verilerine göre 3,4 milyon kişinin yaşadığı TR63 Bölgesi'nde Şubat 2023 depremleri sonrasında 223 bin kişi bölge dışındaki bir ilde adres beyanı yapmıştır. Bölgeden en fazla Ankara, İstanbul, Antalya, Konya ve Mersin illerine göç hareketi gerçekleşmiştir. Göç hareketinin karşılıklı olarak devam edeceği ve kırsalda demografik yapının belirli bir süre boyunca değişime uğrayacağı tahmin edilmektedir.

Samandağ, Nurhak, Ekinözü, Hassa, Türkoğlu, Göksun, Pazarcık ve Dulkadiroğlu ilçeleri konut stoku içerisinde yıkık, acil yıkılacak, ağır hasarlı ve orta hasarlı bağımsız birim oranına sahip ilçeler olmuştur.

Grafik 2. TR63 Bölgesi'nde Bağımsız Birim Hasarı (2023)

Kaynak: AFAD

Bölgede acil barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla geçici yaşam alanları oluşturulmuştur. Buna göre ilk aşamada Hatay ilinde 43 bin kişi kapasiteli konteyner ve 13,7 bin çadır, Kahramanmaraş ilinde 22 bin kişi kapasiteli konteyner ve 10 bin çadır ve Osmaniye ilinde 3.300 kişi kapasiteli konteyner ve 5 bin çadır kurulmuştur. Bununla birlikte bölgede yeni konut alanları belirlenerek çevre düzenlemesi ve yapım işi çalışmaları başlatılmıştır.

Eğitim ve Sağlık

53 hastane bulunan bölgede deprem sonrasında özellikle Hatay ilinde birçok hastane kullanılmaz hale gelmiştir. Bu doğrultuda deprem sonrasında sahra hastaneleri kurulmuş, Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye ilinde ufak ölçekli hasar gören hastaneler onarım çalışmalarını tamamlamış ve hizmet sunum süreçlerini başlatmışlardır. Hatay ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 32 eğitim tesisi yıkılmış, 298 tesis orta hasarlı, ağır hasarlı veya acil yıktırılacak kategorisinde yer almaktadır. Kahramanmaraş ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 38 eğitim tesisi yıkılmış, 262 tesis orta hasarlı, ağır hasarlı veya acil yıktırılacak kategorisinde yer almaktadır. Deprem sonrasında, bölgede Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlarda öğretim gören yaklaşık 140 bin öğrenci bölge dışındaki okullara nakil olmuştur.

Dış Ticaret

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler TR63 Bölgesi dış ticaretini etkilemiştir. Buna göre 2022 yılı Ocak-Haziran döneminde 2,8 milyar dolar ihracat gerçekleştiren bölgenin, 2023 yılı Ocak-Haziran döneminde ihracatı bir önceki yıla göre %40 oranında gerileyerek 1,7 milyar dolara düşmüştür. Söz konusu dönemde bölgenin Türkiye ihracatı içerisindeki payı da %2,4'ten %1,5'e gerilemiştir. Aynı dönemde bölgenin ithalat rakamlarında da düşüş meydana gelmiştir. Buna göre 2022 yılı Ocak-Haziran döneminde 5,6 milyar dolar olarak gerçekleşen TR63 Bölgesi ithalatı 2023 yılının aynı döneminde 3,5 milyar dolara gerilemiştir.

Sanayi Alanları

TR63 Bölgesi'nde sanayi altyapısı depremlerden oldukça etkilenmiştir. Bölgede organize sanayi bölgelerinde en büyük hasar Kahramanmaraş, Erkenez, Aksu, Türkoğlu 1 ve 2 OSB'lerde meydana gelmiştir. Söz konusu OSB'lerde yapısal hasarların yanı sıra makine parkurlarında da önemli ölçüde zarar meydana gelmiştir. Bununla birlikte Antakya, İskenderun 1 - 2 ve Payas OSB'lerde düşük ölçekli altyapı ve makine parkuru hasarı meydana gelmiştir.

Sanayi sitelerinde meydana gelen hasar ise OSB'lere nazaran daha büyük olmuştur. Yaklaşık 1.500 işletmenin yer aldığı Antakya Sanayi Sitesi büyük ölçüde yıkılmış, kalan riskli yapılar ise kontrollü şekilde yıkılmıştır. 2.400 işletmenin yer aldığı Kahramanmaraş Merkez Sanayi Sitesi'nde iş yerlerinin büyük bir bölümü ağır hasar almış veya yıkılmıştır. Kahramanmaraş Altın, Gümüş ve Kıymetli Maden İmalatçıları İhtisas Sanayi Sitesi'nde de iş yerlerinin büyük bir bölümü ağır hasar almış olup işletmeler Kahramanmaraş ili Onikişubat ilçesinde kendilerine tahsis edilen geçici iş yerlerinde faaliyetlerini sürdürmektedir. 64 işletmenin yer aldığı Kahramanmaraş Terziler ve Konfeksiyoncular İhtisas Sanayi Sitesi'nde de iş yerlerinin büyük bir bölümünde ağır hasar meydana gelmiştir. Kahramanmaraş ilinde Pazarcık Narlı, Göksun, Elbistan, Afşin; Hatay ilinde Kırıkhan; Osmaniye ilinde Osmaniye 1. ve 2. Sanayi Sitelerinde de hasar meydana gelmiş, hasarlı bloklar için yerinde dönüşüm ve güçlendirme çalışmaları başlatılmıştır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından sanayi işletmelerine yönelik gerçekleştirilen anket çalışmasında sanayi işletmelerinin toplam hasarı yaklaşık 155 milyar TL olarak tespit edilmiş olup firma hasarlarının büyük bir bölümü Kahramanmaraş ve Hatay illerindedir. Bölgede 2370 işletme ile gerçekleştirilen çalışma sonuçlarına göre 930 sanayi işletmesi yıkık, ağır hasarlı veya orta hasarlı olarak belirlenmiştir. Çalışmaya göre deprem illerinde yer alan 34 OSB'de tespit edilen yıkık/ağır hasarlı yapıların %51'i Kahramanmaraş'ta yer almaktadır. 75 adet kredilendirilmiş sanayi sitesinde tespit edilen yıkık/ağır hasarlı yapıların %47,1'i Hatay'da; %32,4'ü Kahramanmaraş'ta yer almaktadır. 48 adet diğer kredilendirilmemiş sanayi sitelerinde tespit edilen yıkık/ağır hasarlı yapıların %48,5'i Kahramanmaraş'ta yer almaktadır. Deprem ile birlikte kullanılmaz hale gelen hizmet ve sanayi altyapısı sebebiyle bölgede SGK'ya kayıtlı istihdam oranlarında da düşüş meydana gelmiştir. 2023 yılı Mayıs ayında bölge istihdamı bir önceki yılın Aralık ayına göre %22 oranında düşmüştür.

Sanayi Sektörleri

Şubat 2023 depremleri sonrasında bölge üretiminde ve istihdamında öne çıkan ve büyük ölçüde organize sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren demir-çelik ve tekstil sektörlerinde ciddi sayılabilecek fiziki hasar meydana gelmemiştir. Mobilyacılık sektöründe Antakya Mobilyacılar İhtisas Sanayi Sitesi'nde yer alan işletmelerde düşük ölçekli fiziki ve makine parkuru hasarı meydana gelirken Antakya Küçük Sanayi Sitesi'nde faaliyet gösteren mobilya işletmelerinin ise neredeyse tamamı yıkılmıştır. Erkek ayakkabıcılığı sektöründe yoğunlaşan Hatay ilinde üretim atölyelerinin tamamına yakını yıkılmış/ağır hasar almıştır. Kahramanmaraş ilinde öne çıkan metal mutfak eşyaları sektöründe Kahramanmaraş OSB'de faaliyet gösteren ve görece büyük ölçekli olan işletmelerde ciddi hasarlar bulunmamaktadır. Ancak Kahramanmaraş il merkezindeki küçük sanayi sitelerinde faaliyet gösteren metal mutfak eşya üreticilerinin birçoğunun atölyesi yıkılmış ya da ağır hasar almıştır. Türkiye'de İstanbul'dan sonra en fazla işletmeye ve çalışana sahip Kahramanmaraş ili kuyumculuk sektöründe Altınşehir Kuyumculuk İhtisas Küçük Sanayi Sitesi yer alan imalathaneler orta düzeyde hasar alırken sanayi sitesi dışında faaliyet gösteren işletmelerin büyük bir bölümü ise yıkılmıştır. Bölge geneline yayılmış olan gıda sektöründe özellikle Antakya ve Dulkadiroğlu ilçelerinde planlı sanayi alanları dışında kalan imalathanelerde fiziki hasar yoğun olarak gerçekleşirken makine-ekipman altyapılarında da ciddi hasar meydana gelmiştir. Hatay ili İskenderun ilçesi otomotiv filtersi üretiminde Türkiye'de ilk sırada yer almaktadır. Sektörde Şubat 2023 depremleri sonrasında düşük ölçekli fiziki hasar meydana gelmiştir. Bölge imalat sanayisi deprem sonrasında toparlanma ve özellikle organize sanayi bölgelerinde üretim faaliyetlerine devam etmekle birlikte sektörde personel eksikliği, fiziki zararlar ile birlikte üretim kapasitesinin artmasının önündeki en büyük engeller arasında yer almaktadır.

Tarım ve Hayvancılık

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023 tarihli Hatay depremlerinin bölgedeki narenciye ve toplam yaş sebze meyve ihracatına ciddi şekilde olumsuz yansımaları olmuştur. Akdeniz İhracatçı Birlikleri verilerine göre Şubat ayı 2023 yılı ihracat rakamları 2022 yılının aynı ayı ile kıyaslandığında Hatay ilinin yaş sebze meyve ihracatında miktar olarak %42, narenciye ihracatında ise %50 oranında kayıp yaşadığı görülmektedir. Hatay ilinin 2023 yılının Şubat ayında toplam yaş sebze meyve

ihracatından elde ettiği gelir dolar bazında 2022 yılının aynı ayına göre %13, narenciye ihracatından elde ettiği gelir ise %30 oranında düşmüştür. İhracat rakamlarının düşüşündeki temel gerekçenin yaşanan büyük afet sonrasında önceliklerin değişmesi ve hasat işlemlerinin aksaması olduğu görülmüştür. TR63 Bölgesi özellikle zeytin, narenciye ve ceviz fidanları üretiminde Türkiye’de önemli bir yere sahip olmakla birlikte Hatay ilinin Samandağ ilçesine bağlı Fidanlı mahallesinin temel geçim kaynaklarından olan fidancılık sektörü deprem sonrası pazarda oluşan güven kaybı sebebiyle gelir kaybına uğramıştır. Ticari işletmeler, deprem sonrası tedarik sıkıntısı çekeceği varsayımı ile bölgeden fidan alımına tedbirli yaklaşmış ve bu durum bölgenin fidancılık sektörüne olumsuz yansımıştır. Deprem sonrası ilk tespitlere göre bölgede 5.100 adet büyükbaş, 25.281 adet küçükbaş ve 19.774 adet kanatlı hayvan telef olmuş; 11.498 adet arılı kovan kaybı söz konusu olmuştur. İlçe bazlı kayıpların en büyükleri ise Hatay’da Antakya, Kahramanmaraş’ta Dulkadiroğlu, Osmaniye’de ise Bahçe ilçesinde gerçekleşmiştir. Bölgemizde Hatay iline bağlı Samandağ (Çevlik), Arsuz (Konacık-Işıklı), İskenderun ve Dört Yol’daki balıkçı barınaklarında küçük ölçekli teknelerle avcılık sürdürülmekte iken deprem felaketi sonrası bu barınaklarda ilk tespitlere göre 500 milyon TL’ye yakın hasar meydana gelmiştir.

Limanlar

İskenderun Körfezinde özel sektör eliyle işletilen 13 limanda kuru dökme, genel kargo, konteyner, sıvı dökme, sıvı yük ve yolcu taşımaları yapılmaktadır. Özel sektör tarafından işletilen İskenderun Limanı’nda ortaya çıkan yangın sonrası 1.500’e yakın konteynerde hasar tespit edilmiş olup bölgedeki liman altyapısında önemli bir hasar oluşmamıştır.

Turizm

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında bölgede 82 konaklama tesisi yıkılmış, 37 konaklama tesisi ağır hasarlı olarak belirlenmiştir. Bölgede en büyük konaklama tesisi hasarı Antakya, Defne, Arsuz ve Ekinözü ilçelerinde meydana gelmiştir. Bununla birlikte bölgede müze altyapısı da hasar almış Hatay ilinde 1 müze yıkık, 1 müze ağır hasarlı olarak belirlenmiştir. Bölgede gastronomi turizmi açısından değer taşıyan 5 turizm işletme belgeli yeme içme tesisi yıkılırken 5 adedi ise ağır hasar almıştır. Bölgede seyahat acenteleri de depremden olumsuz yönde etkilenmiştir. Buna göre Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde 63 seyahat acentesi yıkılmış, 29’u ise ağır hasarlı olarak belirlenmiştir.

Ticaret

Bölgede depremden etkilenen sektörlerin başında hizmet sektörü gelmektedir. Hizmet sunum özellikleri doğrultusunda yerleşim merkezlerinde yoğunlaşmış olan ticari işletmelerin birçoğu deprem ile birlikte yıkılmış/kullanılmaz hale gelmiştir. Bu kapsamda bölgede yaklaşık 8 bin geçici iş yerinin kurulması öngörülmüştür. Hâlihazırda altyapısı tamamlanan geçici iş yeri alanlarında hizmet sunum süreçleri başlatılmıştır.

4. Stratejik Öncelik, Hedef ve Tedbirler

4.1. Stratejik Öncelik 1. Kentsel ve Sosyal Altyapının İyileştirilmesi

2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile birlikte TR63 Bölgesi'nin idari yapılanmasında değişiklikler meydana gelmiştir. Buna göre, Hatay ve Kahramanmaraş illerinde, sınırları il mülki sınırları olmak üzere Hatay ve Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyeleri kurulmuş ve il sınırları içerisindeki tüm belde belediyeleri ile köylerin tüzel kişilikleri kaldırılmıştır. Ayrıca Hatay ilinde Antakya, Defne, Arsuz ile Payas olmak üzere 4, Kahramanmaraş ilinde ise Dulkadiroğlu ve Onikişubat olmak üzere 2 yeni ilçe kurulmuştur. 6360 sayılı kanun sonrasında TR63 Bölgesi'nde; 2 büyükşehir belediyesi, 1'i merkez ilçe (Osmaniye) olmak üzere 33 İlçe Belediyesi ve tamamı Osmaniye ilinde olmak üzere 7 belde belediyesi (Atalan, Böcekli, Cevdetiye, Ellek, Mehmetli, Türkmen, Yarbaşı) ile birlikte toplam 42 adet belediye teşkilatının yanı sıra tamamı Osmaniye ilinde 159 adet köy muhtarlığı yer almaktadır.

TR63 Bölgesi nüfusu 2010 yılında 3 milyon kişiden 2022 yılında 3,4 milyon kişiye yükselmiştir. Hatay ili nüfusu 1,7 milyon kişi, Kahramanmaraş ili nüfusu 1,2 milyon ve Osmaniye ili nüfusu 560 bin kişidir. Türkiye yüzölçümünün %3'üne sahip bölgede ülke nüfusunun %4'ü yaşamaktadır. 2010-2022 döneminde bölgenin yıllık nüfus artış hızı binde 11,81 ile Türkiye ortalaması olan binde 11,83'e yakın seyretmiştir. 2022 yılı verilerine göre bölgenin nüfus yoğunluğu 147 kişi/km² ile Türkiye ortalamasının (111 kişi/km²) üzerindedir. Bölgede en yüksek nüfusa sahip ilçeler sırasıyla Onikişubat, Antakya, Osmaniye Merkez, İskenderun, Dulkadiroğlu ve Defne'dir. 2022 yılında 2013 yılına göre bölgede 8 ilçenin nüfusu azalmıştır. Dünyada ve Türkiye'de olduğu gibi TR63 Bölgesi'nde de medyan yaş her geçen yıl artmakla birlikte 2022 yılında 30,7 ile Türkiye ortalaması olan 33,5'in altında kalmıştır. Türkiye ortalamalarının üzerinde çocuk bağımlılık oranına sahip bölge aynı zamanda Türkiye ortalamalarının üzerinde doğurganlık hızına sahiptir. Bununla birlikte bölgede kırsal niteliğe sahip Hasanbeyli, Andırın, Nurhak, Ekinözü, Sumbas, Göksun, Çağlayancerit gibi ilçelerde yaşlı bağımlılık oranları Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir. 2013-2022 yılları toplamında TR63 Bölgesi, 26 Bölge içerisinde en fazla göç veren 6. bölge konumundadır. 2010 yılından 2022 yılına özellikle Hatay ve Osmaniye illerinde net göç sayısı ve hızı artmıştır. Bölgenin verdiği göçün %59'u 15-29 yaş grubunda görülmekte olup bu durum bölgenin verdiği göçte eğitim ve istihdam kaygısının öne çıktığını göstermektedir.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler bölgenin demografik yapısını etkilemiştir. Hatay ilinden 131 bin, Kahramanmaraş ilinden 79 bin ve Osmaniye ilinden 13 bin kişi bölge dışındaki bir ilde adres beyanı yapmış olup en fazla göç Ankara, İstanbul, Antalya, Konya ve Mersin illerine gerçekleşmiştir. 429 bin bağımsız birimin yıkık, acil yıkılacak veya ağır hasarlı kategorisinde yer aldığı bölgede Antakya, Defne, Dulkadiroğlu, Onikişubat, Samandağ, Kırıkhan, İskenderun ve Elbistan ilçeleri depremden en fazla etkilenen ilçeler olmuştur. Deprem esnasında çöken veya sonrasında kontrollü şekilde yıkılan yapıların enkazı, bölgede oluşturulan yıkıntı atıkları geçici döküm sahalarına taşınmaktadır. Bu süreçte yıkıntı atıklarının toplam sağlığına, su kaynaklarına ve tarımsal üretime zarar verme riski bulunmaktadır. Bu doğrultuda yıkıntı atıkları geçici döküm sahalarında yıkıntı atıklarının hacmine ve içeriğine yönelik analiz çalışmaları ile atıkların yönetilmesine ve geri dönüşümüne yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Bölgede acil barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla geçici yaşam alanları oluşturulmuştur. Buna göre Hatay ilinde 43 bin kişi kapasiteli konteyner ve 13,7 bin çadır, Kahramanmaraş ilinde 22 bin kişi kapasiteli konteyner ve 10 bin çadır ve Osmaniye ilinde 3.300 kişi kapasiteli konteyner ve 5 bin çadır kurulmuştur. Geçici barınma alanlarında dezavantajlı gruplar için sosyal donatılar yapılacak ve başta kadınlar olmak üzere çalışabilir tüm nüfus için üretim alanları kurularak geçim kaynakları oluşturulacaktır.

Önümüzdeki dönemde barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla TR63 Bölgesi'nde kamu kaynakları ve yerinde dönüşüm uygulamaları ile 240 binin üzerinde konutun ve yaklaşık 35 bin köy evinin yapılması öngörülmekte olup jeolojik ve jeoteknik etüt çalışmaları tamamlanan bölgelerde inşa süreci başlatılmıştır. Bununla birlikte bölgede mevcut çevre düzeni planlarının ve nazım imar planlarının, yaşanan deprem afeti sonrasında benzer riskleri tekrar yaşamamak adına, yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu süreçte planların mekânsal ve sektörel gelişme eğilimleri dikkate alınarak hazırlanması ve etkili bir araç olarak kullanılması gerekmektedir. Mekânsal planlar, iklim değişikliği, doğal ve tarihi değerlerin gözetilmesi, çocuklar, yaşlılar, engelliler gibi hareket kısıtlılığı olanlar için

erişilebilirliğin sağlanması, açık ve yeşil alanların korunması ve miktarının artırılması, kontrolsüz kentsel gelişmenin kıyı alanları ve tarım alanları üzerinde oluşturduğu baskının önlenmesi gibi unsurlar esas alınarak kurgulanacaktır. Yerel yönetimlerin akıllı şehir stratejilerini, izleyecekleri yol haritalarını hazırlamaları teşvik edilecek ve akıllı şehir uygulamalarında yerli teknoloji uygulamalarının desteklenmesinin yöntemleri analiz edilecektir. Yeniden inşa sürecinde konut başta olmak üzere kentsel yaşam alanlarının afete karşı dayanıklılığı sağlanacak, akıllı ulaşım sistemleri, raylı sistemler, bisiklet yolları gibi çevreye duyarlı uygulamalar geliştirilecek ve yerleşimlerin yeşil alan miktarı artırılabilecektir. Toplu taşımanın ve motorsuz ulaşım türlerinin geliştirilerek özendirilmesi kent içi ulaşımında yaşanan trafik sıkışıklıklarının ve buna bağlı olarak ortaya çıkan çevre ve gürültü kirliliği ile, yakıt tüketiminin azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca kent merkezlerinde yayalaştırma çalışmaları, kent çeperlerinde bisiklet yollarının yaygınlaştırılması uygulamaları teşvik edilmelidir. Kent içi ulaşımında toplu taşıma araçlarının (otobüs, metrobüs vb. sistemler) yetersiz kaldığı alanlarda nüfus projeksiyonları, trafik yoğunluğu, yolculuk talebi kriterleri gözetilerek raylı sistem alternatiflerinin değerlendirilmesi öngörülmektedir.

2020 yılı verilerine göre Türkiye ortalamalarının altında içme ve kullanma suyu ile kanalizasyon şebekesi hizmeti sunan TR63 Bölgesi'nde su şebekeleri deprem sırasında ve deprem sonrasında enkaz kaldırma süreçlerinde büyük hasar görmüştür. Depremde hasar gören içme suyu ve atıksu hizmetlerinin verimli, yeterli ve standartlara uygun şekilde sunulması için yatırımların hızlandırılması, arıtma tesisi yatırımlarının desteklenmesi önem taşımaktadır. Bununla birlikte kırsal yerleşimlerde kanalizasyon hizmetinden yararlanma oranının artırılması için kanalizasyon sistemi olmayan veya yenileme gerektiren yerleşimlere tesislerin kurulması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bölgede enerji üretim tesislerinde büyük ölçekli bir zarar yaşanmamakla birlikte depremden yoğun şekilde etkilenen ilçelerde (Antakya, Defne, Kırıkhan, Samandağ, İskenderun, Dulkadiroğlu, Onikişubat, Elbistan, Pazarcık vb.) trafo hasarlarından ve yangın, kaçak gibi güvenlik risklerinden kaynaklı olarak elektrik dağıtım kademeli olarak verilmektedir. Bu doğrultuda elektrik iletim altyapısının afete karşı dirençliliğinin sağlanması önem taşımaktadır. 2022 yılı verilerine göre Türkiye'de 60,7 milyon kişi doğalgaz kullanırken TR63 Bölgesi'nde nüfusun yaklaşık %48'i doğalgaz kullanmaktadır. Bölgede deprem sonrasında doğalgaz altyapı hasarı büyük ölçüde giderilmiştir. Plan döneminde doğalgaz sağlanan ilçe sayısının artırılması ve doğalgaz arzının afetlere karşı direncinin artırılması sağlanacaktır.

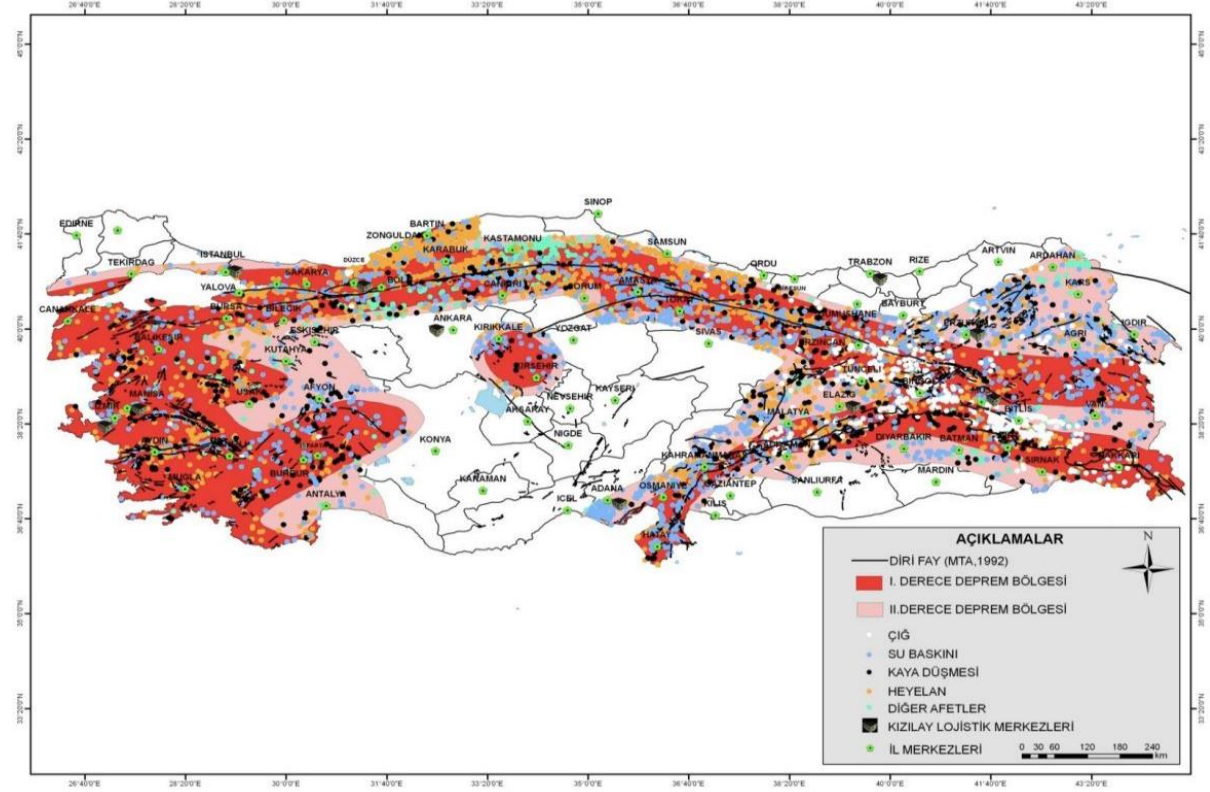
YER-SİS çalışmasına göre bölgede kırsal yerleşimlerde mobil telefon ve internet erişim kısıtları bulunmaktadır. Bununla birlikte deprem sebebiyle bölgede mobil telefon ve internet altyapısı zarar görmüş iletişimde aksamalar meydana gelmiştir. Bölgede deprem hasarı sebebiyle hasar alan haberleşme altyapıları büyük ölçüde onarılmakla birlikte bölgede erişim kısıtı bulunan kırsal yerleşimlerde mobil telefon ve internet altyapısı geliştirilecektir.

TR63 Bölgesi illeri jeolojik konumu itibarıyla tarihsel dönemlerde büyük depremlere maruz kalmıştır. Bölgede depremler ile birlikte sık yaşanan afetler su baskını, heyelan ve kaya düşmesidir. Asi nehrinin her iki tarafına yerleşik durumda olan Hatay ilinin bu konumu ilde sık sık sel ve taşkın olaylarının meydana gelmesine neden olmuştur. Akarsu akımının artışı ve dönemsel yağışların etkisi ile sel ve taşkın olayları görülmektedir. Antakya Amik Ovası, Altınçay Deresi, Samandağ Büyük Karaçay Deresi ve Feyazan Kanalı su taşkınlarının gerçekleştiği alanlardır. Kahramanmaraş ili merkezi için su baskını, depremden sonra ili en çok etkileyebilecek afet türüdür. Taşkın olayları, hem Ceyhan havzasının il sınırlarının neredeyse tamamını kapsıyor olması hem de şehir merkezinin kurulu bulunduğu yamaçların eğimlerinin yüksek olması; aynı yamaçlar üzerinde oluşmuş olan dere yataklarının şehir içerisinden geçmesi nedenleriyle ilde etkili olmaktadır. Özellikle şehir merkezi, Elbistan ve Afşin ilçeleri su baskını afetlerine sıklıkla maruz kalmaktadır. Osmaniye ilinde taşkın yapacak en önemli sular, Kahramanmaraş ilinde olduğu gibi, Ceyhan Nehri ve bu nehri besleyen derelerdir. Ceyhan Nehri ve nehri besleyen dereler boyunca yer alan yerleşim yerleri, tarlalar su baskınlarına maruz kalmaktadır. Son yıllardaki iklim değişikliğine bağlı yağış rejimindeki değişiklikler sebebiyle bölge illerinde taşkın afetlerinin sayısında artış meydana gelmiştir.

TR63 Bölgesi illerinde, illerin jeolojik özellikleri ile birlikte sahip olduğu iklim ve morfolojik özellikleri itibarıyla heyelan ve kaya düşmesi olayları yaşanmaktadır. Antakya horst-graben sistemi içerisinde yer alan Karasu grabeninin Habib-i Neccar Dağı'na doğru 300-500 m yüksekliğinde aşınım dolgu yüzeyleri belirgin bir şekilde gözlenmektedir. Bu yüzeylerin morfolojisi, litolojisi, tektonizması, yamaçlarda oluşan fay diklikleri, heyelan ve kaya düşmesi olaylarına neden olmaktadır. Kahramanmaraş, kaya düşmesi olaylarının en fazla gözlemlendiği iller listesinde üst sıralarda yer almakta olup, ilde kaya düşmesine Onikişubat, Dulkadiroğlu, Andırın ilçe ve mahallelerinde rastlanmaktadır. Osmaniye il merkezinde

Yarpuz, Kızlaç, Gökmustafalı, Bekdemir, Gökçayı ve Kurtlar köyleri, Bahçe ilçesi, Hasanbeyli ilçesinin kuzeydoğusu, heyelan yoğunluğunun yüksek olduğu yerleşim alanlarıdır.

Harita 3. Türkiye Afet Risk Haritası

Kaynak: AFAD

On İkinci Kalkınma Planı'nda afet ve acil durumlara ilişkin toplumsal farkındalığın artırılacağı ve gönüllülük sisteminin geliştirileceği, afet ve acil durumlara karşı ülke genelinde toplumsal bilinçlendirme çalışmalarının yapılarak farkındalığın artırılmasının sağlanacağı ve eğitimin tüm kademelerinde afet farkındalığının artırılmasına ilişkin çalışmaların yürütüleceği belirtilmektedir. 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler ve son yıllarda iklim değişikliği ile artan doğal afetler, ülkemizde güvenli ve sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanabilmesi için afet öncesi hazırlıklara yoğunlaşarak afet tehlike ve risklerini giderme/azaltma amaçlı yaklaşımların gerekliliğini ortaya koymuştur. Farklı afet türlerine yönelik TR63 Bölgesi'nde önceliklendirme yapılarak afet risk ve zarar azaltma çalışmaları yapılacak, il bazlı afet risk azaltma planları ve il afet müdahale planları revize edilecektir.

Milli Eğitim Bakanlığı Örgün Eğitim İstatistikleri 2022 yılı verilerine göre Hatay ve Osmaniye illeri okul öncesi ve ilkököl okullaşma oranlarında Türkiye ortalamasının üzerinde, Kahramanmaraş ise Türkiye ortalamasının altında iken yaşanan deprem felaketi ile birlikte bölgede konut altyapısının yanı sıra birçok eğitim kurumunun altyapısı zarar görmüş, bölgede büyük bir nüfus geçici yaşam alanlarına taşınmıştır. Geçici yaşam alanlarının ortak kullanabileceği okul öncesi eğitim yapılarının oluşturulması ve okullaşma oranının artırılması önem taşımaktadır. Bununla birlikte deprem sonrasında bölge dışına göç hareketlerinin yanı sıra bölge içerisinde Yayladağı, Reyhanlı, Altınöz gibi görece az gelişmiş ilçelerde kırsal yerleşimlere de göç hareketleri yaşanmıştır. Deprem sonrasında göç alan kırsal yerleşimlerde okul öncesi eğitim başta olmak üzere eğitim tesisleri oluşturulması ve atıl/kapalı olan tesislerin yeniden açılması sağlanacak ve mevcut tesislerin alt ve üst yapısı iyileştirilecektir. Bununla birlikte kırsal yerleşimlerde bölgenin ekonomik yapısına uygun meslek okullarının kurulmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Deprem öncesinde Türkiye ortalamalarının altında sağlık hizmeti göstergelerine (bin kişiye düşen hekim sayısı, bin kişiye düşen hastane yatak sayısı vb.) sahip olan bölgede devlet ve özel sektöre ait birçok hastane yıkılmış veya kullanılamaz hale gelmiştir. Bununla birlikte Defne Devlet Hastanesi ile birçok ilçede sahra hastaneleri kurulmuş, hastane yatırım süreçleri başlatılmıştır. Plan döneminde Antakya, Sumbas, Bahçe, Düziçi ve Afşin devlet hastanesi yatırımları tamamlanacak ve Kadiri ile Hasanbeyli

hastane yatırımlarına başlanacaktır. Bununla birlikte deprem sonrasında uzuv kaybı yaşayan kişilerin tıbbi ve psikososyal rehabilitasyonuna yönelik Kahramanmaraş ve Hatay illerinde merkezler kurulacaktır.

2022 yılı verilerine göre kadınların iş gücüne katılma, istihdam ve işsizlik oranları Türkiye ortalamalarının altında olan TR63 Bölgesi'nde deprem sonrasında barınma sorunu, çocukların bölge dışında eğitime devam etmesi ve buna bağlı yükümlülükleri üstlenmesi gibi gerekçelerle kadınların erkeklere oranla bölgeye dönüşleri daha sınırlı olmuştur. Bu durum demografik yapıyı etkilediği gibi toplumsal cinsiyet eşitliğine de zarar vermektedir. Bu doğrultuda bölgede barınma, eğitim ve sağlık ihtiyaçlarının hızla çözüme kavuşturulmasının yanı sıra kadın istihdamının artırılması için yarı zamanlı çalışma, esnek çalışma gibi alternatif çalışma yöntemlerinin geliştirilmesi sağlanacak ve okul öncesi bakım donatıları yaygınlaştırılacaktır. Kadın girişimcilere iş geliştirme, dijital ortamlardaki ekonomik faaliyetlerini geliştirmeyi hedefleyen mekanizmalar oluşturmalarına yönelik eğitim programları düzenlenecek, kadınlar tarafından kurulan kooperatiflere yönelik girişimcilik ve danışmanlık gibi hizmetler sağlanacaktır.

Bölgede yüksek yaşlı bağımlılık oranlarına sahip Andırın, Nurhak, Ekinözü ve Hasanbeyli gibi ilçelerde yaşlılara yönelik hizmet sunumu ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Plan döneminde yaşlı nüfusun ekonomik ve sosyal hayata katılımı artırılarak aktif yaşlanma imkânları geliştirilecektir.

Bölgede Hatay ilinde 1.236, Kahramanmaraş ilinde 828 ve Osmaniye ilinde 505 olmak üzere 2.569 adet faal dernek bulunmaktadır. Bölgede sivil toplum yapısının toplumsal hayat üzerinde etkinliğinin artırılması ve STK'ların yerel düzeydeki ihtiyaç ve sorunlara cevap verebilme potansiyelinden yararlanılması amacıyla bölge genelindeki sivil toplum kuruluşlarının fiziki, kurumsal ve beşeri kapasitelerinin güçlendirilmesi, bu kuruluşlarda nitelikli istihdamın özendirilmesi ve çeşitli destek programlarına yönelik proje geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte kırsal yerleşimlerde üretici birliği, kooperatif vb. sivil toplum örgütü sayısının artırılmasına yönelik bilgilendirme ve danışmanlık çalışmaları yapılacaktır.

On İkinci Kalkınma Planı'nda afete dirençli ulaştırma altyapısının tesis edilmesine yönelik mevzuat düzenlemelerinin ve altyapı çalışmalarının tamamlanacağı belirtilerek şehir içi ve şehirlerarası ulaşım tesislerini ve altyapılarını afetlere karşı güvenli hale getirmek için risk analizlerinin yapılmasına, ihtiyaç duyulan güçlendirme ve tadilat projelerinin tamamlanmasına yönelik tedbirler yer verilmiştir. Söz konusu planda ayrıca deprem bölgesinde işlenmiş tarım ürünleri ve tarıma dayalı sanayiler ile tekstil, dokuma, demir-çelik, petrokimya başta olmak üzere imalat sanayii ürünlerinin İskenderun Limanı üzerinden dış pazarlara erişimini artıracak altyapıların güçlendirileceği belirtilmektedir. Deprem öncesinde bölgede ticaretin yoğunlaştığı eski yerleşim alanlarında ve sanayi ve turizm alanları ile kent merkezleri arasında trafik yoğunluğu yaşanmakta iken yeniden inşa sonrasında nüfusun tekrar bölgeye dönüşü ile birlikte benzer sorunların yaşanmaması adına analiz çalışmaları gerçekleştirilerek alternatif yol güzergâhlarının belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu doğrultuda Hatay il merkezini oluşturan Antakya ve Defne ilçelerinde çevre yollarının sayısının artırılması, Arsuz ilçesinde doğu çevre yolunun yapılması, büyük ölçüde tamamlanan Arsuz-Samandağ karayolunun henüz tamamlanmayan kısımlarının altyapı çalışmalarının tamamlanması, Erzin-Osmaniye karayolunun standartlarının geliştirilmesi, Antakya-Arsuz karayolu projesinin hayata geçirilmesi sağlanmalıdır. Sanayi bölgeleri ile kent merkezleri arasında toplu taşıma uygulamaları yaygınlaştırılmalı ve mevcut karayolu ağının afetlere karşı direncinin artırılmasına yönelik analiz ve iyileştirme çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Bununla birlikte kırsal yerleşimler ile kent merkezleri arasındaki ulaşım altyapısının geliştirilmesi, depremden düşük ölçekte zarar gören veya zarar görmeyen ilçelerde olası deprem riskine karşılık kentsel dönüşüm çalışmalarının uygulanması ve sel, orman yangını, heyelan gibi diğer afet risklerine karşı yapılaşmaya uygun olmayan alanların tespiti önem taşımaktadır.

Bölgede sanayi kuruluşları büyük ölçüde planlı sanayi alanlarında yer almaktadır. Bununla birlikte deprem öncesinde başta ayakkabıcılık, atölye tipi mobilyacılık gibi emek yoğun sektörler ile gıda imalathaneleri Antakya, Defne, Dulkadiroğlu başta olmak üzere kentler içerisinde dağınık şekilde yer almakta iken kent merkezlerinde kalan birçok üretim atölyesi yıkılmış veya ağır hasar almıştır. Çevre kirliliği, plansız kentleşme, insan sağlığının tehdit altında kalması gibi olumsuz sonuçlara neden olan plansız sanayi işletmelerinin plan döneminde kentlerin dışındaki planlı yapılara taşınmaları sağlanacaktır.

Antakya kent merkezi depremden en fazla etkilenen bölgelerin başında gelmektedir. Konut, ticaret ve sanayi alanları, altyapı sektörleri büyük hasar almış; yeniden inşa süreci devam etmektedir. Bölgede

kent belleğinde yer eden imgeler, tarihi ve kültürel dokular yok olmuş; birçok inanç, kültür ve gastronomi turizmi varlığı yıkılmış veya ağır hasar almıştır. Plan döneminde başta Antakya kent merkezi olmak üzere turizm ekonomisine ve bölge ticaretine katkı sağlayan merkezlerin yeniden canlandırılması sağlanacak, deprem anıtı ve deprem müzesi gibi anı noktaları oluşturulacaktır.

Deprem ile birlikte bölgede kamu hizmetlerinde de aksamalar meydana gelmiştir. Bu doğrultuda afet yönetimi konusunda beşeri kapasitenin geliştirilerek, kentsel alanlarda kamusal yapılar yeniden inşa edilecek; mevcut kamu yapılarının deprem hasarları giderilecek ve nüfusu artan kırsal yerleşimlerde kurumsal altyapılar geliştirilecektir. Antakya, İskenderun, Dulkadiroğlu, Elbistan, Osmaniye merkez ve Kadirli ilçelerinde afet lojistiği merkezleri ve depoları oluşturulacaktır. Bununla birlikte ekonomik, sosyal ve altyapı sektörlerinde ihtiyaç analizi yapılarak kısa, orta ve uzun vadeli yatırım planlamaları gerçekleştirilecektir.

Hedef 1. Kentsel ve sosyal altyapı ve üstyapı olanakları geliştirilecektir.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında bölgede geçici barınma alanları oluşturulmuş ve yıkık-hasarlı yapıların enkaz kaldırma çalışmaları başlatılmıştır. Kalıcı konutlar oluşturuluncaya kadar geçici barınma alanlarında çocuklar, gençler ve kadınlar için sosyal altyapıların tesis edilerek afetin etkilerinin silinmesine katkı sağlanacaktır. Yıkıntı atıklarının toplum sağlığına zarar vermeyecek şekilde geçici depolanması ve geri dönüştürülmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecek ve yeniden inşa sürecinde akıllı ulaşım sistemleri, erişilebilir toplu taşıma ağının genişletilmesi gibi çevreye duyarlı-karbon ayak izini azaltan uygulamalar geliştirilecektir. Yaşlı nüfus, özel ihtiyaç sahibi bireyler, kadınlar, gençler ve çocuklar için toplumsal hayata katılmalarına yönelik düzenlemeler gerçekleştirilecek, erişilebilirlik standartlarına uygun atölyeler ve ortak kullanım alanları oluşturulacaktır. Kent içerisinde kalan sanayi alanlarının kent dışına taşınmasına yönelik planlama çalışmaları gerçekleştirilecek, toplumsal belleğe katkı sağlamak amacıyla kent merkezleri canlandırılacak ve depremden yoğun şekilde etkilenen Antakya ve Dulkadiroğlu ilçelerinde deprem anıtları ve müzeleri kurulacaktır.

Hedef 1. Kentsel ve sosyal altyapı ve üstyapı olanakları geliştirilecektir.	
Tedbir, Program ve Projeler	
Tedbir 1	Afete dayanıklı kentsel yaşam alanları oluşturulacak ve yeniden inşa sürecinde akıllı ulaşım sistemleri, raylı sistemler gibi çevreye duyarlı uygulamalar geliştirilecektir.
Tedbir 2	Yeniden imar sürecinde mikro bölgeleme, jeolojik ve jeoteknik etüt çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 3	Deprem sonrası kentsel yenilenme süreçlerinde yeşil alan miktarı artırılabilecektir.
Tedbir 4	Yıkıntı atıklarının yönetimi sağlanacaktır.
Tedbir 5	Geçici barınma alanlarında sosyal donatılar geliştirilecektir.
Tedbir 6	Yaşlı nüfus için aktif yaşlanma imkânları geliştirilecektir.
Tedbir 7	Kadınların, gençlerin ve çocukların iyilik halinin geliştirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 8	Sosyal girişimcilik desteklenecektir.
Tedbir 9	Özel ihtiyaç sahibi bireylerin toplumsal hayata katılmalarına yönelik erişilebilirlik standartlarına uygun çevre düzenlemeleri ve mekânsal tasarım çalışmaları desteklenecektir.
Tedbir 10	Kent içinde kalan sanayi yerleşimlerinin kent dışına taşınmasına yönelik planlama çalışmaları gerçekleştirilecektir.
Tedbir 11	Antakya kent merkezi, çevresinde bulunan kültür ve inanç varlıkları ile birlikte yeniden canlandırılacaktır.
Tedbir 12	Deprem sonrası atık su hizmetleri verimli, yeterli ve standartlara uygun şekilde sunulacaktır.
Proje 1	Doğu Akdeniz Sosyal Girişimcilik Merkezleri

Tedbir 1. Afete dayanıklı kentsel yaşam alanları oluşturulacak ve yeniden inşa sürecinde akıllı ulaşım sistemleri, raylı sistemler gibi çevreye duyarlı uygulamalar geliştirilecektir.

On İkinci Kalkınma Planı'nda Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerin etkilerinin giderilmesi için iyileştirme çalışmalarının sürdürüleceği, yeniden yapılanma çalışmaları kapsamında deprem bölgesindeki altyapıların afetlere karşı dayanıklılığının artırılacağı, bölgenin sağlıklı ve dirençli dokusunun oluşmasına katkı sağlanırken aynı zamanda yeniden imar çalışmaları çerçevesinde yeşil dönüşümü teşvik edecek ve enerji verimliliğini artıracak yatırımların destekleneceği belirtilmektedir. Bununla birlikte söz konusu planda Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerden etkilenen

şehirlerin tarihi, sosyal ve kültürel dokuları gözetilerek iklim dostu, afete dirençli ve yaşam kalitesini yükselten bir şehircilik anlayışıyla yeniden inşa edileceği ifade edilmektedir. Bu doğrultuda TR63 Bölgesi'nde kalıcı konutların, kamusal yapıların ve kurulacak sanayi alanlarının deprem, sel, heyelan, orman yangını gibi afet risklerine karşı dirençli şekilde oluşturulması sağlanacak ve yapılaşma sürecinde kent merkezleri ile sanayi alanları arasında raylı sistemler geliştirilecek, toplu taşıma ağı genişletilecektir. Kent merkezlerinde taşıt trafiğinden arındırılmış yaya bölgeleri artırılacak, meydan düzenlemeleri yapılacak ve yayalaştırılacak alanların çevresinde otopark alanları yapılacaktır.

Tedbir 2. Yeniden imar sürecinde mikro bölgeleme, jeolojik ve jeoteknik etüt çalışmaları tamamlanacaktır.

Yeniden yapılanma sürecinde yerleşimlerin afet potansiyeli ve yerleşime uygunluk durumu belirlenecektir. Yerleşime uygunluk, yerel jeofizik ölçümler ile oluşturulmuş/güncellenmiş sismik tehlike haritaları ışığında belirlenecektir.

Tedbir 3. Deprem sonrası kentsel yapılanma süreçlerinde aktif yeşil alan miktarı artırılabacaktır.

Bölgede Antakya, İskenderun, Onikişubat, Dulkadiroğlu, Kırıkhan, Samandağ gibi depremden yüksek oranda etkilenen kent merkezleri aynı zamanda nüfusun yoğun ve yeşil alan miktarının düşük olduğu yerleşimlerdir. Bu doğrultuda başta söz konusu ilçeler olmak üzere bölgede yerleşim alanlarının yeniden inşası sürecinde yeşil alanların miktarı artırılabacaktır.

Tedbir 4. Yıkıntı atıklarının yönetimi sağlanacaktır.

Yıkıntı atıkları geçici döküm sahalarındaki yıkıntı atıklarının toplum sağlığına olumsuz etkilerini engellemek amacıyla atıkların çevre ve toplum sağlığına zarar vermeyecek şekilde geçici depolanması ve geri dönüşümü sağlanacaktır. Bu kapsamda analiz çalışmaları ve tesis yatırımları teşvik edilecektir.

Tedbir 5. Geçici barınma alanlarında sosyal donatılar geliştirilecektir.

Bölgede yer alan geçici barınma alanlarında spor alanları, oyun parkları, kreş-etüt alanları vb. yapılar oluşturulacaktır. Kültürel dokunun tanıtılmasına yönelik gezici müzeler oluşturulacaktır.

Tedbir 6. Yaşlı nüfus için aktif yaşlanma imkânları geliştirilecektir.

Hasanbeyli, Andırın, Nurhak, Ekinözü, Sumbas, Göksun, Çağlayancerit gibi yüksek yaşlı bağımlılık oranlarına sahip ilçeler başta olmak üzere bölgede yaşlı nüfusun ekonomik ve sosyal hayata katılımını destekleyecek yapılar oluşturulacaktır.

Tedbir 7. Kadınların, gençlerin ve çocukların iyilik halinin geliştirilmesi sağlanacaktır.

2021 yılı verilerine göre TR63 Bölgesi'nde çocuk bağımlılık oranı Kahramanmaraş ilinde %41,6, Hatay ilinde %41,4, Osmaniye ilinde %39,3 ile Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bölgede kadınlar ve gençlerde işsizlik oranı da Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bu doğrultuda özellikle geçici yaşam alanlarında ve kırsal yerleşimlerde yaşayan kadınlar ve gençler için gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, beceri setlerinin geliştirilmesi sağlanacaktır. Çocuklar ve gençler için kültürel, sportif ve bilimsel faaliyet imkânları geliştirilecek, ne eğitimde ne istihdamda yer alan gençler için istihdam garantili eğitim programları ve geleceğin mesleklerine yönelik eğitimler düzenlenecektir.

Tedbir 8. Sosyal girişimcilik desteklenecektir.

Sosyal sorunları çözmeye yönelik iş modellerinin desteklenmesi amacıyla yenilikçi ürün ve hizmet süreçlerinin geliştirilmesi sağlanacaktır. Bununla birlikte sosyal girişimcilik konusunda farkındalık oluşturma faaliyetleri yürütülecektir.

Tedbir 9. Özel ihtiyaç sahibi bireylerin toplumsal hayata katılımlarına yönelik erişilebilirlik standartlarına uygun çevre düzenlemeleri ve mekânsal tasarım çalışmaları desteklenecektir.

TR63 Bölgesi'nde fiziksel mekânlar erişilebilirlik standartlarına uygun şekilde düzenlenecek, engelli ve yaşlı bireylerin kamusal alanlara, hizmetlere ve kültürel varlıklara erişimindeki kısıtlar giderilecektir.

Tedbir 10. Kent içinde kalan sanayi yerleşimlerinin kent dışına taşınmasına yönelik planlama çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Kent içindeki sanayi alanlarının taşınacağı alanlarda arsa/arazi çalışmaları, altyapı çalışmaları yapılacaktır. Taşınma işlemleri için destek/teşvik mekanizmaları geliştirilecektir. Sanayi alanlarının taşınması sonucunda ortaya çıkan alanlarda kentsel dönüşüm çalışmaları yürütülecektir.

Tedbir 11. Antakya kent merkezi, çevresinde bulunan kültür ve inanç varlıkları ile birlikte yeniden canlandırılacaktır.

On İkinci Kalkınma Planı'nda Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerin meydana getirdiği tahribatın giderilmesi çalışmalarında yerleşik kültürü yaşatan nüfusun ikametlerine dönmesi, tarihi ve kültürel dokunun bütüncül olarak ihya edilmesi ve tarihi dokunun bulunduğu eski kent bölgeleriyle yeni kent yerleşimleri arasındaki ilişkinin güçlendirilerek devam ettirilmesinin sağlanacağı belirtilmektedir. Depremden en fazla etkilenen yerleşimlerin başında gelen Hatay ili Antakya ilçesinde, kent merkezinde yer alan tarihi ve kültürel değerler ile yeme-içme tesisleri büyük ölçüde yıkılmıştır. Bu doğrultuda Antakya kent merkezinde ticari yapılar ile kültür ve turizm varlık ve yapıları yeniden inşa edilerek kent merkezinin canlandırılması sağlanacak olup Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanına ilişkin Revizyon İmar Planı ve muhtelif alanlarda yer alan arkeolojik sit alanlarına yönelik koruma amaçlı imar planı çalışmaları tamamlanacaktır.

Tedbir 12. Deprem sonrası atık su hizmetleri verimli, yeterli ve standartlara uygun şekilde sunulacaktır.

Deprem sebebiyle birçok yerleşim yerinde içme suyu ve atık su hizmetleri hasar görmüştür. Bu doğrultuda atık su hizmetlerinin tekrar sağlanarak çevreye ve sağlığa zarar vermesi engellenecek ve hizmet sunum kapasitesi artırılabilecektir.

Proje 1. Doğu Akdeniz Sosyal Girişimcilik Merkezleri

6 Şubat 2023 tarihli depremlerden etkilenen Osmaniye il merkezinde, Hatay ili İskenderun ilçesinde ve Kahramanmaraş ili Onikişubat ilçelerinde girişimciliğin geliştirilerek kırılğan bireylerin sosyal ve ekonomik yönden kalkınmaları amacıyla sosyal girişimcilik merkezleri kurulacaktır.

Hedef 2. Bölgede afet riskleri azaltılarak bölgenin afetlere karşı direnci geliştirilecektir.

Bölgede başta deprem olmak üzere afetlere karşı toplumun tüm kesimlerinin bilgi kapasitesi geliştirilecektir. Bununla birlikte kamu ve sivil toplumun koordinasyonuna dayalı afet yönetimi yol haritaları geliştirilecektir. Bölgede yaşanabilecek afetler sonrasında ihtiyaçları kesintisiz karşılamak amacıyla lojistik merkezleri ve depoları kurulacaktır. Depremden etkilenen kamu kurumlarının fiziki altyapıları geliştirilecek ve altyapı sektörlerinde yatırımlar artırılabilecektir. Bu süreçte afet riski taşıyan alanlarda ıslah çalışmaları yapılacak ve bölgede afet risklerinin azaltılmasına yönelik fiziki, teknolojik ve kurumsal düzenlemeleri sağlamak amacıyla destek programları uygulanacaktır.

Hedef 2. Bölgede afet riskleri azaltılarak bölgenin afetlere karşı direnci geliştirilecektir.	
Tedbir, Program ve Projeler	
Tedbir 1	Afet yönetimi konusunda beşeri kapasite geliştirilecektir.
Tedbir 2	Afet lojistiği merkezleri ve depoları oluşturulacaktır.
Tedbir 3	Bölgenin afetlere karşı direnci konusunda bilgi altyapısı geliştirilecektir.
Tedbir 4	Depremden etkilenen kamu kurumlarının fiziki altyapıları geliştirilecektir.
Tedbir 5	Depremden etkilenen altyapı sektörlerinde fiziki yapılar iyileştirilecektir.
Tedbir 6	Taşkın ve selleri engellemek amacıyla dere ıslah projeleri uygulanacaktır.

Tedbir 1. Afet yönetimi konusunda beşeri kapasite geliştirilecektir.

Kentin sosyal dirençliliği artırılacak, afet ve acil durumlara yönelik olarak toplumun bilgi ve farkındalık düzeyi geliştirilecektir. Bu kapsamda periyodik eğitim çalışmaları gerçekleştirilecek, farkındalık çalışmaları kapsamında dijital medya etkin şekilde kullanılacaktır.

Tedbir 2. Afet lojistiği merkezleri ve depoları oluşturulacaktır.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler, afet sonrasında toplumun ihtiyaçlarının organize şekilde karşılanmasının önemini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda yüksek nüfusa sahip Antakya, İskenderun, Dulkadiroğlu, Elbistan, Osmaniye merkez, Kadirli gibi yerleşim merkezlerinde afet lojistiği ve depolama merkezleri kurulacaktır.

Tedbir 3. Bölgenin afetlere karşı direnci konusunda bilgi altyapısı geliştirilecektir.

TR63 Bölgesi deprem riskinin yanı sıra orman yangını, sel gibi afet riskleri barındırmaktadır. Bu doğrultuda mekânsal planlar afet risklerini de kapsayacak şekilde revize edilecek, yapılaşmaya uygun olmayan alanlar tespit edilecek, kentsel dönüşüm çalışmaları desteklenecek, afet dirençliliğinin artırılması amacıyla bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları gerçekleştirilecektir. Bununla birlikte İl Afet Risk Azaltma Planları ve İl Afet Müdahale Planları da revize edilecektir. Ayrıca sel, orman yangını, deprem gibi afet riski taşıyan alanlarda konut, tesis, kamu işletmeleri, ulaşım bağlantıları, sanayi alanları, altyapı tesisleri, kültür varlıkları, müze, ören yerleri, tarihi ve tescilli yapılar vb. yapılar tespit edilerek güçlendirme ve riskli alanlardan taşınma çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Tedbir 4. Depremden etkilenen kamu kurumlarının fiziki altyapıları geliştirilecektir.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında kamu hizmeti sunan birçok yapı yıkılmış veya ağır hasar almıştır. Kamusal hizmetlerin aksamaması adına kamu kurumlarının kalıcı yapılara erişmesi sağlanacaktır.

Tedbir 5. Depremden etkilenen altyapı sektörlerinde fiziki yapılar iyileştirilecektir.

Depremden etkilenen kentsel alanlarda içme suyu, atık su ve kanalizasyon hizmetlerinde yaşanan sorunlar giderilecek, kırsal yerleşimlerde temiz içme suyu, kanalizasyon ve belediye atıkları toplama hizmet altyapıları geliştirilecektir. Depremden etkilenen ilçelerdeki mobil telefon ve internet altyapısı iyileştirilecek, mobil telefon ve internet erişiminde sorun yaşayan kırsal alanlarda altyapılar kurulacak ve uydu internet kullanımı yaygınlaştırılacaktır. Türkiye ortalamasının altında doğalgaz kullanımına sahip olan bölgede doğalgaz sağlanan ilçe sayısı artırılacaktır. Doğalgaz, elektrik, bilgi teknolojileri, kanalizasyon, su, ulaşım gibi altyapı sektörlerinin afetlere karşı direnci artırılacaktır.

Tedbir 6. Taşkın ve selleri engellemek amacıyla dere ıslah projeleri uygulanacaktır.

Bölgede Amik Ovası'nda ve Asi Nehri yatağında, İskenderun ve Dört Yol ilçelerinde yer alan dere yataklarında, Osmaniye ilinde Karaçay Deresi yatağında ve Ceyhan Havzası'nın Osmaniye'de kalan kısımları başta olmak üzere bölgede taşkın riskini azaltmaya yönelik ıslah projeleri uygulanacak ve ıslah çalışmalarının yapılmasını engelleyen özel mülkiyetlerin kamulaştırma çalışmaları başlatılacaktır.

Hedef 3. Bölgede kentsel ve kırsal ulaşım altyapıları iyileştirilecektir.

Deprem öncesinde bölgede ticaretin yoğunlaştığı eski yerleşim alanlarında ve sanayi ve turizm alanları ile kent merkezleri arasında trafik yoğunluğu yaşanmakta iken yeniden inşa sonrasında nüfusun tekrar bölgeye dönüşü ile birlikte benzer sorunların yaşamaması adına analiz çalışmaları gerçekleştirilerek alternatif yol güzergâhları belirlenecektir. Bu kapsamda Hatay il merkezini oluşturan Antakya ve Defne ilçelerinde çevre yollarının sayısının artırılması, büyük ölçüde tamamlanan Arsuz-Samandağ karayolunun henüz tamamlanmayan kısımlarının altyapı çalışmalarının tamamlanması, Erzin-Osmaniye karayolunun standartlarının geliştirilmesi, Antakya-Arsuz karayolu projesinin hayata geçirilmesi sağlanacaktır. Güneydoğu Anadolu bölgesi üretiminin İskenderun körfezinde yer alan limanlar ile ulaşım bağlantısını geliştirmeye yönelik Dört Yol-Hassa devlet yolu projesi ve otoyol altyapısını geliştirmeye yönelik Adana-İskenderun otoyolunun Antakya'ya kadar uzatılması önem taşımaktadır. Plan döneminde ayrıca sanayi bölgeleri ile kent merkezleri arasında toplu taşıma uygulamaları yaygınlaştırılacak ve mevcut karayolu ağının afetlere karşı direncinin artırılmasına yönelik analiz ve iyileştirme çalışmaları gerçekleştirilecektir. Bununla birlikte kırsal yerleşimler ile kent merkezleri arasındaki ulaşım altyapısının geliştirilmesi sağlanacaktır.

Hedef 3. Bölgede kentsel ve kırsal ulaşım altyapısı iyileştirilecektir.	
Tedbir, Program ve Projeler	
Tedbir 1	Mevcut karayolu ağının afetlere karşı direnci artırılacaktır.
Tedbir 2	Trafik yoğunluğu olan kent merkezlerinde çevre yollarının sayısı artırılacak, iller ve ilçeler arası yol altyapısı geliştirilecektir.
Tedbir 3	Sanayi bölgeleri ile kent merkezleri arasında toplu taşıma uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 4	Bisiklet yollarının niceliği ve niteliği artırılacaktır.
Tedbir 5	Kırsal yerleşimler ile kent merkezleri arasındaki ulaşım altyapısı geliştirilecektir.

Tedbir 1. Mevcut karayolu ağının afetlere karşı direnci artırılacaktır.

Deprem sonrasında bölgede otoyollar, çevre yolları ve kırsal yerleşimler ile ilçe merkezlerini bağlayan karayolları zarar görmüştür. Bu doğrultuda önümüzdeki dönemde yaşanabilecek afet risklerine karşı karayolu ağının dayanıklılığı analiz edilerek yol altyapısı geliştirilecektir.

Tedbir 2. Trafik yoğunluğu olan kent merkezlerinde çevre yollarının sayısı artırılacak, iller ve ilçeler arası yol altyapısı geliştirilecektir.

Kent içi araç trafiğini hafifletmek için ana akslara alternatif ulaşım ağları oluşturulacaktır. Bu doğrultuda deprem sonrasında Antakya kent planlamasında yeni çevre yollarının yapılması, Arsuz ilçesinde güneydoğu çevre yolunun yapılması, Arsuz-Samandağ karayolunun eksikliklerinin tamamlanması, Erzin-Osmaniye merkez arasındaki karayolunun standartlarının geliştirilmesi sağlanacak ve Arsuz-Antakya Karayolu Projesi hayata geçirilecektir. Bununla birlikte Güneydoğu Anadolu bölgesi üretiminin İskenderun körfezinde yer alan limanlar ile ulaşım bağlantısını geliştirmeye yönelik Dört Yol-Hassa Devlet Yolu Projesi yatırımı gerçekleştirilecektir. Adana-İskenderun otoyolu Antakya'ya kadar uzatılacak ve Belen boğazında yaşanan trafik yoğunluğu engellenecektir.

Tedbir 3. Sanayi bölgeleri ile kent merkezleri arasında toplu taşıma uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.

Başta Antakya OSB ile Antakya kent merkezi ve Osmaniye OSB ile Osmaniye kent merkezi olmak üzere sanayi alanları ile yerleşim merkezleri arasında toplu taşıma uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.

Tedbir 4. Bisiklet yollarının niceliği ve niteliği artırılacaktır.

Ulaşımda trafik yoğunluğunun ve karbon ayak izinin azaltılmasını teşvik etmek amacıyla kent içi bisiklet yollarının oluşturulması sağlanacaktır.

Tedbir 5. Kırsal yerleşimler ile kent merkezleri arasındaki ulaşım altyapısı geliştirilecektir.

Kent merkezleri ile ilđeler arasında ve ilđelerin birbirleriyle ve mahalleleriyle olan bağlantı yolları iyileştirilecek, ilđelere erişim sũresi kısaltılacak; il merkezi, ilđeler, mahalleler arasında ulaşım seferleri sıklaştırılacaktır.

Hedef 4. Sağlık ve eğitim altyapıları iyileştirilecektir.

Türkiye ortalamalarının altında on bin kişiye düşen hastane yatak sayısı ve hekim sayısı göstergelerine sahip bölgede 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında kamuya ve özel sektöre ait birçok hastane yıkılmış/zarar görmüş, sağlık hizmetleri aksamıştır. Bölgede depremden yoğun olarak etkilenen ilçelerde sahra hastaneleri kurulmuş ve yeni alanlar belirlenerek hastane yatırımları başlamıştır. Plan döneminde deprem hasarı gören hastanelerin onarım çalışmaları gerçekleştirilecek, sağlık sektöründe beşeri kapasite geliştirilecek, uzuv kaybı yaşayanlara yönelik rehabilitasyon merkezleri kurulacak, hekim sayısı ve hastane yatak sayısı Türkiye ortalamalarına yakınsanacaktır. Bununla birlikte eğitim altyapısı da iyileştirilecek, deprem sonrasında göç hareketleri doğrultusunda kırsal bölgelerdeki nüfus analiz edilerek uygun alanlarda eğitim tesisleri kurulacaktır.

Hedef 4. Sağlık ve eğitim altyapıları iyileştirilecektir.	
Tedbir, Program ve Projeler	
Tedbir 1	Deprem hasarı gören hastanelerin yeniden inşası ve onarımı gerçekleştirilecektir.
Tedbir 2	Sumbas, Bahçe, Düziçi ve Afşin devlet hastaneleri yatırımları tamamlanacak, Kadirli ve Hasanbeyli hastane yatırımlarına başlanacaktır.
Tedbir 3	Sağlık sektöründe beşeri kapasite geliştirilecektir.
Tedbir 4	Deprem sonrasında göç alan kırsal yerleşimlerde okul öncesi eğitim başta olmak üzere eğitim tesisleri oluşturulacak ve atıl/kapalı olan tesisler yeniden açılacak, mevcut tesislerin alt ve üst yapısı iyileştirilecektir.
Tedbir 5	Üniversite eğitim ve barınma tesis altyapıları inşa edilecek ve yüz yüze eğitime geçiş hızlandırılacaktır.

Tedbir 1. Deprem hasarı gören hastanelerin yeniden inşası ve onarımı gerçekleştirilecektir.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında bölgede birçok kamu ve özel sektör sağlık kuruluşu yıkılmış/ağır hasar almıştır. Bu doğrultuda bölgede sağlık altyapısında oluşan hasarın giderilmesi sağlanacaktır.

Tedbir 2. Sumbas, Bahçe, Düziçi ve Afşin devlet hastaneleri yatırımları tamamlanacak, Kadirli ve Hasanbeyli hastane yatırımlarına başlanacaktır.

Yatırım ve planlama sürecinde olan ilçe hastanelerinin yapımı hızlandırılacak, kurulu ilçe hastanelerinin ünite/bölüm eksiklikleri giderilecektir.

Tedbir 3. Sağlık sektöründe beşeri kapasite geliştirilecektir.

Aile hekimlerinin birinci basamak sağlık hizmetlerini daha iyi ve kaliteli bir şekilde verebilmesi amacıyla bölgede görev yapan aile hekimlerine Aile Hekimliğine Uyum 1. Aşama Sertifikalı Eğitim programı düzenlenecektir. Bununla birlikte deprem sonrasında bölgede yoğun personel sirkülasyonu yaşanması sebebiyle yeni başlayan ve halk sağlığı hizmetlerinde izleme ve değerlendirme görevi yapacak personelin aynı metot ve ilkeler çerçevesinde izleme ve değerlendirme faaliyetlerini sürdürmesi amacıyla Halk Sağlığı Hizmet Birimleri İzleme ve Değerlendirme Personeli Sertifikalı Eğitimi düzenlenecektir.

Tedbir 4. Deprem sonrasında göç alan kırsal yerleşimlerde okul öncesi eğitim başta olmak üzere eğitim tesisleri oluşturulacak ve atıl/kapalı olan tesisler yeniden açılacak, mevcut tesislerin alt ve üst yapısı iyileştirilecektir.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında başta Yayladağı ve Reyhanlı olmak üzere ilçelerde kırsal alanlara doğru göç hareketi yaşanmıştır. Bu durum demografik yapıyı değiştirdiği gibi eğitim, sağlık gibi temel kamu hizmetlerinin de bölge içerisinde mekânsal ağırlığının değişmesine sebep olmuştur. Bu doğrultuda nüfus hareketlerinin yoğun şekilde yaşandığı kırsal yerleşimlerde kreş, anaokulu gibi eğitim tesisleri kurulacak ve öğrenci sayısı yetersizliğinden dolayı

kapalı olan eğitim tesislerinin eksiklikleri tamamlanarak, bu tesislerin yeniden açılması sağlanacaktır. Bununla birlikte mevcut eğitim kurumlarının altyapı ve üstyapı eksiklikleri giderilecektir.

Tedbir 5. Üniversite eğitim ve barınma tesis altyapıları inşa edilecek, yüz yüze eğitime geçiş hızlandırılacaktır.

Bölge üniversitelerinde eğitim altyapılarındaki hasarların onarımına devam edilmekle birlikte Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İskenderun Teknik Üniversitesi ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi kısmi olarak yüz yüze eğitime geçilmiştir. Ancak öğrencilerin barınma ihtiyacı sorunu bulunmaktadır. Bu doğrultuda eğitim altyapılarındaki hasarlar tamamlanacak ve akademisyen kadrosu ile öğrenciler için barınma alanları oluşturulacaktır.

Hedef 5. Sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi ve etkinliklerinin artırılması sağlanacaktır.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sivil toplum kuruluşlarının merkezlerinde hasara ve beşeri sermayelerinde düşüşe sebep olmuştur. Bu doğrultuda sivil toplum kuruluşlarının fiziki alanlarının geliştirilmesi, kapasitelerinin güçlendirilmesi, yerel ve bölgesel düzeyde ortaklık ve dayanışma kültürünün sağlanması plan döneminin öncelikleri arasında yer almaktadır.

Hedef 5. Sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi ve etkinliklerinin artırılması sağlanacaktır.	
Tedbir, Program ve Projeler	
Tedbir 1	Sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasiteleri geliştirilecektir.
Tedbir 2	Kırsal yerleşimlerde sivil toplum kuruluşlarının kurulması teşvik edilecektir.
Tedbir 3	Sivil toplum kuruluşlarının afete karşı dirençli hale getirilmeleri sağlanacaktır.

Tedbir 1. Sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasiteleri geliştirilecektir.

TR63 Bölgesi'nde mevcut ve yeni kurulacak üretici örgütleri arasında iş birliğini geliştirecek faaliyetler yaygınlaştırılacak ve iş birliği platformları oluşturulacaktır. Destek programları ve proje uygulamaları ile sivil toplum kuruluşlarına yönelik farkındalığın ve sivil toplum kuruluşlarının etkinlik yeteneğinin artırılması sağlanacaktır. Sivil toplum kuruluşlarının insan kaynağı kapasiteleri geliştirilecek ve teknoloji kullanımına yönelik faaliyetler önceliklendirilecektir.

Tedbir 2. Kırsal yerleşimlerde sivil toplum kuruluşlarının kurulması teşvik edilecektir.

Deprem sonrasında nüfusu artan kırsal yerleşimlerde iş birliği kültürünü geliştirmek amacıyla sivil toplum kuruluşlarının kurulması sağlanacaktır.

Tedbir 3. Sivil toplum kuruluşlarının afete karşı dirençli hale getirilmeleri sağlanacaktır.

Sivil toplum kuruluşlarının başta deprem olmak üzere afetlere karşı direncini artırmak amacıyla eğitim, farkındalık, danışmanlık hizmetleri sağlanacaktır.

4.2. Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması

Bölgede 6 Şubat tarihinde yaşanan depremler sonrasında yeniden toparlanma sürecinde sanayi ve hizmetler sektörünün katkısının önemli olacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda başta öne çıkan sanayi sektörleri ve turizm olmak üzere ekonomik toparlanma sürecine katkı sağlayacak tüm sektörlerde fiziki ve beşeri sermayenin yeniden yapılandırılması elzemdir. Sonrasında ise bölgeyi eskisinden daha rekabetçi hale getirecek girişimcilik, yeşil dönüşüm ve dijitalleşme konularından da çeşitli hedeflerin gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir.

Dış ticaret büyüyen ekonomilerde önemli bir faktördür. Ülkeler ekonomik büyümeyi artırabilmek için ihracatı artırmak ve ithal ürün girdisini azaltmaya çalışırlar. Önemli sanayi kollarının olduğu TR63 Bölgesi'nde de dış ticaret önemli alanlardan biri olmuştur. 2022 yılı verilerine göre Türkiye ihracatının %2,3'ünü gerçekleştiren TR63 Bölgesi'nde; Hatay 3,5 milyar dolar, Kahramanmaraş 1,4 milyar dolar, Osmaniye 375 milyon dolar ihracat gerçekleştirmiştir. Hatay 178 ülkeye ihracat gerçekleştirirken, Kahramanmaraş 140, Osmaniye 125 ülkeye ihracat gerçekleştirmektedir. TR63 Bölgesi ihracatında Türkiye ile benzer şekilde AB ülkeleri ile Yakındoğu ve Ortadoğu ülkeleri ilk iki sırada yer alırken bölge, Türkiye'nin Kuzey Afrika'ya ihracatın %5'ini gerçekleştirmektedir. Hatay ilinin ihracatında Romanya, Rusya ve Suriye ilk üç sırada yer alırken, Kahramanmaraş ili ihracatında İtalya, Almanya ve Mısır, Osmaniye ili ihracatında Yemen, Fas ve Irak ilk üç sırada yer almıştır. TR63 Bölgesi 10 milyar dolar ile Türkiye ithalatının %3,2'sini gerçekleştirirken, Hatay 7,2 milyar dolar, Kahramanmaraş 1,8 milyar dolar ve Osmaniye 935 milyon dolar ithalat gerçekleştirmiştir. Türkiye ile benzer şekilde TR63 Bölgesi'nin ithalatında da Avrupa ülkeleri ilk sırada yer alırken, Diğer Asya bölgesi ikinci sırada yer almıştır. Hatay ilinin ithalatında Rusya, ABD ve Umman ülkeleri ilk üç sırada yer alırken, Kahramanmaraş ili ithalatında ABD, Brezilya ve Çin, Osmaniye ili ithalatında Hollanda, Birleşik Krallık ve Almanya ilk üç sırada yer almıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022).

Türkiye büyük ölçüde orta ve düşük teknoloji ürün üretimi gerçekleştiren bir ülke konumundadır. 2010 yılında 3,6 milyar dolar olan yüksek teknoloji ürün ihracatı 2022 yılında 7,4 milyar dolara yükselmesine rağmen aynı dönemde diğer teknoloji sınıflarındaki büyümenin altında kalmıştır (Yüksek %3,1 Orta-yüksek %33,8 Orta-düşük %30,8 Düşük %32,3). Ülkenin ithalatında ise orta yüksek teknoloji ürünler %41,5 pay ile öne çıkmaktadır. Yüksek teknoloji ürün ithalatı 25,4 milyar dolar ile toplam ithalattan %9,8'lük pay almıştır. TR63 Bölgesi imalat sanayisi ihracatının %61'i orta düşük teknoloji, %32'si düşük teknoloji ürün sınıfında gerçekleşmiştir. 2022 yılında Türkiye'de en çok ihracatın %94,6'lık pay ile imalat sektöründe gerçekleştirildiği görülmektedir. Tarım sektörünün payı %3,1, madencilik sektörünün payı ise %1,8 olmuştur. TR63 Bölgesi'nde ise 2022 yılı imalat sektörü ağırlığı %86,1, tarım sektörü ağırlığı ise %11,5 olarak ölçülmüştür (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022).

2010 yılında 185,6 milyar dolar olan Türkiye ithalatı 2022 yılında 342 milyar dolara yükselmiştir. 2022 yılı verilerine göre ülke ithalatında Avrupa %48'lik pay ile ilk sırada yer alırken Asya %25,1'lik pay ile ikinci sırada yer almıştır. 2010 yılında 4,3 milyar dolar olan TR63 Bölgesi ithalatı 2022 yılında 10 milyar dolara yükselmiştir. Bölgenin ithalatında Türkiye'de olduğu gibi Avrupa %46'lık pay ile ilk sırada yer alırken Güney Amerika %11,4'lük pay ile ikinci sırada yer almıştır. Bölgenin ithalatında atık ve hurdalar, ana metal sanayi, pamuk, demir cevheri, maden kömürü gibi bölgenin öne çıkan üretim sektörleri olan ana metal sanayi ve tekstil sektörlerine yönelik hammadde ve ara mallar öne çıkmaktadır.

TR63 Bölgesi'nde ihracatın ithalatı karşılama oranları incelendiğinde 2010-2022 yılları arasında Hatay'da ihracatın ithalatı karşılama oranı %54'ten %49'a gerilerken, Kahramanmaraş'ta %66'dan %77'ye ve Osmaniye'de %23'ten %40'a yükselmiştir. 2021 yılı verilerine göre dünya ortalama ihracat mesafesi sektörlere göre değişmekle birlikte ortalama 4.823 km'dir. Türkiye'nin ortalama ihracat mesafesi ise 3.157 km'dir (International Trade Centre, 2022). Ajans tarafından Uluslararası Ticaret Merkezi (International Trade Centre - ITC) hesaplamaları doğrultusunda TR63 Bölgesi illerinin ihracat mesafeleri hesaplanmıştır. Buna göre 179 ülkeye ihracat gerçekleştiren Hatay ili 2.657 km, 133 ülkeye ihracat gerçekleştiren Kahramanmaraş ili 2.729 km ve 104 ülkeye ihracat gerçekleştiren Osmaniye ili 3.712 km ortalama ihracat mesafesine sahiptir. Bu doğrultuda bölgede ihracat mesafesinin artırılarak uzak ülkelere daha yüksek oranda ihracat gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Tablo 3: Ortalama İhracat Mesafesi

İl/Ülke	İhracat Gerçekleştirilen Ülke Sayısı	Ortalama İhracat Mesafesi (km) (2021 Yılı)
Hatay	179	2.657
Kahramanmaraş	133	2.729
Osmaniye	104	3.712
Türkiye	227	3.157
Dünya	-	4.823

Kaynak: Dünya ve Türkiye ortalama ihracat mesafesi verileri www.trademap.org web sitesinden alınmıştır (erişim tarihi 29.10.2022). İhracat gerçekleştirilen ülke sayısı ve ihracat tutarları www.tuik.gov.tr web sitesinden alınmıştır (erişim tarihi 29.10.2022). Bölge illeri için ortalama ihracat mesafesi ITC hesaplama yöntemleri doğrultusunda ajans uzmanları tarafından gerçekleştirilmiştir.

TR63 Bölgesi ihracatında düşük teknolojlü ürün ihracatı öne çıkmaktadır. Bununla birlikte ihracat büyük ölçüde yakın çevre ülke ve bölgelere gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda Ar-Ge ve yenilik çalışmaları ile katma değeri yüksek ürün ihracatının geliştirilmesi ve ihracatta pazar çeşitliliği sağlanarak ortalama ihracat mesafesinin artırılması önem taşımaktadır.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında bölgede dış ticaret faaliyetleri geçici süreyle aksamıştır. Özellikle depremden oldukça etkilenen Hatay ve Kahramanmaraş merkezlerindeki gümrüklerin geçici süreyle faaliyet gösterememeleri, lojistik ağının sağlıklı şekilde sağlanamaması, üretim hatlarında yaşanan sıkıntılar ilk aylarda ihracat rakamlarına yansımıştır. Birçok üreticinin kayıtlı ihracat siparişi olmasına rağmen fiziksel koşullarının yetersiz olması bu siparişleri karşılayamamalarına neden olmuştur. Bölgenin dış ticaret rakamları %50'lere varan düşüşler yaşamıştır. 2022 yılı Ocak-Haziran döneminde 5,6 milyar dolar olarak gerçekleşen TR63 Bölgesi ithalatı 2023 yılının aynı döneminde 3,5 milyar dolara gerilemiştir. Önümüzdeki süreçte bu tablonun düzelebilmesi için uygun üretim koşullarının sağlanması, katma değerli ürün üretiminin sürdürülebilirliği ve orta- uzun vadede ise ihraç edilen ürünlerin niteliklerinin artırılması gibi önemler alınmalıdır.

Buna göre 2022 yılı Ocak-Haziran döneminde 2,8 milyar dolar ihracat gerçekleştiren bölgenin, 2023 yılı Ocak-Haziran döneminde ihracatı bir önceki yıla göre %40 oranında gerileyerek 1,7 milyar dolara düşmüştür. Söz konusu dönemde bölgenin Türkiye ihracatı içerisindeki payı da %2,4'ten %1,5'e gerilemiştir. Aynı dönemde bölgenin ithalat rakamlarında da düşüş meydana gelmiştir. Buna göre 2022 yılı Ocak-Haziran döneminde 5,6 milyar dolar olarak gerçekleşen TR63 Bölgesi ithalatı 2023 yılının aynı döneminde 3,5 milyar dolara gerilemiştir.

Tablo 4. Ocak-Haziran Dönemi İhracat Rakamları (dolar)

İl/Bölge/Ülke	2022 Ocak-Haziran	2023 Ocak-Haziran	Değişim Oranı (%)
Hatay	1.902.225.001	1.151.263.313	-39,48
Kahramanmaraş	659.994.441	467.408.129	-29,18
Osmaniye	113.027.022	80.678.365	-28,62
TR63	2.848.536.038	1.699.349.807	-40,34
Türkiye	117.872.803.444	112.403.691.915	-4,64

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2023

Türkiye sanayi sektörü altyapı olanakları, beşeri sermaye kapasitesi ve konumunun getirdiği avantajlar ile birlikte önemli bir üretim kapasitesine sahiptir. Ülke imalat sanayinde otomotiv, tekstil, çelik, tarıma dayalı gıda sanayi ve mobilyacılık sektörleri öne çıkmaktadır. Sanayi kuruluşları büyük ölçüde İstanbul ve çevresinde kümelenmekle birlikte birçok büyükşehir ve çevresinde sanayi üretim kapasitesi oluşmuştur. İstanbul Türkiye'deki sanayi kuruluşlarının %33,6'sına ev sahipliği yaparken TR63 Bölgesi Türkiye'deki sanayi kuruluşlarından %2,3'lük pay almaktadır (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2022).

TR63 Bölgesi'ndeki her bir ilin sahip olduğu imalat sanayinin işyeri bakımında önemli bir bölümünü gıda ürünleri imalatı oluşturmaktadır. Bununla birlikte Hatay ilinde İskenderun Demir Çelik Fabrikası'nın 1975 yılından itibaren kademeli olarak üretime geçmesi ile ilde demir-çelik sanayii önem kazanmaya başlamış, gerek istihdam hacmi, gerek yarattığı katma değer açısından, Bölgede imalat sanayinin itici gücü olmuştur. Demir çelik sektörünün yanı sıra Hatay ili imalat sanayinde filtre, tarım araç-gereçleri, ayakkabı-deri işlemeciliği ve mobilya üretimi sektörleri öne çıkmaktadır.

Kahramanmaraş ilinde tekstil ürünleri imalatı, fabrikasyon metal ürünleri imalatı (metal mutfak eşyası) sektörleri öne çıkmaktadır. Türkiye iplik üretiminin %27,4'ünü karşılayan Kahramanmaraş ilinde, tekstil ve konfeksiyon imalatı sektörleri il ekonomisinde ve istihdamında başat rol oynamaktadır. Bu sektör tek başına il iş gücünün yarısından fazlasını istihdam etmesinin yanı sıra, il ihracatının %64'ünü karşılamaktadır. Bununla birlikte Kahramanmaraş ilinin, linyit ile çalışan Türkiye'nin en büyük termik santraline sahip olması, sanayinin en önemli girdilerinden biri olan enerji bakımından ili ve TR63 Bölgesini avantajlı bir konuma getirmektedir.

1996 yılında il statüsü kazanan Osmaniye ilinin tarıma dayalı sanayisi, son yıllarda faaliyete geçen organize sanayi bölgelerinde yapılan yatırımlar ile dönüşmeye başlamıştır. Özellikle demir çelik ve metal sektörü ile ilgili firmaların ilde yatırım yapması ve kurulan fabrikaların üretime geçmesi, Osmaniye ilinin sanayileşmesi yolunda önemli bir kilometre taşı olmuştur. Bununla beraber, 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Kanunu ve diğer teşvikler, ilde son yıllarda tekstil sektöründe de gelişme kaydedilmesini ve yeni istihdam kapılarının açılmasını sağlamıştır (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012).

Türkiye'de kurulu 273 OSB yer alırken TR63 Bölgesi'nde Hatay ilinde 5, Kahramanmaraş ilinde 6 ve Osmaniye ilinde 2 olmak üzere toplam 13 OSB faaliyet göstermektedir. Bölgede kurulu OSB'ler arasında alan, parsel ve işletme sayısı ve istihdam bakımından en büyüğü Osmaniye OSB'dir. Bölgede mevcut OSB'lerin yanı sıra Hatay ilinde Hassa, Kırıkhan, Altınözü ve Altınözü Tarıma Dayalı İhtisas OSB'leri, Kahramanmaraş ilinde Tekstil, Gıda, Elbistan Tarıma Dayalı İhtisas OSB'leri ve Osmaniye ilinde Düziçi ve Sumbas OSB'lerinin kurulmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Önümüzdeki dönemde kuruluş süreçleri tamamlanacak OSB'ler ile birlikte TR63 Bölgesi'ndeki OSB alanının 3.564 hektardan 6.402 hektara ulaşması (alan olarak Türkiye içerisindeki payının %3,6'dan %5,2'ye yükselmesi) öngörülmektedir. Bununla birlikte Türkiye'de kurulu 37 endüstri bölgesinden 2'si Hatay ilinde yer alırken Cebelbereket Erzin Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi Hatay, Adana ve Osmaniye illerinin kesişiminde kurulmuştur.

2022 yılı verilerine göre Türkiye'de kurulu 493 sanayi sitesinde yaklaşık 96.664 işyeri bulunmaktadır. TR63 Bölgesi'nde ise Hatay ilinde 7 SS'de 2.160 işyeri, Kahramanmaraş ilinde 12 SS'de 2.496 işyeri ve Osmaniye ilinde 4 SS'de 608 işyeri olmak üzere toplam 5.264 işyeri bulunmaktadır. Bununla birlikte bölgede Hatay ilinde Ayakkabıcılık SS, Erzin SS ve Reyhanlı SS; Kahramanmaraş ilinde Teknik Makine SS, Kahramanmaraş 4. Etap SS, Ahşap İşleri SS, Türkoğlu SS, Ayakkabı İmalatçıları SS ve Pazarcık SS, Osmaniye ilinde Kadırlı Marangoz ve Mobilyacılar SS ve Toprakkale SS'lerinin kurulması planlanmaktadır.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında en büyük hasar Kahramanmaraş, Erkenek, Aksu, Türkoğlu 1 ve 2 OSB'lerde meydana gelmiştir. Söz konusu OSB'lerde yapısal hasarların yanı sıra makine parkurlarında da önemli ölçüde zarar meydana gelmiştir. Bununla birlikte Antakya, İskenderun 1 ve 2 ve Payas OSB'lerde düşük ölçekli altyapı ve makine parkuru hasarları meydana gelmiştir. Sanayi sitelerinde meydana gelen hasarlar ise OSB'lere nazaran daha büyük olmuştur. Yaklaşık 1.500 işletmenin yer aldığı Antakya Sanayi Sitesi büyük ölçüde yıkılmış, kalan riskli yapılar ise kontrollü şekilde yıkılmıştır. 2.400 işletmenin yer aldığı Kahramanmaraş Merkez Sanayi Sitesi'nde iş yerlerinin büyük bir bölümü ağır hasar almış veya yıkılmıştır. Kahramanmaraş Altın, Gümüş ve Kıymetli Maden İmalatçıları İhtisas Sanayi Sitesi'nde de iş yerlerinin büyük bir bölümü ağır hasar almış olup işletmeler Kahramanmaraş ili Onikişubat ilçesinde kendilerine tahsis edilen geçici işyerlerinde faaliyetlerini sürdürmektedir. 64 işletmenin yer aldığı Kahramanmaraş Terziler ve Konfeksiyoncular İhtisas Sanayi Sitesi'nde de işyerlerinin büyük bir bölümünde ağır hasar meydana gelmiştir. Kahramanmaraş ilinde Pazarcık Narlı, Göksun, Elbistan, Afşin, Hatay ilinde Kırıkhan, Osmaniye ilinde Osmaniye 1 ve 2 Sanayi Sitelerinde de hasarlar meydana gelmiş, hasarlı bloklar için yerinde dönüşüm ve güçlendirme çalışmaları başlatılmıştır. On İkinci Kalkınma Planı'nda imalat sanayiine uygun yatırım yerlerinin yaşam alanlarına erişilebilirlik, beşeri ve sosyal imkânlar gözetilerek geliştirileceği, artırılacağı ve tahsis süreçlerinin kolaylaştırılmasının sağlanacağı belirtilerek deprem başta olmak üzere afetlere karşı dirençli sanayi bölge ve tesislerinin oluşturulmasına ve mevcut bölge ve tesislerde dirençliliğin artırılmasına yönelik faaliyetlerin yürütülmesine yer verilmiştir. Plan döneminde bölge ekonomisine ve istihdamına önemli katkı sağlayan organize sanayi bölgeleri ve sanayi sitelerinin yerinde dönüşümüne ve işletme hasarlarına yönelik devlet destekleri sağlanmakla birlikte yeni ilan edilen sanayi alanları ile üretim süreçlerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda 6 adet sanayi alanı ilan edilmiş olup yerel ölçekte yeni sanayi alanlarının üretilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Tablo 5. TR63 Bölgesi OSB'lerinde Deprem Sonrası Hasar Durumu

İl Adı	OSB Adı	Deprem Sonrası Durum
Hatay	Antakya OSB	OSB'de ciddi altyapı hasarı bulunmamakla birlikte makine parkurlarında düşük ölçekli hasar meydana gelmiştir. İşletmeler personel eksikliği sebebiyle kapasitelerini düşürmüştür.
Hatay	İskenderun 1 OSB	OSB'de ciddi altyapı hasarı bulunmamakla birlikte makine parkurlarında düşük ölçekli hasar meydana gelmiştir. İşletmeler personel eksikliği sebebiyle kapasitelerini düşürmüştür.
Hatay	İskenderun 2 OSB	OSB'de ciddi altyapı hasarı bulunmamakla birlikte makine parkurlarında düşük ölçekli hasar meydana gelmiştir. İşletmeler personel eksikliği sebebiyle kapasitelerini düşürmüştür.
Hatay	Payas OSB	OSB'de ciddi altyapı hasarı bulunmamakla birlikte makine parkurlarında düşük ölçekli hasar meydana gelmiştir. İşletmeler personel eksikliği sebebiyle kapasitelerini düşürmüştür.
Hatay	Erzin OSB	OSB'de herhangi bir hasar meydana gelmemiştir.
Kahramanmaraş	Kahramanmaraş OSB	Tekstil ve metal mutfak eşyaları sektörlerinin yoğunlaştığı OSB'de ciddi altyapı hasarları bulunmamakla birlikte makine parkurlarında hasarlar meydana gelmiştir. İşletmeler personel eksikliklerini gidermekte ve üretim kapasitelerini artırmaktadır.
Kahramanmaraş	Erkenez OSB	Tekstil, kağıt ürünleri ve metal mutfak eşyaları sektörlerinin yoğunlaştığı söz konusu OSB'lerde yer alan işletmelerin yaklaşık %90'ında yapısal hasarlar ve makine-ekipman hasarları meydana gelmiştir.
Kahramanmaraş	Aksu OSB	
Kahramanmaraş	Türkoğlu 2 OSB	
Kahramanmaraş	Türkoğlu 1 OSB	Faaliyette olan işletmelerin yaklaşık %90'ında yapısal hasarlar veya makine hasarları oluşmuştur.
Kahramanmaraş	Elbistan OSB	Deprem kaynaklı herhangi bir hasar oluşmamıştır.
Osmaniye	Osmaniye OSB	OSB'de herhangi bir hasar meydana gelmemiştir.
Osmaniye	Kadirli OSB	OSB'de herhangi bir hasar meydana gelmemiştir.

Kaynak: İlgili kurum görüşmeleri doğrultusunda DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 6. TR63 Bölgesi Sanayi Sitelerinde Deprem Sonrası Hasar Durumu

İl Adı	Sanayi Sitesi Adı	Deprem Sonrası Durum
Hatay	Antakya SS	Yaklaşık 1.500 işletmenin yer aldığı ve 6 bin kişinin istihdam edildiği Antakya SS'de yer alan işletmelerin birçoğu Şubat 2023 tarihli depremler sonrasında yıkılmış veya ağır hasar almıştır. Enkaz altında kalan veya riskli yapılarda yer alan makine parkurlarının bir kısmı kurtarılmıştır. İşletmelerin büyük bir bölümü faaliyete geçememiştir.
Hatay	Mobilyacılar İhtisas SS	Yaklaşık 100 işletmenin yer aldığı ve 1.000 kişinin istihdam edildiği Antakya Mobilyacılar İhtisas Sanayi Sitesi'nde deprem kaynaklı küçük ölçekli yapı ve makine parkuru hasarları meydana gelmiştir. İşletmeler tekrar faaliyete geçmiştir.
Hatay	İskenderun SS	1.140 işletmenin yer aldığı ve 3.420 kişinin istihdam edildiği İskenderun Sanayi Sitesi'nde işyerlerinin bir kısmı deprem sonrasında yıkılmış veya ağır hasar almıştır.
Hatay	Dört Yol SS	146 işletmenin yer aldığı ve 700'ün üzerinde kişinin istihdam edildiği Dört Yol Sanayi Sitesi'nde deprem kaynaklı küçük ölçekli yapı ve makine parkuru hasarları meydana gelmiştir. İşletmeler tekrar faaliyete geçmiştir.
Hatay	Payas SS	150 işletmede 600 kişinin istihdam edildiği Payas Sanayi Sitesi'nde deprem kaynaklı küçük ölçekli yapı ve makine parkuru hasarları meydana gelmiştir. İşletmeler tekrar faaliyete geçmiştir.
Hatay	Kırıkhan SS	200 işletmede 570 kişinin istihdam edildiği Kırıkhan Sanayi Sitesi'nde işyerlerinin bir kısmı deprem sonrasında yıkılmış veya ağır hasar almıştır. Az hasarlı ve hasarsız yapılardaki işyerleri faaliyete geçmiştir.
Kahramanmaraş	Afşin 100. Yıl SS	Sanayi sitesinde deprem kaynaklı kritik bir hasar meydana gelmemiştir.
Kahramanmaraş	Elbistan SS I-II	Sanayi sitesinde deprem kaynaklı kritik bir hasar meydana gelmemiştir.
Kahramanmaraş	Göksun SS	Sanayi sitesinde yer alan işletmelerin büyük bir bölümü ağır hasar almıştır. Ağır hasarlı bloklar için yerinde dönüşüm yapılması planlanmaktadır. Az hasarlı ve hasarsız yapılardaki işyerleri faaliyete geçmiştir.
Kahramanmaraş	Kahramanmaraş Merkez SS I-II-III	2400 işletmenin yer aldığı SS'de işyerlerinin büyük bir bölümü ağır hasar almıştır. Yerinde dönüşüm uygulaması ile işyerlerinin yapımı ve onarım çalışmaları gerçekleştirilecektir.
Kahramanmaraş	Kahramanmaraş Pazarcık Narlı	Ağır hasarlı bloklar için yerinde dönüşüm, orta hasarlı bloklar için güçlendirme yapılması planlanmaktadır.
Kahramanmaraş	Terziler ve Konfeksiyoncular İhtisas SS	65 işletmenin yer aldığı SS'de işyerlerinin büyük bir bölümü ağır hasar almıştır.
Kahramanmaraş	Altın, Gümüş ve Kıymetli Maden İmalatçıları İhtisas SS	İşyerlerinin önemli bir bölümü ağır hasar almış olup işletmelerin büyük bir kısmı geçici olarak sektör temsilcilerine tahsis edilen Arasa Otoparkına taşınmıştır.
Osmaniye	Osmaniye 1. SS	710 işletmede 2.140 kişinin istihdam edildiği Osmaniye Sanayi Sitesi'nde işletmelerin bir kısmı ağır veya orta hasar almıştır. Az hasarlı veya hasarsız işletmeler faaliyete geçmiştir.
Osmaniye	Osmaniye 2. SS	
Osmaniye	Kadirli SS	Herhangi bir hasar meydana gelmemiştir.
Osmaniye	Bahçe SS	Herhangi bir hasar meydana gelmemiştir.
Osmaniye	Düziçi SS	Herhangi bir hasar meydana gelmemiştir.

Kaynak: İlgili kurum görüşmeleri doğrultusunda DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında Resmi Gazete'de ilan edilen sanayi alanları **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.**'de gösterilmiştir. Bu kapsamda Hatay ilinde 191,7 hektar, Kahramanmaraş ilinde ise 1961,6 hektar alan sanayi alanı olarak ilan edilmiştir.

Hatay ilindeki alanların ağırlıklı olarak küçük sanayi sitesi yatırımları için, Kahramanmaraş'taki alanların ise ağırlığının organize sanayi bölgesi yatırımları için kullanılması planlanmaktadır. Kırıkhan'a Roketsan tarafından yapılacak roket parçaları ve elektronik aksam yatırımı, gerek bölge gerekse ulusal olarak önemli bir teknoloji yatırımı olarak değerlendirilmektedir. Buna ilaveten ülkemizdeki önemli savunma sanayi üreticilerinden olan TÜSAŞ, Kahramanmaraş Türkoğlu ilçesinde üretim tesisi için yer seçimini tamamlamış ve kısa zamanda üretime geçmeyi planlamaktadır. Uçak parçaları üretecek olan bu tesisin, teknoloji düzeyi ve faaliyet alanı itibarıyla bölgeye yüksek katma değeri katacağı düşünülmektedir.

Tablo 7. 6 Şubat 2023 Depremleri Sonrasında TR63 Bölgesi'nde İlan Edilen Sanayi Alanları

İl	İlçe	Mahalle-Mevkii	Alan (ha)	Tür	Resmi Gazete Tarih
Hatay	Kırıkhan	-	43,6	Sanayi Alanı (Roketsan)	6 Mayıs 2023
Hatay	İskenderun	Bitişik	40,2	Sanayi Alanı	11 Haziran 2023
Hatay	Belen	-	107,9	SS	11 Haziran 2023
Kahramanmaraş	Afşin	Kabağağaç	108	Sanayi Alanı	24 Mart 2023
Kahramanmaraş	Dulkadiroğlu	Denizli	910	OSB	11 Haziran 2023
Kahramanmaraş	Elbistan	Çiçek	28,1	OSB	11 Haziran 2023
Kahramanmaraş	Dulkadiroğlu	Alibeyuşağı	108	Sanayi Alanı	3 Ekim 2023
Kahramanmaraş	Dulkadiroğlu	Çınarlı 1	235,4	Sanayi Alanı	3 Ekim 2023
Kahramanmaraş	Dulkadiroğlu	Çınarlı 2	368	Sanayi Alanı	3 Ekim 2023
Kahramanmaraş	Dulkadiroğlu	Halkçayırı	146	Sanayi Alanı	3 Ekim 2023
Kahramanmaraş	Dulkadiroğlu	Urumoğlu	47,5	Sanayi Alanı	3 Ekim 2023
Kahramanmaraş	Pazarcık	Yol Boyu	10,6	Sanayi Alanı	3 Ekim 2023

Kaynak: Resmi Gazete

TR63 Bölgesi'nde Kurulu 13 adet liman bulunmakta olup İskenderun Limanı kara ve demir yolu bağlantısı ile yurt içi ve yurt dışı bağlantıya sahiptir. İskenderun Limanı 2022 yılı verilerine göre en fazla elleçleme gerçekleştiren 4. liman konumundadır. 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında limanların altyapılarında kritik bir hasar meydana gelmemiştir. Dört Yol-Hassa Devlet Yolu Projesi'nin hayata geçirilmesi ile birlikte Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinin İskenderun Körfezi'nde yer alan limanlara ulusal pazarlara erişim altyapısını güçlendirmesi öngörülmektedir. Bununla birlikte Ulaştırma ve Lojistik Ana Planı'nda İskenderun Körfezi'nde kıyı şeridinde olan sıkışıklığı azaltmaya ve ulaşım modları arası entegrasyonu geliştirmeye yönelik kuru liman kurulması önerisi bulunmaktadır. 2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı hazırlıkları kapsamında bölgede lojistik merkez kurulması ihtiyacı ortaya konulmuş ve Osmaniye Lojistik Merkezi Projesi'ne plan ekinde yer alan Program ve Proje Önerileri bölümünde yer verilmiştir. Plan döneminde söz konusu merkezin Lojistik Koordinasyon Kurulu'na sunulması yatırımı dönüşmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Türkiye 2020 yılı dünya çelik üretiminde 36 milyon ton ile 7. sırada (Avrupa'da ilk sırada) yer almaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2021). Bununla birlikte Türkiye 16,4 milyar dolarlık ihracat ve 40,6 milyar dolarlık ithalat ile demir çelik sektöründe net ithalatçı konumundadır. TR63 Bölgesi ise Türkiye'de en yüksek demir-çelik üretim kapasitesine sahipken Türkiye demir-çelik ihracatından da %8,6'lık pay almaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022). İskenderun Körfezi'nde Kurulu demir-çelik sektörü işletmeleri inşaat demirinden-yassı çeliğe ana metal sanayi ürün gamında yer alan birçok ürünü üretmektedir. Bölgenin demir-çelik üretimi büyük ölçüde ithal hurda ve enerji girdilerine (kömür) bağlıdır. 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında sektörde ciddi sayılabilecek fiziki zarar gerçekleşmemiştir. Bununla birlikte deprem sonrasında yıkılan binaların içindeki hurda demirin geri dönüştürülmesi bölgedeki demir- çelik işletmeleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Sektör için önümüzdeki dönemde alınması gereken tedbirlerin başında yeşil dönüşüm konusu yer almaktadır. Buna

yönelik farkındalık artırma faaliyetleri ve dönüşüme yönelik yatırımların gerçekleştirilmesi gündeme alınması gereken konular arasındadır.

Tekstil sektöründe 2021 yılı verilerine göre 34,5 milyar dolar ihracat tutarı ile dünyada 7. sırada yer alan Türkiye dünya tekstil ihracatından %3,8'lik pay almaktadır (International Trade Centre, 2022). 2022 yılı verilerine göre Kahramanmaraş ili 21,4 milyar TL ile Türkiye'de en çok satış hasılatı gerçekleştiren 5. il konumunda olup 951 milyon dolarlık ihracat ile Türkiye tekstil ihracatının %2,8'ini gerçekleştirmektedir. İilde iplikten giyime birçok ürün üretilmektedir. Bölgede tekstil sektöründe kurumsal firmalar bulunmakta olup sektörün kurumsallaşma düzeyi ve teknoloji seviyeleri yeterli bulunmaktadır. Kahramanmaraş tekstil sektöründe ana girdi olarak kullanılan pamuk büyük ölçüde ithal edilmektedir. İlin tekstil sektörü ihracatında İtalya, Almanya ve Mısır ülkeleri öne çıkmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022). 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında ciddi bir zarar almayan sektörün diğer sektörlerde olduğu gibi personel ihtiyacı bulunmaktadır. Sektörün orta- uzun vadede üzerinde durması gereken en önemli konu yeşil dönüşümdür. Üretilen kumaşların içeriğinin %30'unun geri dönüştürülmüş pamuk vb. den üretilmesi gereken bu süreçte işletmelerin yeşil dönüşüme yönelik tedbirlerinin alması sağlanmalıdır.

Mobilyacılık sektöründe dış ticaret fazlası veren bir ülke olan Türkiye'nin mobilya ihracatında Irak, Almanya ve Birleşik Arap Emirlikleri öne çıkarken ithalatında Çin, Hindistan ve İtalya öne çıkmaktadır. TR63 Bölgesi mobilyacılık sektöründe Hatay ili ön plana çıkmaktadır. Uzun yıllara dayalı bilgi birikimi ve Ortadoğu pazarına yakınlığı sektörün Hatay ilinde gelişmesini sağlamıştır. Bununla birlikte ilin pazarı Ortadoğu ile sınırlı kalmıştır. Sektörde faaliyet gösteren işletmelerin kurumsallaşma seviyeleri ve teknoloji kullanma düzeyleri görece zayıf bulunmaktadır. 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında Hatay ilinde birçok mobilya işletmesi zarar görmüştür. Özellikle Antakya Küçük Sanayi Sitesinde faaliyet gösteren işletmelerin tamamına yakını yıkılmıştır. Bununla birlikte Antakya Mobilyacılar İhtisas Küçük Sanayi Sitesi'ndeki fiziksel zarar nispeten az olmakla beraber burada faaliyet gösteren işletmelerde ise personel ve hammadde tedarik sorunları yaşanmaktadır. Bölgede sektörün önümüzdeki gelişiminin ve rekabet edebilirliğinin sağlanabilmesi için tasarım konusuna önem verilmesi ve bu alana yönelik insan kaynağı kapasitesinin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu sayede yeni pazarlardan pay alınacak ve Ortadoğu pazarı ile sınırlı kalınmayacaktır. Bölgede konut sektöründeki ve işyerlerindeki yeniden inşa süreçleri göz önünde bulundurulduğunda bölgesel ihtiyaçların mevcut kapasiteyi aşacağı değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda kurulu sektör kapasitesinin artırılmasına yönelik altyapı ve makine-ekipman yatırımları bölgenin ekonomisine ve istihdamına katkı sağlayacaktır.

2014 yılında yerli üretimi korumak amacıyla ayakkabı ithalatına uygulanan ilave gümrük vergilerinin sonucu olarak 2017 yılı ile birlikte sektörde dış ticaret fazlası vermeye başlayan Türkiye, 2020 yılı verilerine göre yaklaşık 830 milyon dolarlık ayakkabı ihracatı gerçekleştirirken 498 milyon dolarlık ayakkabı ithalatı gerçekleştirmiştir. (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022). TR63 Bölgesi'nde Hatay ili erkek ayakkabıcılığı, Kahramanmaraş ili ise suni deriye dayalı kadın ayakkabıcılığında yoğunlaşmıştır. Bölge üretimi büyük ölçüde iç pazarlara ve ulusal markalara fason üretim şeklinde gerçekleştirilmekle birlikte son yıllarda sektörde markalaşma çabaları içerisinde olan firmalar bulunmaktadır. Bölge ayakkabıcılık sektöründe kurumsallaşma düzeyi ve teknoloji kullanımı oldukça düşük olup ağırlıklı olarak emeğe dayalı üretim gerçekleştirmektedir. Bu durum üretimde kalite standartlarının sağlanamaması ve fire oranının yüksek olması gibi sorunlara yol açmaktadır. 6 Şubat 2023 tarihli depremler sonrasında Hatay ili Antakya ilçesinde yoğunlaşmış olan ayakkabı üretim atölyelerinin tamamına yakını yıkılmış/ağır hasar almış ve kullanılmaz hale gelmiştir. Deprem sonrasında 240 işletme Reyhanlı Küçük Sanayi Sitesi tarafından verilen 170 işliklere taşınarak üretim faaliyetlerine tekrar başlamıştır. Ancak sektörde nitelikli beşeri sermaye eksikliği bulunmaktadır. Ayakkabıcılık sektöründe; kamu yatırım programında yer alan Ayakkabıcılar Sitesi'nin tamamlanması, sektörün teknoloji kapasitesinin geliştirilerek emek yoğun üretimden teknoloji odaklı üretime yönelmesi ve üretim kalitesinin artırılması, yönetim ve pazarlama süreçlerinin geliştirilerek kurumsallaşma kapasitesinin geliştirilmesi, başta sayacılık olmak üzere sektörde temininde güçlük çekilen beceriye sahip personel eğitimlerinin gerçekleştirilmesi ve sektörde dış ticaret becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

2021 yılında 657 milyon dolarlık ihracat gerçekleştiren Türkiye demir-çelik ve alüminyum metal mutfak eşyaları sektöründe küresel ölçekte öne çıkan ülkeler arasında yer almaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022). 2021 yılı verilerine göre Türkiye demir-çelik mutfak eşyalarında dünyada 6. ve alüminyum mutfak eşyalarında ise 5. sırada yer almaktadır (International Trade Centre, 2022). İstanbul'dan sonra en yüksek metal mutfak eşyası üretim kapasitesine sahip Kahramanmaraş ilinde 2022 yılı verilerine göre sektörde yer alan 108 firmada 5.405 kişi çalışmaktadır (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2022). 6 Şubat

2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında Kahramanmaraş OSB'de faaliyet gösteren ve görece büyük ölçekli olan sektör temsilcilerinde ciddi hasarlar bulunmamaktadır. Ancak Kahramanmaraş il merkezindeki küçük sanayi sitelerinde faaliyet gösteren metal mutfak eşya üreticilerinin çoğunun atölyesi yıkılmış ya da ağır hasarlıdır. Bu işletmelerin üretime başlayabilmelerine yönelik fiziki altyapı ihtiyacının giderilmesi önem taşımaktadır. Bununla birlikte sektörün öne çıkan sorunları arasında tasarım eksikliği, fason ürün üretiminin yaygınlığı ve tek pazara yönelik üretim ve satış alışkanlıkları öne çıkmaktadır.

Kuyumculuk sektöründe 2021 yılı verilerine göre 10,2 milyar dolarlık ihracat ile dünyada 12. sırada yer alan Türkiye dünya kuyumculuk sektörü ihracatından %2,1'lik pay almaktadır (International Trade Centre, 2022). 314 işletme ve 1.294 çalışanı ile Türkiye'de İstanbul'dan sonra en fazla işletmeye ve çalışana sahip Kahramanmaraş ili kuyumculuk sektörü üretimi büyük ölçüde iç pazara yöneliktir (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2022). İlde kurulu Altınşehir Kuyumculuk İhtisas Küçük Sanayi Sitesi 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremlerden etkilenmiş olup sanayi sitesinde faaliyet gösteren 450'ye yakın imalathanenin birçoğu orta düzeyde hasar almıştır. Bununla birlikte sanayi sitesi dışında faaliyet gösteren 62 işletme ise yıkılmıştır. Deprem sonrasında sektörde istihdam edilen nitelikli elemanın birçoğu başta İstanbul olmak üzere bölge dışına göç etmiştir. Bu doğrultuda Altınşehir Kuyumculuk İhtisas Küçük Sanayi Sitesi'nde fiziki güçlendirme çalışmalarının yapılması, kalifiye personel eksikliğini gidermeye yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi ve depremlerden önce başlatılan tasarım çalışmalarının tekrar sektör gündemine alınması sektörün ulusal ve ölçekte rekabetçiliğini artıracaktır.

Türkiye gıda sektöründe 16 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirirken Hatay ili 176 milyon dolar, Kahramanmaraş ili 10 milyon dolar ve Osmaniye ili 4 milyon dolar ihracat gerçekleştirmiştir. Bölge gıda sektörü ihracatında büyük ölçüde Ortadoğu ülkeleri öne çıkarken Suriye ilk sırada, Suudi Arabistan ikinci ve Irak üçüncü sırada yer almaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022). 6 Şubat 2023 tarihli depremler sonrasında sektörde özellikle Hatay ilinde işletmelerde imalat alanlarında ve makine-ekipman altyapılarında hasar oluşmuştur. Sektör üretiminin toparlanmasına yönelik fiziki ve beşeri altyapının, makine-ekipman parkurlarının geliştirilmesi, sektörün ihracat hacmini ve ülke çeşitliliğini sağlamak amacıyla ürün kalitesinin artırılması, laboratuvar altyapısının geliştirilmesi, ür-ge faaliyetlerinin artırılması önem taşımaktadır.

Dünya filtre ihracatında 12. sırada yer alan Türkiye yaklaşık 219 milyon dolar ile dünya filtre ihracatından %1,9'luk pay almaktadır (International Trade Centre, 2022). TR63 Bölgesi'nde Hatay ili otomotiv sektöründe kullanılan içten yanmalı motorlar için yağ, yakıt ve hava filtreleri imalatında uzmanlaşmıştır. Bunun dışında iklimlendirme sektörü için hava filtreleri, endüstriyel kullanım amaçlı filtreler ile siparişe özel filtre imalatı da yapılmaktadır. Sektör yatırım yeri eksikliğinin de etkisiyle komşu illere de taşınmış durumdadır. Osmaniye'de bu şekilde kurulan 2 filtre fabrikası bulunmaktadır. 2022 yılı verilerine göre Hatay ilinde 21 firmada 2.719 kişi çalışmakta olup 73 milyonluk yıllık üretim kapasitesi ile Türkiye'de ilk sırada yer almaktadır (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2022). Türkiye filtre üretiminin %46'sını karşılayan Hatay ili Türkiye filtre ihracatının da %57'sini gerçekleştirmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022). 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler İskenderun Körfezi'nde yoğunlaşan sektörde fiziki olarak düşük ölçekli hasar oluşturmuştur. Yönetim, üretim ve pazarlama süreçlerinde verimlilik sorunları bulunan ve sektörde öne çıkan ara malı olan filtre kâğıdının büyük ölçüde ithal edilmesi girdi maliyetlerini artırmaktadır. Elektrikli araçların yaygınlaşması, tüketicilerin kaliteli ürünlere yönelmesi gibi konular sektörün üretim alışkanlıklarını değiştirmesini gerektirmekte olup ürün çeşitliliği, ür-ge faaliyetleri gibi konularda ve ithal ikame ürün üretimi alanında analiz ve araştırma çalışmaları önem arz etmektedir.

Hizmetler sektörü, 1950'li yıllardan itibaren gelişmiş ekonomilerde tarım ve sanayi sektörünü geride bırakarak ön plana çıkmıştır. Türkiye'nin 2021 yılı GSYH içindeki hizmet sektörü payı %52,75'tir. TR63 Bölgesi hizmet sektörü payı 2021 yılı için %41,61 ile Türkiye ortalamasının oldukça altındadır. Bu oran Hatay'da %47,10, Kahramanmaraş'ta %35,23, Osmaniye'de %36,57 düzeyindedir. Özellikle turizm ve lojistik sektörlerinin etkisi ile Hatay'ın GSYH içinde hizmet sektörünün aldığı pay bölgenin diğer illerinden oldukça yüksektir.

Hizmet sektöründe TR63 Bölgesi'nde 118.683 girişim bulunmaktadır. Bu rakam toplam girişim sayısının %82,4'üne karşılık gelmektedir. Hatay 64.580 girişim ve %84,5 hizmet sektörü girişim oranı ile Bölgede ilk sıradadır. Bölge istihdamının ise %56,7'si hizmet sektöründe çalışmaktadır. Hizmet sektörü istihdamında TR63 Bölgesi illerinin tamamında eğitim, perakende ticaret, kara taşımacılığı ve sağlık sektörleri ilk dört sıradadır.

6 Şubat depremleri sonrasında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı hasar tespit verilerine göre TR63 Bölgesi'nde 73.393 ticarethane yıkık, acil yıkılacak, ağır ve orta hasarlı olarak kayıtlara geçmiştir. Girişim sayıları ve istihdam verileri dikkate alındığında 73.393 işletmenin büyük çoğunluğunun ticaret ve hizmet sektöründe faaliyet gösterdiği tahmin edilmektedir. AFAD koordinasyonunda yürütülen çalışmalar kapsamında 8.092, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü koordinasyonunda 493 olmak üzere 8.585 adet geçici iş yeri yapım projesi devam etmektedir.

Şubat 2023 depremleri öncesinde bölgede, gastronomi, inanç ve kültür turizmi odağında gelişmekte olan turizm sektöründe kış turizmi ve deniz turizmi yatırımları ile bisiklet, kamp-karavan gibi tematik turizm rotalarının oluşturulmasına yönelik çalışmalar sektörün gündeminde yer almaktaydı. Daha çok yerli ziyaretçiler tarafından tercih edilen bölgede 2022 yılında yaklaşık 2,3 milyon geceleme yapılmıştır. 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında bölgede birçok tescilli kültür varlığı ve konaklama tesisi zarar görmüştür. Hatay ilinde 222 konaklama tesisinde hasar tespit çalışması yapılmış olup 45 tesis yıkılmış 25 tesis ağır hasarlı olarak belirlenmiştir. Kahramanmaraş ilinde 181 konaklama tesisinde hasar tespit çalışması yapılmış olup 36 tesis yıkılmış 11 tesis ağır hasarlı olarak belirlenmiştir. Osmaniye ilinde 12 konaklama tesisinde hasar tespit çalışması yapılmış olup 1 tesis yıkılmış 1 tesis ağır hasarlı olarak belirlenmiştir. Bölgede en büyük konaklama tesisi hasarı Antakya, Defne, Arsuz ve Ekinözü ilçelerinde meydana gelmiştir. Bununla birlikte başta Hatay ili Antakya ilçesi olmak üzere bölgede birçok tescilli kültür varlığı deprem ile birlikte kullanılamaz hale gelmiştir. Kahramanmaraş ilinde Dulkadiroğlu ilçesinde yer alan tarihi dokuya sahip eski yerleşimler, Ekinözü ilçesinde yer alan İçmeler Bölgesi ağır deprem hasarı alan yerleşimler olmuştur.

Plan döneminde turizm sektöründe kısa vadede fiziki yapının iyileştirilmesi, orta ve uzun vadede ise turizm rotalarının oluşturulması, sektörde teknolojik altyapının geliştirilmesi, turizm girişimciliğinin yaygınlaştırılması ve tanıtım çalışmalarının yapılması önceliklendirilmiştir. Bu doğrultuda depremden etkilenen kültür varlıklarının yeniden inşası sağlanacak, gastronomi, bisiklet, müze, kamp-karavan gibi tematik turizm rotaları geliştirilecek, konaklama tesisi kapasitesi artırılabilecek, müzelerin fiziki ve teknolojik altyapısı iyileştirilecektir. Bununla birlikte turizm sektörünü destekleyecek nitelikte hediyelik eşya sektörü geliştirilecek, turizm girişimciliği ve tanıtım çalışmaları ile turizm sektörünün bölge ekonomisine katkısı yeniden sağlanacaktır.

2022 yılı verilerine göre TR63 Bölgesi'nde istihdam oranı %42,4 ve işsizlik oranı %14,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlar Türkiye ortalamasının üzerinde kalmaktadır. TR63 Bölgesi istihdam rakamı ile bölge sıralamasında 26 bölge arasından 23. sıraya gerilemiştir. İşsizlik rakamları sıralamasında ise en yüksek işsizlik oranına sahip 3. bölge olarak yer almaktadır. Bölgenin işgücü değerlendirmesi yapıldığında yıllar içerisinde olumsuz bir tablo sergilediği ve diğer bölgelere nazaran yüksek işsizlik ve düşük istihdam rakamları olduğu değerlendirilmektedir.

SGK kayıtlarına göre Hatay ilinde sektörler çalışan sayısına göre sıralandığında ilk sırada 74.934 kişi ile "diğer hizmet faaliyetleri" sektörü yer almaktadır. Bu sektörü sırası ile perakende ticaret, inşaat ve kara taşımacılığı sektörleri takip etmektedir. İmalat sektöründe ilk sırada 14.033 kişi ile "ana metal sanayi", ikinci sırada "gıda ürünleri imalatı", üçüncü sırada "fabrikasyon metal ürünler imalatı" yer almaktadır. Kahramanmaraş iline bakıldığında ilk sırada yine ilk sırada 45.507 kişi ile "diğer hizmet faaliyetleri" sektörü yer almaktadır. Bu sektörü sırası ile tekstil ürünleri imalatı, inşaat ve perakende ticaret sektörleri takip etmektedir. İmalat sektörü olarak bakıldığında 37.400 çalışanı ile tekstil sektörünü, 6.809 "fabrikasyon metal ürünleri imalatı" ve gıda ürünleri imalatı izlemektedir. Osmaniye iline bakıldığında ilk sırada yine ilk sırada 18.566 kişi ile "diğer hizmet faaliyetleri" sektörü yer almaktadır. Bu sektörü sırası ile inşaat, perakende ticaret ve ana metal sanayi sektörleri takip etmektedir. İmalat sektörü olarak bakıldığında 5.539 çalışanı ile ana metal sanayisini, tekstil ürünleri imalatı ve gıda ürünleri imalatı izlemektedir.

Bölgede istihdam edilenlerin ilçelere göre dağılımı incelendiğinde sanayi tesislerinin yoğunlaştığı İskenderun, Antakya, Payas, Dörtyol, Dulkadiroğlu, Türkoğlu, Afşin, Toprakkale ve Kadiri gibi ilçelerin öne çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte Yayladağı, Altınözü, Nurhak, Çağlayanerit, Sumbas, Hasanbeyli gibi ekonomisi tarıma dayalı ve nüfusu yaşlı ilçelerde istihdam oranının düşük olduğu görülmektedir.

İŞKUR tarafından her yıl düzenli olarak yapılan İş Gücü Piyasa Araştırması raporu kapsamında iş verenlere son bir yıl içerisinde hangi mesleklerde eleman temininde güçlük çektikleri, temininde güçlük

çektikleri eleman sayısı ve bu mesleklerde eleman temininde güçlük çekilmesinin nedenleri sorulmaktadır. Bu doğrultuda 2021 yılında Hatay ilinde hemşire, modelist, şoför; Kahramanmaraş ilinde konfeksiyon işçisi, örgü makinesi operatörü ve iplik işçisi; Osmaniye ilinde CNC freze tezgahı operatörü, Ar-Ge elemanı ve CNC torna tezgahı operatörü temininde güçlük çekilen mesleklerde ilk sıralarda yer almaktadır (Türkiye İş Kurumu, 2021).

İŞKUR tarafından hazırlanan 2021 Yılı İşgücü Piyasası Araştırma Sonuçları raporuna göre açık iş sayısı en fazla olan meslekler makineci (dikiş), konfeksiyon işçisi, gazaltı (mig-mag) kaynakçısı, satış danışmanı, temizlik görevlisi, garson (servis elemanı), çağrı merkezi müşteri temsilcisi, kompleci (dokuma, hazır giyim ve ev tekstili), kalite kontrolcü ve yazılım mühendisidir. Aynı çalışmada yükseköğretim mezunlarına yönelik açık iş olan ilk on meslek incelendiğinde;

- Yazılım mühendisi
- Bilgisayar mühendisi
- Yazılım destek uzmanı
- Yazılım geliştiricisi
- Ziraat mühendisi
- Metalürji ve malzeme mühendisi
- İnşaat mühendisi
- Makine mühendisi
- Pazarlama sorumlusu
- Muhasebe meslek elemanı

meslekleri öne çıkmaktadır. Sektörlerden dördü dijitalleşme ve dördünün de mühendislik alanları ile ilgili olması dijital teknolojilere yönelik beşeri sermaye kapasitesini geliştirmenin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2021 Yılı İş Gücü Piyasası Araştırma Sonuçları raporuna göre iş gücü piyasasında temininde güçlük çekilen meslekler ise;

- Bilgisayarlı makine (CNC operatörü)
- Yazılım mühendisi
- CNC torna tezgahı operatörü
- Model makineci (dokuma, hazır giyim ve ev tekstili)
- Gazaltı (mig-mag) kaynakçısı
- Makineci (dikiş)
- Kat hizmetleri elemanı
- Garson (servis elemanı)
- Satış danışmanı
- Fırıncı ustası-unlu mamuller
-

şeklinde. Söz konusu sektörler büyük ölçüde uzmanlık-teknik bilgi gerektiren mesleklerdedir.

Sektörlerin eleman temininde güçlük çekme nedenlerinin başında gerekli mesleki beceriye/niteliğe sahip eleman bulunmaması ve yeterli iş tecrübesine sahip eleman bulunmaması olduğu görülmektedir. Aynı çalışmada işletmelere gelecek 10 yılda ön plana çıkması beklenen mesleklerin neler olacağı sorulmuş ve alınan yanıtların neredeyse tamamı (araç içi yazılım uzmanı, CRM uzmanı vb.) dijital teknolojiler alanında olmuştur (Türkiye İş Kurumu, 2021). Bu doğrultuda Beşeri sermayenin sahip olduğu yetkinliklerin iş dünyasının ihtiyaç ve talepleriyle uyumlu hale getirilmesi önem taşımaktadır.

6 Şubat 2023 tarihli depremler sonrasında ise bölgenin en önemli sorunlarının başında istihdam problemi olduğu değerlendirilmiştir. Kalifiye personellerin başka şehirlere göç etmek durumunda kalmış ve bir kısmı bu şehirlere iş bulmuştur. Neredeyse tüm sektörleri etkileyen bu durum, %25 kapasite ile çalışmak durumunda bırakmıştır. Önümüzdeki süreçte istihdam konusunun bölgenin sorunlarından biri olması çözebilmek için yeni insan kaynağı kapasitesi yetiştirmek elzemdir. Ayrıca bölgenin değişen öncelikleri doğrultusunda ihtiyaç duyulan mesleklere yönelik personellerin yetiştirilmesi ve meslek okullarının/merkezlerinin buna göre şekillendirilmesi gerekmektedir.

Ekonomik gelişme için önemli bir gösterge olan Ar-Ge faaliyetleri ve bu faaliyetlerin GSYH içerisindeki toplam harcama oranıdır. Türkiye'de 1.290 adet Ar-Ge merkezi ve 318 adet tasarım merkezi bulunurken,

Hatay ilinde 3 adet Ar-Ge merkezi ve 1 adet tasarım merkezi, Kahramanmaraş ilinde 13 adet Ar-Ge merkezi ve 1 adet tasarım merkezi, Osmaniye ilinde 3 adet Ar-Ge merkezi bulunmaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023). Türkiye’de Temmuz 2023 tarihi itibarıyla kurulu 100 adet Teknoloji Geliştirme Bölgesi (TGB) bulunmaktadır (86’sı faaliyette, 14’ü altyapı aşamasında). TR63 Bölgesi’nde 2’si Hatay’da ve birer adet Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde olmak üzere 4 adet TGB bulunmaktadır. Kahramanmaraş TGB’de 106, Hatay TGB’de 19, İskenderun TGB’de 7 ve Osmaniye TGB’de 1 firma faal olarak çalışmaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023). Bölgedeki TGB’ler arasında en eskisi 2011 yılında kurulan Kahramanmaraş Teknoloji Geliştirme Bölgesidir ve 2022 yılı itibarı ile 51 firma bulunmaktadır. Hatay Teknoloji Geliştirme Bölgesinde 19, İskenderun Teknik Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Bölgesinde 7, Osmaniye Teknoloji Geliştirme Bölgesinde 1 firma faal olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Kamu-Üniversite-Sanayi çoklu iş birliğinin daha ileri boyutlara taşınması ve tarafların bu iş birliğine daha aktif katkı vermesini sağlamak amacıyla YÖK bünyesinde Üniversite-Sanayi İş Birliği Komisyonu (YÖK ÜSİ) kurulmuş ve YÖK ÜSİ tarafından Türkiye Ar-Ge ve Yenilik Ekosistemi ile Ar-Ge ve Yenilik Uygulamaları Endeksleri oluşturulmuştur. Ar-Ge ve Yenilik Ekosistemi Endeksi’nde Hatay ve Kahramanmaraş illeri üçüncü grup iller arasında yer alırken, Osmaniye beşinci grup iller arasında yer almıştır. Ar-Ge ve Yenilik Uygulamaları Endeksi’nde ise Kahramanmaraş 2. Grup iller arasında, Hatay ve Osmaniye 3. Grup iller arasında yer almıştır.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında Ar-Ge ve tasarım merkezleri ile teknoloji geliştirme bölgelerinde yaşanan kalifiye insan kaynağı problemi sebebiyle yeterli Ar-Ge ve tasarım çalışmaları gerçekleştirilememiştir. Bölgenin ekonomik gelişmesine katkı sağlanması amacıyla tarımdan sanayiye tüm sektörlerde Ar-Ge çalışmalarının yaygınlaştırılması önem arz etmektedir. Yeniden inşa sürecinde küresel gündemde yer alan yeşil bina, 3D yazıcılarla bina yapımı vb. gibi tekniklerin araştırılıp uygulanabilirliklerinin incelenmesi ve bölgenin ekonomik açıdan yeniden güçlenmesine katkı sağlamak için fikri sınai hakları alınan ürünlerin satış ve pazarlamalarının yaygınlaştırılması için projelerin geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Bölgede yaşanan deprem felaketleri sonrasında sanayi ve hizmetler sektörünün diğer bölgelerle rekabet edebilirliği oldukça zayıflamıştır. Yeniden yapılanma süreçlerinin yanı sıra kaynakların daha verimli kullanılmasına yönelik tedbirler alınması da toparlanma sürecini ve işletmelerin ekonomik durumlarını iyileştirmeye katkı sağlayacaktır. Tarihte de görüldüğü üzere verimlilik kriz ve yokluk dönemlerinde daha hızlı toparlanmaya katkı sağlamıştır. Ayrıca yıkımın derecesi de bölge içerisinde çeşitlilik göstermektedir. Özellikle görece daha az etkilenen bölgelerdeki verimlilik artışı, bölgesel toparlanmaya ivme kazandıracaktır.

Bölgenin orta-uzun vadedeki gelişme eksenlerinden bir diğeri ise dijitalleşme konusudur. On İkinci Kalkınma Planı’nda imalat sanayinde dijital dönüşümün gelişiminin destekleneceği belirtilerek imalat sanayiinde sektörel analizler yapılmasına, yapay zekâ, büyük veri analitiği, ileri otomasyon vb. gibi dijital teknolojilerin imalat süreçlerine entegre edilmesine ve imalat sanayinde dijital dönüşümün teşvik edilmesine yönelik tedbirlere yer verilmiştir. Bununla birlikte söz konusu planda imalat sanayiinde yer alan KOBİ’lerin dijital teknolojileri daha etkin kullanması amacıyla bilgilendirilmesinin ve desteklenmesinin sağlanacağı ifade edilmiştir. Afet sonrası krizi fırsata çevirecek dijital teknolojilerinin üretiminin yaygınlaştırılmasının yanı sıra, tüm sanayi ve hizmet sektörü aktörlerinin dijital dönüşümlerinin sağlanması ve deprem nedeniyle oldukça zarar gören rekabet edebilirliklerinin katma değer yaratarak yeniden ayağa kalkması önem arz etmektedir. Bu nedenle kısa dönemde olmasa dahi, orta-uzun dönemde dijital dönüşüm sürecinin bölge için tamamlanması, varılmak istenen hedefler arasında yer almaktadır.

Bölgede deprem öncesi dönemde gündemde olan ve deprem sonrası için de önemi katlanarak artan bir diğer konu ise yeşil dönüşümdür. On İkinci Kalkınma Planı’nda imalat sanayinde yeşil dönüşüm destekleneceği, dögüsel ve sürdürülebilir üretim uygulamalarının artırılmasının sağlanacağı belirtilerek temiz enerji üretimi ve kullanımının teşvik edilmesine, atıkların endüstriyel kullanımının ve dögüsel ekonomi uygulamalarının yaygınlaştırılmasına, KOBİ’lerin yeşil dönüşüme yönelik farkındalıklarının artırılmasına sektörel dönüşüm profillerinin oluşturulmasına ve yeşil dönüşümle ilgili sektörel değerlendirmelerin yapılmasına ve dönüşüm stratejilerinin hayata geçirilmesine yönelik tedbirler yer verilmiştir. Bölgenin öncelikli sektörlerinden demir- çelik sektörü başta olmak üzere ihracat yapan birçok firmanın öncelikli konusu olan yeşil dönüşümün önemi her geçen gün artmaktadır. Yaşanan felaketin çevresel boyutu da düşünülüğünde yeniden inşa sürecinde özellikle sanayi alanlarının çevreye duyarlı

yeşil fabrikalar olarak tasarlanıp uygulanması daha da önem kazanmıştır. Ayrıca atıkların da aynı şekilde çevreye en az zarar verecek şekilde ileri dönüşüm teknikleri ile ekonomiye yeniden kazandırılması da önümüzdeki beş yıllık süreç içerisinde gündeme alınması gereken konuların başında gelmektedir.

Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında bölgedeki planlı sanayi alanlarında (organize sanayi bölgeleri ve sanayi siteleri) ve kentsel alanlar içerisinde dağınık şekilde yer alan sanayi ve hizmet işletmelerinin üretim alanlarında yıkım veya hasar oluşmuştur. Bölge ekonomisinde ve istihdamında önemli rol oynayan işletmelerin üretim ve hizmet kapasitesinin geliştirilmesi amacıyla kurulu sanayi ve ticaret alanlarında yerinde dönüşüm uygulamalarının gerçekleştirilmesi ve işletmelerin fiziki hasarlarının giderilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte planlı sanayi ve ticaret alanlarının artırılması, üretim ve ticaret alanlarının lojistik ve enerji altyapısının geliştirilmesi ve üretim sektörlerindeki beşeri sermayenin bilgi birikiminin geliştirilerek ihracat kapasitesinin geliştirilmesi ve öne çıkan sektörlerde ülke çeşitliliğinin sağlanması önem taşımaktadır. Bölgede üretimin teknoloji seviyesi ülke ortalamasının altında olup bölgede üretilen ürünlerin özelliklerinin geliştirilmesine yönelik Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetleri ile katma değeri yüksek ve orta yüksek teknolojiye dayalı ürün üretimi büyük önem arz etmektedir.

Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.	
Tebdir, Program ve Projeler	
Tebdir 1	Kahramanmaraş, Erkenez, Aksu, Türkoğlu 1, Türkoğlu 2 OSB'lerdeki fiziki hasar giderilecek ve hasar gören işletmelerin makine-ekipman eksiklikleri giderilecektir.
Tebdir 2	Yapısal hasar gören sanayi sitelerinde fiziki hasar giderilecek ve deprem etütleri yapılan alanlarda işletmelerin yerinde dönüşümü sağlanacaktır.
Tebdir 3	Yatırım programlarında yer alan planlı sanayi alanlarının altyapıları tamamlanacaktır.
Tebdir 4	Afete dayanıklı, planlı ve yeşil sanayi alanları üretilecektir.
Tebdir 5	Kent merkezlerinde kalan işletmelerin oluşturulacak planlı sanayi alanlarına taşınması sağlanacaktır.
Tebdir 6	Mevcut sanayi alanlarının ve kurulacak sanayi alanlarının otoyol, demiryolu ve liman bağlantıları geliştirilecektir.
Tebdir 7	Bölge ticaret altyapısının geliştirilmesine yönelik merkezler oluşturulacaktır.
Tebdir 8	Sanayi ve ticaret alanlarında lojistik altyapısı ve hizmetleri ile enerji altyapısı geliştirilecektir.
Tebdir 9	Katma değeri yüksek, orta ve yüksek teknolojiye dayalı ürün üretimi desteklenecektir.
Tebdir 10	Bölgede Ar-Ge ve yenilikçilik kapasitesi geliştirilecektir.
Tebdir 11	Gıda, mobilyacılık, kuyumculuk, metal mutfak eşyası, ayakkabıcılık, filtre gibi bölge istihdamında öne çıkan sektörlerle yönelik ur-ge projeleri geliştirilecektir.
Tebdir 12	Özel sektörün dış ticaret becerileri geliştirilerek ihracatta ülke çeşitliliği sağlanacaktır.
Tebdir 13	Bölge ekonomisinin yeniden canlandırılması amacıyla yatırım ortamı iyileştirilecektir.
Proje 1	Osmaniye Lojistik Merkezi
Proje 2	Hatay-Kahramanmaraş Mikro ve Küçük İşletmelere Yönelik Sanayi Bölgesi Kurulumu
Proje 3	Kahramanmaraş Bakalit Hammaddesi İmalatı Tesisi
Proje 4	Hatay Filtre Kâğıdı İmalatı Tesisi
Proje 5	Kahramanmaraş Leonardit ve Gidyadan Organomineral Gübre İmalatı Tesisi
Proje 6	Kahramanmaraş Su Ürünleri İşleme Tesisi

Proje 8	Osmaniye Rulman Üretim Tesisi
Proje 9	Osmaniye Kuru Yük Konteyneri Üretim Tesisi
Proje 10	Hatay Paslanmaz Hassas Döküm Tesisi
Proje 11	Osmaniye Paslanmaz Hassas Döküm Tesisi
Proje 12	Kahramanmaraş Aktive Edilmiş Kil/Kalsine Kil Üretim Tesisi
Proje 13	Hatay Deri İşleme Tesisi
Proje 14	Osmaniye Yer Fıstığı İşleme Tesisi
Proje 15	Hatay Meyve Suyu İmalatı Tesisi
Proje 16	Hatay Sofralık Zeytin Üretim ve Paketleme Tesisi
Proje 17	Kahramanmaraş Elektrikli Küçük Mutfak Aletleri İmalatı Tesisi
Proje 18	Osmaniye Prina Tesisi

Tedbir 1. Kahramanmaraş, Erkenez, Aksu, Türkoğlu 1, Türkoğlu 2 OSB'lerdeki fiziki hasar giderilecek ve hasar gören işletmelerin makine-ekipman eksiklikleri giderilecektir.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremlerde ağır hasar gören organize sanayi bölgelerinin altyapı ve üstyapı hasarları giderilecek, üretim süreçlerini desteklemek amacıyla işletmelerin makine-ekipman eksiklikleri giderilecektir.

Tedbir 2. Yapısal hasar gören sanayi sitelerinde fiziki hasar giderilecek ve deprem etütleri yapılan alanlarda işletmelerin yerinde dönüşümü sağlanacaktır.

Yapısal hasar gören sanayi sitelerinde fiziki hasar giderilecek ve deprem etütleri yapılan alanlarda işletmelerin yerinde dönüşümü sağlanacaktır. Yerinde dönüşüm imkanı olmayan sanayi alanlarının ise ilan edilen sanayi alanlarına taşınması sağlanacaktır.

Tedbir 3. Yatırım Programlarında yer alan planlı sanayi alanlarının altyapıları tamamlanacaktır.

Hatay ilinde Ayakkabıcılık Sanayi Sitesi, Osmaniye ilinde Düziçi ve Sumbas OSB ile Toprakkale Metal Makine Teknoloji İhtisas OSB, Kahramanmaraş ilinde Gıda İhtisas ve Tekstil İhtisas OSB, Osmaniye Marangozlar ve Mobilyacılar Sanayi Sitesi, Kadirli Marangozlar ve Mobilyacılar Sanayi Sitesi, Toprakkale Sanayi Sitesi, Kahramanmaraş Merkez Ahşap İşleri İhtisas Sanayi Sitesi, Kahramanmaraş Merkez Sanayi Sitesi 4. Etap, Kahramanmaraş Teknik Makine Kooperatifi Sanayi Sitesi, Türkoğlu Sanayi Sitesi yatırımları tamamlanacaktır.

Tedbir 4. Afete dayanıklı, planlı ve yeşil sanayi alanları üretilecektir.

Belen Sanayi Sitesi, Dulkadiroğlu Organize Sanayi Bölgesi, Elbistan OSB ile İskenderun, Kırıkhan ve Afşin ilçelerinde ilan edilen sanayi alanlarının altyapıları tamamlanacaktır. Bununla birlikte yerel ölçekte planlama aşamasında olan (Pazarcık Sanayi Sitesi, Elbistan Sanayi Sitesi, Dulkadiroğlu Sanayi Sitesi vb.) sanayi sitelerinin onay ve kredilendirme süreçleri hızlandırılacaktır. Oluşturulan bu sanayi alanlarının çevresel ve sosyal donatılarının olmasına ayrıca özen gösterilecektir. Yeşil sanayi alanları olması konusunda gereken yenilenebilir enerji yatırımları, atık geri dönüşümleri vb. ile çevreye duyarlı hale getirilecektir. Bu sanayi alanlarında çalışanlar için ise kreş, psikososyal destek merkezleri vb. unsurları da içermesine dikkat edilecektir. Deprem öncesinde de önemli olan çevresel ve sosyal

boyutların 6 Şubat depremleri sonrasında daha çok hassasiyet gösterilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Tedbir 5. Kent merkezlerinde kalan işletmelerin oluşturulacak planlı sanayi alanlarına taşınması sağlanacaktır.

Bölgede özellikle gıda, mobilyacılık ve ayakkabıcılık sektörlerinde yer alan işletmeler kentlerin genişleme alanları içerisinde yer almakta veya kent merkezlerinde eski yerleşim bölgelerinde yer alan iş hanlarında üretim yapmaktadır. Söz konusu işletmelerin planlı sanayi alanlarına taşınması sağlanacak ve gıda toptancılar sitesi vb. planlı ticaret alanlarına oluşturulacaktır.

Tedbir 6. Mevcut sanayi alanlarının ve kurulacak sanayi alanlarının otoyol, demiryolu ve liman bağlantıları geliştirilecektir.

TR63 Bölgesi mevcut limanları ile önemli bir dış ticaret altyapısına sahiptir. Ancak limanların iç bölgeler ile bağlantısını sağlayacak lojistik altyapısı yeterli değildir. Bu doğrultuda kamu yatırım programında yer alan Hassa-Dört Yol Devlet Yolu Projesinin hayata geçirilmesi ve İskenderun Körfezi'nde kurulu limanlarla entegre çalışacak, içerisinde depo alanları, gümrük, banka vb. hizmetler sunan ve multimodal ulaşım bağlantıları olan lojistik merkezin kurulması sağlanacaktır.

Tedbir 7. Bölge ticaret altyapısının geliştirilmesine yönelik merkezler oluşturulacaktır.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında Hatay ilinde Antakya, Kırıkhan, Samandağ, Defne, Hassa ve İskenderun, Kahramanmaraş ilinde Dulkadiroğlu, Onikişubat, Pazarcık, Osmaniye ilinde merkez ilçede konut ve ticaret alanlarında büyük hasar meydana gelmiştir. Bu doğrultuda yeni kurulacak kent alanlarında, nüfus akışının devam ettiği kent merkezlerinde ve geçici yaşam alanlarının çevresinde ticaret alanları oluşturulacak, mevcut ticaret alanlarının uygun olduğu ölçüde yerinde dönüşümü sağlanacaktır.

Tedbir 8. Sanayi ve ticaret alanlarında lojistik altyapısı ve hizmetleri ile enerji altyapısı geliştirilecektir.

Mevcut sanayi alanları ile kurulması planlanan sanayi alanlarının otoyol, demir yolu, liman bağlantıları geliştirilecek, mevcut ulaşım modlarındaki hasarlar giderilecek, enerji altyapıları geliştirilecek ve kurulu enerji kapasitelerindeki hasarlar giderilecektir.

Tedbir 9. Katma değeri yüksek, orta ve yüksek teknolojiye dayalı ürün üretimi desteklenecektir.

TR63 Bölgesi ihracatının %68'i orta düşük teknoloji, %27'si ise düşük teknoloji ürün sınıfında gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda bölgede orta-yüksek ve yüksek teknoloji ürün üretiminin geliştirilmesine yönelik farkındalık artırma faaliyetleri gerçekleştirilecek ve destek mekanizmaları tasarlanacaktır.

Tedbir 10. Bölgede Ar-Ge ve yenilikçilik kapasitesi geliştirilecektir.

TR63 Bölgesi'nde yer alan teknoloji geliştirme bölgeleri ile Ar-Ge ve tasarım merkezlerinin fiziki ve beşeri kapasitelerinin geliştirilmesi önceliklendirilecektir. Bu kapsamda mevcut yapıların modernizasyonu ve yeni yapıların kurulması sağlanacaktır. Ayrıca bölgede üretilen ürünlerin kalite, tasarım gibi işlevlerinin geliştirilmesine yönelik fiziki, teknik ve beşeri sermayeye yönelik yatırımlar desteklenecektir.

Tedbir 11. Gıda, mobilyacılık, kuyumculuk, metal mutfak eşyası, ayakkabıcılık, filtre gibi bölge istihdamında öne çıkan sektörlerle yönelik ur-ge projeleri geliştirilecektir.

TR63 Bölgesi'nde öne çıkan sektörlerde iş birliğinin geliştirilmesi amacıyla ur-ge projeleri yaygınlaştırılacaktır.

Tedbir 12. Özel sektörün dış ticaret becerileri geliştirilerek ihracatta ülke çeşitliliği sağlanacaktır.

TR63 Bölgesi'nde başta mobilyacılık ve ayakkabıcılık sektörleri olmak üzere işletmelerde dış ticaret süreçleri ile ilgili bilgi ve beceri eksikliği bulunmaktadır. Bu doğrultuda ihracat potansiyeli taşıyan işletmeler belirlenerek bu işletmelerde beşeri ve teknik kapasitenin geliştirilmesi sağlanacaktır. 2021 yılı verilerine göre dünya ortalama ihracat mesafesi sektörlere göre değişmekle birlikte ortalama 4.823 km'dir. Türkiye'nin ortalama ihracat mesafesi ise 3.157 km'dir (International Trade Centre, 2022). Ajans tarafından ITC hesaplamaları doğrultusunda TR63 Bölgesi illerinin ihracat mesafeleri hesaplanmıştır. Buna göre 179 ülkeye ihracat gerçekleştiren Hatay ili 2.657 km, 133 ülkeye ihracat gerçekleştiren Kahramanmaraş ili 2.729 km ve 104 ülkeye ihracat gerçekleştiren Osmaniye ili 3.712 km ortalama ihracat mesafesine sahiptir. Bu doğrultuda bölgede ihracat mesafesinin artırılarak uzak ülkelere daha yüksek oranda ihracat gerçekleştirilmesine yönelik teknik destek, danışmanlık, eğitim gibi çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Tedbir 13. Bölge ekonomisinin yeniden canlandırılması amacıyla yatırım ortamı iyileştirilecektir.

Bölgede ekonomik yapının yeniden tesisi amacıyla yatırımların cazip hale getirilmesi sağlanacaktır. Bu kapsamda devlet destekleri, finansmana erişim, yeni sanayi alanlarının oluşturulması ve mevcut yatırım alanlarının tanıtılması vb. çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Proje 1. Osmaniye Lojistik Merkezi

İskenderun Körfezi'nde içerisinde gümrük sahası, açık-kapalı depolama ve silo tesisleri, tır parkı, akaryakıt istasyonu, sosyal tesisler, konaklama tesisi, yeşil alan ve spor-rekreasyon alanı ve toptan ticaret birimleri bulunan lojistik merkez kurulacaktır.

Proje 2. Hatay-Kahramanmaraş Mikro ve Küçük İşletmelere Yönelik Sanayi Bölgesi Kurulumu

Hatay ve Kahramanmaraş illerinde sanayi siteleri, iş geliştirme merkezleri, kuluçka merkezleri gibi yapılarda gelişerek üretim kapasitelerini artıran ancak organize sanayi bölgeleri için yeterli iş hacmine ve sermaye birikimine sahip olmayan mikro ve küçük ölçekli işletmeler için 500-1.000 metrekare alana sahip üretim atölyelerinden oluşan sanayi bölgesi kurulacaktır.

Proje 3. Kahramanmaraş İli Bakalit Hammaddesi İmalatı Tesisi

Kahramanmaraş ili metal mutfak eşyalarında Türkiye'de kurulu kapasitenin üçte birine sahiptir. İfade metal işleme proseslerinde uzmanlaşmış sanayi tesisleri ve bu tesislere ürün ve hizmet sağlayan gelişmiş bir tedarik zinciri vardır. Nispeten büyük ölçekli tesislere sahip olan Kahramanmaraş bu özelliği ile Türkiye'de ön plana çıkmakta ancak bakalit kulp ve sap gibi ürünlerin hammaddesi olan bakalit tozunun bölgede üretilmiyor olması bu noktada önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Bu sebeple ülke ihtiyacının büyük bir bölümünün yurt dışından temin edildiği bakalit hammaddesinin Kahramanmaraş ilinde üretilmesine yönelik tesisin kurulması planlanmaktadır.

Proje 4. Osmaniye İli Filtre Kâğıdı İmalatı Tesisi

Türkiye'nin otomotiv filtre ihracatının %63'ünü gerçekleştiren İskenderun Körfezi'nde en önemli girdilerden biri olan filtre kağıdı yurt dışından temin edilmektedir. Bu doğrultuda bölgede filtre kağıdı imalat tesisi kurulması planlanmaktadır.

Proje 5. Kahramanmaraş Leonardit ve Gidyadan Organomineral Gübre İmalatı Tesisi

Afşin Elbistan Linyitleri açık maden işletmesinde kömür katmanının üstünde yer alan leonardit ve gidyanın, tarımsal üretimde organomineral gübre olarak kullanımın yaygınlaştırılması ve katma değer sağlanması amacıyla kullanılmalıdır. Bu amaçla kurulacak tesiste yıllık 100.000 Ton/Yıl Organomineral Gübre üretilmesi hedeflenmektedir.

Proje 6. Kahramanmaraş Su Ürünleri İşleme Tesisi

Kahramanmaraş ilinde su ürünleri yetiştiriciliği alanında artan kapasitenin su ürünleri işleme tesisi ile ileri bağlantısının geliştirilerek katma değerinin ve ihracat kabiliyetinin geliştirilmesi amacıyla yılda 10.000 Ton dondurulmuş, tütsülenmiş, kurutulmuş, pişirilmiş, salamura edilmiş su ürünleri üretilmesi hedeflenmektedir.

Proje 7. Osmaniye Kuru Yük Konteyneri Üretim Tesisi

Proje ile Osmaniye OSB içinde bilyeli rulman üretimi yapan bir tesis kurulacaktır. Tesiste gerçekleştirilecek üretim sayesinde bölgedeki tüm imalat sanayi firmalarının tedarik maliyetinin düşmesinin yanı sıra 400 kişilik bir istihdam sağlanması beklenmektedir.

Proje 8. Osmaniye Rulman Üretim Tesisi

Türkiye’de uluslararası gemi taşımacılığında kullanılan yük konteyneri üretimi yapan sadece bir firma bulunmaktadır. Proje ile lojistik açıdan önemli bir bölgede bulunan Osmaniye’de bir kuru yük konteyneri tesisi kurularak bölgenin ve ülkenin uluslararası standartlara uygun konteyner üretim kapasitesinin artırılması amaçlanmaktadır.

Proje 9. Hatay Paslanmaz Hassas Döküm Tesisi

İskenderun Körfezi yoğunlaşan ana metal sanayinde kurulu kapasite bakımından Türkiye lideri konumundadır. Sektörde yenilikçi üretim yöntemlerinin geliştirilmesi ile savunma sanayii ürünleri, mikrodalga fırın gibi elektrikli aletler, pompa ve vana, tekstil makineleri, jet motorları, kombi petek ve gaz türbinlerinin parçaları gibi ürünlerin de bölgede üretilmesi planlanmaktadır.

Proje 10. Osmaniye Paslanmaz Hassas Döküm Tesisi

Proje kapsamında kurulacak tesisle metal ürünlerinin kalitesinin artırılması ve yenilikçi üretim yöntemlerinin eklenmesiyle ürün gamının genişletilmesi amaçlanmaktadır.

Proje 11. Kahramanmaraş Aktive Edilmiş Kil/Kalsine Kil Üretim Tesisi

Bölgenin deprem sonrası ihya sürecinde, artan inşaat faaliyetlerine paralel olarak çimento üretimi artmıştır. Proje sayesinde, doğada bulunan kili çeşitli yöntemlerle aktive ederek çimentonun hammaddesi olarak kullanmak, çimento üretiminde karbon salınımını azaltmaya önemli ölçüde katkı sağlamaktır. Böylelikle, bölgenin çimento üretimde alternatif yeşil malzemelerin kullanılmasının çevreye faydasının yanı sıra ürünün uluslararası piyasalarda talep görmesi sebebiyle ihtiyacın üzerinde gerçekleştirilecek üretimin ihraç edilmesi planlanmaktadır.

Proje 12. Hatay Deri İşleme Tesisi

Projeye, deprem sonrası Hatay ilinde yıkılan tüm deri işletmelerinin tekrar canlandırılması ve özellikle Hatay ilinin lokomotif sektörlerinden biri olan ve deri sektörü gibi depremde zarara uğrayan ayakkabı imalat sektörünün rekabet gücünün artırılması hedeflenmektedir.

Proje 13. Osmaniye Yer Fıstığı İşleme Tesisi

Osmaniye’nin en önemli tarımsal ürünü olan yer fıstığına katma değer sağlayacak olan projeye, yıllık 2.500 ton fıstık ezmesi ve fıstık kreması ile 500 ton draje ve krokan üretiminin gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

Proje 14. Hatay Meyve Suyu İmalatı Tesisi

295 bin tona yakın üretimle Türkiye’deki portakal üretiminin %17’sini karşılayan Hatay’da söz konusu ürünün değerlendirilmesi için Dört Yol ilçesinde yılda 4.500.000 litre portakal ve nar suyu üretim kapasiteli bir meyve suyu imalatı tesisinin kurulması öngörülmektedir.

Proje 15. Hatay Sofralık Zeytin Üretim ve Paketleme Tesisi

Hatay ili Altınözü ilçesi başta olmak üzere, zeytin üretiminin yoğun olduğu bölgelerdeki üretimin ekonomiye daha değerli bir şekilde kazandırılması için yıllık 1.000 ton ham zeytin işleme kapasitesine sahip bir tesis kurulması planlanmaktadır.

Proje 16. Kahramanmaraş Elektrikli Küçük Mutfak Aletleri İmalatı Tesisi

Kahramanmaraş Metal Mutfak Eşyaları Sektöründe, metal işleme proseslerinde uzmanlaşmış sanayi tesisleri ve bu tesislere ürün ve hizmet sağlayan gelişmiş bir tedarik zinciri vardır. İldeki mevcut sektör bilgisinin ve tecrübesinin pazarda aynı müşteri profiline sahip olan küçük elektrikli mutfak eşyaları sektörüne aktararak yatırıma dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Yıllık 240.000 adet kapasiteli elektrikli su ısıtıcısı, cezve, çaycı, tost makinası, airfryer vb. küçük mutfak aletleri üretebilen bir tesisle sektörün ürün yelpazesinin geliştirilmesi ve istihdam sağlanması hedeflenmektedir.

Proje 17. Osmaniye Pirina Tesisi

TR63 Bölgesi Türkiye'nin yağlık zeytin ihtiyacını yıllar içinde %12 ile %16 arasında değişen oranlarda karşılamaktadır. Proje ile zeytinyağı üretiminde atıklarının çevreye olan zararının önüne geçilerek değerlendirilmesi ve atıklardan ekonomik değere sahip pirina yağı üretilmesi amaçlanmaktadır.

Hedef 2. Kùltür ve turizm sektöründe fiziki, teknik, kurumsal ve beşeri kapasite geliştirilecek ve turizm ürünleri çeşitlendirilecektir.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında bölgede birçok turizm konaklama tesisi, kùltür varlığı ve turizm sektörünü destekleyici nitelikteki restoran, hediyelik eşya işletmesi yıkılmış/ağır hasar görmüş, turizm sektöründe çalışanlar bölge dışına göç etmiş veya farklı sektörlerde istihdam edilmiş, bölgede turizm ekonomisi oldukça düşmüştür. Bu doğrultuda plan döneminde deprem ile birlikte yıkılan/ağır hasar gören tescilli kùltür varlıklarının yeniden inşası/restorasyonu sağlanacaktır. Hatay ilinde Habib-i Neccar Cami, Ulu Cami, Meclis Binası, Antakya Rum Ortodoks Kilisesi, Kurşunlu Han, Kırıkhan Sarı Okul, Kahramanmaraş ilinde Ulu Cami, Dedeođlu Konağı ve bölgedeki tarihi evlerin yeniden inşası önceliklendirilecektir. Bununla birlikte bölgede depremden etkilenen müzelerin de fiziki ve teknolojik altyapısı geliştirilecektir. Bölgede yıkılan/ağır hasar gören restoran ve konaklama tesisleri de yeniden inşa edilerek konaklama kapasitesi artırılabacaktır. Kahramanmaraş ili Ekinözü ilçesinde yer alan ve ilçenin ekonomisine önemli katkı sağlayan İçmeler Bölgesi de depremle birlikte büyük ölçüde yıkılmıştır. Bu kapsamda söz konusu alanda yer alan konaklama tesisleri ve kamusal yapılar da yeniden inşa edilecektir. Bununla birlikte mevcut turizm tesislerinde hizmet kalitesinin iyileştirilmesi ve turizm paydaşlarının beşeri kapasitesinin geliştirilmesi sağlanacaktır.

Beşeri sermayenin sahip olduğu yetkinliklerin iş dünyasının ihtiyaç ve talepleriyle uyumlu hale getirilmesi tüm sektörlerde önem taşımaktadır. Bu doğrultuda TR63 Bölgesi turizm sektörünün talep ettiği becerilere sahip beşeri sermayenin geliştirilmesine ve mevcut çalışanların yetenek havuzunun geliştirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Bölgede tematik turizm rotalarının geliştirilmesi ve tamamlayıcı fiziki ve teknik altyapıların geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda turizm alanlarının birbirlerinin tamamlayıcılığı ile tematik turizm rotaları arasında entegrasyonun sağlanması tur güzergahlarının gelişmesine katkı sağlayacaktır. Hatay ili Yayladağı, Arsuz, İskenderun, Dörtöyl ilçeleri ile Adana ve Mersin illerini kapsayacak şekilde yat turizmi rotası, Hatay ve Kahramanmaraş illeri ile Adana ve Gaziantep illerini kapsayacak şekilde gastronomi rotası, Tarsus'ta yer alan St. Paul Kilisesi ekseninde Antalya, Mersin, Adana, Hatay ve Kahramanmaraş illerini kapsayan inanç turizmi rotası, macera turizmi, doğa turizmi vb. rota çalışmaları gerçekleştirilecektir. Avrupa Bisiklet Rotaları Ağı'na dahil olmak amacıyla Batı Akdeniz, Çukurova, Doğu Akdeniz ve İpekyolu Kalkınma Ajansları iş birliğinde rota belirleme çalışmaları yürütülecek, karanlık gökyüzü alanı potansiyeli taşıyan yerler tespit edilerek turizme kazandırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecek, Hatay Arkeoloji Müzesi'nde ve özel müzelerde yer alan mozaikler Kahramanmaraş ilinde keşfedilen Germanicia Antik Kenti'ndeki taban mozaikleri ile birlikte tanıtılacaktır. Oluşturulacak rotalar ile birlikte turizm koridorlarının oluşturulmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Belirlenen rotaların fiziki ve teknolojik altyapısını geliştirmeye yönelik rota geliştirme programı uygulanacaktır. Fiziki, beşeri ve teknolojik altyapıyı geliştirmeye yönelik yapılacak çalışmalarda afetlere karşı dirençliliği artıracak uygulamalar teşvik edilecektir. Bölgenin tanıtımında eşgüdüm içerisinde hareket ederek kaynakların odaklanılacak alanlara aktarılması, bölge kùltür varlıklarının ve turizm altyapısının ulusal ve uluslararası ölçekte pazarlanması ve yeni turizm değerlerinin ortaya çıkarılması sağlanacaktır.

Hedef 2. Kültür ve turizm sektöründe fiziki, teknik, kurumsal ve beşeri kapasite geliştirilecek ve turizm ürünleri çeşitlendirilecektir.	
Tedbir, Program ve Projeler	
Tedbir 1	Depremden etkilenen kültür varlıkları yeniden turizm ekonomisine kazandırılacaktır.
Tedbir 2	Depremden etkilenen müzelerin fiziki ve teknolojik altyapısı iyileştirilecektir.
Tedbir 3	Turizm tesislerinde fiziki ve teknik koşullar ile hizmet kalitesi iyileştirilecektir.
Tedbir 4	TR63 Bölgesi'nde tematik turizm rotaları geliştirilecektir.
Tedbir 5	Milli parkların, turizm gelişme bölgelerinin ve turizm merkezlerinin turizm altyapısı geliştirilecektir.
Tedbir 6	Turizm ürünlerinin geliştirilmesine yönelik kurumsal kapasite geliştirilecektir.
Tedbir 7	Kültür ve turizm sektöründe çalışanların beceri seti geliştirilecektir.
Tedbir 8	Turizm girişimciliği geliştirilecektir.
Tedbir 9	Turizm rotalarının ve turizm ürünlerinin bölgesel ve ulusal tanıtımı gerçekleştirilecektir.
Tedbir 10	Somut ve somut olmayan kültürel miras envanterleri güncellenecektir.
Tedbir 11	Kültür ve turizm sektörünün tüm boyutlarıyla afetlere karşı direnci artırılacaktır.
Proje 1	Hatay 5 Yıldızlı Otel Yatırımı
Proje 2	Osmaniye 5 Yıldızlı Otel Yatırımı

Tedbir 1. Depremden etkilenen kültür varlıkları yeniden turizm ekonomisine kazandırılacaktır.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremlerde yıkılan/hasar alan cami, kilise, tarihi ev, köprü, han, çarşı vb. yapılar belirlenerek inşa/restorasyon çalışmaları gerçekleştirilecek ve kültür varlıklarında hizmet kalitesi iyileştirilecektir.

Tedbir 2. Depremden etkilenen müzelerin fiziki ve teknolojik altyapısı iyileştirilecektir.

TR63 Bölgesi'nde fiziki yapısı ve/veya eserleri hasar alan müzelerin inşa/restorasyon çalışmaları gerçekleştirilecek, teknolojik altyapı eksiklikleri giderilecektir.

Tedbir 3. Turizm tesislerinde fiziki ve teknik koşullar ile hizmet kalitesi iyileştirilecektir.

Turizm işletmelerinde hizmet kalitesini artırmak amacıyla turizm işletmelerinde fiziki altyapı iyileştirme, donanımların modernizasyonu, peyzaj düzenleme çalışmaları gerçekleştirilecektir. İşletmelerin dijital olgunluk düzeyini tespit etmek ve dijitalleşme yol haritasını belirlemek amacıyla turizm sektörü dijital olgunluk düzeyi analiz çalışması gerçekleştirilecektir.

Tedbir 4. TR63 Bölgesi'nde tematik turizm rotaları geliştirilecektir.

Bölgede tematik turizm rotalarının geliştirilmesi ve tamamlayıcı fiziki ve teknik altyapıların geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda mekânsal turizm alanlarının birbirlerinin tamamlayıcılığı ile tematik turizm rotaları arasında entegrasyonun sağlanması tur güzergâhlarının gelişmesine katkı sağlayacaktır. Oluşturulacak rotalar ile birlikte turizm koridorlarının oluşturulmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Tedbir 5. Milli parkların, turizm gelişme bölgelerinin ve turizm merkezlerinin turizm altyapısı geliştirilecektir.

TR63 Bölgesi'nde yer alan milli park, turizm gelişme bölgesi ve turizm merkezlerinin turizm potansiyelini geliştirmeye yönelik altyapı yatırımlarının desteklenmesi planlanmaktadır.

Tedbir 6. Turizm ürünlerinin geliştirilmesine yönelik kurumsal kapasite geliştirilecektir.

TR63 Bölgesi'nde turizm sektörünü destekleyici nitelikte yeterli turizm ürünü bulunmamaktadır. Bu doğrultuda hediyelik eşya sektöründe bölgenin kültürel miras öğelerini de içeren yeni ürünler tasarlanıp geliştirilerek bölge ekonomisine katkı sağlanacaktır.

Tedbir 7. Kültür ve turizm sektöründe çalışanların beceri seti geliştirilecektir.

Beşeri sermayenin sahip olduğu yetkinliklerin iş dünyasının ihtiyaç ve talepleriyle uyumlu hale getirilmesi önem taşımaktadır. Bu doğrultuda TR63 Bölgesi kültür ve turizm sektörünün talep ettiği becerilere sahip beşeri sermayenin geliştirilmesine ve mevcut çalışanların yetenek havuzunun geliştirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda kültür ve turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama, restoran ve seyahat acentelerinde çalışanların ve sektörde istihdam edilebileceklerin beceri setinin geliştirilmesine yönelik eğitim, seminer vb. çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Tedbir 8. Turizm girişimciliği geliştirilecektir.

Ev pansiyonculuğu, agroturizm vb. alanlarda yapılacak yatırımlar ve girişimler desteklenecektir.

Tedbir 9. Turizm rotalarının ve turizm ürünlerinin bölgesel ve ulusal tanıtımı gerçekleştirilecektir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Türkiye Tanıtım ve Geliştirme Ajansı bünyesinde hayata geçirilen İl Tanıtım ve Geliştirme Kurullarında odaklanılacak rota ve turizm alanları belirlenerek bölge turizm değerleri eşgüdüm içerisinde tanıtılacaktır.

Tedbir 10. Somut ve somut olmayan kültürel miras envanterleri güncellenecektir.

Bölgede ustalık, sanatı ve bilgisi ile nadir becerilere sahip yaşayan insan hazineleri, el sanatları ve taşınır ve taşınmaz kültürel miras öğelerinin envanteri hazırlanacak ve tanıtımı yapılacaktır.

Tedbir 11. Kültür ve turizm sektörünün tüm boyutlarıyla afetlere karşı direnci artırılabilecektir.

Turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama tesislerinin, seyahat acentelerinin, gastronomi işletmelerinin ve kamu ve özel sektöre ait müze, tescilli kültür varlığı gibi yapıların başta deprem olmak üzere doğal afetlere karşı direncinin artırılmasına yönelik analiz çalışmaları ile bilgilendirme ve farkındalık faaliyetleri gerçekleştirilecektir.

Proje 1. Hatay 5 Yıldızlı Otel Yatırımı

Mevcut durumda Hatay ilinde Antakya merkez başta olmak üzere ilçelerde de pek çok otel yıkılmış ve şehirde konaklama kapasitesi düşmüştür. Deprem sonrası ihya sürecine giren ilde iş ve turizm amaçlı ziyaretçiler için yeni ihtiyaç duyulan yeni bir tesis yapılması hedeflenmektedir.

Proje 2. Osmaniye 5 Yıldızlı Otel Yatırımı

Osmaniye'de ise hâlihazırda faaliyet gösteren tek 5 yıldızlı otel ilin konaklama ihtiyaçlarını tamamen karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda, ili iş ve turizm amaçlı ziyaret edenler için konaklama kapasitesinin artırılması planlanmaktadır.

Hedef 3. Bölgede insan kaynakları kapasitesi yeniden oluşturulacak ve beşeri sermayenin niteliği geliştirilecektir.

Beşeri sermayenin sahip olduğu yetkinliklerin iş dünyasının ihtiyaç ve talepleriyle uyumlu hale getirilmesi önem taşımaktadır. 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler öncesinde sanayi ve hizmet sektörlerinde beşeri sermayenin beceri setinin düşük olması bölge istihdamında öne çıkan sorunlar arasında yer almaktaydı. Bununla birlikte söz konusu depremler sonrasında bölgenin beşeri sermayesinde yaşanan kayıplar (bölge içi ve bölge dışı göç ile vefatlar) personel sorunu yaşanmayan tekstil, metal mutfak eşyası gibi sektörlerde de istihdam sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda TR63 Bölgesi sanayisinin ve hizmet sektörlerinin talep ettiği becerilere sahip beşeri sermayenin geliştirilmesi ve mevcut çalışanların yetenek havuzunun geliştirilmesine yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Hedef 3. Bölgede insan kaynakları kapasitesi yeniden oluşturulacak ve beşeri sermayenin niteliği geliştirilecektir.	
Tedbir, Program ve Projeler	
Tedbir 1	Bölgenin kaybettiği insan kaynağı kapasitesi yeniden geliştirilecektir.
Tedbir 2	Mesleki eğitime yönelik yapıların fiziki, teknik ve beşeri kapasitesi iyileştirilecektir.
Tedbir 3	Dijital teknolojileri geliştiren insan kaynağı yetiştirilecektir.
Tedbir 4	E-ticaret eğitimleri gerçekleştirilecektir.
Tedbir 5	Sanayi ve ticaret sektörlerine yönelik çevrimiçi platformların kullanımı yaygınlaştırılacaktır.
Proje 1	Hatay İli Ulusal ve Uluslararası Taşımacılık Sektörüne Yönelik Şoför Eğitim Merkezi

Tedbir 1. Bölgenin kaybettiği insan kaynağı kapasitesi yeniden geliştirilecektir.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezi depremler sonrasında bölgenin üretim ve hizmet sunum kapasitesi düşmüş olmakla birlikte toparlanma süreci devam etmektedir. Faaliyetlerine devam eden işletmelerde karşılaşılan en büyük sorun nitelikli personel eksikliğidir. Depremler sonrasında bölgenin kaybettiği mesleki becerilere sahip personel eksikliğinin giderilmesi amacıyla beceri geliştirme çalışmaları gerçekleştirilecek, iş başı eğitim programları uygulanacak, planlı sanayi alanlarında teknik lise vb. yapılar hayata geçirilecektir.

Tedbir 2. Mesleki eğitime yönelik yapıların fiziki, teknik ve beşeri kapasitesi iyileştirilecektir.

Bölgede özellikle Hatay ilinde Antakya, İskenderun ve Kırıkhan ilçeleri ile Kahramanmaraş ilinde Onikişubat ilçesinde mesleki eğitime yönelik kurulu altyapılarda 6 Şubat 2023 tarihli depremler sonrasında fiziki hasar meydana gelmiş, mesleki eğitimin teknolojik altyapısı zarar görmüş ve beşeri kapasitesi bölge dışına göç vb. sebeplerle eksilmiştir. Bu ilçeler öncelikli olmak üzere mesleki eğitim altyapılarında fiziki, teknik ve beşeri kapasitenin geliştirilmesi sağlanacaktır.

Tedbir 3. Dijital teknolojileri geliştiren insan kaynağı yetiştirilecektir.

2024-2028 döneminde TR63 Bölgesi'nde yazılımcı sayısının ve etkileşim içerisinde olduğu dijital sektörlerde becerilerin geliştirilmesi amacıyla sertifikalı eğitim programları uygulanacak ve yazılım uygulama okullarının açılması sağlanacaktır.

Tedbir 4. E-ticaret eğitimleri gerçekleştirilecektir.

TR63 Bölgesi'nde faaliyet gösteren işletmelerin pazar payının artırılması ve pazar çeşitliliğinin sağlanması amacıyla çalışanlarına yönelik e-ticaret eğitimleri gerçekleştirilecektir.

Tedbir 5. Sanayi ve ticaret sektörlerine yönelik çevrimiçi platformların kullanımı yaygınlaştırılacaktır.

TR63 Bölgesi'nde faaliyet gösteren işletmelerin dış ticaret ve devlet destekleri hakkında kapasitelerini geliştirmeye yönelik kurulu çevrimiçi platformları tanıtacak etkinlikler gerçekleştirilecektir.

Proje 1. Hatay İli Ulusal ve Uluslararası Taşımacılık Sektörüne Yönelik Şoför Eğitim Merkezi

Hatay ili Antakya ilçesinde, içerisinde eğitim ve test parkuru barındıran, simülatör eğitim atölyesi, takograf, psikoteknik ve yük dengeleme eğitim alanlarının bulunduğu eğitim merkezi kurulacaktır.

Hedef 4. Bölgenin girişimcilik kapasitesi geliştirilecektir.

6 Şubat tarihli depremler sonrasında bölgenin her alanda teknolojik açılımlara ihtiyaç duyduğu düşünülmektedir. Bu büyüklükte bir felaketin yaşandığı bir coğrafyada her türlü yeniliğe ihtiyaç duyulması ve bunların iş modellerine çevrilip desteklenmesi bölgeye orta-uzun vadede oldukça katma değer sağlayacaktır. Yerel ölçekte yenilikçi iş modellerinin ekonomiye kazandırılması ve yeni iş fikirlerinin geliştirilmesi amacıyla girişimciliğin tüm aktörlerini sürece dahil edecek şekilde uygulamalar geliştirilecektir.

Hedef 4. Bölgenin girişimcilik kapasitesi geliştirilecektir.	
Tedbir, Program ve Projeler	
Tedbir 1	Bölgenin toparlanmasına katkı sağlayacak ürün ve hizmetlerin geliştirilmesine yönelik eğitimler gerçekleştirilecektir.
Tedbir 2	Teknoloji tabanlı girişimcilik programı uygulanacaktır.
Tedbir 3	Teknoloji tabanlı girişimcilik yarışmaları gerçekleştirilecektir.
Tedbir 4	Yatırımcı ve girişimcilerin bir araya getirildiği organizasyonlar düzenlenecektir.
Proje 1	Kahramanmaraş Kuluçka Merkezi

Tedbir 1. Bölgenin toparlanmasına katkı sağlayacak ürün ve hizmetlerin geliştirilmesine yönelik eğitimler gerçekleştirilecektir.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında birçok sektörde nitelikli personel sorunu yaşanırken Antakya ayakkabıcılık sektörü gibi iş alanları neredeyse tamamı yok olan sektörler farklı ilçelere/bölge içerisinde farklı alanlara taşınmak zorunda kalmıştır. Bununla birlikte deprem öncesinde bölge ticaretine ve hizmet sektörlerine katkı sağlayan özellikle genç girişimciler bölge dışına göç etmiştir. Bu doğrultuda bölgede öne çıkan ürünlerin ulusal ve uluslararası piyasalara ticaretini gerçekleştirilmeye yönelik arayüz yapılar oluşturularak yeni girişimlerin ortaya çıkması sağlanacaktır.

Tedbir 2. Teknoloji tabanlı girişimcilik programı uygulanacaktır.

Bölge genelinde yenilikçi, teknoloji tabanlı iş fikrine sahip girişimcilere eğitim, danışmanlık ve mentorlük hizmetleri sağlanarak yeni girişimlerin kurulması sağlanacaktır.

Tedbir 3. Teknoloji tabanlı girişimcilik yarışmaları gerçekleştirilecektir.

Bölgede teknolojiye dayalı iş fikirlerinin geliştirilmesini sağlamak amacıyla yarışmalar düzenlenecektir.

Tedbir 4. Yatırımcı ve girişimcilerin bir araya getirildiği organizasyonlar düzenlenecektir.

Girişimci adaylarının fon sağlayabilecek yatırımcılar ile bir araya getirildiği etkinlikler düzenlenecektir.

Proje 1. Kahramanmaraş Kuluçka Merkezi

Kahramanmaraş girişimcilik ekosisteminde iş fikri sahipleri ile erken aşamadaki girişimlerin faydalanabileceği bir kuluçka merkezi bulunmamaktadır. Kurulacak olan kuluçka merkezi ile girişimcilere ve yeni kurulan teknoloji odaklı işletmelere iş kurma ve geliştirme konularında çeşitli danışmanlık hizmetleri ve iş fikirlerine uygun ofis ve atölye kiralama hizmeti verilerek ilin girişimcilik ekosisteminin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Hedef 5. Bölgenin yeşil dönüşüme uyumu artırılacaktır.

AB'nin 11 Aralık 2019 tarihinde açıkladığı Avrupa Yeşil Mutabakatı, birçok sektörde yeniden şekillendirmeyi gerektirmekte ve özellikle ihracat yapan firmalar için dönüşümler gerçekleştirilmeyi zorunlu kılmaktadır. TR63 Bölgesi sanayisi başta demir-çelik, tekstil, gübre ve enerji sektörleri olmak üzere Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın ortaya koyacağı düzenlemelerden etkilenecektir. Ayrıca bölgede yaşanan deprem felaketi sonrasında ciddi çevresel tehditlerin varlığı söz konusudur. Bu doğrultuda bölgenin yeşil dönüşüm yol haritası hazırlanacak, bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları gerçekleştirilecek, işletme danışmanlıkları geliştirilecek ve başta enerji verimliliği olmak üzere işletmelerin kaynak verimliliği tedbirleri almaları sağlanacaktır. Bununla birlikte deniz ekonomisinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik tedbirler alınacaktır. Bölgenin yeşil dönüşümün gerçekleştirilmesine yönelik faaliyetler deprem öncesi duruma göre daha çok önem arz etmektedir.

Hedef 5. Bölgenin yeşil dönüşüme uyumu artırılacaktır.	
Tedbir, Program ve Projeler	
Tedbir 1	TR63 Bölgesi yeşil mutabakata uyum yol haritası hazırlanacaktır.
Tedbir 2	Yeşil dönüşüm konusunda bölgesel kapasite oluşturulacaktır.
Tedbir 3	Verimlilik (kaynak verimliliği, temiz üretim) konusunda işletme danışmanlığı uygulanacaktır.
Tedbir 4	Bölge sanayisinde düşük karbonlu üretim yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 5	TR63 Bölgesi yerel iklim değişikliği eylem planları hazırlanacaktır.
Tedbir 6	Deniz ekonomisi sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde geliştirilecektir.
Tedbir 7	Yıkıntı atıkları başta olmak üzere geri dönüştürülmüş yeşil ürünlerin üretimi yaygınlaştırılacaktır.
Proje 1	Hatay İli Pet Geri Dönüşüm Tesisi
Proje 2	Hatay İli Mobilya Sektörü Atıklarından Palet İmalatı Tesisi
Proje 3	Hatay Yıkıntı Atıkları Geri Dönüşüm Tesisi
Program 1	Afşin Elbistan Linyitleri İşletmesinde Bulunan Leonardit ve Gıda Madenlerinin Ekonomiye Kazandırılması Programı
Program 2	Yıkıntı Atıkları Geri Dönüşüm Programı

Tedbir 1. TR63 Bölgesi yeşil mutabakata uyum yol haritası hazırlanacaktır.

Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamında uygulanacak sınırdaki karbon düzenlemesi mekanizmasından etkilenecek sektörler başta olmak üzere bölgede öne çıkan sektörlerle yönelik yeşil mutabakata uyum yol haritaları hazırlanacaktır.

Tedbir 2. Yeşil dönüşüm konusunda bölgesel kapasite oluşturulacaktır.

Yeşil dönüşüm konusunda bölgesel kapasite oluşturmak amacıyla analiz çalışmaları hazırlanacak, kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik farkındalık, bilgilendirme ve eğitim çalışmaları gerçekleştirilecek ve yeşil beceriye sahip işgücü geliştirilecektir.

Tedbir 3. Verimlilik (kaynak verimliliği, temiz üretim) konusunda işletme danışmanlığı uygulanacaktır.

İşletmelerin verimlilik uygulamalarına yönelik işletmelere bilgilendirme, eğitim, danışmanlık hizmetleri sağlanacaktır.

Tedbir 4. Bölge sanayisinde düşük karbonlu üretim yaygınlaştırılacaktır.

İşletmelerin düşük karbonlu üretim gerçekleştirmelerine yönelik bilgilendirme, eğitim, yatırım ve işletme kredisi gibi destekler sağlanacaktır.

Tedbir 5. TR63 Bölgesi yerel iklim değişikliği eylem planları hazırlanacaktır.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen iklim değişikliği indislerinin değerlendirilmesi çalışmasına göre hem Türkiye’de hem de TR63 Bölgesi’nde yaz günleri sayısı, tropik gün sayısı ve sıcak hava dalgası frekansı artış eğilimindedir. Bu durum başta tarım, enerji, turizm sektörleri olmak üzere bölgede birçok sektörü ve toplumsal hayatı olumsuz etkileyecektir. Bu doğrultuda iklim değişikliğinin bölgesel etkilerinin değerlendirilmesine yönelik yerel ölçekte gerçekleştirilecek çalışmalar desteklenecektir.

Tedbir 6. Deniz ekonomisi sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde geliştirilecektir.

İskenderun Körfezi’nde son yıllarda artan deniz suyu sıcaklığı ile birlikte güney denizlerinden gelen balon balığı, aslan balığı gibi istilacı türler mevcut deniz ekosistemini olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla birlikte körfezde kurulu sanayi tesisleri, limanlara gelen gemiler ve balıkçılık faaliyetleri deniz suyunda kirlenme meydana getirmektedir. Bu doğrultuda İskenderun Körfezi’nde deniz ekosistemini iyileştirmeye ve söz konusu faaliyetlerden kaynaklı kirlenme sorunlarını çözmeye tedbirler alınacak ve İskenderun Körfezi’nin planlama çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Tedbir 7. Yıkıntı atıkları başta olmak üzere geri dönüştürülmüş yeşil ürünlerin üretimi yaygınlaştırılacaktır.

6 Şubat 2023 tarihli depremler sonrasında konut, iş yeri vb. yapılardan çıkan yıkıntı atıkları bölgede farklı alanlarda oluşturulan yıkıntı atıkları geçici döküm sahalarına dökülmektedir. Bu doğrultuda söz konusu atıkların yeniden ekonomiye kazandırılması sağlanacaktır.

Proje 1. Hatay İl Pet Geri Dönüşüm Tesisi

Hatay ilinde, dönüştürülebilir bir ürün olan atık pet şişelerin geri dönüştürmek amacıyla bir tesis kurulması planlanmaktadır.

Proje 2. Hatay İli Mobilya Sektörü Atıklarından Palet İmalatı Tesisi

Hatay ilinde öne çıkan sektörlerden biri olan mobilyacılık sektörü atıklarını katma değerli şekilde değerlendirmek amacıyla palet imalat tesisi kurulması planlanmaktadır.

Proje 3. Hatay Yıkıntı Atıkları Geri Dönüşüm Tesisi

Projeyle birlikte, yaşanan deprem felaketlerinden sonra bölgede ortaya çıkan ve çevreye/insan sağlığına zarar verecek yıkıntı atıklarının beton ve çimento gibi katma değerli ürünlere dönüştürülmesi yoluyla hem bölge ekonomisine hem de çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlanması planlanmaktadır.

Program 1. Afşin Elbistan Linyitleri İşletmesinde Bulunan Leonardit ve Gıda Madenlerinin Ekonomiye Kazandırılması Programı

Afşin-Elbistan Linyitleri İşletmesinde bulunan Türkiye’nin en zengin leonardit ve gıda rezervlerinin değerlendirilerek başta tarım olmak üzere kozmetik, gıda, kimya, sondaj gibi sektörlerde kullanımı sağlanacaktır.

Program 2. Yıkıntı Atıkları Geri Dönüşüm Programı

Deprem sonrasında bölgede oluşan yoğun atıkların ileri geri dönüşüm teknikleri ile yeniden kullanılmaları sağlanarak ekonomiye kazandırmak ve çevreye verilen zararı minimuma indirmek amacıyla tesisleşme, Ar-Ge yatırımları ve beşeri kapasite geliştirme çalışmaları desteklenecektir.

Hedef 6. Bölgede öne çıkan sektörlerin dijital dönüşümüne katkı sağlanacaktır.

Sermaye yatırımları ile otomasyon süreçlerinin yaygınlaştırılması, üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve rekabetçiliğin artırılması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca yaşanan deprem felaketi sonrasında dijital teknoloji gelişiminin önemi de anlaşılmıştır. Bu doğrultuda TR63 Bölgesi'nde öne çıkan sektörlerde işletmelerin dijital olgunluk seviyelerinin tespit edilmesi, özel sektör ve kamu sektöründe teknolojik altyapının geliştirilmesi ve çalışanların eğitim, danışmanlık çalışmaları ile beceri seviyelerinin yükseltilmesi sağlanacaktır. Bunların yanı sıra bölgenin afete dayanıklılığını artıracak dijital uygulamaların üretilmesi ve yaygınlaştırılmasına yönelik teşvikler sağlanacaktır.

Hedef 6. Bölgede öne çıkan sektörlerin dijital dönüşümüne katkı sağlanacaktır.	
Tedbir, Program ve Projeler	
Tedbir 1	Sektörel dijital dönüşüm yol haritaları hazırlanacaktır.
Tedbir 2	Dijital zirve etkinlikleri (hackathon vb.) gerçekleştirilecektir.
Tedbir 3	Sanayi ve hizmet sektörlerinin dijital altyapısı geliştirilecektir.
Tedbir 4	Kamu sektörünün dijital altyapısı geliştirilecektir.
Tedbir 5	Afet yönetiminde dijital teknolojilerinin kullanımına yönelik Ar-Ge çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Tedbir 1. Sektörel dijital dönüşüm yol haritaları hazırlanacaktır.

Dijitalleşmenin TR63 Bölgesi'nde öne çıkan sektörlerdeki dönüşüm etkisini tespit etmek amacıyla dijital dönüşüm yol haritaları hazırlanacaktır.

Tedbir 2. Dijital zirve etkinlikleri (hackathon vb.) gerçekleştirilecektir.

TR63 Bölgesi'nde dijital teknoloji geliştiricileri ile sanayi sektörlerindeki işletme temsilcilerinin bir araya getirileceği ve sanayiye uygun yeniliklerin değerlendirileceği çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Tedbir 3. Sanayi ve hizmet sektörlerinin dijital altyapısı geliştirilecektir.

Sanayi ve hizmet sektörlerinde yöneticilerin ve çalışanların dijitalleşme konusunda bilgi eksikliği bulunmaktadır. Bu doğrultuda yönetim, üretim ve pazarlama sürecinde çalışanlara dijital beceri eğitimleri verilecek ve firma danışmanlığı çalışması gerçekleştirilecektir. Bununla birlikte dijital makine ekipman yatırımları desteklenerek işletmelerin yönetim, üretim ve pazarlama süreçlerinde dijital dönüşümüne katkı sağlanacaktır.

Tedbir 4. Kamu sektörünün dijital altyapısı geliştirilecektir.

Kamu sektöründe çalışanların dijital yetkinliklerinin geliştirilmesi ve mesleki eğitim kurumlarının üretim kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla dijital dönüşüm yatırımları desteklenecektir.

Tedbir 5. Afet Yönetiminde dijital teknolojilerinin kullanımına yönelik Ar-Ge çalışmaları gerçekleştirilecektir.

TR63 Bölgesi'nin afetlere dayanıklılığını artırmak ve afetler sırasında kriz yönetimini kolaylaştırmak adına bölgede dijital teknolojiler üretilmesi amaçlı Ar-Ge destekleri verilecektir.

4.3. Stratejik Öncelik 3. Tarımsal İyileşmenin Sağlanması ve Kırsal Kalkınma

Hızla artan nüfusun gıda ihtiyacının karşılanması, küresel iklim değişikliği, siyasi krizler, sanayi sektörlerine hammadde sağlaması gibi etkenler tarım sektörünün önemini artırmaktadır. Dünya Bankası 2050 yılına kadar 9 milyarı aşması öngörülen dünya nüfusunun beslenebilmesi için dünyada bugünkü üretimden en az %50 daha fazla gıda üretimi gerçekleştirilmesi gerekmekte olduğunu belirtmektedir

(Dünya Bankası, 2022). Bununla birlikte kişi başı gıda tüketimi artarken, kişi başına düşen tarım arazisi ve su kaynakları azalmaktadır. Bu doğrultuda birçok ülke ve uluslararası nitelikli organizasyon mevcut tarım politikalarını yeniden gözden geçirmiş ve sektörün sürdürülebilirliği noktasında yeni politikalar geliştirmeye başlamıştır.

Tarım sektöründeki büyüme, diğer sektörlerle kıyasla en yoksul kesimlerin gelirlerini artırmada iki ila dört kat daha etkilidir (Dünya Bankası, 2022). On İkinci Kalkınma Planı'nda tarım sektörü öncelikli gelişme alanlarından biri olarak belirlenerek üretimin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını bütüncül olarak ele alan, teknoloji kullanım düzeyi ve verimliliği yüksek, örgütlü, rekabetçi, arz-talep dengesi çerçevesinde planlı üretim yapılan, doğal kaynakları etkin ve sürdürülebilir kullanan, toplumun yeterli ve dengeli beslenmesini sağlayan bir tarım sektörünün oluşturulmasının temel amaç olduğu ifade edilmiştir. Planda, akıllı tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması, tarım arazilerinin korunması, sertifikalı tohumluk üretimi ve kullanımının desteklenmesi, ürün kayıplarının ve lojistik maliyetlerin azaltılması, mevcut seraların modernize edilmesine ve modern seraların kurulmasına yönelik yatırım ve işletme finansman desteği sağlanması, hayvansal üretimde verim ve kalitenin yükseltilmesi, gıda güvenirliliğini teminen altyapının iyileştirilmesine yönelik yatırımların sürdürülmesi, soğuk zincir lojistik altyapısının iyileştirilmesi, yöresel ve coğrafi işaretli ürünlerin tanıtımına yönelik faaliyetlerin artırılması, tarımsal amaçlı üretici örgütlerinin beşeri ve kurumsal yapılarının güçlendirilmesi ve fiziki altyapılarının iyileştirilmesi, tarımsal Ar-Ge çalışmalarının etkinliğinin artırılması gibi politika ve tedbirlere yer verilmiştir.

İklim, toprak, topografya özellikleri bakımından birbirine benzer olan, ülkenin idari yapılanmasına uygun, yönetilebilir büyüklükte, tarım ürünlerinin ekolojik ve ekonomik olarak en uygun yetiştirilebildiği bölgeler tarım havzası olarak kabul edilerek, 2009 yılında Türkiye'de 30 adet tarım havzası belirlenmiştir. TR63 Bölgesi'ni oluşturan Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin ilçeleri farklı havzaların sınırları içinde yer almaktadır. Doğu Akdeniz Havzası, Hatay ilinden Antakya, Defne, Samandağ, Yayladağı, Altınözü, Belen, Reyhanlı, Kumlu, Kırıkhan ve Hassa ilçelerini; Kahramanmaraş ilinden Dulkadiroğlu, Onikişubat ve Türkoğlu ilçelerini; Osmaniye ilinden ise Bahçe ve Hasanbeyli ilçelerini kapsamaktadır. Kıyı Akdeniz Havzası Adana, Mersin, Antalya ve Burdur illerinin bazı ilçeleri dışında TR63 Bölgesi illerinden Hatay'ın Erzin, Dörtöy, Payas, İskenderun ve Arsuz ilçelerini; Osmaniye'nin Merkez, Kadirli, Sumbas, Düziçi ve Toprakkale ilçelerini kapsamaktadır. Kıyı Akdeniz Havzası'nda Kahramanmaraş ilinden herhangi bir ilçe yer almamaktadır. Kahramanmaraş'ın Andırın, Göksun, Afşin, Elbistan, Ekinözü, Nurhak ve Çağlayanerit ilçeleri Fırat Havzası'nda; Pazarcık ilçesi ise Batı GAP havzasında yer almaktadır.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından 2023 yılı Mart ayında yapılan çalışmaya göre 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremlerin 11 ilde tarım sektöründe meydana getirdiği toplam hasar yaklaşık 24,2 milyar TL olarak tahmin edilmektedir. Yaşanan deprem felaketlerinin ardından BGUS kapsamında afet sonrası ihya illeri belirlenmiş (Hatay, Kahramanmaraş, Adıyaman, Gaziantep ve Malatya) ve söz konusu illerin ekonomik ve sosyal olarak yeniden toparlanması ve kalkınmasına ilişkin mekânsal amaç ve stratejiler belirlenmiştir. Afet sonrası ihya illeri için orta-uzun vadeli iyileştirme stratejilerinden biri olarak afetten zarar gören tarımsal üretim tesislerinin onarımının desteklenmesi ve üretimin devamlılığını sağlayacak önlemlerin alınması belirtilmiştir. Bu strateji kapsamında yıkılan büyükbaş ve küçükbaş hayvan işletmeleri, besihaneler gibi hayvancılık tesisleri ve bitkisel üretim işletmeleri afetlere dayanıklı olarak yeniden inşa edilecektir. Hayvancılık ve bitkisel üretim işletmelerinde kullanılan makine ekipmanlarının onarımı veya yeniden tesisi sağlanacak, muhafaza/depolama altyapıları geliştirilecek ve sahip olunan hayvan varlığı yeniden oluşturulacaktır. Kırsal kalkınmaya ilişkin olarak afete dayanıklı ve yeşil dönüşüm odaklı kırsal yaşam alanlarının inşa edileceğinin belirtildiği strateji metninde kırsal dokunun özgünlüğüne ve ekolojik yapısına uyumlu olacak şekilde kırsal yaşam alanlarının oluşturulacağı ve kırsalda fiziki ve sosyal altyapının iyileştirileceği ifade edilmiştir. On İkinci Kalkınma Planı'nda da Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerden etkilenen kırsal alanlarda coğrafi, sosyal ve kültürel koşulları dikkate alan güvenli yerleşim alanlarının oluşturulacağı ifade edilmektedir.

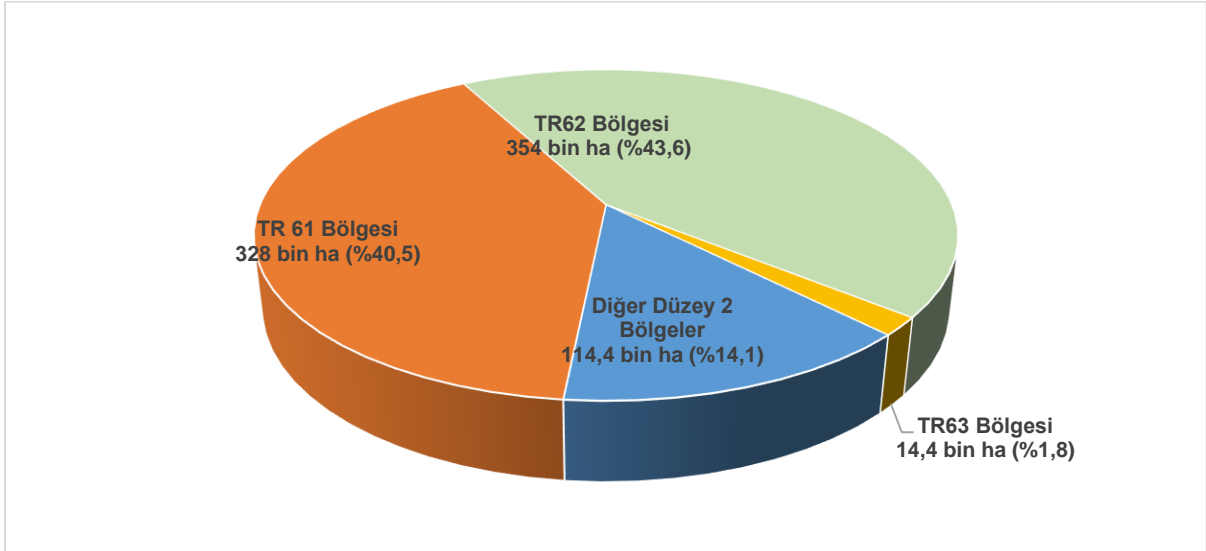
Depremler sonrasında kent merkezlerinden bölge dışına göç hareketlerinin yanı sıra bölge içerisinde hasar almayan/güvenli kırsal yerleşimlere doğru da göç hareketleri yaşanmıştır. Bununla birlikte deprem hasarı alan kırsal yerleşimlerden bölge dışına göç hareketleri yaşanmıştır. On İkinci Kalkınma Planı'nda kırsal kesimde üretken işgücü oluşturularak ekonominin canlandırılması, sürdürülebilir doğal kaynak yönetiminin sağlanması ve yaşam kalitesinin artırılması suretiyle nüfusun kırsalda tutundurulmasının temel amaç olduğu belirtilerek yaşam kalitesinin artırılması için kamu hizmet sunumunun geliştirilmesine, istihdam imkanlarının iyileştirilmesine ve ekonomik çeşitliliğin artırılmasına yönelik

politika ve tedbirlere yer verilmiştir. Bu doğrultuda deprem hasarı alan kırsal alanlarda tarımsal iş gücü olanaklarının geliştirilecek, göç alan kırsal yerleşimlerde tarımsal üretim kapasitesinin artırılması amacıyla orta-uzun vadede çiftçiliğin kadın ve gençler arasında yaygınlaştırılması, kırsal nüfusun gelir düzeyinin ve buna bağlı olarak yaşam kalitesinin artırılması sağlanacaktır. Kırsal yerleşimlerde sosyalleşme alanları kurularak kırsalda deprem sonrası hayata adaptasyon sürecine ve birlikte yaşama kültürüne katkı sağlanacaktır.

TİM'in 2022 yılı verilerine göre TR63 Bölgesi, yaklaşık 800 milyon dolarlık tarımsal ürün ihracatının %60'ını yaş meyve sebze sektöründe gerçekleştirmiştir. 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023 tarihli Hatay depremlerinin bölgedeki narenciye ve toplam yaş sebze meyve ihracatına olumsuz yansımaları olmuştur. İhracat rakamlarının düşüşündeki temel gerekçenin yaşanan büyük afet sonrasında önceliklerin değişmesi ve hasat işlemlerinin aksaması olduğu görülmüştür. Bölgenin tarımsal iş gücü, stabilitesini yitirmiştir. Bu sebeple planda kısa vadede kırsal yerleşimlerdeki iş ve yaşam şartlarını iyileştirecek önlemlerin alınmasına ve iş gücü kaybının önüne geçilmesine yönelik tedbirlere yer verilmiştir.

2022 yılı verilerine göre Türkiye'de 854,6 bin dekar örtü altı üretim alanı bulunmaktayken TR63 Bölgesi illerinden Hatay'da bu alan 11,5 bin dekar, Kahramanmaraş'ta 2,0 bin dekar, Osmaniye'de ise yalnızca 910 dekadır. Dolayısıyla, Türkiye'deki sera alanlarının yalnızca %1,8'i TR63 Bölgesi'nde yer almaktadır. TR62 Bölgesi'nde bu oran %44, TR61 Bölgesi'nde ise %40'tır. Elde edilen bitkisel üretim değerini ve tarımsal verimliliği belirleyen bir diğer unsur da tarımsal mekanizasyon düzeyidir. TR63 Bölgesi'nde birim alana düşen traktör sayısı ve birim alana düşen biçerdöver sayısı deprem öncesinde TR62 ve TR61 Bölgelerinin her ikisinin de gerisinde iken deprem felaketleri sonrasında yaşanan makine-ekipman kayıpları sonrasında daha da geriye düşmüştür. Makine ekipman parkının yaşı göz önünde bulundurulduğunda ise mevcut teknolojinin gerisinde kalan tarımsal makine ve ekipmanların oranının oldukça yüksek olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte oldukça geniş bir ürün yelpazesine sahip TR63 Bölgesi'nde modern tarım tekniklerinin kullanımının sınırlı olması düşük katma değerli ve standart ürün üretimine neden olmakta ve üretilen tarımsal değer de düşük düzeylerde kalmaktadır. Bu durum TR63 Bölgesi'nde başta verimlilik uygulamaları olmak üzere, tarımsal katma değeri artıracak örtü altı üretim yöntemleri ve dijitalleşme uygulamalarının yaygınlaşmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Şekil 1. Türkiye'nin Toplam Örtü Altı Üretim Alanı İçinde TR63, TR62 ve TR61 Bölgelerinin Yeri (2022)

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri, 2022

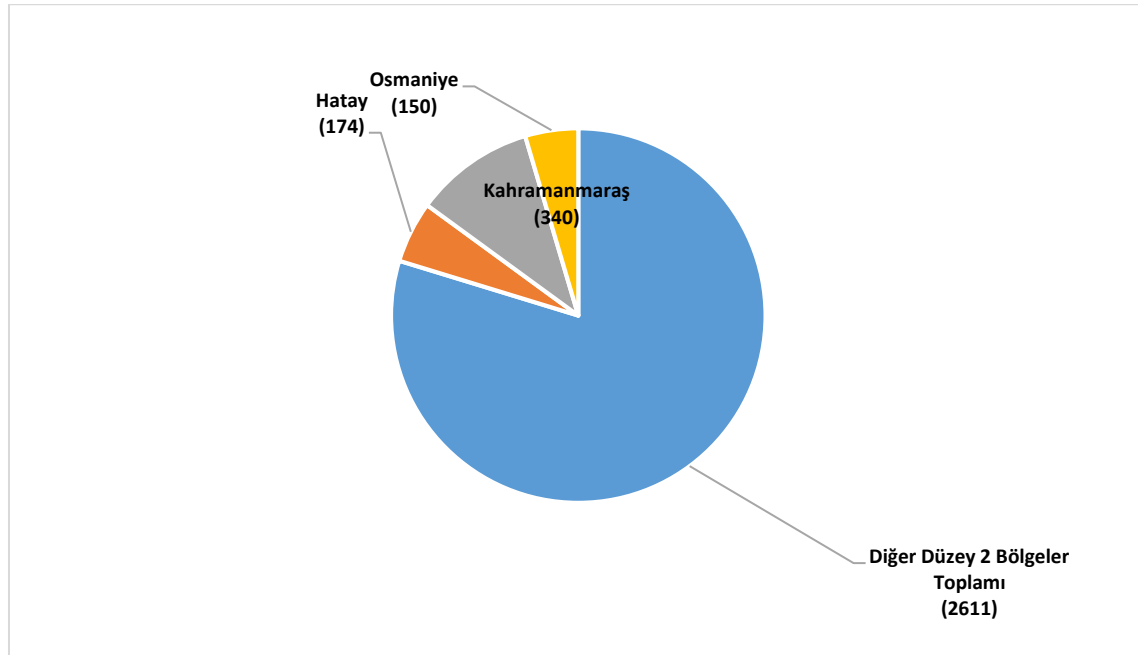
Türkiye'deki toplam süs bitkisi üretim alanı 2022 yılı itibarı ile 57 bin dekara yaklaşmıştır. 2012 ile kıyaslandığında toplam üretim alanının %14 oranında arttığı görülmektedir. Örtü altı süs bitkisi yetiştiriciliğinin toplam süs bitkisi yetiştiriciliği içindeki payı ise 2012'de %20,6 iken 2021 yılında %32 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum süs bitkilerinde üretimin yıllar içinde örtü altı üretime doğru kaydığını göstermektedir. TR63 Bölgesi'nde de bu oran 2022 yılında %16 olarak gerçekleşmiştir. Örtü altında üretilen süs bitkileri geleneksel üretime göre standardizasyon, kalite ve verimlilik açısından daha yüksek katma değer sağlamaktadır. Her ne kadar örtü altı üretime geçişte artış görülse de üretimin büyük bir bölümü hala geleneksel yöntemle yapılmaktadır. Birim alanda verim, üretimde kalite ve standardizasyon

ve hasat sonrası ürün ömrünün daha uzun olmasını sağlayabilmek için yıl boyu kontrollü ve ileri teknolojinin kullanıldığı üretim tekniklerine geçiş teşvik edilmelidir. Bitki sağlığı ve doku kültürü ile ilgili araştırma-geliştirme çalışmalarının yapılabileceği laboratuvar ve bitki sağlığı merkezlerinin kurulmasına yönelik desteklere öncelik verilmesi gerekmektedir. Topraksız tarım, vb. gibi çevreye daha duyarlı üretim metotlarına geçiş, sürdürülebilir süs bitkisi yetiştiriciliği için önemli görülmektedir.

Türkiye’de organik bitkisel ürün üretim miktarı yıllar içinde önemli bir artış göstermiştir. 2010 yılında 331 bin ton olan toplam organik bitkisel üretim miktarı 2022 yılı itibarı ile %247 oranında artarak 1 milyon 150 bin tonu geçmiştir. TR63 Bölgesi’nde ise organik bitkisel üretim 2010 yılında 8,3 bin ton iken 2022 yılında 9,4 bin ton olarak gerçekleşmiş ve artış oranı (%13) Türkiye ortalamasının oldukça gerisinde kalmıştır.

Tarımsal gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi bakımından alternatif tarım ürünleri yetiştiriciliği bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de 13.404 bitkinin taksonomisi yapılmış olup bu bitkilerin 3.275’i (%24,4) endemiktir. TR63 Bölgesi’nde taksonomisi yapılmış olan bitki türü sayısı 3.830 olup bu bitkilerin 493 adedi (%12,9) endemiktir. Hatay’da 2.210 adet bitkinin taksonomisi yapılmış ve 174 adedinin (%7,9) endemik olduğu tespit edilmiştir. Kahramanmaraş’ta taksonomisi tamamlanan bitki sayısı 2.268 olup bunların 340 adedi (%15,0) endemiktir. Osmaniye’de 1.411 adet bitki türünün taksonomisi tamamlanmış ve 150 adedinin (%10,6) endemik olduğu belirlenmiştir (Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Veritabanı, 2022). Kullanım alanları göz önünde bulundurulduğunda iyi tarım uygulamaları ile üretilen tıbbi ve aromatik bitkilerin önemli bir yere sahip olduğu, tüketiciler tarafından tercih edildiği ve buna bağlı olarak gelişim potansiyeli yüksek tarımsal ürünler olduğu ortaya çıkmaktadır. Tıbbi ve aromatik bitkiler, bu bağlamda alternatif tarımsal ürünler kapsamında değerlendirilmektedir. Ancak ülke genelinde olduğu gibi TR63 Bölgesi’nde de tıbbi ve aromatik bitkilerin en yaygın üretim şekli doğadan toplama yolu ile standart ve kesintisiz bir tedarik zincirinin oluşturulması mümkün değildir. Yetiştiricilik yöntemi ile üretimin sorunlarının (sertifikalı üretim materyali tedariki, bilinçsiz zirai ilaç kullanımı, vb.) giderilerek yetiştiriciliğin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu kapsamda tarıma dayalı sanayide teknoloji temelli işletmeler de desteklenerek yetiştiricilik ürünlerinde katma değer artırılabilecektir.

Şekil 2. Türkiye ve TR63 Bölgesi İllerinde Endemik Bitki Sayıları

Kaynak: Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Veritabanı, 2022

Türkiye Fidan Üreticileri Birliğinin verilerine göre TR63 Bölgesi, 2019 yılında 3,5 milyon meyve fidanı üretimi ile Türkiye toplam meyve fidanı üretiminin %7,4’ünü karşılamıştır. TR63 Bölgesi özellikle zeytin, narenciye ve ceviz fidanları üretiminde Türkiye’de önemli bir yere sahip olmakla birlikte Hatay ilinin Samandağ ilçesine bağlı Fidanlı mahallesinin temel geçim kaynaklarından olan fidancılık sektörü deprem sonrası pazarda oluşan güven kaybı sebebiyle gelir kaybına uğramıştır. Ticari işletmeler, deprem sonrası tedarik sıkıntısı çekeceği varsayımı ile bölgeden fidan alımına tedbirli yaklaşmış ve bu durum bölgenin fidancılık sektörüne olumsuz yansımıştır. Kısa vadede bölgedeki fidanların satış ve

pazarlama olanaklarının geliştirilmesi için FÜAB gibi üretici örgütleri ile işbirliği ve koordinasyon faaliyetleri yürütülecektir.

2010-2021 yılları arasında Türkiye büyükbaş hayvan sayısı %57, TR63 Bölgesi büyükbaş hayvan sayısı ise %59 artış göstermiştir. Küçükbaş hayvan sayısı ise aynı dönemde Türkiye'de %96, TR63 Bölgesi'nde %151 artış göstermiş iken 06.02.2023 tarihli deprem felaketleri sonrasında bölgedeki büyükbaş, küçükbaş ve kanatlı hayvan varlığında ciddi kayıplar söz konusu olmuştur. Deprem sonrası ilk tespitlere göre bölgede 5.100 adet büyükbaş, 25.281 adet küçükbaş ve 19.774 adet kanatlı hayvan telef olmuş; 11.498 adet arılı kovan kaybı söz konusu olmuştur. İlçe bazlı kayıpların en büyükleri ise Hatay'da Antakya, Kahramanmaraş'ta Dulkadiroğlu, Osmaniye'de ise Bahçe ilçelerinde gerçekleşmiştir. Hayvan varlığının deprem öncesi seviyeye erişmesi için kısa vadede deprem sebebiyle meydana gelen canlı hayvan kayıpları, yerine konulmak suretiyle karşılanacaktır. Hayvanların yıkılan barınma alanlarının yeniden inşası, hasar görenlerin ise onarımı sağlanacak ve kurulması planlanan hayvancılık ihtisas ve besi OSB yatırımları hızlandırılacaktır.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de ve bölgemizde avcılıkla elde edilen su ürünleri yetiştiricilikle elde edilen miktardan daha yüksek olmakla birlikte yıllar içinde su ürünleri sektöründe avcılık nispeten sabit kalırken, yetiştiricilik tüm dünyada artan eğilimle devam etmektedir. Bölgemizde Hatay iline bağlı Samandağ (Çevlik), Arsuz (Konacık-Işıklı), İskenderun ve Dört Yol'daki balıkçı barınaklarında küçük ölçekli teknelerle avcılık sürdürülmekte iken deprem felaketi sonrası bu barınaklarda ilk tespitlere göre 500 milyon TL'ye yakın hasar meydana gelmiştir. Öncelikli olarak kısa vadede bu hasarın giderilmesi, sonrasında barınakların modernize edilmesi sağlanacaktır. Yetiştiricilikle elde edilen su ürünlerinin üretim kapasitesinin deprem sebebiyle uğradığı hasarın giderilmesi amacıyla plan döneminde üreticiler finansman desteği modeli ile desteklenecektir.

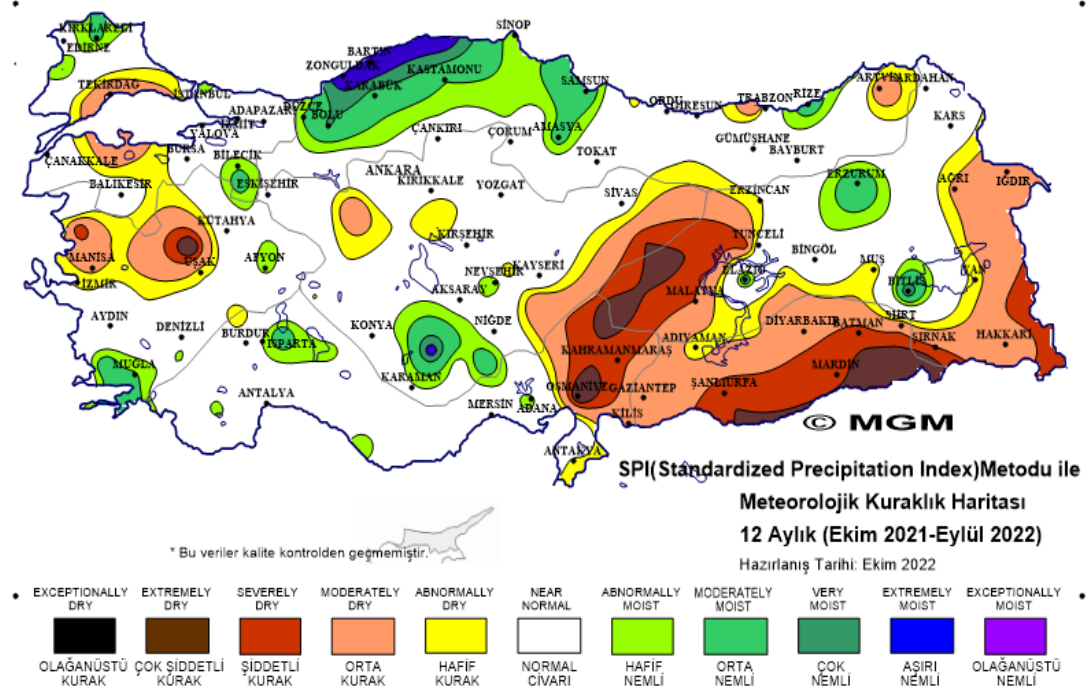
2022 yılı verilerine göre TR63 Bölgesi Türkiye orman alanlarının %3,8'ine ev sahipliği yapmaktadır. Bölgede orman varlığı açısından ilk sırada bulunan Kahramanmaraş, Türkiye'de en yüksek orman varlığı bulunan 12. ildir. Ülkemizdeki 11 orman fakültesinden biri bu ilde yer almaktadır. Ülke sınırlarımız içindeki tüm orman varlığı, Orman Genel Müdürlüğü tarafından Sürdürülebilir Orman Yönetimi (SOY) yaklaşımıyla idare edilmektedir. Bu kapsamda iklim değişikliğine uyum ve dayanıklılığın artırılması amacı ile kuraklığa dayanıklı ağaç türlerine yönelik türlerin araştırılması ve dikilmesinin teşvik edilmesi önem taşımaktadır. 06.02.2023 tarihli deprem felaketleri sonrasında TR63 Bölgesi'nde korunan alanlardan; Belen Tabiat Parkı (Hatay), Kapıçam Tabiat Parkı (Kahramanmaraş), Kapıçam Keklik Üretim İstasyonu (Kahramanmaraş) içerisinde tespit çalışmaları devam eden muhtelif zararlar mevcuttur. Tespit çalışmalarının tamamlanmasının ardından kısa vadede bu hasarın giderilmesine yönelik tedbirler alınacaktır.

Hatay ilinde 8, Kahramanmaraş ilinde 9, Osmaniye ilinde 6 adet olmak üzere TR63 Bölgesi'nde toplam 23 adet üretici birliği bulunmaktadır. Bununla birlikte son dönemde Ticaret Bakanlığı'nın kooperatifçilik çalışmaları ile birlikte ulusal ölçekte ve bölge ölçeğinde kooperatifler daha etkin hale gelmiştir. Hatay'da 223, Kahramanmaraş'ta 110, Osmaniye'de 79 olmak üzere TR63 Bölgesi'nde 412 adet faal kooperatif bulunmaktadır. Söz konusu kooperatifler, üye bağlılığının zayıf olması, sermaye yetersizliği, profesyonel olmayan yönetim şekli, güven eksikliği, yetersiz kazanç gibi sebeplerle başarısız olmaktadır. TR63 Bölgesi'nde de terkin edilen (ticari kaydı silinen) 165 adet kooperatif bulunmaktadır. Faal olan kooperatiflerde de 06.02.2023 tarihli deprem felaketlerinin ardından teknik ve fiziki alt yapı eksiklikleri ortaya çıkmıştır. Deprem sonrasında kısa vadede hasar alan fiziki alt yapılar afete dirençli şekilde yenilenecek veya yeniden inşa edilecektir. Uzun vadede ise tarım üreticileri arasında iş birliklerinin sağlanması yatırım ve üretim maliyetlerini düşürülmesi sağlanacaktır. Bu doğrultuda TR63 Bölgesi'nde yer alan kooperatiflerin dijitalleşme, döngüsel ekonomi, gıda güvenliği ve verimlilik altyapıları geliştirilecektir.

Türkiye'de yıllık ortalama yağış 450 milyar m³ (574 mm) olup kullanılabilir miktar 112 milyar m³tür. Bu miktarın 98 milyar m³ü yüzey, 14 milyar m³ü yer altı suyudur. DSİ verilerine göre TR63 Bölgesi'nde sulanabilir toplam alan miktarı 154.646 ha'dır. Bu alan Türkiye'deki toplam sulanabilir alanların %4,5'ine karşılık gelmektedir. Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün 12 aylık kuraklık haritasına göre (Ekim 2021-Eylül 2022) Hatay normal ve orta kuraklık düzeyinde iken Kahramanmaraş'ın büyük bölümü şiddetli, Osmaniye'nin büyük bir bölümü ise çok şiddetli kuraklık düzeyindedir. Kuraklığa sebep olan en önemli etkenlerden biri tarımsal sulama iken, kuraklığın etkilerinden en çok etkilenecek sektör de yine tarım olacaktır. Tarımda su kayıplarının önlenmesi, basınçlı sulama sistemlerinin yaygınlaştırılması, su hasadı tekniklerinin yaygınlaştırılması, su iletim hatlarında kapalı sisteme geçilmesi gibi tedbirlerin öncelikli olarak uygulanmaya başlanması düşünülürken bölgede yaşanan deprem felaketleri su kaynaklarına

doğrudan ulaşımda bile sıkıntıların oluşmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda hem kaynakların mevcut durumunun belirlenmesi hem de bu kaynakların etkin kullanımına yönelik tedbirlerin alınması kaçınılmaz olup bölge planının öncelikli hedefleri arasında yer almıştır. Kısa vadede başta Amik Ovası olmak üzere bölgedeki tüm tarım arazilerinde tarla içi sulama alt yapılarının mevcut durumunun belirlenmesi, elde edilen veriler doğrultusunda önceliklendirme yapılarak onarım, tadilat ve yeni su kuyusu açma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır. Sulama önceliği olan bölgelerde yeni su kaynaklarının bulunmasına yönelik sondaj, su kuyusu açma, vb. faaliyetler yürütülecektir.

Harita 4. Meteorolojik Kuraklık Haritası (Ekim 2021-Eylül 2022)

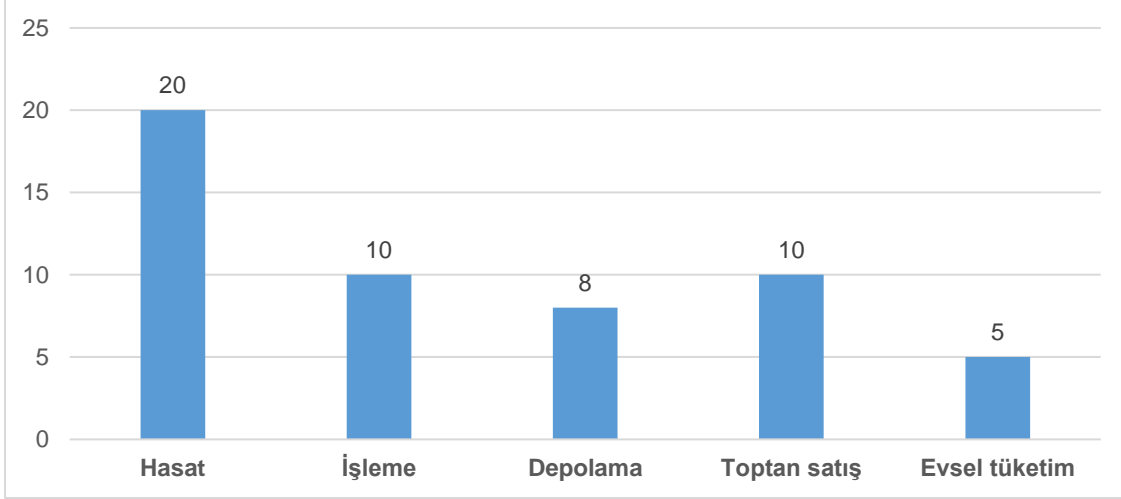

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü

Sürdürülebilir kalkınma için küresel amaçlarından olan 12-Sorumlu Üretim ve Tüketim'in alt amaçlarında "2030'a kadar perakende ve tüketici düzeylerinde kişi başına düşen küresel gıda atığının yarıya indirilmesi ve hasat sonrası kayıplar dâhil üretimdeki ve tedarik zincirlerindeki gıda kayıplarının azaltılması" yer almaktadır. Tedarik zinciri boyunca tarımsal ürünler tarladan sofraya gelen süreçte; çiftçi, tüccar/komisyoner, hal/toptancı, perakendeci (pazarıcı, manav, market) gibi birçok aracından ve üretim/hasat, işleme, nakliye gibi birçok süreçten geçmektedir. Bu süreçte gıda kaybı ve israfı yaşanmaktadır. Aşağıdaki tabloda hasat, depolama, taşıma gibi süreçlerde yaşanan kayıp oranları yer almaktadır. Buna göre en yüksek kayıp işleme sürecinde yaşanırken, perakende ve taşıma süreçleri işleme sürecini takip etmektedir. Nem ve güneş ışığından diğer tarımsal ürünlere oranla daha fazla etkilenen yaş meyve sebze süreçlerinde ise taşıma ve depolama süreçlerinde üretim kaybı artmaktadır.

FAO Gıda Kaybı ve Atık Veri Tabanı'na göre Türkiye'de gıda kaybı en çok üretim, toptancılık ve taşımacılık aşamalarında oluşmaktadır. Elverişli iklimi ve verimli tarım arazilerinin varlığı, genç nüfusu, lojistik altyapısı gibi imkânlarla sahip TR63 Bölgesi'nde tarımda dijitalleşme uygulamalarının yaygınlaştırılması, üretim, depolama, işleme, nakliye gibi operasyonların altyapı olanaklarının iyileştirilmesi, afet yönetimi, üretim fazlasından kaynaklı depolama sorunu ve atık oluşumunu engellemek amacıyla talep-kapasite uyumu gibi konularda beşeri sermayenin kapasitesinin güçlendirilmesi, üreticilerin ulusal ve uluslararası pazarlara doğrudan erişiminin sağlanması, gıda kayıpları konusunda tedarik zincirinin tüm halkalarındaki aktörlerin bilgilendirilmesi ve paydaşlar arasında etkin iş birliğinin sağlanması çalışmaları gerçekleştirilerek bölgede gıda kaybının azaltılmasına yönelik tedbirler hayata geçirilecektir.

Şekil 3: Türkiye Meyve ve Sebze Değer Zincirinde Kayıp Oranı (%)

Kaynak: FAO

TR63 Bölgesi'nin önemli tarımsal ürünleri arasında zeytin, narenciye, yer fıstığı, ceviz ve çeşitli bahçe bitkileri yer almaktadır. Yetiştirilen tarımsal ürüne göre mücadele edilen bitki zararlıları da farklılık göstermektedir. Örneğin narenciye ürünlerinde kayıplara ve hatta ihraç edilen ürünlerin iadesine sebep olan Akdeniz meyve sineği üreticiler için önemli sorunların başında gelmektedir. Genel olarak zararlılarla mücadelenin en etkin yolu olarak görülen kimyasal mücadele tercih edilmektedir. Pestisitlerin yalnızca mücadele edilen zararlıyı değil, hedef olmayan diğer canlılara da zarar veriyor olması, hedef zararlıların zaman içinde ilaca daha dirençli olması ve çoğalması ekosistemin ve tür yapısının bozulmasına sebep olmaktadır. Kalıntıların atmosfer yoluyla toprak ve su çevrimine katılarak tüm ekosisteme yayılması kaçınılmazdır. Modern tarım anlayışında kimyasal mücadele mümkün olan alanlarda yerini biyolojik ve biyoteknik mücadeleye bırakmaktadır. Zararlıların çoğalmasını önleyen kısır böcek salımı, tuzak kurulumu, vb. çeşitli yöntemlerin kullanılmasıyla kimyasal mücadelenin mümkün olduğunca azaltılması sürdürülebilir tarım uygulamalarının en önemli gerekliliklerinden biridir. Deprem felaketlerinin bitkisel üretime orta vadeli etkilerinden biri de hasat edilemeyen ürünlerin sonraki sezonlarda bitkisel hastalıklara sebep olma riskidir. Bu riski en aza indirmek için kısa vadede deprem sebebiyle aksayan hasat ve ekim işlemlerinin gerçekleştirilmesi için tarım arazilerine iş gücü desteği sağlanacaktır. Orta vadede ise çiftçilerin bilinçlendirilmesine yönelik faaliyetler yürütülecektir.

Hedef 1. Tarımsal üretimde kapasite, verimlilik ve kalite artırılabacaktır.

TR63 Bölgesi'nde tarım alanları azalmakta, bitkisel ve hayvansal üretim değerinin Türkiye içerisindeki payı düşmektedir. Tarımsal üretimde sürdürülebilirliği sağlamak için verimlilik ve kalite artışının sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda plan döneminde ajans tarımsal üretimde verimliliğin ve kalitenin artırılması önceliklendirilmiştir. Bununla birlikte bitkisel üretimde deprem sonrası üretim faaliyetlerinin iyileşmesi amacıyla fiziki altyapıda oluşan hasarların giderilmesi ve kaynakların daha etkin kullanımına yönelik önlemlerin alınması gerekmektedir. Bitkisel üretimde sürdürülebilir üretimin sağlanması amacıyla sektörel müdahalelerde bulunulacak, uzun vadede katma değeri yüksek verimli ve kalite ürünlerin üretimi yaygınlaştırılacaktır.

Hedef 1. Tarımsal üretimde kapasite, verimlilik ve kalite artırılabacaktır.	
Tedbir, Program ve Projeler	
Tedbir 1	Deprem sonrası göçten kaynaklı iş kaybını engellemek amacıyla kırsal istihdam desteklenecektir.
Tedbir 2	Depremden yoğun şekilde etkilenen kırsal alanlarda tarımsal makine ve ekipman alımları desteklenecektir.
Tedbir 3	Fidancılık sektörünün satış-pazarlama faaliyetleri iyileştirilecek ve bölgede teknoloji tabanlı fidan, fide ve tohum üretimi geliştirilecektir.
Tedbir 4	Gıda işleme, paketlenme ve kurutma tesisleri yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 5	Organik tarım, agroekolojik üretim ve iyi tarım uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 6	Örtü altı üretim yaygınlaştırılacak ve mevcut seraların modernizasyonu sağlanacaktır.
Tedbir 7	Bölgede alternatif ürün üretimi (çilek, kesme çiçek, mantar, tropikal bitkiler vb.) yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 8	Bölgede tarıma dayalı sanayi bölgeleri kurulacaktır.
Tedbir 9	Üreticilerin enerji tüketimini karşılamaya yönelik yenilenebilir enerji destekleri sağlanacaktır.
Tedbir 10	Mevcut sulama altyapıları geliştirilecek, modern basınçlı sulama sistemlerinin kullanımı yaygınlaştırılacak ve toplu sulama sistemlerinin altyapısı iyileştirilecektir.
Tedbir 11	Bölgede organik kökenli atıkların değerlendirilmesine yönelik tesis altyapısı oluşturulacaktır.
Tedbir 12	Tarımsal pazarlama yetenekleri geliştirilecektir.
Proje 1	Osmaniye Tarıma Dayalı İhtisas Sera Organize Sanayi Bölgesi
Proje 2	Osmaniye İli Kesme Çiçek (Gül) Üretim Serası
Proje 3	Osmaniye Sebze Üretim Serası ve Paketlenme Tesisi

Tedbir 1. Deprem sonrası göçten kaynaklı iş kaybını engellemek amacıyla kırsal istihdam desteklenecektir.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında kent merkezlerinden kırsal yerleşimlere göç hareketleri olmakla birlikte tarım bölgelerinde işgücü sorunu ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda tarımsal istihdamı desteklemeye yönelik mevsimlik işçi barınma merkezleri kurulacak, mevsimlik işçilerin ailelerine yönelik sosyal altyapılar geliştirilecektir.

Tedbir 2. Depremden yoğun şekilde etkilenen kırsal alanlarda tarımsal makine ve ekipman alımları desteklenecektir.

TR63 Bölgesi tarımsal üretimde öne çıkan bölgeler arasında yer almaktadır. 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında bölgede tarımsal üreticilerin makine ekipman altyapıları zarar görmüştür. Bu doğrultuda kırsal alanlarda makine ve ekipman alımları desteklenecektir.

Tedbir 3. Fidancılık sektörünün satış-pazarlama faaliyetleri iyileştirilecek ve bölgede teknoloji tabanlı fidan, fide ve tohum üretimi geliştirilecektir.

Hatay ilinin Samandağ ilçesine bağlı Fidanlı Mahallesi'nin temel geçim kaynaklarından olan fidancılık sektörü depremden olumsuz etkilenmiştir. Özellikle narenciye, zeytin ve ceviz fidanı üretiminde Türkiye'de önemli bir yere sahip olan bölge, deprem sonrası pazarda oluşan güven kaybı sebebiyle gelir kaybına uğramıştır. Ticari işletmeler, deprem sonrası tedarik sıkıntısı çekeceği varsayımı ile bölgeden fidan alımına tedbirli yaklaşmış ve bu durum bölgenin fidancılık sektörüne olumsuz yansımıştır. Kısa vadede bölgedeki fidanların satış ve pazarlama olanaklarının geliştirilmesi için FÜAB gibi üretici örgütleri ile işbirliği ve koordinasyon faaliyetleri yürütülecektir. Bununla birlikte Hatay ili Yayladağı ilçesinde son yıllarda meyvecilik faaliyetleri gelişmekte olup çilek üretimi ön plana çıkmaktadır. 2021 yılı verilerine göre Yayladağı ilçesi 11.200 ton ile Hatay ili çilek üretiminin %67'sini gerçekleştirmektedir. İlçede üretim sürecinde kullanılan çilek fideleri bölge dışından temin edilmektedir. Bu doğrultuda Hatay ili Yayladağı ilçesinde çilek fidesi üretim tesisi kurulması sağlanacaktır.

Tedbir 4. Gıda işleme, paketlenme ve kurutma tesisleri yaygınlaştırılacaktır.

Özellikle Hatay ilinde daha çok doğadan toplama yoluyla elde edilen tıbbi ve aromatik bitkiler bölge dışında işlenmektedir. Narenciye ürünleri taze olarak ihraç edilmektedir. Söz konusu ürünlere yönelik işleme tesislerinin sayısının artırılması amacıyla bölgede tarıma dayalı sanayi işletmelerinin yaygınlaştırılması desteklenecektir.

Tedbir 5. Organik tarım, agroekolojik üretim ve iyi tarım uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.

Elverişli iklim ve toprak yapısına rağmen TR63 Bölgesi'nde organik tarım gelişmemiştir. Plan döneminde sanayisi fazla gelişmemiş, kirleticilerin etkili olmadığı yerleşimlerde organik tarım, agroekolojik üretim ve iyi tarım uygulamaları geliştirilerek tarımsal katma değerin artırılması sağlanacaktır.

Tedbir 6. Örtü altı üretim yaygınlaştırılacak ve mevcut seraların modernizasyonu sağlanacaktır.

Akdeniz Bölgesi'nde benzer iklim ve toprak yapısına sahip TR61 (Antalya, Burdur, Isparta) ve TR62 (Adana, Mersin) Bölgeleri TR63 Bölgesi'nden daha yüksek tarımsal gelir elde etmektedir. Her iki bölgede de seracılık alanlarının yoğun olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda TR63 Bölgesi tarımsal üretiminde katma değeri artırmak amacıyla seracılık uygulamaları desteklenecektir.

Tedbir 7. Bölgede alternatif ürün üretimi (çilek, kesme çiçek, mantar, tropikal bitkiler vb.) yaygınlaştırılacaktır.

TR63 Bölgesi'nde tarım alanları, tarımsal üretim değerinin Türkiye içerisindeki nispi değeri ve kırsalda yaşayan nüfus azalmaktadır. Bu doğrultuda kırsalda birim alandan elde edilen geliri ve katma değeri artırmak amacıyla yerleşim bazlı tarımsal ürün deseni haritası hazırlanacak, alternatif ürünlerin ve coğrafi işaretli ürünlerin üretimi desteklenecektir.

Tedbir 8. Bölgede tarıma dayalı sanayi bölgeleri kurulacaktır.

Hatay ili Altınözü ve Kahramanmaraş ili Elbistan ilçelerinde tarıma dayalı ihtisas organize bölgelerinin kurulmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Söz konusu OSB'lerin yanı sıra bölgede tarıma dayalı ihtisas OSB'lerin sayısının artırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Tedbir 9. Üreticilerin enerji tüketimini karşılamaya yönelik yenilenebilir enerji destekleri sağlanacaktır.

Ajans tarafından gerçekleştirilen ilçe ziyaretlerinde ve il çalıştaylarında sulama birliklerinin enerji maliyetlerini karşılamakta zorlandıkları ve bu durumun üreticilerin gelirinin azalmasına sebep olduğu ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda üreticilerin tarımsal üretim süreçlerine yönelik yenilenebilir enerji desteklerinin sağlanması planlanmaktadır.

Tedbir 10. Mevcut sulama altyapıları geliştirilecek, modern basınçlı sulama sistemlerinin kullanımı yaygınlaştırılacak ve toplu sulama sistemlerinin altyapısı iyileştirilecektir.

Türkiye’de ve TR63 Bölgesi’nde yüzey sulama metotlarının yaygın kullanımı nedeniyle aşırı su uygulandığını göstermektedir. Bu durum bir yandan toprakların çoraklaşmasına neden olurken diğer yandan da suyun israfına yol açmaktadır. Bu doğrultuda tarımsal üretim süreçlerinde modern sulama sistemlerinin yaygınlaştırılması ve gölet ve baraj sayılarının artırılarak sulama olanaklarının geliştirilmesi planlanmaktadır. Bununla birlikte 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında hasar gören kuyular ve sulama boruları onarılacaktır.

Tedbir 11. Bölgede organik kökenli atıkların değerlendirilmesine yönelik tesis altyapısı oluşturulacaktır.

TR63 Bölgesi’nde kurulum aşamasında olan tarıma dayalı ihtisas OSB’lerin ve bitkisel üretimin atıklarının değerlendirilmesi amacıyla tesis altyapıları oluşturulacaktır.

Tedbir 12. Tarımsal pazarlama yetenekleri geliştirilecektir.

Bölgede yer alan işletmelerin ve tarımsal örgütlerin profesyonel pazarlama çalışanları istihdam etmeleri ve e-ticaret uygulamaları üzerinden satış yapmaları sağlanacaktır.

Proje 1. Osmaniye Tarıma Dayalı İhtisas Sera Organize Sanayi Bölgesi

Osmaniye ilinde, bitkisel üretim faaliyetlerinde işletmelerinin kümelenmesini sağlayarak ulaşım, elektrik, su gibi ortak alt yapı hizmetlerinden birlikte yararlanmalarına, üretim maliyetlerinin düşürülerek verimlilik ve kârlılıklarının artırılmasına, markalaşma ile kalite standartlarının yükseltilmesine imkân sağlamak ve tarıma dayalı sanayiye düşük maliyetli hammadde temini sağlayarak rekabetçi üretim ortamı oluşturmak amacıyla organize sera bölgesi kurulmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Proje 2. Osmaniye İli Kesme Çiçek (Gül) Üretim Serası

Osmaniye ilinde tarımsal üretimin katma değerini artırmak amacıyla kesme çiçek üretim serasının kurulması planlanmaktadır.

Proje 3. Osmaniye Sebze Üretim Serası ve Paketleme Tesisi

Osmaniye ilinde sebze üretim döneminin ve alanının genişletilmesi ve sebze üretiminin iklimsel faktörlerden arındırılması sonucu bölgenin örtü altı üretim konusunda Türkiye’den aldığı payın artırılması amaçlanmaktadır.

Hedef 2. Hayvansal üretim kapasitesi artırılabacaktır.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında ilk tespitlere göre bölgede 5.100 adet büyükbaş, 25.281 adet küçükbaş ve 19.774 adet kanatlı hayvan telef olmuş; 11.498 adet arılı kovan kaybı yaşanmıştır. İlçe bazlı kayıpların en büyükleri ise Hatay'da Antakya, Kahramanmaraş'ta Dulkadiroğlu, Osmaniye'de ise Bahçe ilçelerinde gerçekleşmiştir. Hayvansal üretimin iyileştirilmesi yönelik olarak hem canlı hayvan desteği, hem fiziki altyapı desteği hem de işletme desteği sağlanacaktır.

Hedef 2. Hayvansal üretim kapasitesi artırılabacaktır.	
Tedbir, Program ve Projeler	
Tedbir 1	Canlı hayvan varlığı artırılabacaktır.
Tedbir 2	Hayvan barınağı altyapısı geliştirilecektir.
Tedbir 3	Balıkçı barınaklarında meydana gelen hasarın giderilmesi ve barınakların fiziki altyapılarının iyileştirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 4	Balıkçılık tesislerinde meydana gelen hasar giderilecek ve su ürünleri yetiştiriciliği kapasitesi artırılabacaktır.
Tedbir 5	Bölgede su ürünleri üretiminin işlenmesi, depolanması ve satış alanlarının oluşturulması sağlanacaktır.

Tedbir 1. Canlı hayvan varlığı artırılabacaktır.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında bölgede yoğun şekilde hayvan telef olmuş, hayvan barınakları da zarar görmüş, yem sorunu sebebiyle birçok üretici süt hayvanını satmıştır. Bu doğrultuda bölgede canlı hayvan sayısı varlığı artırılabacak, yem, aşılama, vb. giderlere sağlanan destekler artırılabacaktır.

Tedbir 2. Hayvan barınağı altyapısı geliştirilecektir.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında başta Hatay ili Antakya ilçesi, Kahramanmaraş ili Dulkadiroğlu ilçesi ve Osmaniye ili Bahçe ilçesi olmak üzere bölgede birçok hayvan barınağı yıkılmış veya hasar görmüştür. Bu doğrultuda kırsal alanlarda ahır ve ağılların onarımı ve yıkılanların yeniden inşası sağlanacaktır.

Tedbir 3. Balıkçı barınaklarında meydana gelen hasarın giderilmesi ve barınakların fiziki altyapılarının iyileştirilmesi sağlanacaktır.

Hatay iline bağlı Samandağ (Çevlik), Arsuz (Konacık-Işıklı), İskenderun ve Dört Yol'daki balıkçı barınaklarında küçük ölçekli teknelerle avcılık sürdürülmekte iken deprem felaketi sonrası bu barınaklarda ilk tespitlere göre 500 milyon TL'ye yakın hasar meydana gelmiştir. Öncelikli olarak kısa vadede bu hasarın giderilmesi, sonrasında barınakların modernize edilmesi sağlanacaktır.

Tedbir 4. Balıkçılık tesislerinde meydana gelen hasar giderilecek ve su ürünleri yetiştiriciliği kapasitesi artırılabacaktır.

Yetiştiricilikle elde edilen su ürünlerinin üretim kapasitesinin deprem sebebiyle uğradığı hasarın giderilmesi amacıyla finansman desteği modeli ile üreticiler desteklenecektir.

Tedbir 5. Bölgede su ürünleri üretiminin işlenmesi, depolanması ve satış alanlarının oluşturulması sağlanacaktır.

Bölgede Hatay ilinde avcılık, Kahramanmaraş ilinde ise kültür balıkçılığı gelişmiştir. 2019 yılı itibariyle Kahramanmaraş'ta sadece alabalık yetiştirilmekte olup il 2021 yılında 5.314 ton üretimiyle Türkiye'nin en büyük sekizinci üreticisi konumundadır. Son beş yılda Türkiye alabalık yetiştiriciliğinden aldığı pay sürekli artmakta olup bu pay 2021 yılı itibariyle %4'e yükselmiştir. Ancak bölgede üretilen ürünleri işleyecek az sayıda işletme bulunmaktadır. Bu doğrultuda plan döneminde su ürünleri üretiminin teşvik edilmesi amacıyla depolama, işleme ve satış alanlarının oluşturulması planlanmaktadır.

Hedef 3. Üretimde gıda sürekliliği ve güvenliği sağlanacaktır.

Türkiye’de gıda kaybı en çok üretim, toptancılık ve taşımacılık aşamalarında oluşmaktadır. Ajans tarafından gerçekleştirilen saha çalışmalarında da bölgede gıda kaybı sorunu öne çıkmış, lojistik sektöründe frigorifik soğutuculu araçlar konusunda kapasite ve teknik bilgi eksikliği ortaya konmuştur. Bununla birlikte yaşanan deprem felaketi, gıda tedarik zincirinin, gıda güvenliğinin ve gıda sürdürülebilirliğinin önemini tekrar ortaya koymuştur. Gıda arzının güvenli şekilde sağlanması ve afet zamanlarında mümkün olan en az hasarı alması çok önemlidir. Bu doğrultuda TR63 Bölgesi’nde üretim, depolama, işleme, nakliye gibi operasyonların altyapı olanaklarının iyileştirilmesi, sürdürülebilir üretime katkı sağlayacak teknoloji tabanlı yapıların kurulması, üretimde kalite standartlarının sağlanması, afet yönetimi-iklim değişikliği ve yetersiz üretimden kaynaklı sorunların yaşanmaması veya üretim fazlasından kaynaklı depolama sorunu ve atık oluşumunu engellemek amacıyla talep-kapasite uyumu gibi konularda beşeri sermayenin kapasitesinin güçlendirilmesi, gıda kayıpları konusunda değer zincirinin tüm halkalarındaki aktörlerin bilgilendirilmesi ve paydaşlar arasında etkin iş birliği sağlanacaktır.

Hedef 3. Üretimde gıda sürekliliği ve güvenliği sağlanacaktır.	
Tedbir, Program ve Projeler	
Tedbir 1	Tarımsal üretimde kalite standartları geliştirilecektir.
Tedbir 2	Tarımsal üretimde gıda kaybı azaltılacaktır.
Tedbir 3	Tıbbi ve aromatik bitkiler sektöründe katma değeri yüksek ürünlerdeki üretim artırılabilecektir.
Tedbir 4	Tarımsal üretimin afetlere karşı direnci artırılacaktır.
Tedbir 5	Tarımsal ürün sevkiyat alanları kurulacak, mevcut alanların altyapıları iyileştirilecek ve tarımsal depolama alanları kurulacaktır.
Tedbir 6	Deprem sebebiyle aksayan hasat ve ekim işlemlerinin gerçekleştirilmesi için tarım arazilerine iş gücü desteği sağlanacaktır.

Tedbir 1. Tarımsal üretimde kalite standartları geliştirilecektir.

Tarımsal üretimde kalite standartlarının sağlanması ve önemli ihracat potansiyeli taşıyan tarımsal ürünlerde uluslararası standartlara uygun üretimin yapılması (uygun gübre ve ilaç kullanımı ile kalıntı sorununun çözülmesi) tarım sektöründe öncelikli alanlar arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda ulusal/uluslararası sertifikasyonun desteklenmesi, üreticilere sunulan tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi ve laboratuvar kapasitelerinin güçlendirilmesi sağlanacaktır.

Tedbir 2. Tarımsal üretimde gıda kaybı azaltılacaktır.

TR63 Bölgesi’nde tarımsal üretimde gıda kayıpları tüm süreçlerde (üretim, depolama, lojistik, perakende vb.) analiz edilerek gıda kayıplarının azaltılmasına yönelik bilgilendirme, eğitim, danışmanlık destekleri sağlanacak ve tarımsal değer zincirinin operasyonel altyapısı iyileştirilecektir.

Tedbir 3. Tıbbi ve aromatik bitkiler sektöründe katma değeri yüksek ürünlerdeki üretim artırılabilecektir.

Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri iklim, bitki örtüsü ve toprak yapısı özellikleri doğrultusunda birçok endemik bitki türüne ev sahipliği yapmaktadır. Kullanım alanları göz önünde bulundurulduğunda iyi tarım uygulamaları ile üretilen tıbbi ve aromatik bitkilerin tarım ekonomisinde önemli bir yere sahip olduğu, tüketiciler tarafından tercih edildiği ve buna bağlı olarak gelişim potansiyeli yüksek bir tarımsal ürün olduğu ortaya çıkmaktadır. TR63 Bölgesi’nde de tıbbi ve aromatik bitkilerin en yaygın üretim şekli doğadan toplama yolu ile standart ve kesintisiz bir tedarik zincirinin oluşturulması mümkün değildir. Yetiştiricilik yöntemi ile üretim sorunlarının (sertifikalı üretim materyali tedariki, bilinçsiz

zirai ilaç kullanımı, vb.) giderilerek yetiştiriciliğin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda tıbbi ve aromatik bitkiler programı uygulanacaktır.

Tedbir 4. Tarımsal üretimin afetlere karşı direnci artırılabacaktır.

Yaşanan deprem felaketi, gıda tedarik zincirinin, gıda güvenliğinin ve gıda sürdürülebilirliğinin önemini tekrar ortaya koymuştur. Bu doğrultuda afet sonrası tedarik zinciri yönetiminin geliştirilmesi, soğuk hava depolarının yaygınlaştırılması gibi gıda arzının sürekliliğinin sağlanmasına yönelik arz ve talep yönlü tedbirler alınacaktır.

Tedbir 5. Tarımsal ürün sevkiyat alanları kurulacak, mevcut alanların altyapıları iyileştirilecek ve tarımsal depolama alanları kurulacaktır.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler öncesinde gıda işletmeleri ve toptancıları nüfusun yoğun olduğu Antakya, İskenderun, Kırıkhan, Samandağ, Dulkadiroğlu, Onikişubat, Elbistan, Osmaniye Merkez gibi ilçelerde kent içerisinde dağınık olarak yer almaktaydı. Deprem sonrasında kentsel yapılanma sürecinde gıda toptancılar sitesi, hal, lisanslı depo gibi yapılar kurularak dağınık halde yer alan gıda sevkiyat süreçleri toplu alanlardan yönetilecektir.

Tedbir 6. Deprem sebebiyle aksayan hasat ve ekim işlemlerinin gerçekleştirilmesi için tarım arazilerine iş gücü desteği sağlanacaktır.

Deprem sebebiyle bölgede tarımsal işgücünde yaşanan kayıplar hasat ve ekim işlemlerini geciktirmiştir. Kırsalda iş ve yaşam şartlarını iyileştirecek önlemlerin alınması ile (uygun barınma alanları, sosyal donatılar) iş gücü kaybının önüne geçilecek ve gıda zincirindeki aksamaların en aza indirilmesi sağlanacaktır.

Hedef 4. Tarımsal örgütlerin kapasitesi güçlendirilecektir.

Bölgede tarım sektöründe faaliyet gösteren üreticilerin temel sorunlarının başında işletme ölçeklerinin küçük olması ve bilgi seviyelerinin düşük olması gelmektedir. Bununla birlikte bölgede tarımsal örgütlülük oranı Türkiye ortalamasının altındadır. Örgütlenme ile yatırım ve üretim maliyetleri düşürülmesi sağlanacak ve rekabet kapasitelerini güçlenebilecektir. Aynı zamanda deprem felaketi sonrasında birçok üretici örgütünün fiziki altyapısında eksiklikler ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda ortak iş yapma kültürünü ve mevcut ve yeni iş birliklerini geliştirmek amacıyla tarımsal örgütlerin fiziki, teknik ve beşeri kapasitesi güçlendirilecektir.

Hedef 4. Tarımsal örgütlerin kapasitesi güçlendirilecektir.	
Tedbir, Program ve Projeler	
Tedbir 1	Üretici örgütlerinin fiziki ve teknik altyapıları geliştirilecektir.
Tedbir 2	Tarımsal örgütlerin kurumsal kapasiteleri güçlendirilecektir.
Tedbir 3	Tarımsal örgütlerin pazarlama kapasiteleri, dış ticaret ve e-ticaret uygulamaları ile geliştirilecektir.

Tedbir 1. Üretici örgütlerinin fiziki ve teknik altyapıları geliştirilecektir.

Tarım üreticileri arasında iş birliklerinin sağlanması yatırım ve üretim maliyetlerini düşürülmesini sağlayacaktır. Bu doğrultuda TR63 Bölgesi'nde yer alan kooperatiflerin dijitalleşme, döngüsel ekonomi, gıda güvenliği ve verimlilik altyapıları geliştirilecektir.

Tedbir 2. Tarımsal örgütlerin kurumsal kapasiteleri güçlendirilecektir.

TR63 Bölgesi'ndeki tarımsal örgütlerin dijitalleşme, gıda güvenliği, verimlilik gibi konularda kurumsal yapıları ile mali ve teknik kapasiteleri güçlendirilecektir.

Tedbir 3. Tarımsal örgütlerin pazarlama kapasiteleri dış ticaret ve e-ticaret uygulamaları ile geliştirilecektir.

TR63 Bölgesi'nde faaliyet gösteren tarımsal örgütlerin pazar payının artırılması ve pazar çeşitliliğinin sağlanması amacıyla dış ticaret ve e-ticaret konularında eğitim, danışmanlık, mentorlük vb. çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Hedef 5. Kırsalda fiziki, ekonomik ve sosyal altyapı iyileştirilecektir.

Türkiye’de ve TR63 Bölgesi’nde tarım sektörü istihdamı düşmekte, kırsal alanda yaşayan nüfus azalmakta ve yaşlanmaktadır. Depremle birlikte tarım ve hayvancılık sektöründe meydana gelen hasar, yıkım ve kayıplar bölgenin kırsal kalkınma dinamiklerini doğrudan etkilemiştir. Bununla birlikte planda kırsal kalkınma yalnızca tarımsal faaliyetleri değil aynı zamanda kırsaldaki ekonomik, sosyal/kurumsal alt yapıyı ve kırsaldaki doğal kaynakların varlığı ve kullanımını da içeren bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Bu doğrultuda coğrafi işaretli ürünlerin ticarileşmesi, kırsal turizm ve kültürel miras yatırımları, yerleşimler ölçeğinde kırsal iş birliklerinin kurulması, ulusal/uluslararası koruma programlarına başvuruların gerçekleştirilmesi ve tarımsal girişimcilik çalışmaları ile kırsalda ekonomik ve sosyal altyapıların geliştirilerek geçim kaynaklarının artırılması sağlanacaktır.

Hedef 5. Kırsalda fiziki, ekonomik ve sosyal altyapı iyileştirilecektir.	
Tedbir, Program ve Projeler	
Tedbir 1	Kırsal yerleşim alanlarının altyapıları geliştirilecektir.
Tedbir 2	Kırsalda sosyal donatılar geliştirilecektir.
Tedbir 3	Kırsalda geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.
Tedbir 4	Coğrafi işaretli ürünlerin ticarileştirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 5	Somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik kapasiteler oluşturulacaktır.
Tedbir 6	Kentlerde ve ana yol çevrelerinde köy pazarı benzeri satış alanları oluşturulacaktır.
Tedbir 7	Geleneksel tarımsal bilginin kuşaklar arası aktarımının sağlanmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.
Tedbir 8	Tarımda kadın ve genç çiftçiliği geliştirilecektir.
Proje 1	Kahramanmaraş Ekinözü İçmeleri Kırsal Kalkınma Projesi

Tedbir 1. Kırsal yerleşim alanlarının altyapıları geliştirilecektir.

On İkinci Kalkınma Planı’nda Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerden etkilenen kırsal alanlarda coğrafi, sosyal ve kültürel koşulları dikkate alan güvenli yerleşim alanlarının oluşturulacağı ifade edilmektedir. 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında Hatay ilinde 34 bin, Kahramanmaraş ilinde 30 bin ve Osmaniye ilinde yaklaşık 7 bin kırsal konut kullanılamaz hale gelmiştir. Bu doğrultuda kırsalda yaşam alanlarının korunması ve bölge dışına giden göçün geri dönüşünün sağlanması amacıyla yıkılan ve ağır hasar alan köy evlerinin yapımı tamamlanacaktır. Bununla birlikte kanalizasyon, içme suyu gibi altyapı hizmetlerinin kapasitesi artırılabilecektir.

Tedbir 2. Kırsalda sosyal donatılar geliştirilecektir.

Kırsal yerleşimlerde çocuk oyun alanları, gençlik merkezleri, spor alanları gibi sosyalleşme alanları kurularak kırsalda deprem sonrası hayata adaptasyon sürecine ve birlikte yaşama kültürüne katkı sağlanacaktır.

Tedbir 3. Kırsalda geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Kırsalda geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi programı uygulanacak, kamp-karavan alanları oluşturulacak, günübirlik ziyaretçi çeken Altınözü, Samandağ, Defne ilçelerinde işletmelerin fiziki

altyapıları geliştirilecek ve kültürel miras öğeleri geliştirilecek ve kırsal nüfusun gelir kaynaklarını çeşitlendirmek amacıyla tarımsal üretimi destekleyici nitelikte kırsal turizm yatırımları desteklenecektir.

Tedbir 4. Coğrafi işaretli ürünlerin ticarileştirilmesi sağlanacaktır.

Coğrafi işaretler açısından önemli bir potansiyel barındıran TR63 Bölgesi'nde bir önceki plan stratejilerinden yola çıkılarak DOĞAKA tarafından coğrafi işaret tescil çalışmaları başlatılmış ve belediyeler, ticaret ve sanayi odaları, ticaret borsaları ile iş birliği içerisinde ürün tescil çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Bölgemizde 2022 yılı itibariyle tescilli 53 adet ürün bulunmaktadır. Bununla birlikte birçok üründe tescil çalışmaları devam etmektedir. Söz konusu ürünlerin tescili alınmasına rağmen ürünlerde henüz yeterli katma değer sağlanamamıştır. Bu doğrultuda bölgede coğrafi işaretli ürünlerin ticarileşmesine yönelik ürün bazlı eylem planı hazırlanacaktır. Coğrafi işaretli ürünlerin ticarileşmesine yönelik hazırlanacak eylem planında ortaya çıkacak tedbirler doğrultusunda üreticilerin üretim, tanıtım ve pazarlama süreçleri desteklenecektir.

Tedbir 5. Somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik kapasiteler oluşturulacaktır.

TR63 Bölgesi doğal, tarihi ve kültürel değerlerinin yanı sıra somut olmayan kültürel miras değerlerine de sahiptir. Bu doğrultuda söz konusu değerlerin korunması amacıyla eğitim, farkındalık vb. çalışmalar gerçekleştirilecek, yeni oluşturulacak yerleşim alanlarında bu mirasın korunması sağlanacaktır.

Tedbir 6. Kentlerde ve ana yol çevrelerinde köy pazarı benzeri satış alanları oluşturulacaktır.

Bölge planı hazırlıkları kapsamında gerçekleştirilen ilçe ziyaretleri ve il çalıştaylarında kırsal nüfusun üretiminin pazarla buluşturulması amacıyla altyapıların oluşturulması gerekliliği ortaya konmuştur. Bu doğrultuda plan döneminde kentlerde ve ana yol çevrelerinde köy pazarı benzeri satış alanlarının oluşturulması desteklenecektir.

Tedbir 7. Geleneksel tarımsal bilginin kuşaklar arası aktarımının sağlanmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü (FAO) tarafından uygulanan Küresel Öneme Sahip Tarımsal Miras Sistemleri Programı tarımsal üretimin dayandığı geleneksel bilginin kuşaklar arasında aktarımının sağlanması amaçlamaktadır. TR63 Bölgesi'nde geleneksel üretim yöntemleri ile üretilen zeytinyağı, nar ekşisi gibi üretim yöntemlerinin söz konusu programa dahil olmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Tedbir 8. Tarımda kadın ve genç çiftçiliği geliştirilecektir.

On İkinci Kalkınma Planı'nda kadınların işgücüne katılımlarını artıracak girişimcilik, finansal ve dijital okuryazarlık, kooperatifçilik gibi alanlardaki programların kapsamlarının genişletilerek yaygınlaştırılacağı belirtilmiş ve Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerden etkilenen kadın üretici ve girişimcilerin hayata yeniden katılmalarını ve tutunmalarını sağlamak için üretimin, yenilikçi teknolojilerin, işbirliğinin, psikolojik güçlenmenin de içinde olduğu program ve projelerin hayata geçirileceği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda TR63 Bölgesi'nde kırsalda üretim kapasitesinin artırılması amacıyla kadın ve genç çiftçiliği teşvik edilecektir.

Proje 1. Kahramanmaraş Ekinözü İçmeleri Kırsal Kalkınma Projesi

Doğal mineraller açısından zengin suları ile bilinen ve her yıl binlerce yerli turistini ziyaret ettiği Kahramanmaraş'ın Ekinözü ilçesindeki İçmeler bölgesinde plansız şekilde yer alan konaklama işletmeleri 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında büyük ölçüde yıkılmıştır. Bu doğrultuda ilçede bulunan ve Yukarı İçme, Orta İçme ve Aşağı İçme olarak anılan bölgelerin imar ve mekânsal planlarının yapılması, suların çıktığı bölgelerin çevre düzenlemelerinin yapılması ve bölgede bulunan turistik tesis ve konaklama işletmelerinin yapılan planlar çerçevesinde yeni bölgelere taşınması ve yeni konaklama, yeme-içme, yöresel ürün ve el sanatları sergi ve satış tesisleri kurulması sağlanacaktır.

Hedef 6. Tarımsal üretimde Ar-Ge ve yenilikçilik geliştirilecektir.

Tüm dünyada kişi başına düşen tarım arazisi ve doğal kaynaklar azalırken iklim değişikliği gibi riskler tarımsal üretimi baskılamaktadır. Bu bakımdan teknolojik kaynakların daha yoğun ve verimli kullanımı daha az kaynakla daha fazla ve daha kaliteli ürün elde edilmesi ve rekabetçiliğin artırılması önem taşımaktadır. Bu noktadan hareketle TR63 Bölgesi tarım sektöründe teknoloji kullanımının artırılması amacıyla akademide üretilen Ar-Ge çıktıları üreticiler ile buluşturulacak, teknolojiyi yaygınlaştırmak amacıyla örnek yapılar kurulacaktır.

Hedef 6. Tarımsal üretimde Ar-Ge ve yenilikçilik geliştirilecektir.	
Tedbir, Program ve Projeler	
Tedbir 1	Bölge üniversitelerinde ve enstitülerinde üretilen akademik bilginin üreticilere tanıtılacağı etkinlikler gerçekleştirilecektir.
Tedbir 2	Teknoloji tabanlı demonstrasyon bahçeleri kurularak üreticilerin uygulamalı öğrenme süreçleri desteklenecektir.
Tedbir 3	Teknoloji tabanlı entegre fiziki yapılar oluşturulacaktır.
Tedbir 4	Tarım sektöründe dijital altyapı geliştirilecektir.
Tedbir 5	Hassas tarım uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.

Tedbir 1. Bölge üniversitelerinde ve enstitülerinde üretilen akademik bilginin üreticilere tanıtılacağı etkinlikler gerçekleştirilecektir.

Üniversiteler tarafından hasat şeklinin ve zamanın verim artışına etkisi, kimyasal ilaçlarla benzer sonuçların elde edilebildiği biyolojik mücadele yöntemleri, vb. gibi konularda yürütülen çalışma sonuçlarının üreticiler ile buluşturulacağı etkinlikler gerçekleştirilecektir.

Tedbir 2. Teknoloji tabanlı demonstrasyon bahçeleri kurularak üreticilerin uygulamalı öğrenme süreçleri desteklenecektir.

Tarım sektöründe dijitalleşme ve yeni teknolojiler konusunda üreticilerde bilgi eksikliği bulunmaktadır. Bu doğrultuda kurulacak demonstrasyon bahçeleri ile teknolojik üretimin yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

Tedbir 3. Teknoloji tabanlı entegre fiziki yapılar oluşturulacaktır.

TR63 Bölgesi'nde teknolojiye dayalı ve ortak altyapıları sağlayan tarımsal üretim alanları bulunmamaktadır. Bu doğrultuda içerisinde soğuk hava depoları, tır parkı, paketleme ve dağıtım vb. ünitelerin entegre edildiği ve teknoloji tabanlı üretimin gerçekleştirileceği fiziki yapılar hayata geçirilecektir.

Tedbir 4. Tarım sektöründe dijital altyapı geliştirilecektir.

TR63 Bölgesi'nde tarım sektörünün dijitalleşmesinin önünde farkındalık eksikliği, bilgi teknolojileri okuryazarlığı eksikliği, altyapı eksikliği ve finansman eksikliği gibi sorunlar bulunmaktadır. Bu doğrultuda nesnelerin interneti, bulut bilişim, büyük veri, robotik ve siber fiziksel sistemler gibi Tarım 4.0 uygulamalarının TR63 Bölgesi'nde kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla kapasite geliştirme çalışmaları ve destek uygulamaları gerçekleştirilecektir.

Tedbir 5. Hassas tarım uygulamaları ile ilgili bilgilendirme faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır.

Girdilerin etkin kullanımıyla ekonomik üretim gerçekleştirmeyi ve bu yolla çevreye olan etkilerini azaltmayı öngören bir yaklaşım olan hassas tarım uygulamalarına yönelik ziraat odaları, muhtarlık, vb. kanaat önderleri aracılığıyla bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.

5. Mekânsal Gelişme

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğünce uluslararası eğilimler doğrultusunda, bölgesel gelişme politikalarıyla sektörel ve tematik politikalar arasında uyum ve tamamlayıcılığı güçlendirmek üzere 2024-2028 Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) hazırlanmıştır. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nde; bölgelerin özelliklerine göre küresel entegrasyon, rekabetçilik, yakınsama ve afet sonrası toparlanma olmak üzere 4 mekânsal boyut ve;

- Bölgelerin küresel ekonomik entegrasyonunun güçlendirilmesi,
- Bölgelerin rekabet edebilirliklerinin artırılması,
- Bölgeler arası ekonomik ve sosyal yakınsamanın sağlanması ve
- Afet sonrası ekonomik ve sosyal toparlanmanın sağlanması

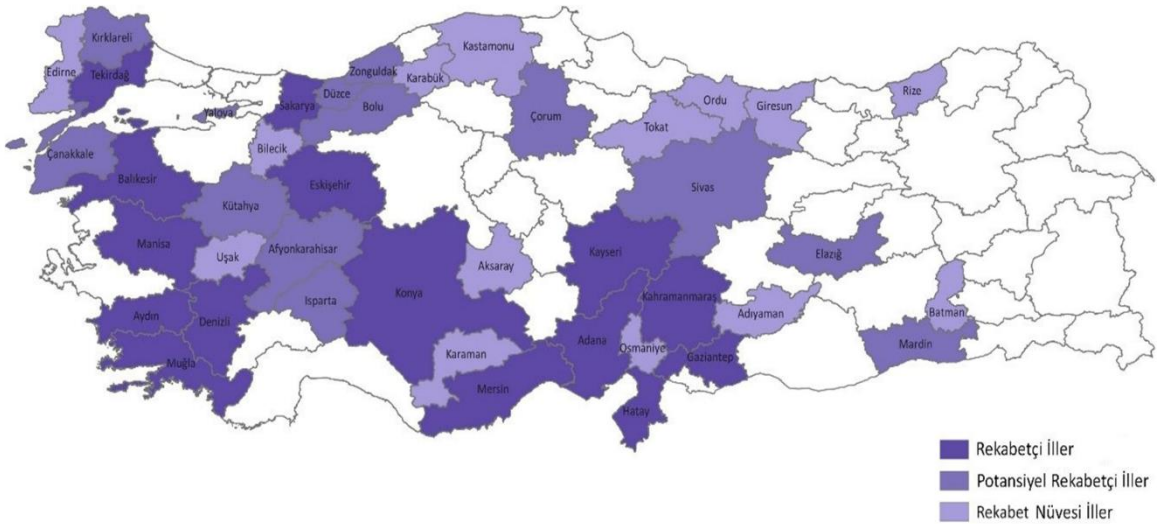
stratejik amaçları belirlenmiştir. Çalışmanın mekânsal tipoloji sınıflamasına göre bölge Hatay ve Kahramanmaraş illeri "afet sonrası ihya illeri" ve "rekabetçi iller" arasında yer alırken Osmaniye ili "rekabet nüvesi iller" arasında yer almıştır.

Harita 5. BGUS Mekânsal Tipolojisi Afet Sonrası İhya İlleri

Kaynak: 2024-2028 Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi

Harita 6: BGUS Mekânsal Tipolojisi Rekabetçilik Boyutunda Yer Alan İller

Kaynak: 2024-2028 Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi

Üst ölçekli planlarda belirtilen hedef ve öncelikler doğrultusunda, bölgede yer alan paydaşların görüş ve önerileri ile mevcut durum analizinde tespit edilen hususlar da dikkate alınarak Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan 2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı tamamlanmıştır. Plan hazırlık sürecinde meydana gelen 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında ulusal

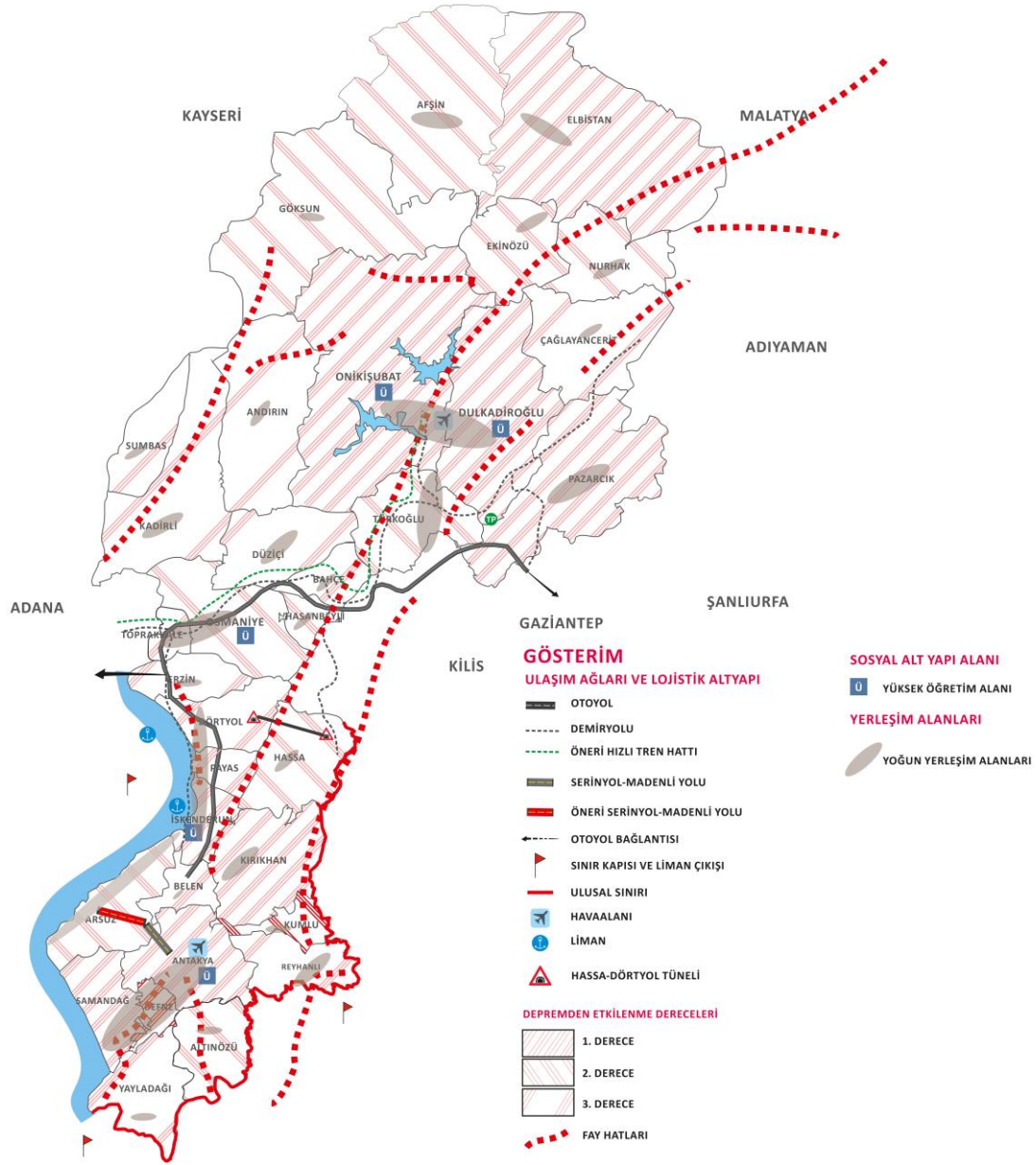
ve bölgesel ihtiyaç ve öncelikler değişirken bu durum plana da yansımıştır. Bu doğrultuda “**Ekonomik ve sosyal toparlanmasını sağlamış afetlere karşı dirençli bölge**” olarak belirlenen bölge vizyonu çerçevesinde, bu vizyona yönelik olarak stratejik öncelik, hedef ve tedbirler belirlenmiştir. Buna göre 2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı;

- Kentsel ve Sosyal İyileşmenin Sağlanması
- Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması
- Tarımsal İyileşmenin Sağlanması ve Kırsal Kalkınma

stratejik önceliklerden oluşmaktadır. Planda sanayi, lojistik, tarım, turizm ve ticaret gibi ekonomik sektörlerin yanı sıra altyapı sektörlerinin geliştirilmesine de yer verilmiştir.

TR63 Bölgesi'nde Antakya, Defne, Samandağ, Kırıkhan, İskenderun, Onikişubat, Dulkadiroğlu ve Elbistan ilçeleri yapı stoku bakımından Şubat 2023 depremlerinden en fazla etkilenen ilçeler olmuştur. Aynı zamanda bölgede nüfusun da yoğunlaştığı söz konusu yerleşimlerde afete dayanıklı kentsel yaşam alanlarının oluşturulması plan döneminin en önemli önceliği olacaktır. Bununla birlikte geçici barınma alanlarında ve kırsal yerleşimlerde sosyal donatılar çeşitlendirilecek, deprem hasarı gören veya yıkılan hastanelerin onarım ve inşa süreci hızla tamamlanacaktır. Hatay il merkezini ve Kahramanmaraş il merkezini oluşturan ilçelerde uzuv kaybı yaşayanlara yönelik rehabilitasyon merkezleri kurulacaktır. Antakya, İskenderun, Dulkadiroğlu, Elbistan, Osmaniye merkez, Kadirli gibi yerleşim merkezlerinde afet lojistiği ve depolama merkezleri oluşturulacaktır.

Harita 7: Kentsel ve Sosyal Gelişim Haritası

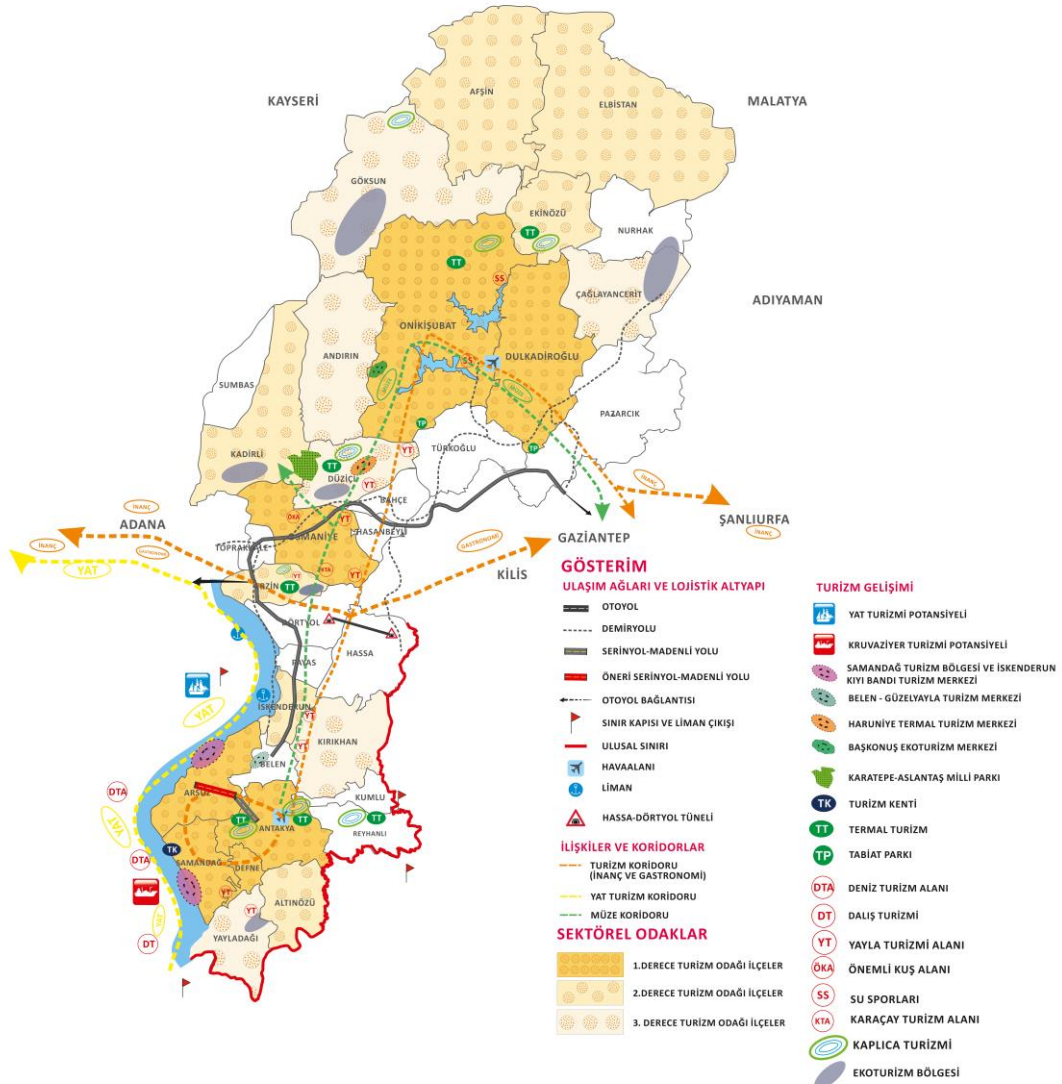
Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

TR63 Bölgesi'ndeki en önemli sektör olan ana metal sanayi, Türkiye'de otomotiv ve tekstil sektörü ile birlikte en fazla ihracat yapan sektör konumundadır. Hatay ilinde İskenderun, Payas, Dörtiyol ilçelerinde demir çelik ve filtre sektörleri, Antakya ilçesinde tarım araç-gereçleri, ayakkabı-deri işlemeciliği ve mobilya üretimi sektörleri öne çıkmaktadır. Kahramanmaraş ilinde Onikişubat, Dulkadiroğlu, Türkoğlu ilçelerinde tekstil ürünleri imalatı, fabrikasyon metal ürünleri imalatı (metal mutfak eşyası) sektörleri öne çıkmaktadır. Kahramanmaraş ilinde, linyit ile çalışan Türkiye'nin en büyük termik santrali varlığı Afşin ve Elbistan ilçelerinde enerji sektörünü öne çıkarmaktadır. Osmaniye ilinin tarıma dayalı sanayisi ilde demir çelik ve metal sektörü ile ilgili firmaların yatırım yapması ile dönüşmeye başlamıştır. Bununla birlikte Şubat 2023 depremleri sonrasında bölgede birçok planlı sanayi alanında hasar meydana gelmiştir. Plan döneminde başta Kahramanmaraş, Erkenek, Aksu, Türkoğlu 1, Türkoğlu 2 OSB'leri, Antakya ve Kahramanmaraş sanayi siteleri ve Kahramanmaraş Terziler ve Konfeksiyoncular İhtisas Sanayi Sitesi

ile Kahramanmaraş Altın, Gümüş ve Kıymetli Maden İmalatçıları İhtisas Sanayi Sitesi olmak üzere planlı sanayi alanlarındaki fiziki hasar giderilecektir. Bununla birlikte İskenderun, Kırıkhan, Belen, Afşin, Dulkadiroğlu, Elbistan ve Pazarcık ilçelerinde yeni sanayi alanları oluşturulacaktır.

Şubat 2023 depremlerinden olumsuz yönde etkilenen turizm sektöründe kültür varlıkları yeniden turizm ekonomisine kazandırılacak, Ekinözü İçmeler Bölgesi'nin mekânsal planlama çalışması gerçekleştirilerek konaklama tesislerinin fiziki ve teknolojik altyapısı geliştirilecektir. Antakya kent merkezi, çevresinde bulunan kültür ve inanç varlıkları ile birlikte yeniden canlandırılacak ve ilçede yıkılan/ağır hasar gören turizm işletme belgeli tesislerin yeniden inşası/onarımı gerçekleştirilecektir.

Harita 8: Turizm Gelişim Haritası

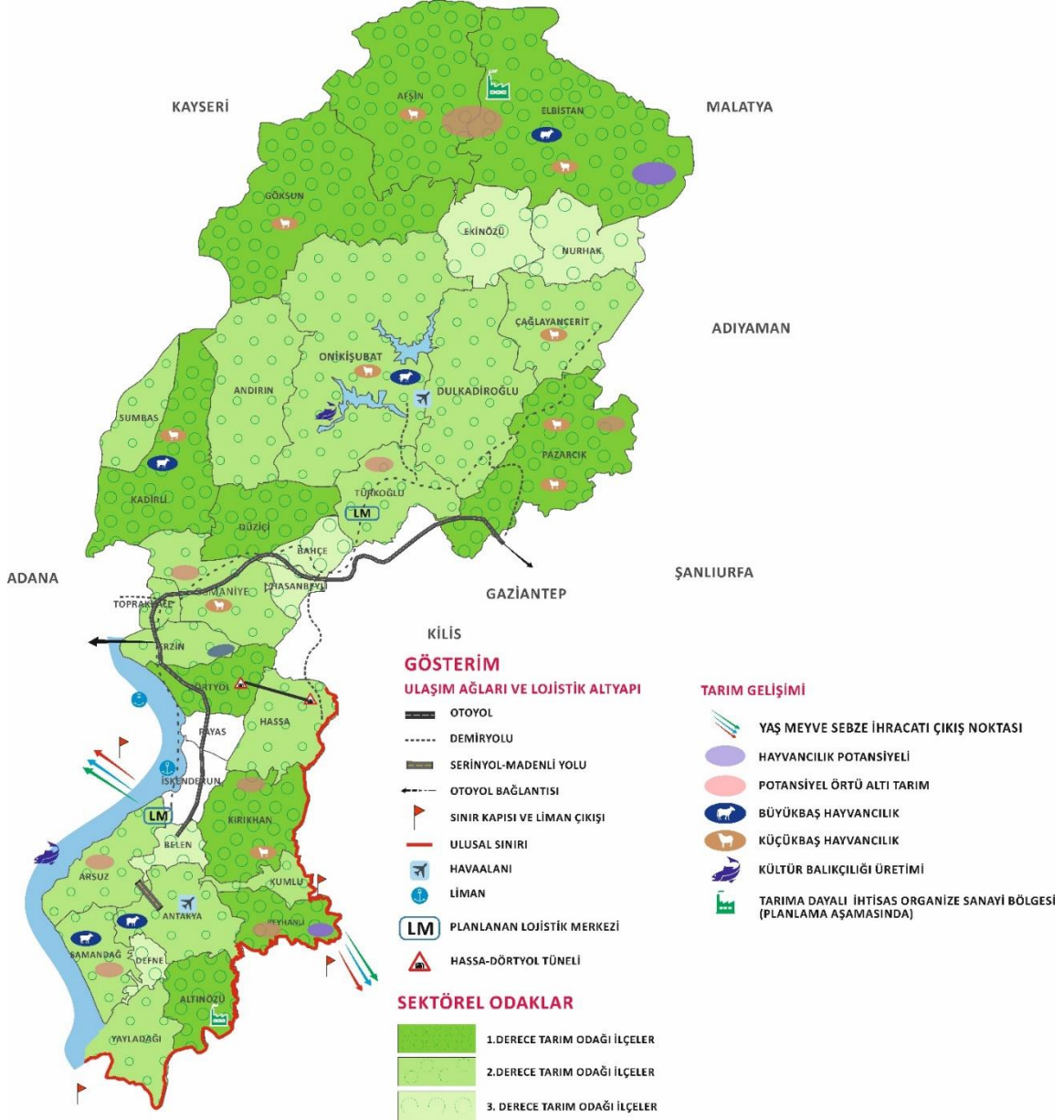

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

Deprem sonrasında tarım sektöründe tarımsal üretim ve hasat süreçleri yavaşlamış, canlı hayvan sayısında azalma meydana gelmiş ve işgücü kaybı yaşanmıştır. Bu doğrultuda Elbistan Besi ve Enek Tarıma Dayalı İhtisas OSB'lerin yatırım süreçleri hızlandırılacak, depremden yoğun şekilde etkilenen kırsal yerleşimlerde makine ve ekipman destekleri sağlanacak, kırsal istihdam desteklenecektir.

Bununla birlikte Iskenderun Körfezi'nde yer alan balıkçı barınaklarında oluşan deprem hasarları giderilecek, kırsalda kadın ve genç girişimciliği ile kooperatifçilik uygulamaları desteklenecektir.

Harita 9: Tarım ve Kırsal Kalkınma Gelişim Haritası

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

Komşu bölgelerle iş birliği alanlarının da öngörüldüğü planda, TR62 bölgesi ile inanç, gastronomi ve yat turizm alanlarında, TRC1 Bölgesi ile inanç ve gastronomi turizm ve lojistik, TRC2 ve TRC3 bölgeleri ile inanç turizmi ve lojistik alanlarında ortak stratejiler geliştirilmiştir. TR62 ve TRC1 bölgeleri ile sanayi iş birliği alanları geliştirilmiştir.

Harita 10. TR63 Bölgesi Mekânsal Gelişim Şeması

6. Bölge Planı Hedeflerinin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri İle İlişkisi

Stratejik Öncelik 1. Kentsel ve Sosyal Altyapının İyileştirilmesi	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	Alt Hedefler	Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri
Hedef 1. Kentsel ve sosyal altyapı ve üstyapı olanakları geliştirilecektir.	6 Temiz Su ve Sanitasyon	Hedef 6.1. 2030'a kadar herkesin güvenilir ve erişilebilir içme suyuna evrensel ve eşit biçimde erişiminin güvence altına alınması	6.1.1. Güvenilir şekilde yönetilen içme suyu hizmetlerini kullanan nüfusun oranı
		Hedef 6.6. 2020'ye kadar dağları, ormanları, sulak alanları, nehirleri, akiferleri ve gölleri kapsayan su ekosistemlerinin korunması ve eski haline getirilmesi	6.6.1. Suyla ilişkili ekosistemlerin kapsamının zaman içindeki değişimi
	11 Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	Hedef 11.3. 2030'a kadar bütün ülkelerde kapsayıcı ve sürdürülebilir kentleşmenin geliştirilmesi ve katılımcı, entegre ve sürdürülebilir insan yerleşimlerinin planlanması ve yönetilmesi için kapasitenin güçlendirilmesi	11.3.1. (Yerleşim amaçlı) Arazi tüketim oranının nüfus artış hızına oranı
			11.3.2. Düzenli ve demokratik işleyen kentsel planlama ve kent yönetimine, sivil toplumun doğrudan katılım mekanizması bulunan şehirlerin oranı
		Hedef 11.4. Dünyanın kültürel ve doğal mirasının korunması ve gözetilmesi çabalarının artırılması	11.4.1. Mirasın türüne göre(kültürel, doğal, karışık ve Dünya Miras Merkezi seçilmesi), hükümetin seviyesine(ulusal, bölgesel ve yerel/belediye),harcama tipine göre(işletme harcamaları/yatırım) ve özel fon tipine göre(bağışlar, özel ve kar amacı gütmeyen sektör ve sponsorluk) tüm kültürel ve doğal mirasın korunması ve muhafazası, korumada kişi başına yapılan toplam harcama(kamu ve özel)
			11.6.1. Düzenli olarak toplanan ve uygun nihai bertaraf edilebilen kentsel katı atıkların toplam kentsel katı atıklara (şehir bazında) oranı
		Hedef 11.6. 2030'a kadar hava kalitesine ve belediye atık yönetimi ve diğer atık yönetimlerine özel önem göstererek kentlerin kişi başına düşen olumsuz çevresel etkilerinin azaltılması	11.6.2. Şehirlerdeki (nüfusa göre ağırlıklı) ince partikül maddelerin (örneğin PM2.5 ve PM10) yıllık ortalama seviyeleri
		Hedef 11.a. Ulusal ve bölgesel kalkınma planlamasını güçlendirerek kentsel, kent çevresindeki ve kırsal alanlar arasındaki olumlu ekonomik, sosyal ve çevresel bağlantıların desteklenmesi	11.a.1. Şehirlerin büyüklüğü kırımına göre nüfus projeksiyonları ve kaynak ihtiyaçlarını entegre eden kentsel ve bölgesel kalkınma planlarının uygulandığı şehirlerde yaşayan nüfusun oranı
		Hedef 11.b. 2020'ye kadar kapsamaya, kaynak etkinliğine, iklim değişikliğine uyuma ve afetlere karşı dayanıklılığa yönelik entegre politikaları ve planları benimseyen ve uygulayan şehirlerin ve insan yerleşimlerinin sayısının önemli ölçüde artırılması ve Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçeve Eylem Planı 2015-2030 doğrultusunda bütüncül bir afet risk yönetiminin her düzeyde geliştirilmesi ve uygulanması	11.b.2. Ulusal ve yerel düzeyde afet risk azaltma stratejilerine sahip ülke sayısı

Hedef 2. Kamu hizmetlerine erişimin kalitesi artırılacak ve kamu hizmetlerinin afetlere karşı direnci geliştirilecektir.

1. Yoksulluğa Son	Hedef 1.5: 2030 yılına kadar, yoksul ve kırılgan durumda olanlara dayanıklılık kazandırmak ve iklimle ilgili aşırı olaylara ve diğer ekonomik, sosyal ve çevresel şoklara ve afetlere maruziyet ve kırılganlıklarını azaltmak	1.5.1 100.000 kişi başına afetlerden doğrudan etkilenen, kaybolan ve ölen kişi sayısı
		1.5.3 Sendai Afet Riski Azaltma Çerçevesi, 2015-2030 ile uyumlu olarak ulusal afet riski azaltma stratejilerini kabul eden ve uygulayan ülkelerin sayısı
		1.5.4 Ulusal afet riski azaltma stratejileri ile uyumlu yerel afet riski azaltma stratejilerini kabul eden ve uygulayan yerel yönetimlerin oranı
11 Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	Hedef 11.3. 2030'a kadar bütün ülkelerde kapsayıcı ve sürdürülebilir kentleşmenin geliştirilmesi ve katılımcı, entegre ve sürdürülebilir insan yerleşimlerinin planlanması ve yönetilmesi için kapasitenin güçlendirilmesi	11.3.1. (Yerleşim amaçlı) Arazi tüketim oranının nüfus artış hızına oranı
		11.3.2. Düzenli ve demokratik işleyen kentsel planlama ve kent yönetimine, sivil toplumun doğrudan katılım mekanizması bulunan şehirlerin oranı
	Hedef 11.b: 2020 yılına kadar, kapsayıcılığı, kaynak verimliliğini, iklim değişikliğine uyumu, iklim değişikliğinin azaltılmasını ve afetlere karşı dayanıklılığı dikkate alan bütüncül politika ve planları benimseyen ve uygulayan kent ve yerleşim yeri sayısını önemli ölçüde artırmak ve Sendai Afet Risk Azaltımı Çerçeve Belgesi 2015-2030 ile uyumlu bütüncül afet riski yönetimini her düzeyde geliştirmek ve uygulamak	11.b.1 Sendai Afet Riski Azaltma Çerçevesi, 2015-2030 ile uyumlu olarak ulusal afet riski azaltma stratejilerini kabul eden ve uygulayan ülkelerin sayısı
		11.b.2 Ulusal afet riski azaltma stratejileri ile uyumlu yerel afet riski azaltma stratejilerini kabul eden ve uygulayan yerel yönetimlerin oranı
Hedef 11.a. Ulusal ve bölgesel kalkınma planlamasını güçlendirerek kentsel, kent çevresindeki ve kırsal alanlar arasındaki olumlu ekonomik, sosyal ve çevresel bağlantıların desteklenmesi	11.a.1. Şehirlerin büyüklüğü kırımına göre nüfus projeksiyonları ve kaynak ihtiyaçlarını entegre eden kentsel ve bölgesel kalkınma planlarının uygulandığı şehirlerde yaşayan nüfusun oranı	
5 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Hedef 5.1. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü ayrımcılığın her yerde sona erdirilmesi	5.1.1. Cinsiyet temelinde ayrımcılık yapmama ve eşitliği uygulama, güçlendirme ve teşvik eden yasal çerçevelerin yürürlükte olup olmaması
	Hedef 5.c. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerletilmesi ve kadınların ve kız çocuklarının her düzeyde güçlenmeleri için sağlam politikaların ve yasal olarak uygulanabilir mevzuatların kabul edilmesi ve güçlendirilmesi	5.c.1. Cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi için kamu ödenekleri yapan ve izleme sistemleri olan ülkelerin oranı

	10 Eşitsizlerin Azaltılması	Hedef 10.7. Planlı ve iyi yönetilen göç politikalarının uygulanmasıyla insanların sistemli, güvenli, düzenli ve sorumlu göçlerinin ve yer değiştirmelerinin kolaylaştırılması	10.7.2. İyi yönetilen göç politikalarını uygulayan ülkelerin sayısı
Hedef 3. Bölgede kentsel ve kırsal ulaşım altyapısı iyileştirilecektir.	9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	Hedef 9.1: Ekonomik kalkınma ve insan refahını desteklemek üzere, herkesin adil erişimine ve karşılanabilirliğe odaklanan bölgesel ve sınır ötesi altyapıyı da içeren kaliteli, güvenilir, sürdürülebilir ve dayanıklı altyapılar tesis etmek	9.1.1 Her mevsim geçit veren yolların 2 km yakınında yaşayan kırsal nüfusun oranı
	11 Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	Hedef 11.2: 2030 yılına kadar herkes için, özellikle kırılgan durumda olan insanların, kadınların, çocukların, engellilerin ve yaşlıların ihtiyaçlarına özel önem gösterilerek, yol güvenliğinin artırılması, başta toplu taşıma sisteminin geliştirilmesiyle herkesin güvenli, ekonomik olarak karşılanabilir, erişilebilir ve sürdürülebilir ulaşım sistemlerine erişimini sağlamak	11.2.1. Cinsiyet, yaş ve engelli kişilere göre, toplu taşıma araçlarına kolay erişimi olan nüfusun oranı
Hedef 4. Sağlık ve eğitim altyapısı iyileştirilecektir.	3 Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam	Hedef 3.2. Bütün ülkelerde yenidoğan ölüm oranının her 1000 canlı doğumda en az 12'ye ve 5 yaş altı çocuk ölüm oranının da her 1000 canlı doğumda en az 25'e düşmesinin hedeflenmesiyle 2030'a kadar yenidoğan ve 5 yaş altı çocukların önlenebilir ölümlerinin sona erdirilmesi	3.2.1. 5 yaş altı ölüm hızı
	1 Yoksulluğa Son	Hedef 1.a: Özellikle en az gelişmiş ülkeler olmak üzere, gelişmekte olan ülkeler için yeterli ve öngörülebilir araçlar geliştirmek ve her yönüyle yoksulluğa son vermeye yönelik politika ve programlar uygulamak için, daha gelişmiş kalkınma işbirliğini de içerecek biçimde, çeşitli kaynaklardan sağlanan imkânların önemli ölçüde seferber edilmesini sağlamak	1.a.2 Temel hizmetlere (eğitim, sağlık ve sosyal koruma) ayrılan toplam kamu harcamalarının oranı
	4 Nitelikli Eğitim	Hedef 4.2. 2030'a kadar bütün kız ve erkek çocuklarının onları ilköğretime hazır hale getirecek kaliteli okul öncesi eğitimine erişimlerinin güvence altına alınması	4.2.1. Cinsiyete göre gelişimsel olarak sağlık, öğrenme ve psikososyal iyi olma hali yolunda olan 5 yaş altı çocukların oranı 4.2.2. Cinsiyete göre planlanan öğrenmeye katılım oranı (ilkokula resmi giriş yaşından bir yıl önce)
		Hedef 4.a: Çocuk, engelli ve cinsiyet duyarlı eğitim tesisleri inşa etmek ve niteliklerini yükseltmek; herkes için güvenli, şiddet içermeyen, kapsayıcı ve etkili öğrenme ortamları sağlamak	4.a.1 (a) Elektrik, (b) pedagojik kullanıma yönelik internet ve (c) bilgisayar, (d) engelli öğrencilere uyarlanmış altyapı ve malzemeler, (e) temel içme suyu, (f) tekil ve cinsiyete göre ayrılmış temel sanitasyon imkânları ve (g) temel el yıkama imkânlarına erişimi olan okulların oranı
Hedef 5. Sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi ve	16 Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	16.6. Her düzeyde etkili, hesap verebilir ve şeffaf kurumlar kurulması	

etkinliklerinin artırılması sağlanacaktır.				
Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	Alt Hedefler	Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri	
Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.	8. İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme	Hedef 8.1: Ulusal koşullara uygun olarak kişi başına düşen ekonomik büyümeyi sürdürmek ve özellikle en az gelişmiş ülkelerde Gayrisafi Yurtiçi Hasılda yıllık asgari %7 oranında büyüme gerçekleştirmek	8.1.1 Kişi başına düşen reel gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) yıllık büyüme hızı	
		8.2. Yüksek katma değerli ve emek-yoğun sektörler odaklanarak ve çeşitlendirme, teknoloji geliştirme ve yenilik getirme aracılığıyla ekonomik verimliliğin daha yüksek seviyelere çekilmesi	8.2.1 Çalışan kişi başına düşen reel gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) yıllık büyüme hızı	
		8.3. Üretim faaliyetlerinin, insana yakışır istihdam yaratmanın, girişimciliğin, yaratıcılık ve yenilikçiliğin desteklendiği kalkınma odaklı politikaların desteklenmesi ve finansal hizmetlere erişim yoluyla mikro, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin resmiyet kazanmalarının ve büyümelerinin teşvik edilmesi	8.3.1. Cinsiyete göre tarım dışı sektörde herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmayanların istihdamının oranı	
	9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	Hedef 9.1: Ekonomik kalkınma ve insan refahını desteklemek üzere, herkesin adil erişimine ve karşılanabilirliğe odaklanan bölgesel ve sınır ötesi altyapıyı da içeren kaliteli, güvenilir, sürdürülebilir ve dayanıklı altyapılar tesis etmek		9.1.1. Her mevsim geçit veren yolların 2 km yakınında yaşayan kırsal nüfusun oranı
		9.2. Kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve 2030 yılına kadar sanayinin istihdam ve gayri safi yurt içi hasıla payını, ulusal koşullarla uyumlu şekilde, belirgin oranda artırmak ve en az gelişmiş ülkelerde bu payı iki katına çıkarmak		9.2.1. Kişi başına ve gayrisafi yurt içi hasılanın (GSYH) bir oranı olarak imalat sanayi katma değeri 9.2.2 İmalat sanayi istihdamının toplam istihdam içindeki oranı
		9.3. Küçük ölçekli sanayi işletmeleri ve diğer işletmelerin, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, uygun koşullu krediyi de kapsayan finansal hizmetlere erişimlerini ve değer zincirleri ile piyasalara entegrasyonlarını artırmak		9.3.1. Toplam sanayi katma değeri içinde küçük ölçekli sanayilerin oranı 9.3.2. Bir kredi borcu olan (nakdi veya gayrinakdi) küçük ölçekli sanayilerin oranı
		9.5. 2030 yılına kadar, yenilikçiliği desteklemek ve 1 milyon kişi başına araştırma geliştirme çalışanı sayısını, kamu ve özel sektör araştırma-geliştirme harcamalarını büyük ölçüde artırmak dâhil, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm ülkelerde bilimsel araştırmaları artırmak ve sanayi sektörlerinin teknolojik yetkinliklerini yükseltmek		9.5.1. Araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) harcamalarının gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) içindeki payı 9.5.2. Bir milyon nüfus başına düşen araştırmacı sayısı (tam zaman eşdeğer)

		9.b.Sanayi çeşitliliği ve ticari mallara katma değer artırımını için elverişli bir politika ortamının sağlanması suretiyle gelişmekte olan ülkelerde yurt içi teknoloji geliştirme, araştırma ve yenilikçiliği desteklemek	9.b.1 Toplam katma değer içinde yüksek ve orta-yüksek teknoloji katma değer üreten imalat sanayi sektörlerinin oranı
Hedef 2. Turizm sektöründe fiziki, teknik, kurumsal ve beşeri kapasite geliştirilecek ve turizm ürünleri çeşitlendirilecektir.	8. İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme	8.2. Yüksek katma değerli ve emek-yoğun sektörler odaklanarak ve çeşitlendirme, teknoloji geliştirme ve yenilik getirme aracılığıyla ekonomik verimliliğin daha yüksek seviyelere çekilmesi	8.2. Yüksek katma değerli ve emek-yoğun sektörler odaklanarak ve çeşitlendirme, teknoloji geliştirme ve yenilik getirme aracılığıyla ekonomik verimliliğin daha yüksek seviyelere çekilmesi
		8.9. 2030'a kadar istihdam yaratan ve yerel kültür ve ürünlerini teşvik eden sürdürülebilir turizmin desteklenmesi için politikalar oluşturulması ve uygulanması	8.9.1. Turizmin toplam GSYH ve büyüme hızının bir oranı olarak GSYH'ye etkisi
			8.9.2. Cinsiyete göre, toplam istihdamın ve istihdam büyüme hızının bir oranı olarak turizm sektörlerindeki iş sayısı
	11. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	11.4. Dünyanın kültürel ve doğal mirasının korunması ve gözetilmesi çabalarının artırılması	11.4.1. Mirasın türüne göre(kültürel, doğal, karışık ve Dünya Miras Merkezi seçilmesi), hükümetin seviyesine(ulusal, bölgesel ve yerel/belediye),harcama tipine göre(işletme harcamaları/yatırım) ve özel fon tipine göre(bağışlar, özel ve kar amacı gütmeyen sektör ve sponsorluk) tüm kültürel ve doğal mirasın korunması ve muhafazası, korumada kişi başına yapılan toplam harcama(kamu ve özel)
	12. Sorumlu Üretim ve Tüketim	12.5. 2030'a kadar önleme, azaltma, geri dönüşüm ve tekrar kullanma yoluyla katı atık üretiminin önemli ölçüde azaltılması	12.5.1. Ulusal geri dönüşüm oranı, geri dönüştürülmüş materyal ton miktarı
		12.8. 2030'a kadar her yerde herkesin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili bilgi ve farkındalık edinmesinin ve doğayla uyum içinde bir yaşam sürmesinin güvence altına alınması	12.8.1. (a) Ulusal eğitim politikaları içinde, (b) müfredatta, (c) öğretmen eğitiminde ve (d) öğrenci değerlendirmede; (i) küresel vatandaşlık eğitimi ve (ii) sürdürülebilir kalkınma için eğitimin (iklim değişikliği eğitimi dahil) ne ölçüde yaygın hale getirildiği
		12.a. Gelişmekte olan ülkelerin daha sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarına yönelmeleri için bilimsel ve teknolojik kapasitelerini güçlendirme konusunda desteklenmeleri	12.a.1. Gelişmekte olan ülkelere sürdürülebilir tüketim, üretim ve çevreye uyumlu teknolojiler için araştırma geliştirmede alanında yapılan yardım miktarı
12.b. İstihdam yaratan ve yerel kültür ve ürünlerini teşvik eden sürdürülebilir bir turizm için sürdürülebilir kalkınma etkilerini denetlemeye olanak sağlayan araçlar geliştirilmesi ve uygulanması		12.b.1. Üzerinde uzlaşmış izleme ve değerlendirme araçları bulunan sürdürülebilir turizm stratejilerinin ya da politikalar ve uygulanan sürdürülebilir eylem planlarının sayısı	
4. Nitelikli Eğitim	4.4.2030'a kadar istihdam, insana yakışır işlerde çalışma ve girişimciliğe yönelik teknik ve mesleki becerileri de kapsayan ilgili becerilere sahip gençlerin ve yetişkinlerin sayısının önemli ölçüde artırılması	4.4.1. Yetenek tipine göre bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) yeteneğine sahip genç ve yetişkinlerin oranı	
Hedef 3. Bölgede insan kaynakları kapasitesi yeniden oluşturulacak	4.4.2030'a kadar istihdam, insana yakışır işlerde çalışma ve girişimciliğe yönelik teknik ve mesleki becerileri de kapsayan ilgili becerilere sahip gençlerin ve yetişkinlerin sayısının önemli ölçüde artırılması	4.4.1. Yetenek tipine göre bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) yeteneğine sahip genç ve yetişkinlerin oranı	

ve beşeri sermayenin niteliği geliştirilecektir.		4.5. 2030'a kadar eğitim alanındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması ve engelliler, yerliler ve kırılğan durumdaki çocuklar dâhil, kırılğan insanların her düzeyde eğitim ve mesleki eğitime eşit biçimde erişimlerinin sağlanması	4.5.1. Bu listede ayrıştırılabilecek tüm eğitim göstergeleri için parite endeksleri (veri elverişliliğine bağlı olarak kadın/erkek, kır/kent, en alt/en üst servet %20'likleri ve engellilik durumu, yerli insanlar ve çatışmalardan etkilenenler gibi diğerleri)
	8. İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme	8.6. 2020 yılına kadar ne istihdamda ne de eğitim veya kurslarda yer alan gençlerin oranını önemli ölçüde azaltmak	8.6.1. Ne eğitimde ne istihdamda olan (15-24 yaş) gençlerin oranı
Hedef 4. Bölgenin girişimcilik kapasitesi geliştirilecektir.	8. İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme	Hedef 8.3: Üretken faaliyetleri, insana yakışır iş üretimini, girişimciliği, yaratıcılığı ve yenilikçiliği destekleyen kalkınma odaklı politikalar geliştirmek ve finansal hizmetlere erişim yolunu da kapsayacak şekilde mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin kayıt altına alınması ve büyümesini teşvik etmek	8.3.1 Cinsiyete göre tarım dışı sektörde informal istihdamın oranı
	4. Nitelikli Eğitim	Hedef 4.4: 2030 yılına kadar istihdam, insana yakışır işler ve girişimcilik için teknik ve mesleki beceriler de dâhil olmak üzere gerekli becerilere sahip gençlerin ve yetişkinlerin sayısını önemli ölçüde artırmak	4.4.1. Yetenek tipine göre bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) yeteneğine sahip genç ve yetişkinlerin oranı
Hedef 5. Bölgenin yeşil dönüşüme uyumu artırılacaktır.	12. Sorumlu Üretim ve Tüketim	12.4. 2020 yılına kadar kabul edilmiş uluslararası çerçevelere göre kimyasalların ve tüm atıkların yaşam döngüsü boyunca çevreye duyarlı yönetimini sağlamak ve insan sağlığına ve çevreye olan zararlı etkilerini en aza indirebilmek için bu atıkların havaya, suya ve toprağa salınımını önemli miktarda azaltmak	12.4.1. Tehlikeli atıklar ve diğer kimyasallara ilişkin uluslararası çok taraflı çevresel anlaşmalara taraf olan ve ilgili anlaşmalar gereği bilgi aktarımı taahhütü ve yükümlülüklerini yerine getiren ülkelerin sayısı
			12.4.2. Kişi başına üretilen tehlikeli atık miktarı ve atık bertaraf yöntemine göre bertaraf edilmiş tehlikeli atık oranı
		12.5. 2030'a kadar önleme, azaltma, geri dönüşüm ve tekrar kullanma yoluyla katı atık üretiminin önemli ölçüde azaltılması	12.5.1. Ulusal geri dönüşüm oranı, geri dönüştürülmüş materyal ton miktarı
		12.8. 2030'a kadar her yerde herkesin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili bilgi ve farkındalık edinmesinin ve doğayla uyum içinde bir yaşam sürmesinin güvence altına alınması	12.8.1. (a) Ulusal eğitim politikaları içinde, (b) müfredatta, (c) öğretmen eğitiminde ve (d) öğrenci değerlendirmede; (i) küresel vatandaşlık eğitimi ve (ii) sürdürülebilir kalkınma için eğitimin (iklim değişikliği eğitimi dahil) ne ölçüde yaygın hale getirildiği
		12.a. Gelişmekte olan ülkeleri daha sürdürülebilir ve üretim ve tüketim modellerine geçmek için bilimsel ve teknolojik kapasitelerini geliştirmeleri konusunda desteklemek	12.a.1. Gelişmekte olan ülkelere sürdürülebilir üretim ve tüketim ile çevreye duyarlı teknolojiler için, araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) alanında yapılan yardım miktarı
	7. Erişilebilir ve Temiz Enerji	7.2.2030 yılına kadar yenilenebilir enerjinin küresel enerji bileşimi içindeki payını önemli ölçüde artırmak	
7.3. 2030'a kadar küresel enerji verimliliği ilerleme oranının iki katına çıkarılması			7.3.1. Ekonominin Enerji Yoğunluğu

	13. İklim Eylemi	13.2. İklim değişikliğiyle ilgili önlemlerin ulusal politikalara, stratejilere ve planlara entegre edilmesi	13.2.1. Gıda üretimini tehdit etmeyen bir şekilde düşük sera gazı emisyonu geliştirme ve iklim direncini geliştirmek ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine uyum yeteneğini arttıran entegre bir politika/strateji/planın operasyonelleştirilmesi ya da kurulmasını tebliğ eden ülkelerin sayısı (ulusal bir uyum planı, ulusal belirlenen katkı, ulusal iletişim, iki yıllık güncelleme raporu veya diğerlerini içeren)
		13.3. İklim değişikliği azaltım, iklim değişikliğine uyum, etkinin azaltılması ve erken uyarı konularında eğitimin, farkındalık yaratmanın ve insani ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi	13.3.2. Kalkınma eylemleri, teknoloji transferi, azaltma, uyum (iklim değişikliği hakkında) uygulamak için kurumsal, sistemik ve bireysel kapasite geliştirme için güçlendirilmesini tebliğ eden ülkelerin sayısı
	9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	9.4. 2030 yılına kadar tüm ülkelerin kendi göreceli kabiliyetleri çerçevesinde harekete geçmesiyle; kaynak kullanım verimliliğinin artırılması ve temiz ve çevreye duyarlı teknoloji ve endüstriyel süreçlerin daha fazla kullanılması suretiyle altyapıyı yükseltmek ve sürdürülebilirliği sağlamak için sanayiye yenileştirmek	9.4.1. Birim katma değer başına CO2 emisyonu
Hedef 6. Bölgede öne çıkan sektörlerin dijital dönüşümüne katkı sağlanacaktır.	8. İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme	8.2. Yüksek katma değerli ve emek-yoğun sektörlere odaklanarak ve çeşitlendirme, teknoloji geliştirme ve yenilik getirme aracılığıyla ekonomik verimliliğin daha yüksek seviyelere çekilmesi	8.2.1. Çalışan kişi başına düşen reel gayrisafı yurt içi hasıla (GSYH) yıllık büyüme hızı
	12. Sorumlu Üretim ve Tüketim	12.5. 2030'a kadar önleme, azaltma, geri dönüşüm ve tekrar kullanma yoluyla katı atık üretiminin önemli ölçüde azaltılması	12.5.1. Ulusal geri dönüşüm oranı, geri dönüştürülmüş materyal ton miktarı
		12.8. 2030'a kadar her yerde herkesin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili bilgi ve farkındalık edinmesinin ve doğayla uyum içinde bir yaşam sürmesinin güvence altına alınması	12.8.1. (a) Ulusal eğitim politikaları içinde, (b) müfredatta, (c) öğretmen eğitiminde ve (d) öğrenci değerlendirmede; (i) küresel vatandaşlık eğitimi ve (ii) sürdürülebilir kalkınma için eğitimin (iklim değişikliği eğitimi dahil) ne ölçüde yaygın hale getirildiği
	7. Erişilebilir ve Temiz Enerji	7.3. 2030'a kadar küresel enerji verimliliği ilerleme oranının iki katına çıkarılması	7.3.1. Ekonominin Enerji Yoğunluğu
	4. Nitelikli Eğitim	4.4.2030'a kadar istihdam, insana yakışır işlerde çalışma ve girişimciliğe yönelik teknik ve mesleki becerileri de kapsayan ilgili becerilere sahip gençlerin ve yetişkinlerin sayısının önemli ölçüde artırılması	4.4.1. Yetenek tipine göre bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) yeteneğine sahip genç ve yetişkinlerin oranı
Stratejik Öncelik 3. Tarımsal İyileşmenin Sağlanması ve Kırsal Kalkınma	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	Alt Hedefler	Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri
Hedef 1. Tarımsal üretimde kapasite, verimlilik ve kalite artırılabacaktır.	2. Açlığa Son	Hedef 2.3: 2030 yılına kadar, başta kadınlar, yerliler, aile çiftçileri, göçebeler ve balıkçılar olmak üzere küçük ölçekli gıda üreticilerinin; arazi, diğer üretken kaynaklar ve girdiler, bilgi, mali hizmetler, pazarlar ve değer katma	2.3.1 Tarımsal/kırsal/ormancılık işletme büyüklük sınıflarına göre iş gücü başına üretim hacmi 2.3.2 Küçük ölçekli gıda üreticilerinin cinsiyet ve yerellik kırılımına göre ortalama gelirleri

		fırsatları, tarım dışı istihdam olanaklarına eşit ve güvenli erişimlerini sağlamayı da içerecek biçimde, gelir ve tarımsal verimliliğini ikiye katlamak	
		Hedef 2.5: 2020 yılına kadar, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde sağlıklı yönetilmiş ve çeşitlendirilmiş tohum ve bitki bankalarını da içerecek biçimde, tohumlar, kültür bitkileri, çiftlik ve evcilleştirilmiş hayvanlar, onların yabani türlerinin genetik çeşitliliğini korumak; uluslararası alanda kabul edildiği biçimde genetik kaynakların ve ilgili geleneksel birikimin kullanımından elde edilen faydalara erişim, adil ve hakkaniyetli paylaşımı desteklemek	2.5.1 Orta ya da uzun dönem saklama tesislerinde saklanmakta olan bitki ve hayvanlara ait genetik materyallerin sayısı
		Hedef 2.a: Başta en az gelişmiş ülkeler olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde tarımsal üretim kapasitesinin artırılması için, daha gelişmiş uluslararası iş birliğini de içerecek biçimde, kırsal altyapı, tarımsal araştırma ve çiftçi eğitim hizmetleri, teknoloji geliştirme, bitki ve hayvan gen bankalarına yatırımı artırmak	2.5.2 Yok olma riski altında olan, olmayan ya da yok olma riski bilinemeyecek düzeyde olan yerel türlerin oranı
			2.a.1 Kamu harcamaları için tarım oryantasyon endeksi
			2.a.2 Tarım sektörüne toplam resmi akımlar (resmi kalkınma yardımları ve diğer resmi akımlar toplamı)
6. Temiz Su ve Sanitasyon		Hedef 6.b: Su ve sanitasyon yönetiminin iyileştirilmesi için yerel katılımı desteklemek ve güçlendirmek	6.b.1 Su ve atık su hizmetlerinin yönetilmesinde yerel toplulukların katılımı için oluşturulmuş operasyonel politika ve prosedürleri olan yerel yönetim birimlerinin oranı
7. Erişilebilir ve Temiz Enerji		Hedef 7.a: 2030 yılına kadar yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, gelişmiş ve daha temiz fosil yakıt teknolojilerini de içerecek şekilde temiz enerji araştırmaları ve teknolojilerine erişimi kolaylaştırmak için uluslararası iş birliğini çoğaltmak ve enerji altyapısı ve temiz enerji teknolojileri yatırımlarını desteklemek	7.a.1 Hibrit sistemler de dâhil olmak üzere temiz enerji araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) ve yenilenebilir enerji üretiminin desteklenmesi için gelişmekte olan ülkelere uluslararası finansal akımlar
		Hedef 12.2: 2030 yılına kadar doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimini ve verimli kullanımını sağlamak	12.2.1 Madde ayak izi, kişi başına düşen madde ayak izi ve gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) başına madde ayak izi
		Hedef 12.4: 2020 yılına kadar kabul edilmiş uluslararası çerçevelere göre kimyasalların ve tüm atıkların yaşam döngüsü boyunca çevreye duyarlı yönetimini sağlamak ve insan sağlığına ve çevreye olan zararlı etkilerini en aza indirebilmek için bu atıkların havaya, suya ve toprağa salınımını önemli miktarda azaltmak	12.2.2 Yurt içi madde tüketimi, kişi başına yurt içi madde tüketimi ve gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) başına yurt içi madde tüketimi
12. Sorumlu Üretim ve Tüketim		Hedef 12.5: 2030 yılına kadar önleme, azaltma, geri kazanım ve yeniden kullanım yoluyla atık oluşumunu kayda değer miktarda azaltmak	12.4.2 Kişi başına üretilen tehlikeli atık miktarı ve atık bertaraf yöntemine göre bertaraf edilmiş tehlikeli atık oranı
			12.5.1 Ulusal geri dönüşüm oranı, geri dönüştürülmüş malzemenin ton miktarı

		Hedef 12.8: 2030 yılına kadar insanların her yerde sürdürülebilir kalkınma ve doğayla uyumlu yaşam tarzları hakkında gerekli bilgilere ve farkındalığa sahip olmalarını sağlamak	12.8.1 (i) Küresel vatandaşlık eğitimi ve (ii) iklim değişikliği eğitimi de dâhil olmak üzere sürdürülebilir kalkınma için eğitimin; (a) milli eğitim politikaları, (b) müfredat, (c) öğretmen eğitimi ve (d) öğrenci değerlendirmede yaygınlaştırılma düzeyi
Hedef 2. Hayvansal üretim kapasitesi artırılabilecektir.	2. Açılığa Son	Hedef 2.3: 2030 yılına kadar, başta kadınlar, yerliler, aile çiftçileri, göçebeler ve balıkçılar olmak üzere küçük ölçekli gıda üreticilerinin arazi, diğer üretken kaynaklar ve girdiler, bilgi, mali hizmetler, pazarlar ve değer katma fırsatları, tarım dışı istihdam olanaklarına eşit ve güvenli erişimlerini sağlamayı da içerecek biçimde, gelir ve tarımsal verimliliğini ikiye katlamak	2.3.1 Tarımsal/kırsal/ormancılık işletme büyüklük sınıflarına göre iş gücü başına üretim hacmi 2.3.2 Küçük ölçekli gıda üreticilerinin cinsiyet ve yerellik kırımına göre ortalama gelirleri
	8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	Hedef 8.1: Kişi başına düşen gelir artışının ulusal koşullara uygun olarak sürdürülmesi ve özellikle en az gelişmiş ülkelerde gayri safi yurt içi hasılda yıllık en az yüzde 7 oranında büyüme olmasının sağlanması	8.1.1. Kişi başına düşen reel GSYH yıllık büyüme hızı
Hedef 3. Üretimde gıda sürekliliği ve güvenliği sağlanacaktır.	2. Açılığa Son	Hedef 2.1: 2030 yılına kadar, açılığa son vermek ve özellikle yoksullar ve bebekler de dâhil kırılgan durumda olan insanlar başta olmak üzere herkes için yıl boyunca güvenli, besleyici ve yeterli gıdaya erişim sağlamak	2.1.1 Yetersiz beslenmenin yaygınlığı 2.1.2 Gıda Güvensizliği Deneyimi Ölçeği'ne (Food Insecurity Experience Scale - FIES) göre, nüfusun içinde orta ya da ciddi düzeydeki gıda güvensizliğinin yaygınlığı
		Hedef 2.4: 2030 yılına kadar, sürdürülebilir gıda üretim sistemlerini teminat altına almanın yanı sıra verimliliği ve üretimi artıran, ekosistemlerin korunmasına yardımcı olan, iklim değişikliği, aşırı hava koşulları, kuraklık, sel ve diğer afetlere uyum kapasitesini güçlendiren ve arazi ve toprak kalitesini aşamalı biçimde iyileştiren dayanıklı tarım uygulamalarını gerçekleştirmek	2.4.1 Verimli ve sürdürülebilir tarım yapılan tarımsal alanların oranı
		Hedef 2.c: Gıda emtia piyasaları ve türevlerinin düzgün işleme için önlem almak ve gıda fiyatlarında aşırı dalgalanmaları sınırlandırmak için, gıda rezervleri dâhil piyasa bilgilerine zamanında erişimi kolaylaştırmak	2.c.1 Gıda fiyatları anomalileri göstergesi
	12. Sorumlu Üretim ve Tüketim	Hedef 12.2: 2030 yılına kadar doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimini ve verimli kullanımını sağlamak Hedef 12.3: 2030 yılına kadar kişi başına düşen küresel gıda israfını perakende satış ve tüketici seviyesinde yarıya düşürmek ve hasat sonrası kayıplar da dâhil olmak üzere, üretim ve tedarik zincirinde gıda kayıplarını azaltmak	12.2.2 Yurt içi madde tüketimi, kişi başına yurt içi madde tüketimi ve gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) başına yurt içi madde tüketimi 12.3.1 (a) Gıda kaybı endeksi ve (b) Gıda atık endeksi
Hedef 4. Tarımsal örgütlerin kapasitesi güçlendirilecektir.	2. Açılığa Son	Hedef 2.b: Doha Kalkınma Gündemine uygun olarak, her türlü tarımsal ihracat sübvansiyonu ve eşdeğer etkili tüm ihracat önlemlerinin eşzamanlı olarak kaldırılmasını da içerecek biçimde, dünya tarım piyasalarındaki ticari kısıtlama ve aksaklıkları düzeltmek ve önlemek	2.b.1 Tarımsal ihracat sübvansiyonları

	8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	Hedef 8.9: 2030 yılına kadar istihdam yaratan ve yerel kültür ve ürünleri teşvik eden sürdürülebilir turizmin desteklenmesi için politikalar geliştirmek ve uygulamak	8.9.1 Turizmin toplam gayrisafi yurt içi hasılaya (GSYH) dolaysız katkısı ve büyüme hızı 8.9.2 Sürdürülebilir turizm sektörlerindeki işlerin toplam turizm işlerine oranı
	12. Sorumlu Üretim ve Tüketim	Hedef 12.8: 2030 yılına kadar insanların her yerde sürdürülebilir kalkınma ve doğayla uyumlu yaşam tarzları hakkında gerekli bilgilere ve farkındalığa sahip olmalarını sağlamak	12.8.1 (i) Küresel vatandaşlık eğitimi ve (ii) iklim değişikliği eğitimi de dâhil olmak üzere sürdürülebilir kalkınma için eğitimin; (a) milli eğitim politikaları, (b) müfredat, (c) öğretmen eğitimi ve (d) öğrenci değerlendirmede yaygınlaştırılma düzeyi
Hedef 5. Kırsalda fiziki, ekonomik ve sosyal altyapı iyileştirilecektir.	1. Yoksulluğa Son	Hedef 1.b: Yoksulluğa son vermeye yönelik yatırımları hızlandırmak için, yoksul yanlısı ve cinsiyete duyarlı kalkınma stratejilerine dayalı ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde somut politika çerçeveleri oluşturmak	1.b.1 Kadınların, yoksulların ve kırılgan grupların orantısız olarak faydalandığı sektörlerle yönelik kamu sermaye ve diğer harcamalarının oranı
	11. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	Hedef 11.4: Dünyanın kültürel ve doğal mirasını korumaya ve sahip çıkmaya yönelik çabaları güçlendirmek	11.4.1 Mirasın türüne (kültürel, doğal, karma ve Dünya Mirası olma durumu), yönetim düzeyine (merkezi/yerel yönetim), harcama tipine (işletme/yatırım harcamaları) ve özel fon tipine (bağışlar, özel ve kar amacı gütmeyen sektör ve sponsorluk) göre tüm kültürel ve doğal mirasın korunması ve muhafazası için kişi başına yapılan kamu ve özel harcama tutarı
	12. Sorumlu Üretim ve Tüketim	Hedef 12.b: 2030 yılına kadar istihdam yaratan ve yerel kültür ve ürünleri teşvik eden sürdürülebilir turizme erişmek için sürdürülebilir kalkınma etkilerini izlemeye yönelik araçlar geliştirmek ve uygulamak	12.b.1 Üzerinde uzlaşılmış izleme ve değerlendirme araçları bulunan sürdürülebilir turizm stratejileri, politikaları ve uygulanan sürdürülebilir eylem planlarının sayısı
Hedef 6. Tarımsal üretimde Ar-Ge ve yenilikçilik geliştirilecektir.	9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	Hedef 9.5: 2030 yılına kadar, yenilikçiliği desteklemek ve 1 milyon kişi başına araştırma geliştirme çalışanı sayısını, kamu ve özel sektör araştırma-geliştirme harcamalarını büyük ölçüde artırmak dâhil, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm ülkelerde bilimsel araştırmaları artırmak ve sanayi sektörlerinin teknolojik yetkinliklerini yükseltmek	9.5.1 Araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) harcamalarının gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) içindeki payı

7. Performans Göstergeleri

Stratejik Öncelik/Hedef		Performans Göstergeleri	Verinin Tanımı	Birim	2023* (Mevcut Durum)	2028 (Hedef Yılı)	Veri Kaynağı
Stratejik Öncelik	Kentsel ve Sosyal Altyapının İyileştirilmesi	Kadın işsizlik oranı	Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kadınların iş gücü içerisindeki oranı	Yüzde	22,8	18	TÜİK
		Kadınların iş gücüne katılım oranı	Kadın iş gücünün kurumsal olmayan çalışma çağındaki kadın nüfus içindeki oranı	Yüzde	29,1	35	TÜİK
		5 yaş okullaşma oranı	Belirli bir yaşta okul çağındaki çocuk sayısı ile okula giden çocuk sayısının birbirine göre durumunu gösteren oran	Yüzde	78,2	85	Milli Eğitim Bakanlığı kayıtları
		Yüz bin kişi başına hastane yatağı sayısı	Belirli bir yerleşimdeki hastane yatağı sayısının söz konusu yerleşimdeki nüfusa oranı	Adet	26	30	Sağlık Bakanlığı kayıtları
		Bin kişiye düşen hekim sayısı	Belirli bir yerleşimdeki hekim sayısının söz konusu yerleşimdeki nüfusa oranı	Kişi	1,5	2	Sağlık Bakanlığı kayıtları
Hedef 1	Kentsel ve sosyal altyapı ve üstyapı olanakları geliştirilecektir.	İçme ve kullanma suyu arıtma tesisi sayısı	Kirliliğe neden olan yabancı maddelerin değişik metotlarla (fiziksel, biyolojik, gelişmiş) içme ve kullanma suyundan uzaklaştırıldığı birimlerin sayısı	Adet	22	30	TÜİK
		Atıksu arıtma hizmeti alan belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oran	Belirli bir yerleşimde atıksu arıtma hizmeti alan nüfus ile toplam atıksu miktarı, kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfus yüzdesinin ve belediye nüfusunun oranı	%	52,5	85	TÜİK
		Deprem sonrasında inşa edilen konut sayısı	6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler inşa edilen konut sayısı	Adet	-	260.000	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı kayıtları

		Revize edilen plan sayısı	6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında güncellenen çevre düzeni ve alt ölçekli planların sayısı	Adet	-	6	TR63 Bölgesi belediyeleri ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı kayıtları
		Girişimcilik eğitimi alan kadın sayısı	İş kurma ve sürdürme aşamalarına dair bilgi, beceri ve donanımlarını geliştirmek amacıyla düzenlenen eğitimlere katılan kadınların sayısı	Kişi	-	200	Ajans faaliyet raporu kayıtları, KOSGEB kayıtları
		Meslek edindirme kurslarına katılan kadınların sayısı	Mesleği olmayanlara meslek edindirmek, mesleği olmakla birlikte mesleki becerilerini geliştirmek isteyenlerin istihdam edilebilirliğini artırmak amacıyla düzenlenen eğitimlere katılan kadınların sayısı	Kişi	-	1.000	Belediye kayıtları, Ticaret İl Müdürlükleri kayıtları, Ajans faaliyet raporu kayıtları
		Desteklenen kadınların kurduğu işletme sayısı	Girişimcilik, meslek edindirme kursları vb. çalışmalar sonucunda kadınlar tarafından kurulan ticari işletme sayısı	Adet	-	100	Ticaret Sicil Gazetesi
		Fiziki altyapısı iyileştirilen sosyal donatı alanı	Altyapısı iyileştirilen eğitim, sağlık, kültürel ve idari yapılar ile park, çocuk bahçeleri gibi yeşil alanların sayısı	Adet	-	200	Belediye kayıtları, kurum faaliyet raporları kayıtları
		Sosyal altyapıya yönelik desteklenen proje sayısı	Eğitim, sağlık, kültürel ve idari yapılar ile park, çocuk bahçeleri gibi yeşil alanların oluşturulmasına yönelik projelerin sayısı	Adet	-	150	Belediye kayıtları, kurum faaliyet raporları kayıtları
Hedef 2	Bölgede afet riskleri azaltılarak bölgenin afetlere karşı direnci geliştirilecektir.	Hazırlanan yayın sayısı	Deprem sonrası ekonomik ve sosyal iyileşmenin sağlanmasına yönelik hazırlanan strateji belgesi sayısı	Adet	-	5	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı kayıtları, Strateji ve Bütçe Başkanlığı kayıtları, DOĞAKA kayıtları
		Doğalgaz abone sayısı	Doğalgaz abone sayısı	Abone Sayısı	412.292	500.000	EPDK verileri
		Kişi Başı Ortalama Belediye Atık Miktarı	Atık hizmeti veren belediyelerde toplanan atıkların kişi sayısına bölümü	Kg/kişi-gün	1,06	1	TÜİK

Hedef 3	Bölgede kentsel ve kırsal ulaşım altyapısı iyileştirilecektir.	Asfalt yol uzunluğu	Asfalt betonu ve sathi kaplamadan oluşan asfalt yolların uzunluğu	Km	1.530	1.980	Karayolları Genel Müdürlüğü
		Bisiklet yolu uzunluğu	Bisiklet kullanımına yönelik altyapısı oluşturulan yol uzunluğu	Kilometre	-	200	TR63 Bölgesi belediyeleri kayıtları, ajans faaliyet raporu kayıtları
Hedef 4	Sağlık ve eğitim altyapısı iyileştirilecektir.	İnşa edilen hastane sayısı	6 Şubat 2023 tarihli depremler sonrasında inşa edilen hastane sayısı	Adet	-	15	Sağlık Bakanlığı kayıtları
		İnşa edilen eğitim tesisi sayısı	6 Şubat 2023 tarihli depremler sonrasında inşa edilen eğitim tesislerinin sayısı	Adet	-	300	Milli Eğitim Bakanlığı kayıtları
Hedef 5	Sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi ve etkinliklerinin artırılması sağlanacaktır.	Yeni kurulan sivil toplum kuruluşu sayısı	Belirli bir amacı gerçekleştirmek, desteklemek veya daha ileri bir seviyeye taşımak amaçlı kurulan, resmi kurumlardan bağımsız faaliyet gösteren ve kar amacı gütmeyen yapıların sayısı	Adet	-	100	İçişleri Bakanlığı kayıtları
Stratejik Öncelik	Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması	Kişi başı GSYH	Belirli bir zaman aralığında üretilen tüm nihai ürünlerin, piyasa değerindeki ekonomik ölçüsü olan gayri safi yurt içi hasıla değerinin nüfusa bölünerek elde edilen sonucu	Dolar	6.427	7.000	TÜİK
		İşsizlik oranı	Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan tüm kişilerin iş gücü içerisindeki oranı	Yüzde	14,6	10	TÜİK
		Orta yüksek teknolojlili ürünlerin ihracat içerisindeki payı	EUROSTAT tarafından NACE Rev.2 sınıflaması baz alınarak hazırlanmış ve ISIC Rev.4 sınıflamasına uyarlanmış olan	Yüzde	5,1	7	TÜİK

			teknoloji yoğunluğuna göre ürün grupları sınıflamasına göre orta yüksek teknoloji ürünler sınıfında yer alan ürünlerin ihracat içerisindeki payı				
		Yüksek teknoloji ürünlerin ihracat içerisindeki payı	EUROSTAT tarafından NACE Rev.2 sınıflaması baz alınarak hazırlanmış ve ISIC Rev.4 sınıflamasına uyarlanmış olan teknoloji yoğunluğuna göre ürün grupları sınıflamasına göre yüksek teknoloji ürünler sınıfında yer alan ürünlerin ihracat içerisindeki payı	Yüzde	0,15	0,5	TÜİK
		Kadınların iş gücüne katılım oranı	Kadın iş gücünün kurumsal olmayan çalışma çağındaki kadın nüfus içindeki oranı	Yüzde	31	35	TÜİK
		Genç işsizlik oranı	Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) gençlerden (25-34 yaş) iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan tüm kişilerin iş gücü içerisindeki oranı	Yüzde	17,9	14	TÜİK
		Ticarileşen turizm rotası sayısı	Kamp-karavan, bisiklet, yürüyüş vb. alanların tespit ve haritalanması sonucunda oluşturulan ve gelir elde edilmeye başlanan turizm rotası sayısı	Adet	-	15	Ajans faaliyet raporu kayıtları, İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu raporları
Hedef 1	Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.	Toplam ihracat	Ulusal sınırlar dışına gerçekleştirilen ticaret tutarı	Milyar dolar	5,3	7	TÜİK
		Uygulanan programlar sonrasında ihracata başlayan firma sayısı	Eğitim, danışmanlık, mentorlük vb. çalışmalar sonrasında ulusal sınırlar dışına ticaret gerçekleştirmeye başlayan firma sayısı	Adet	-	50	TÜİK, ajans faaliyet raporu kayıtları
		Faaliyette olan OSB sayısı	Faaliyette olan OSB sayısı	Adet	13	20	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı kayıtları, Tarım

						ve Orman Bakanlığı kayıtları	
		Faaliyette olan SS sayısı	Faaliyette olan SS sayısı	Adet	23	35	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı kayıtları
		Tescil edilen marka sayısı	Bir teşebbüse ait Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından tescil edilen markaların sayısı	Adet	16.549	25.000	Türk Patent ve Marka Kurumu kayıtları
		Tescil edilen patent sayısı	Yeni bir buluşa dair Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından tescil edilen patent sayısı	Adet	-	150	Türk Patent ve Marka Kurumu kayıtları
		Düzenlenen kurumsal kapasite geliştirme eğitimi	İnsan kaynaklarının beceri setini geliştirmeye yönelik gerçekleştirilen eğitimlerin sayısı	Adet	-	150	Ticaret ve Sanayi Odaları kayıtları, Ajans faaliyet raporu kayıtları
		Uygulanan programlar sonrasında ihracata başlayan firma sayısı	Eğitim, danışmanlık, mentorlük vb. çalışmalar sonrasında ulusal sınırlar dışına ticaret gerçekleştirmeye başlayan firma sayısı	Adet	-	50	TÜİK, ajans faaliyet raporu kayıtları
Hedef 2	Turizm sektöründe fiziki, teknik, kurumsal ve beşeri kapasite geliştirilecek ve turizm ürünleri çeşitlendirilecek tir.	Bölgede gerçekleşen geceleme sayısı	Bölgede kayıtlı konaklama tesislerinde referans yıl sürecinde gerçekleştirilen toplam geceleme sayısı	Adet	1.258.743	2.500.000	Kültür ve Turizm Bakanlığı kayıtları
		Turizm İşletme Belgeli Tesis Yatak Kapasitesi Artış Oranı	Kültür ve Turizm Bakanlığına kayıtlı turizm işletme belgeli tesislerdeki yatak sayısının artış oranı	Yüzde	-	40	Kültür ve Turizm Bakanlığı kayıtları
		Müzeler ve ören yerleri ziyaretçi sayısı	Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı ve Bakanlık denetimindeki özel müzeler ile ören yerlerini ziyaret edenlerin sayısı	Kişi	-	900.000	Kültür ve Turizm Bakanlığı kayıtları, TÜİK
		Geliştirilen rota sayısı	Kamp-karavan, bisiklet, yürüyüş vb. alanların tespit ve haritalanması ile altyapı eksikliklerinin giderilmesi sonucunda ortaya çıkan tematik turizm koridoru sayısı	Adet	-	20	Ajans faaliyet raporu kayıtları, İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu raporları
		Özel müze sayısı	Kültür ve Turizm Bakanlığı denetiminde sanat, bilim, kültür gibi eserlerin saklandığı, korunduğu ve sergilendiği yerlerin sayısı	Adet	4	10	Kültür ve Turizm Bakanlığı Kayıtları
		Restore edilen yapı sayısı	Tarihi eser ve dokuların özgün biçimleriyle korunarak onarılması sonucunda ortaya çıkan yapı sayısı	Adet	-	100	Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlükleri kayıtları, Ajans faaliyet raporu kayıtları

		Eğitimler sonucunda istihdam edilen kişi sayısı	Turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama tesisleri, tur operatörleri ve restoran işletmelerinde insan kaynaklarının beceri setinin geliştirilerek istihdam edilmesi	Kişi	-	50	İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulları kayıtları, Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri kayıtları, ajans faaliyet raporu kayıtları
		Tanıtım çalışmaları sonrasında bölgeyi programına dâhil eden seyahat acentesi sayısı	Gerçekleştirilen ikili görüşme, fam trip vb. organizasyonlar sonrasında bölgeye tur düzenlemeye başlayan seyahat acentesi sayısı	Adet	-	6	İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulları kayıtları, seyahat acentesi kayıtları, ajans faaliyet raporu kayıtları
		Bölge illerine gelen ziyaretçi artış oranları	En az bir gece konaklayarak bölgeyi ziyaret eden kişilerin sayısı	Yüzde	-	60	Kültür ve Turizm Bakanlığı kayıtları
Hedef 3	İnsan kaynaklarının yetkinliği geliştirilecektir.	Yazılımcı yetiştirme programlarından mezun olan genç sayısı	Yazılım programları tasarlama becerisi kazanmış 15-35 yaş aralığındaki kişilerin sayısı	Kişi	-	500	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı kayıtları, ajans faaliyet raporu kayıtları
		Düzenlenen etkinlik sayısı	İnsan kaynaklarının beceri setini geliştirmeye yönelik eğitim, seminer vb. etkinliklerin sayısı	Adet	-	100	Ticaret ve Sanayi Odaları kayıtları, ajans faaliyet raporu kayıtları
		SGK'ya kayıtlı istihdam	Bölgede kayıtlı istihdam edilen kişi sayısı	Bin Kişi	625	850	SGK kayıtları
Hedef 4	Bölgenin girişimcilik kapasitesi geliştirilecektir.	Girişimcilik eğitimlerine katılan kişi sayısı	İş kurma ve sürdürme aşamalarına dair bilgi, beceri ve donanımlarını geliştirmek amacıyla düzenlenen eğitimlere katılanların sayısı	Kişi	-	500	Ajans faaliyet raporu kayıtları
		Uygulanan programlar sonrasında yatırıma dönüşen iş fikri	Girişimcilik eğitimleri, girişimci geliştirme programları vb. çalışmalar sonrasında ekonomiye kazandırılan iş fikri sayısı	Adet	-	50	Ajans faaliyet raporu kayıtları
		Kurulan girişimci merkezi sayısı	Girişimcilere iş geliştirme aşamalarında eğitim, danışmanlık vb. hizmetler sunan merkez sayısı	Adet	-	5	Ajans faaliyet raporu kayıtları
Hedef 5	Bölgenin yeşil dönüşüme uyumu artırılacaktır.	Hazırlanan strateji belgesi	Yeşil dönüşüme yönelik strateji, hedef ve tedbirleri içeren referans yayınların sayısı	Adet	-	5	Ticaret ve Sanayi Odaları kayıtları, OSB kayıtları, Ticaret Bakanlığı kayıtları, ajans faaliyet raporu kayıtları

		Kaynak verimliliği tedbirleri alan işletme sayısı	Doğal kaynakların sürdürülebilir olarak üretilmesi, işlenmesi ve tüketilmesinin yanı sıra, ürünlerin üretimleri ve tüketimleri esnasında oluşan olumsuz çevresel etkilerin tüm yaşam döngüleri boyunca azaltılmasına yönelik alınan tedbirleri hayata geçiren işletme sayısı	Adet	-	25	Ajans faaliyet raporu kayıtları
Hedef 6	Öne çıkan sektörlerin dijital dönüşümüne katkı sağlanacaktır.	Hazırlanan strateji belgesi	Bölge sektörlerine yönelik strateji, hedef ve tedbirleri içeren referans yayınların sayısı	Adet	-	5	Ajans faaliyet raporu kayıtları, Ticaret ve Sanayi Odaları kayıtları
		İşletmelerde kullanılmaya başlanan ERP yazılımı sayısı	Uygulanacak tedbirler doğrultusunda bölgede yer alan işletmelerce veri ve işlemlerini bir araya getirmeye yönelik kullanılmaya başlanan programların sayısı	Adet	-	100	OSB kayıtları, saha araştırmaları, ajans faaliyet raporu kayıtları
		İşletmelerde kullanılmaya başlanan malzeme ihtiyaç planlaması yazılımı sayısı	Uygulanacak tedbirler doğrultusunda bölgede yer alan işletmelerce malzemeye dayalı yatırım ve stoklarını kontrol etmeye yönelik kullanılmaya başlanan programların sayısı	Adet	-	100	OSB kayıtları, saha araştırmaları, ajans faaliyet raporu kayıtları
Stratejik Öncelik	Tarımsal İyileşmenin Sağlanması ve Kırsal Kalkınma	TR63 Bölgesi bitkisel üretim değerinin Türkiye bitkisel üretimi içerisindeki payı	Bitkisel üretim miktarı ile fiyatın çarpımından elde edilen satış değeri	Yüzde	4,20%	5%	TÜİK
		Tarımsal etkinlik düzeyi	Çeşitli yöntem ve girdilerle kıyaslamalı olarak ölçülen tarımsal üretim etkinlik değeri	Yüzde	58%	65%	Ajans hesaplamaları
		Örtü altı alanlarının Türkiye toplam sera alanları içerisindeki payı	Bölgede kurulan örtü altı üretim alanlarının Türkiye toplam örtü altı üretim alanları içerisindeki payı	Yüzde	1,80%	2,00%	TÜİK
		Alternatif/geliri yüksek ürünlerin üretimindeki artış oranı	Geleneksel ürünlerin yerine birim alan başına gelir düzeyi daha yüksek ürünlerin üretimindeki artış oranı	Yüzde	-	60%	Tarım ve Orman Bakanlığı kayıtları, TÜİK
		Tarımsal ihracat değeri	Tarım ürünlerinde gerçekleştirilen ihracat miktarı	Milyon dolar	633	800	TÜİK

		Sebze ve meyve alanlarının toplam tarım alanlarına oranı	Sebze ve meyve üretim alanlarının toplam (tahıllar ve diğer bitkisel ürünler, sebze, meyve, süs bitkileri, nadas) tarım alanları içerisindeki oranı	Yüzde	30	35	TÜİK
Hedef 1	Tarımsal üretimde kapasite, verimlilik ve kalite artırılabilecektir.	Sulamada yenilenebilir enerji kullanmaya başlayan tarımsal üretim örgütü sayısı	Tarımsal sulamada rüzgâr, güneş, termal vb. yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanan üretici örgütü sayısı	Adet	-	5	Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı kayıtları
		Basınçlı sulama sistemi altyapısı kullanılan tarım arazisi	Tarımda suyun etkin şekilde kullanıldığı basınçlı sulama ile sulama yapmaya başlanan arazi miktarı	Dekar	-	100.000	Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı kayıtları
		Örtü altı üretim alanı	Bölgede kurulu örtü altı üretim alanlarının toplamı	Dekar	15.297	25.000	TÜİK
		Kurulan tarıma dayalı ihtisas OSB sayısı	Yeni kurulan tarıma dayalı ihtisas OSB sayısı	Adet	-	3	Tarım ve Orman Bakanlığı kayıtları
		Kurulan teknoloji tabanlı fidan üretim tesisi sayısı	Yeni kurulan mikro fidan, fide ve tohum üretimi yapılan, hastalıktan ve iklim koşullarından bağımsız ürün üretilen tesis sayısı	Adet	-	2	Tarım ve Orman Bakanlığı kayıtları
Hedef 2	Hayvansal üretim kapasitesi artırılabilecektir.	Büyükbaş hayvan sayısı	Sığır, manda vb. büyükbaş hayvanların sayısı	Adet	460 bin	500 bin	Tarım ve Orman Bakanlığı kayıtları, TÜİK
		Küçükbaş hayvan sayısı	Koyun, keçi vb. küçükbaş hayvanların sayısı	Adet	2 Milyon	2,2 milyon	Tarım ve Orman Bakanlığı kayıtları, TÜİK

Hedef 3	Üretimde gıda sürekliliği ve güvenliği sağlanacaktır.	Gıda güvenliği/sürekliliği tedbiri alan işletme sayısı	Tedarik zinciri boyunca tarımsal ürünlerin tarladan sofraya geçtiği süreçlerde (çiftçi,tüccar/komisyoncu, hal/toptancı, perakendeci vb.) yaşanan gıda kayıplarına yönelik alınan tedbirleri hayata geçiren işletme sayısı	Adet	-	250	Tarım ve Orman Bakanlığı kayıtları, Ticaret Bakanlığı kayıtları, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı kayıtları, ajans destek programı kayıtları
		Atıktan elde edilen ürün sayısı	Üretim ve tüketim süreçlerinde arta kalan, ekonomik olarak kullanılmayan maddelerin üretim ve tüketim süreçlerinde yeniden kullanımıyla üretilen ürün sayısı	Adet	-	10	Tarım ve Orman Bakanlığı kayıtları, Ticaret Bakanlığı kayıtları, OSB kayıtları, ajans destek programı kayıtları
Hedef 4	Tarımsal örgütlerin kapasitesi güçlendirilecektir.	Dış ticarete başlayan üretici örgütü sayısı	Ulusal sınırlar dışına ticaret gerçekleştiren kooperatif, birlik vb. yapıların sayısı	Adet	-	10	Ticaret Bakanlığı kayıtları, ajans faaliyet raporu kayıtları
Hedef 5	Kırsalda fiziki, ekonomik ve sosyal altyapı iyileştirilecektir.	Deprem sonrasında inşa edilen köy evi sayısı	6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında kırsal yerleşimlerde inşa edilen konut sayısı	Adet	-	30.000	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı kayıtları
		Sürekli istihdam edilen/kendi işini kuran kadın sayısı	Bir iş yerinde veya kendi adına çalışan kadınların sayısı	Kişi	-	500	TOBB, SGK
		Sürekli istihdam edilen/kendi işini kuran genç sayısı	Bir iş yerinde veya kendi adına çalışan gençlerin sayısı	Kişi	-	500	TOBB, SGK
		Ulusal zincir marketlerde satılan coğrafi işaretli ürün sayısı	Kendi markalarıyla perakende satış yapan çok şubeli marketlerde satışa sunulan coğrafi işaret tescilli ürün sayısı	Adet	-	5	Ticaret Bakanlığı kayıtları, ajans faaliyet raporu kayıtları
		Coğrafi işaret tescilli ürün sayısı	Türk Patent ve Marka Kurumu'nca coğrafi işaret tescilli gerçekleştirilmiş ürün sayısı	Adet	53	80	Türk Patent ve Marka Kurumu
		SEGE-2022 6.kademe ilçelerin (6 ilçe) ulusal sıralamadaki sıra artışı	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması 2022'ye göre altıncı kademe gelişmişlik seviyesinde olan	Miktar	-	60	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

			Yayladağı, Kumlu, Altınözü, Çağlayancerit, Ekinözü ve Sumbas ilçelerinin sıralamadaki ilerlemelerinin toplamı				
Hedef 6	Tarımsal üretimde Ar-Ge ve yenilikçilik geliştirilecektir.	Dijitalleşme konusunda eğitim alan çiftçi sayısı	Dijital ve güncel teknolojiler hakkında eğitim alan üretici sayısı	Kişi	-	1.000	Tarım ve Orman Bakanlığı kayıtları, ajans faaliyet raporu kayıtları
		Eğitim, danışmanlık ve destek programları sonucunda üretim süreçlerini dijital altyapılar ile destekleyen işletme sayısı	GPS, uydu görüntüleri, dijital sensörler, coğrafi bilgi sistemleri, insansız hava araçları vb. dijital teknolojileri kullanan tarımsal işletme sayısı	Adet	-	20	Tarım ve Orman Bakanlığı kayıtları, ajans faaliyet raporu kayıtları

Kaynakça

- (2018). *11. Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon Raporu*.
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2012). *81 İl Durum Raporu*.
- Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü. (2019). *UNWTO Tourism Definitions*. 10 07, 2022 tarihinde <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284420858> adresinden alındı
- Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü. (2022). *www.unwto.org*. 10 01, 2022 tarihinde <https://www.unwto.org/tourism-data/global-and-regional-tourism-performance> adresinden alındı
- Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü. (2022). *www.unwto.org*. 09 25, 2022 tarihinde <https://www.unwto.org/news/tourism-enjoys-strong-start-to-2022-while-facing-new-uncertainties> adresinden alındı
- Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, Birleşmiş Milletler Çevre Programı. (2008). *Climate Change and Tourism: Responding to Global Challenges*. Madrid. 10 28, 2022 tarihinde <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284412341> adresinden alındı
- Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, Uluslararası Taşımacılık Forumu. (2019). *Transport-related CO2 Emissions of the Tourism Sector: Modelling Results*. Madrid. 10 28, 2022 tarihinde <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284416660> adresinden alındı
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu. (2022). *www.unesco.org.tr*. adresinden alındı
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu. (2022). *www.unesco.org.tr*. adresinden alındı
- Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı. (2023). *www.unctad.org*. 10 30, 2022 tarihinde https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en adresinden alındı
- (tarih yok). *Birleşmiş Milletler, Dünya Kentleşme Beklentileri*.
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Merkezi Finans ve İhale Birimi. (2018). *Toplam Faktör Verimliliği İçin Politika Çerçevesi Geliştirilmesine Destek Projesi Beyaz Kitap*. Ankara. 10 30, 2022 tarihinde <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/toplam-faktor-verimliliği-beyaz-kitap> adresinden alındı
- Duman, B., & Özsoy, K. (2019). Endüstri 4.0 Perspektifinde Akıllı Tarım. 578-593.
- Dünya Bankası. (2022). *Food Security Update*.
- Dünya Bankası. (2022). <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/overview>.
- Dünya Bankası. (2023). *www.data.worldbank.org*. 10 29, 2022 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> adresinden alındı

- Dünya Ekonomik Forumu. (2016). *The Future of Jobs Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution*. 10 30, 2022 tarihinde https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs.pdf adresinden alındı
- Dünya Ekonomik Forumu, Accenture. (2017). *Digital Transformation Initiative: Aviation, Travel and Tourism Industry White Paper*. Cenevre. 10 28, 2022 tarihinde https://geosureglobal.com/assets/ee/files/WEF_-_DTI.pdf adresinden alındı
- Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi. (2019). *Travel & Tourism Benchmarking Research Trends*. 10 28, 2022 tarihinde <https://wtcc.org/Portals/0/Documents/Reports/2019/Benchmarking%20Trends%20Report%202019.pdf?ver=2021-02-25-182807-540> adresinden alındı
- Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi. (2022). *Travel & Tourism Economic Impact*. 10 01, 2022 tarihinde <https://wtcc.org/Portals/0/Documents/Reports/2022/EIR2022-Global%20Trends.pdf> adresinden alındı
- Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi. (2022). *Turkey 2022 Annual Research: Key Highlights*. 09 25, 2022 tarihinde alındı
- Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi, Birleşmiş Milletler Çevre Programı, Accenture. (2021). *A Net Zero Roadmap For Travel & Tourism*. 10 28, 2022 tarihinde https://wtcc.org/Portals/0/Documents/Reports/2021/WTTC_Net_Zero_Roadmap.pdf adresinden alındı
- Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü. (2019). 10 30, 2022 tarihinde https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9ee00155-en/1/2/2/index.html?itemId=/content/publication/9ee00155-en&_csp_=b4640e1ebac05eb1ce93dde646204a88&itemIGO=oecd&itemContentType=book adresinden alındı
- Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü. (2020). *Tourism Trends and Policies*. Turkey, Paris. 09 20, 2022 tarihinde <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/6b47b985-en.pdf?expires=1666940106&id=id&accname=guest&checksum=21A74AB33A0DF48421D617C491B4A4A9> adresinden alındı
- Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü. (2022). *www.oecd.org*. 09 01, 2022 tarihinde <https://data.oecd.org/> adresinden alındı
- Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü. (2022). *www.oecd.org*. 10 28, 2022 tarihinde ICT Access and Usage by Businesses: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=ICT_BUS adresinden alındı
- EUROSTAT. (2020).
- FAO. (2021). *Dünya Gıda ve Tarım İstatistik Yıllığı*.
- International Trade Centre. (2022). *www.trademap.org*. 10 01, 2022 tarihinde https://www.trademap.org/Country_SelProduct.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1 adresinden alındı
- İstanbul Üniversitesi. (2021). Dijital Ekonomiye Geçiş Süreci, Ölçümü ve Dijitalleşme Verimlilik ilişkisi. *İstanbul İktisat Dergisi*, 283-316. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1747511> adresinden alındı

- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022). 10 28, 2022 tarihinde www.ktb.gov.tr:
<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9669/ktkgb-ve-turizm-merkezleri.html> adresinden alındı
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022). www.ktb.gov.tr. 10 03, 2022 tarihinde
<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249709/yillik-bultenler.html> adresinden alındı
- McKinsey Global Institute. (2017). *Jobs Lost, Lobs Gained: Workforce Transitions In A Time Of Automation*. 10 30, 2022 tarihinde
<https://www.mckinsey.com/~media/BAB489A30B724BECB5DEDC41E9BB9FAC.ashx>
adresinden alındı
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2023). www.meb.gov.tr.
https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/29151106_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2022_2023.pdf adresinden alındı
- Mülga Kalkınma Bakanlığı. (2018). *Çevre ve Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi Çalışma Grubu Raporu*. Ankara. 10 30, 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/Cevre_ve_DogalKaynaklarınSurdurulebilirYonetimiCalismaGrubuRaporu.pdf adresinden alındı
- OECD&FAO. (2019). https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/agr_outlook-2019-en.pdf?expires=1666796653&id=id&accname=guest&checksum=00961C544DF8C03CD DD0BA53E1F7FAFB.
- Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kuruluşu. (2022, 09 10). www.osbuk.org.
<https://osbuk.org/view/sayilarlaosb/osbliste.php> adresinden alındı
- Pakdemirli, B., Birişik, N., Aslan, İ., Sönmez, B., & Mustafa, G. (2021). Türk Tarımında Dijital Teknolojilerin Kullanımı ve Tarım-Gıda Zincirinde Tarım 4.0. *Toprak Su Dergisi*, 10 (1), 78-87.
- Raporu, 1. K. (tarih yok).
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2020). *Türkiye'de Kentsel ve Kırsal Hizmet Merkezleri Raporu*.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2021). *Demir Çelik Sektör Raporu*. 10 30, 2022 tarihinde
<https://www.sanayi.gov.tr/plan-program-raporlar-ve-yayinlar/sector-raporlari/mu1406011405> adresinden alındı
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2022). *İlçelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2022). www.sanayi.gov.tr. 10 01, 2022 tarihinde
<https://teknopark.sanayi.gov.tr/> adresinden alındı
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2022). www.sanayi.gov.tr. 10 01, 2022 tarihinde
<https://www.sanayi.gov.tr/istatistikler/yatirim-istatistikleri/mi1304021615> adresinden alındı
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2023).
- Serdarasan, Ş., & Kadaifçi, Ç. (2020). Türkiye Yaş Meyve ve Sebze Tedarik Zincirinde Kayıp Yönetimi: Aktör Analizi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 191-203.

- Sosyal Güvenlik Kurumu. (2022, 01 10). www.sgk.gov.tr. <https://veri.sgk.gov.tr/> adresinden alındı
- T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2018). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/Tarim_ve_GidadaRekabetciUretimOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf.
- Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü. (2021). *Su Ürünleri Ürün Raporu*.
- Ticaret Bakanlığı. (2022, 09 01). www.ticaret.gov.tr. https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:g2_rzOiO2EOJ:https://ticaret.gov.tr/ihracat/pazara-giris/hedef-ve-oncelikli-ulkeler&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr adresinden alındı
- TÜİK. (2022). *İstatistiklerle Yaşlılar*.
- Türk Patent ve Marka Kurumu. (2022). www.turkpatent.gov.tr. 10 01, 2022 tarihinde <https://www.turkpatent.gov.tr/patent-istatistik> adresinden alındı
- Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği, Deloitte. (2021). *Türkiye'de Yazılım Ekosisteminin Geleceği*. 10 30, 2022 tarihinde <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10709-turkiye-de-yazilim-ekosisteminin-gelecegi> adresinden alındı
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu. (2022). www.tubitak.gov.tr. 10 30, 2022 tarihinde https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/292/teydeb_istatistikler_2018_8mart.pdf adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). www.tuik.gov.tr.
- Türkiye İş Kurumu. (2021). www.iskur.gov.tr. 09 01, 2022 tarihinde <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/raporlar/> adresinden alındı
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği. (2022). www.tobb.org.tr. 09 01, 2022 tarihinde <https://sanayi.tobb.org.tr/> adresinden alındı
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği. (2022). 10 28, 2022 tarihinde www.tursab.org.tr. adresinden alındı
- TÜSİAD ve Deloitte. (2021). *Trükiye'de Yazılım Ekosisteminin Geleceği*.
- Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Veritabanı. (2022). <https://nuhungemisi.tarimorman.gov.tr/public/istatistik>.
- World Footwear. (2020). *World Footwear Yearbook*. 09 01, 2022 tarihinde <https://www.worldfootwear.com/yearbook/the-world-footwear-2020-Yearbook/214.html> adresinden alındı
- Yükseköğretim Kurulu. (2022). www.yok.gov.tr. 10 01, 2022 tarihinde <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alındı

EK 1. ÖRNEK YATIRIM FIRSATI VE PROJE FİKRİ KÜNYELERİ¹

Künye 1. Doğu Akdeniz Sosyal Girişimcilik Merkezleri

Proje adı	Doğu Akdeniz Sosyal Girişimcilik Merkezleri
Proje konusu	Sosyal Girişimcilik Merkezi
Projenin özeti	Sosyal girişimcilere danışmanlık ve mentorlük hizmetleri ile paylaşımlı ofis ve atölye hizmetleri sağlanması için erişilebilirlik standartlarına uygun eğitim salonu ve ortak kullanım alanlarından oluşan sosyal girişimcilik merkezleri kurulacaktır.
Sektör	Tüm sektörler
Projenin amacı	Sosyal sorunları çözmeye yönelik iş modellerinin danışmanlık ve eğitimlerle desteklenmesi ve bölgenin girişimcilik ekosisteminin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Deprem felaketi TR63 Bölgesi'nde toplumsal sorunların artmasına sebep olmuştur. Bölgenin, sadece söz konusu sorunların çözümüne yönelik fikirlerin geliştirilmesi ve bölgedeki sosyal sorunların ivedilikle çözülmesi için çözüm arayan bir organizasyonun kurulmasına ihtiyacı vardır.
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	3 adet 1.000 m ² girişimcilik merkezi
Proje yürütücüsü	Ticaret ve Sanayi Odaları (Proje yürütücüsü) İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar: Üniversiteler, özel sektör kuruluşları
Uygulama yeri	Hatay ili İskenderun ilçesi, Osmaniye ili Merkez ilçesi ve Kahramanmaraş ili Onikişubat ilçesi
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	1.950.000 ABD Doları
Projenin İlave İstihdam Öngörüsü	12 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	36 Ay
Projenin hedef kitlesi	Bölgede yaşayan çocuklar, gençler, engelliler, kadınlar
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 1. Kentsel ve Sosyal Altyapının İyileştirilmesi Hedef 1. Kentsel ve sosyal altyapı ve üstyapı olanakları geliştirilecektir.

¹ Bu proje fikirleri bölge planı kapsamında yapılan sosyoekonomik analizler ve saha çalışmaları çerçevesinde ilgili paydaşlarla örnek olarak geliştirilmiş olup bölge planlarının hayata geçirilmesi için gereken bütün projeleri kapsamamaktadır. Ayrıca bu projeler, proje konusunun tabii olduğu mevzuat çerçevesinde izin, onay, görüş ve ruhsat gibi gerekli ön koşulların yerine getirilmesi halinde uygulanabilecektir.

Künye 2. Osmaniye Lojistik Merkezi

Proje adı	Osmaniye Lojistik Merkezi
Proje konusu	Lojistik Merkez
Projenin özeti	Proje kapsamında, Osmaniye ilinde, içerisinde gümrük sahası, açık-kapalı depolama ve silo tesisleri, tır parkı, akaryakıt istasyonu, sosyal tesisler, konaklama tesisi, yeşil alan ve spor-rekreasyon alanı, toptan ticaret birimleri bulunan bir lojistik merkezi kurulacaktır.
Sektör	52. Taşımacılık için depolama ve destekleyici faaliyetler
Projenin amacı	TR63 Bölgesi illerindeki sanayi ve ticaret işletmelerinin lojistik maliyetlerini düşürerek rekabet güçlerinin artırılması; bölgenin ulaştırma ve depolama alanındaki operasyonel fonksiyonunun geliştirilmesi amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Osmaniye ili Toprakkale İlçesi, karayolu, demiryolu ve otoyol bağlantısı, İskenderun limanlarına ve İskenderun Körfezi'ndeki sanayi üretimine yakınlığı sebebiyle lojistik sektöründe gelişim sağlayabilecek konumdadır. Proje, söz konusu potansiyelin değerlendirilmesi, bölgede faaliyet gösteren firmaların nakliye maliyetlerinin düşürülmesi ve taşımacıların şehir merkezinde oluşturduğu trafiğin azaltılması açısından bölgeye katkılar sağlayacaktır.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	30.000 m ² gümrük sahası, 300.000 m ² depolama tesisleri, 50.000 m ² açık depolama ve silo tesisleri, 30.000 m ² tır parkı, nakliyeciler sitesi, kantar, teknik binalar, 50.000 m ² ticaret birimleri, 30.000 m ² diğer tesisler (sosyal tesisler, idari bina vb.)
Proje yürütücüsü	Yerel Yönetim (Proje yürütücüsü) <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> İlgili kamu kurumları İlgili OSB'ler İlgili TSO'lar
Uygulama yeri	Osmaniye
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	10.800.000 ABD Doları
Projenin İlave İstihdam Öngörüsü	1.000 kişi
Proje uygulama süresi	36 Ay
Projenin hedef kitlesi	TR63 Bölgesi illeri ve komşu illerde (Adana, Mersin, Gaziantep, Şanlıurfa, Kayseri, Niğde, Aksaray, Konya, Karaman vb.) bulunan lojistik firmaları, Osmaniye'de yatırım yapmak isteyen yerli ve yabancı lojistik firmaları, Osmaniye ve çevre illerdeki sanayi ve ticaret işletmeleri
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla İlişkisi	Amaç 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.

Künye 3. Hatay-Kahramanmaraş Mikro ve Küçük İşletmeler İçin Sanayi Bölgesi Kurulumu

Proje adı	Hatay-Kahramanmaraş Mikro ve Küçük İşletmeler için Sanayi Bölgesi Kurulumu
Proje konusu	Sanayi Altyapısı
Projenin özeti	Proje kapsamında, mikro ve küçük ölçekli işletmeler için planlı açık ve kapalı alanlar ile işliklerden oluşan, enerjisinin bir bölümünü kendisi üreten hızlandırıcı bir sanayi bölgesi oluşturulacaktır. Söz konusu sanayi alanında organize sanayi alanlarına göre daha küçük ölçekli ancak sanayi sitesi, kuluçka merkezi veya iş geliştirme merkezlerine göre alan olarak sığmayan/daha yüksek üretim kapasitesine sahip mikro ve küçük ölçekli işletmeler faaliyet gösterecektir.
Sektör	13. Tekstil Ürünlerinin İmalatı 15. Deri ve ilgili ürünlerin imalatı 24. Ana Metal Sanayi 25. Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (Makine ve teçhizat hariç) 31. Mobilya İmalatı
Projenin amacı	Deprem sonrasında zarar gören ve imalat sanayisinde faaliyet gösteren KOBİ'lere yönelik yeşil sanayi alanlarının oluşturulması amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Proje, Hatay ve Kahramanmaraş'ta özellikle deprem felaketi sonrası zarar gören ve şehrin farklı bölgelerinde dağınık halde bulunan mikro ve küçük ölçekli işletmelerin bir araya gelmesi, bölgede ticari faaliyetlerin yeniden canlanması ve bölge halkının azalan gelirlerinin artırılması açısından önem arz etmektedir.
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	2 *150 daa = 300 daa Sanayi Bölgesi 2*50= 100 daa Kapalı Alan 2*100= 200 daa Açık Alan 2*50= 100 İşlik 1 MW'lık Güneş Enerjisi Santrali
Proje yürütücüsü	İlgili kamu kurumları (Proje yürütücüsü) <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> İlgili kamu kurumları İlgili TSO'lar
Uygulama yeri	Hatay, Kahramanmaraş
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	13.000.000 ABD Doları
Projenin İlave İstihdam Öngörüsü	1.000 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	18 Ay
Projenin hedef kitlesi	Depremden yoğun olarak etkilenen Hatay ve Kahramanmaraş illerinde imalat sanayisinde faaliyet gösteren mikro ve küçük ölçekli işletmeler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla İlişkisi	Amaç 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.

Künye 4. Kahramanmaraş Bakalit Hammaddesi İmalatı Tesisi²

Proje adı	Kahramanmaraş Bakalit Hammaddesi İmalatı Tesisi
Proje konusu	İmalat Tesisi
Projenin özeti	Kahramanmaraş ilinde bakalit hammaddesi imalatı tesisi kurulması için inşaat yapımı, ekipman alımı, insan kaynakları planlama işleri gerçekleştirilecektir.
Sektör	20. Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı
Projenin amacı	Ülke ihtiyacımızın büyük bir bölümünü dışarıdan temin ettiğimiz, dış ticaret açığımızı artıran bir ürünün üretimiyle bölge ve ülke ekonomisine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Kahramanmaraş metal mutfak eşyalarında Türkiye’de kurulu kapasitenin üçte birine sahiptir. Metal işleme proseslerinde uzmanlaşmış sanayi tesisleri ve bu tesislere ürün ve hizmet sağlayan gelişmiş bir tedarik zinciri vardır. Nispeten büyük ölçekli tesislere sahip olan Kahramanmaraş, bu özelliği ile Türkiye’de ön plana çıkmaktadır. Ancak bakalit kulp ve sap gibi ürünlerin hammaddesi olan bakalit tozunun bölgede üretilmiyor olması bu noktada önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Bu sebeple kuruluş yeri olarak Kahramanmaraş’ın seçilmiş olması rekabetçi bir fiyat avantajı sağlayacaktır.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	10.000 ton/yıl
Proje yürütücüsü	Özel sektör
Uygulama yeri	Kahramanmaraş
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	3.781.500 ABD Doları
Projenin İstihdam Öngörüsü	30 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	8 Ay
Projenin hedef kitlesi	Ev/ofis telefonları, elektrik anahtar ve prizleri, metal mutfak eşyaları üreticileri
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla İlişkisi	Amaç 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2.Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.

² Söz konusu yatırım fırsatlarına ilişkin detaylı bilgiye <https://www.yatirimadestek.gov.tr/> adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Künye 5. Hatay Filtre Kâğıdı İmalatı Tesisi

Proje adı	Hatay Filtre Kâğıdı İmalatı Tesisi
Proje konusu	İmalat Tesisi
Projenin özeti	Hatay ilinde filtre kağıdı imalat tesisi kurulması için inşaat yapımı, ekipman alımı, insan kaynakları planlama işleri gerçekleştirilecektir.
Sektör	17. Kâğıt ve kâğıt ürünlerinin imalatı
Projenin amacı	Ülke ihtiyacının büyük bir bölümünün dışarıdan temin edildiği bir ürünün üretimiyle bölge ve ülke ekonomisine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Türkiye'nin filtre ihracatının %63'ünü gerçekleştiren İskenderun bölgesinin hali hazırda ithal edilen filtre kâğıdı ihtiyacının bölgeden karşılanması, sektörde maliyet ve rekabet avantajı yarattığı gibi ithalat bağımlılığının azalmasını sağlayacaktır. Söz konusu yatırım, bölge ve ülke ekonomisine hizmet etmesi açısından önemli bir yatırım olarak görülmektedir.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	20.000 ton/yıl
Proje yürütücüsü	Özel sektör
Uygulama yeri	Hatay
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	24.900.000 ABD Doları
Projenin İstihdam Öngörüsü	54 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	12 Ay
Projenin hedef kitlesi	Otomotiv filtresi üreticileri
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	Amaç 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.

Künye 6. Kahramanmaraş Leonardit ve Gidyadan Organomineral Gübre İmalatı Tesisi³

Proje adı	Kahramanmaraş Leonardit ve Gidyadan Organomineral Gübre İmalatı Tesisi
Proje konusu	Kahramanmaraş Leonardit ve Gidyadan Organomineral Gübre İmalatı
Projenin özeti	Afşin Elbistan Linyitleri açık maden işletmesinde kömür katmanının üstünde yer alan leonardit ve gidya ile organomineral gübre ve organik toprak düzenleyici imalatının yapılması
Sektör	20. Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı
Projenin amacı	Proje ile leonardit ve gidyanın tarımsal üretimde organomineral gübre olarak kullanımının yaygınlaştırılması ve katma değer sağlanması amaçlanmaktadır.
Projenin Bölge İçin Önemi	Leonardit, içerdiği humik ve fulvik asitler ve barındırdığı organik maddelerden dolayı tarımda doğrudan organik toprak düzenleyici olarak veya eklendiği organomineral gübrelerde temel organik madde kaynağı olarak kullanılmaktadır. Leonardit aynı zamanda çiftlik hayvanları için yem, insanlar için takviye gıda içeriklerinde yer alabilmektedir. Kozmetik, sondaj endüstrisi, su arıtma gibi muhtelif sektörlerde de kullanım alanı mevcuttur. Gidya ise içeriğindeki kalsiyum nedeniyle asidik topraklarda tarım kirecine alternatif olarak kullanılabilir. Türkiye'de yaklaşık 20 linyit sahasında leonardit ve gidya rezervi bulunmakla birlikte, miktar ve kalite bakımından en verimli sahanın Afşin-Elbistan Linyitleri sahası olduğu bilinmektedir. Kesin bir rezerv çalışması yapılmamakla birlikte, Afşin-Elbistan Linyitleri sahasında yaklaşık 1 milyar tonluk leonardit rezervi, 4 milyar tonluk gidya rezervi bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu rezervler mevcut durumda kalorifik değerine bağlı olarak enerji üretiminde kullanılmakta veya atık olarak tekrar toprağa gömülmektedir. Proje ile leonardit ve gidyanın tarımsal üretimde organomineral gübre olarak kullanımının yaygınlaştırılması ve katma değer sağlanması amaçlanmaktadır.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	100.000 ton/yıl - Organomineral Gübre
Proje yürütücüsü	Özel Sektör <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> İlgili kamu kurumları
Uygulama yeri	Kahramanmaraş
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	475.000 ABD Doları
Projenin İlave İstihdam Öngörüsü	15 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	12 Ay
Projenin hedef kitlesi	Organik madde miktarı düşük tarım arazilerinde bitkisel üretim yapan çiftçiler, Asidik karaktere sahip tarım arazilerinde bitkisel üretim yapan çiftçiler, Tarımsal sulama imkanı kısıtlı olan arazilerde bitkisel üretim yapan çiftçiler, Erozyonla mücadele eden kurum ve kuruluşlar, Örtü altı yetiştiricileri

³ Söz konusu yatırım fırsatlarına ilişkin detaylı bilgiye <https://www.yatirimadestek.gov.tr/> adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla İlişkisi	Amaç 1: Yoksulluğa Son Amaç 2: Açlığa Son Amaç 3: Sağlık ve Kaliteli Yaşam Amaç 6: Temiz Su ve Sanitasyon Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim Amaç 14: Sudaki Yaşam Amaç 15: Karasal Yaşam
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir. Stratejik Öncelik 3. Tarımsal İyileşmenin Sağlanması ve Kırsal Kalkınma Hedef 1. Tarımsal üretimde kapasite, verimlilik ve kalite artırılabacaktır.

Künye 7. Kahramanmaraş Su Ürünleri İşleme Tesisi

Proje adı	Kahramanmaraş Su Ürünleri İşleme Tesisi
Proje konusu	Kahramanmaraş Su Ürünleri İşleme Tesisi
Projenin özeti	Kahramanmaraş ilinde alabalık işleme ve paketlenme tesisi kurulması amaçlanmaktadır. Tesiste bütün ve fileto halinde taze soğutma, temizlenerek MAP sistemiyle bütün ve fileto olarak dondurma, konserve füme olarak hazırlama ve paketlenme işlemlerinin yapılması planlanmaktadır.
Sektör	10. Gıda Ürünlerinin İmalatı
Projenin amacı	Kahramanmaraş ilinde su ürünleri yetiştiriciliği alanında artan kapasitenin su ürünleri işleme tesisi ile ileri bağlantısının geliştirilerek katma değerinin ve ihracat kabiliyetinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Kahramanmaraş ili, iç su ürünleri sektöründe 75 Milyon adet kapasiteye sahip kuluçkahaneleri, 11.500 ton/yıl üretim kapasitesine sahip havuz/kafes çiftlikleri ve bir adet işleme tesisi ile güçlü bir ekosisteme sahiptir. 2023 yılına kadar 5.000 ton/yıl üretim kapasitesine sahip sektörde Ekinözü ilçesinde bulunan Kandil Barajı'nda 2024 yılında devreye alınan yatırımlarla birlikte 11.500 ton üretim kapasitesine ulaşılmıştır. Aynı barajda yapımı devam eden kafes tesislerinin tamamlanmasıyla birlikte birkaç yıl içerisinde il genelinde toplam 61 işletmede 15.500 ton/yıl üretim kapasitesine ulaşılabilecektir. İlde toplam üretim kapasitesi 5.000 ton/yıl iken bir adet su ürünleri işleme tesisi mevcut durumda faaliyet göstermektedir. Kandil Barajı'ndaki toplam 10.500 ton/yıl olan ilave kapasite ile bölgede hem kuluçkahane hem de işleme tesislerine yönelik yatırım istahının artması beklenmektedir. Dünyada ve Türkiye'de avcılıktan elde edilen su ürünlerinin yaklaşık 30 yıldır artırılmaması nedeniyle su ürünleri sektöründe artan talep yetiştiricilikle karşılanmaktadır. İşlenmiş su ürünlerine olan talep de her geçen gün artmakta olup, Türkiye bu alanda Avrupa, Kuzey Amerika ve Uzakdoğu gibi zengin pazarlara ihracat yapmaktadır. İlde üretilen su ürünlerinin katma değerinin artırılması için yeni su ürünleri işleme tesislerine ihtiyaç duyulmaktadır.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	10.000 ton/yıl - Dondurulmuş, tütsülenmiş, kurutulmuş, pişirilmiş, salamura edilmiş su ürünleri
Proje yürütücüsü	Özel Sektör <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> İlgili kamu kurumları
Uygulama yeri	Kahramanmaraş
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	3.050.000 ABD Doları
Projenin İlave İstihdam Öngörüsü	40 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	20 Ay
Projenin hedef kitlesi	İşlenmiş alabalık talebinin yoğun olduğu Avrupa, Uzakdoğu ve Kuzey Amerika ülkeleri ile yurt içi pazarlar
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	Amaç 1: Yoksulluğa Son Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme Amaç 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı Amaç 14: Sudaki Yaşam
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.

Künye 8. Osmaniye Rulman Üretim Tesisi

Proje adı	Osmaniye Rulman Üretim Tesisi
Proje konusu	Bilyalı rulman üretimi
Projenin özeti	Proje kapsamında, Osmaniye OSB içinde bilyalı rulman üretimi yapan bir tesis kurulacaktır.
Sektör	10. Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı
Projenin amacı	Lojistik açıdan önemli bir bölgede bulunan, limana yakın ve imalât potansiyeli yüksek bir OSB olan Osmaniye OSB içerisinde bir rulman üretim tesisi kurularak bölgede rulman üretim kapasitesinin geliştirilmesi ve Türkiye'nin toplam rulman ihracatında yok denecek kadar az payı olan Osmaniye ilinin ihracattan aldığı payın artırılması amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Mekanik imalât sanayisinin temel girdisi olan rulmanların üretimi, bölgedeki tüm imalât sanayii firmalarının tedarik maliyetinin düşmesini, ihracat gelirlerinin artmasını, bölgedeki yan sanayi altyapısının ve malzeme tedarikçilerinin iş hacminin artmasını sağlayacaktır. Kurulacak tesisin sektörün ileri ve geri bağlantılı tedarik, ticaret, tanıtım ve imalât sektörlerine hem doğrudan hem de dolaylı katkısı olacaktır.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	10 milyon adet/yıl
Proje yürütücüsü	Özel sektör
Uygulama yeri	Osmaniye
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	73.800.000 ABD Doları
Projenin ilave İstihdam Öngörüsü	400 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	24 Ay
Projenin hedef kitlesi	Mekanik imalât sanayisinde yer alan tüm işletmeler, krom çelik üretimi yapan işletmeler, potansiyel rulman yatırımcıları, sektörde istihdam edilebilirliğe sahip nitelikli kişiler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	Amaç 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.

Künye 9. Osmaniye Kuru Yük Konteyneri Üretim Tesisi

Proje adı	Osmaniye Kuru Yük Konteyneri Üretim Tesisi
Proje konusu	Kuru yük konteyneri üretimi
Projenin özeti	Proje kapsamında, Osmaniye’de uluslararası gemi taşımacılığında kullanılan yük konteyneri üretimi gerçekleştiren bir tesis kurulacaktır.
Sektör	25. Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)
Projenin amacı	Türkiye’de uluslararası gemi taşımacılığında kullanılan yük konteyneri üretimi yapan sadece bir firma bulunmaktadır. Proje ile lojistik açıdan önemli bir bölgede bulunan Osmaniye’de bir kuru yük konteyneri tesisi kurarak bölgenin ve ülkenin uluslararası standartlara uygun konteyner üretim kapasitesinin artırılması amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Türkiye’de kuru yük konteyneri üretiminin en uygun maliyetle ve yüksek katma değerle sektörün ihtiyaçlarına yönelik üretilebileceği en uygun konumlardan biri Osmaniye-İskenderun bölgesidir. Bu bölge, ülkenin lojistik projeksiyonları bakımından önemli görülmeyle beraber, üretilecek ürünün hammaddesine yakın olması da bir avantaj olarak değerlendirilmektedir. Osmaniye’de kurulacak bir kuru yük konteyneri üretim tesisi bölgenin lojistik sektörüne katkısı bakımından önemli görülmektedir.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	8.000 adet/yıl
Proje yürütücüsü	Özel sektör
Uygulama yeri	Osmaniye
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	11.800.000 ABD Doları
Projenin İlave İstihdam Öngörüsü	165 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	12 Ay
Projenin hedef kitlesi	Konteyner üretimine girdi sağlayan işletmeler, bölgenin lojistik sektöründe yer alan işletmeleri, potansiyel yatırımcılar, sektörde istihdam edilebilir nitelikteki kişiler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	Amaç 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.

Künye 10. Hatay Paslanmaz Hassas Döküm Tesisi

Proje adı	Hatay Paslanmaz Hassas Döküm Tesisi
Proje konusu	Sanayi Altyapısı
Projenin özeti	Proje ile bölgede üretilen metal ürünlerinin kalitesinin artırılması ve yenilikçi üretim yöntemlerinin eklenmesiyle ürün gamının genişletilmesi amaçlanmaktadır. Kurulacak paslanmaz hassas döküm tesisinde savunma sanayiinin ihtiyaç duyduğu yenilikçi ürünler ile birlikte; mikrodalga fırın, pompa ve vana, tekstil makineleri, jet motorları, kombi petek ve gaz türbinlerinin parçalarının üretilmesi sağlanacaktır.
Sektör	24. Ana Metal Sanayi 25. Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (Makine ve teçhizat hariç)
Projenin amacı	Metal sektöründe yenilikçi üretim yöntemlerinin geliştirilmesi ile savunma sanayiinin ihtiyaç duyduğu yenilikçi ürünler ile birlikte; mikrodalga fırın gibi elektrikli aletler, pompa ve vana, tekstil makineleri, jet motorları, kombi petek ve gaz türbinlerinin parçalarının üretilmesi amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Bölgemiz, Hatay ve Osmaniye illerinde yoğunlaşan ana metal sanayisinde kurulu kapasite bakımından Türkiye lideridir. Ana metal sanayii ve etrafında oluşan fabrikasyon metal ürünleri sektöründe yassı çelik, kütük, rulo sac ile çeşitli metal yapı malzemeleri, tank ve muhafaza kapları, tarım aletleri ve makine parçaları temel ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgedeki metal sektörünün yenilikçi yöntemlerle üretim yöntemlerinin geliştirilmesi bölge ekonomisi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca, Hatay'ın Kırıkhan ilçesinde kurulacak olan ROKETSAN bin kişiye istihdam sağlayacak olup, söz konusu paslanmaz hassas döküm tesisi savunma sanayisinin ihtiyaçlarına cevap veren üst düzey teknoloji çalışmalarına da zemin hazırlayacağı için önem taşımaktadır.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	84 ton /yıl
Proje yürütücüsü	Özel sektör (Proje yürütücüsü) <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> İlgili kamu kurumları İlgili TSO'lar
Uygulama yeri	Hatay
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	3.100.000 ABD Doları
Projenin İlave İstihdam Öngörüsü	29 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	24 Ay
Projenin hedef kitlesi	Depremden yoğun olarak etkilenen Hatay ilinde ana metal sanayii ve fabrikasyon metal ürünleri üretiminde faaliyet gösteren mikro ve küçük ölçekli işletmeler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	Amaç 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.

Künye 11. Osmaniye Paslanmaz Hassas Döküm Tesisi

Proje adı	Osmaniye Paslanmaz Hassas Döküm Tesisi
Proje konusu	Osmaniye OSB'de paslanmaz hassas döküm tesisi kurulması
Projenin özeti	Hassas döküm ile yüksek hassasiyetli ve çok ince detayların üretimi mümkündür. Aynı zamanda, bu yöntem ile düşük adetli ve özel parçaların üretimi de gerçekleştirilebilir. Tesiste thermocouple, probe gibi ince detay ürünlerden master alaşımlara kadar geniş bir yelpazede üretim yapılması planlanmaktadır.
Sektör	24. Ana metal sanayii 25. Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (Makine ve teçhizat hariç)
Projenin amacı	Proje ile bölgede hassasiyeti yüksek ürünlerden düşük adetli özel parçalara kadar sektörün ihtiyaç duyacağı her türlü paslanmaz çelik malzemenin üretilmesi amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Hatay ve Osmaniye illerinde yoğunlaşan ana metal sanayisi ile TR63 Bölgesi, kurulu kapasite bakımından Türkiye lideri statüsündedir. Öyle ki Türkiye özel sektörünün ilk yassı çelik üretim tesisi (Tosyalı Holding) 2010 yılından bu yana Osmaniye'de üretim yapmaktadır. Bölgede hali hazırda; çelik, kütük, rulo sac ile çeşitli metal yapı malzemeleri üretilmektedir. Yenilikçi yöntemlerle bölgedeki metal sektörünün üretim yöntemlerinin geliştirilmesi ve ince detay parçaların da üretilmesi bölge ekonomisi açısından önem arz etmektedir.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	75 ton/yıl
Proje yürütücüsü	Özel sektör (Proje yürütücüsü) <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> İlgili kamu kurumları İlgili TSO'lar
Uygulama yeri	Osmaniye
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	2.000.000 ABD Doları
Projenin İlave İstihdam Öngörüsü	25 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	24 Ay
Projenin hedef kitlesi	Osmaniye ilinde ana metal sanayi ve fabrikasyon metal ürünleri üretiminde faaliyet gösteren işletmeler, paslanmaz hassas çelikten ürün üretimi gerçekleştiren/ticaretini yapan firmalar
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla İlişkisi	Amaç 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.

Künye 12. Kahramanmaraş Aktive Edilmiş Kil/Kalsine Kil Üretim Tesisi

Proje adı	Kahramanmaraş Aktive Edilmiş Kil/Kalsine Kil Üretim Tesisi
Proje konusu	Sanayi Altyapısı
Projenin özeti	<p>Türkiye'nin çimento endüstrisinin daha hızlı yeşile dönme ihtiyacını öne çıkaran hem küresel hem de yerel pazar dinamikleri oldukça önemlidir. İhtiyacı belirginleştiren gerekçeler aşağıda sıralanmıştır:</p> <p>1. Avrupa'nın Karbon Sınır Ayarlama Mekanizması (CBAM) Uyumu: Türkiye'nin çimento ithalatının giderek daha düşük karbonlu olması gerekliliği, AB'nin karbon sınırları ve ithalat karbon ayarlaması mekanizmasıyla uyumlu olmak için kritik öneme sahiptir. Çimento üreticileri, daha sürdürülebilir üretim yöntemleri benimsemek ve karbon ayak izlerini azaltmakla yükümlüdürler.</p> <p>2. Deprem Sonrası Yerel Çimento Talebi: 6 Şubat'ta meydana gelen deprem, yerel çimento talebini artırmıştır. Çimento üreticilerinin, bu talebi karşılamak için çevre dostu üretim tekniklerini ve malzemelerini kullanması önem arz etmektedir.</p> <p>3. Düşük Karbonlu Katkı Maddeleri Kullanımı: 16 Mart 2024 tarihli Resmî Gazete'de yer alan Kamu İhale Sözleşmelerinde Düşük Karbon Emisyonuna Sahip Yeşil Çimento Kullanımının Yaygınlaştırılmasına İlişkin Tebliğ ile 2025'ten itibaren kamu ihale sözleşmelerinde düşük karbon emisyonuna sahip yeşil çimento kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla diğer çimento türlerine sınırlama getirilmiştir.</p> <p>Bu gerekçeler ışığında, farklı tekniklerle daha düşük karbon salınımına katkı sağlayan yeşil çimento üretimi, ülkemiz çimento sektörü için önem arz etmektedir. Bu nedenle üretimde aktive edilmiş kil kullanımı karbon salınımını azaltacaktır.</p>
Sektör	23. Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı
Projenin amacı	Projenin amacı, doğada bulunan kili çeşitli yöntemlerle aktive ederek çimentonun hammaddesi olarak kullanmak ve çimento üretiminde karbon salınımını azaltmaya önemli ölçüde katkı sağlamaktır.
Projenin bölge için önemi	Bölgede devam eden yeniden ihya sürecinde en çok ihtiyaç duyulan malzemelerden biri çimentodur. Çimento sektörü, 2026 yılına kadar Sınırdaki Karbon Düzenleme Mevzuatı kapsamında öncelikli sektörler arasında yer almaktadır. Kahramanmaraş'ta iki çimento üretim tesisi bulunması, bu bölgede alternatif yeşil malzemelerin üretilmesini oldukça olumlu kılacaktır. Ayrıca, üretilen bu malzemenin büyük bir kısmının ihracat potansiyeli taşıması ve Avrupa ülkelerinde yaygın olarak kullanılabilmesi, değer yaratan diğer önemli nedenlerdendir.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	1.500.000 ton/yıl
Proje yürütücüsü	İlgili kamu kurumları (Proje yürütücüsü) <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> İlgili kamu kurumları İlgili TSO'lar İlgili birlikler
Uygulama yeri	Kahramanmaraş
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	64.800.000 ABD Doları
Projenin ilave İstihdam Öngörüsü	50 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	18 Ay
Projenin hedef kitlesi	Türkiye için yeni bir alan olan bu konuya yatırım yapmak isteyen büyük yatırımcılar, çimento üretimi yapan büyük firmalar

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla İlişkisi	Amaç 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ihracat kapasitesi geliştirilecektir.

Künye 13. Hatay Deri İşleme Tesisi

Proje adı	Hatay Deri İşleme Tesisi
Proje konusu	Sanayi Altyapısı
Projenin özeti	Ayakkabıcılık ve mobilyacılık sektörü Hatay'ın önde gelen sektörlerindedir. Deri, ayakkabı, mobilya, giyim ve çanta imalatında kullanılan bir hammaddedir. Deprem sonrası Hatay ilindeki tüm deri işletmeleri yıkılmıştır. Proje kapsamında, Hatay ilinin öncelikli sektörlerinden olan ayakkabıcılık ve mobilyacılık sektörlerinin hammadde ihtiyacının karşılanması amacıyla deri işleme tesislerinin kurulması amaçlanmaktadır.
Sektör	15. Deri ve ilgili ürünlerin imalatı
Projenin amacı	Deprem sonrası zarar gören dericilik sektörünün kurulacak deri işleme tesisleri ile yeniden canlandırılması; ayakkabıcılık, mobilyacılık, giyim ve çanta imalatında kullanılmak üzere işlenmiş derinin üretilmesi amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Ayakkabıcılık ve mobilyacılık Hatay ilinin öncelikli sektörleridir. Deri; ayakkabı, mobilya, giyim ve çanta imalatında kullanılan bir hammaddedir. Türkiye'nin erkek ayakkabı gereksiniminin % 40'ı Hatay ili tarafından karşılanmaktadır. Hatay ilinde ağaç işleri sektöründe (oturma grupları, küçük ev mobilyaları, yemek ve yatak odaları) üretim yapan yaklaşık 1.500 firma faaliyet göstermektedir. Deprem sonrası Hatay ilindeki tüm deri işletmeleri yıkılmıştır. Hatay ilinde dericilik sektörünün tekrar canlandırılması için deri işleme tesislerinin yeniden kurulması gerekmektedir. Proje gerek ayakkabıcılık, mobilyacılık, giyim ve çanta imalatına yönelik hammadde üretme, gerekse deprem sonrası bölgede istihdam yaratma yönüyle önem arz etmektedir.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	3.600 ton/yıl
Proje yürütücüsü	Özel sektör (Proje yürütücüsü) <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> İlgili kamu kurumları İlgili TSO'lar
Uygulama yeri	Hatay
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	3.100.000 ABD Doları
Projenin İlave İstihdam Öngörüsü	42 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	36 Ay
Projenin hedef kitlesi	Depremden yoğun olarak etkilenen Hatay ilinde deri işleme alanında faaliyet gösteren/gösterecek işletmeler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	Amaç 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.

Künye 14. Osmaniye Yer Fıstığı İşleme Tesisi

Proje adı	Osmaniye Yer Fıstığı İşleme Tesisi
Proje konusu	Yer fıstığından yer fıstığı ezmesi, kreması, draje, krokan üretimi
Projenin özeti	Proje kapsamında, yer fıstığına katma değer sağlayacak olan fıstık ezmesi, fıstık kreması, fıstık draje ve krokan gibi ürünlerin üretiminin gerçekleştirileceği bir tesis kurulacaktır.
Sektör	10. Gıda ürünlerinin imalatı
Projenin amacı	Osmaniye Yer Fıstığı gibi hem ulusal hem de AB nezdinde coğrafi işaretli bir tarımsal ürünün daha fonksiyonel ve katma değerli hale gelebilmesi ve ülke ekonomisine katkısının artması için yer fıstığı ezmesi, kreması, draje ve krokan gibi katma değerli ürünlere işlenmesi amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Çukurova Üniversitesi tarafından 2019 yılında gerçekleştirilen Türkiye'de Yerfıstığı Sektörünün Değer Zinciri Analizi çalışmasına göre son ürünün değer zincirinde en önemli payı alması için fıstığın; ezme, krema, draje ve krokan gibi ürünlere işlenmesi gerekmektedir. Türkiye yer fıstığı ticaretinin %90'dan fazla bir kısmının Osmaniye ilinde gerçekleştiği ve sektörün potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda ilde bir yer fıstığı işleme tesisi kurulmasının yer fıstığı sektörünün üretim ve ticaret kapasitesini artıracak değerlendirilmektedir.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	2.500 ton/yıl fıstık ezmesi ve fıstık kreması 500 ton/yıl draje ve krokan
Proje yürütücüsü	Özel sektör
Uygulama yeri	Osmaniye
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	1.850.000 ABD Doları
Projenin ilave İstihdam Öngörüsü	12 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	12 Ay
Projenin hedef kitlesi	Osmaniye ve çevre illerdeki yer fıstığı yetiştiricileri, yer fıstığı ve yer fıstığından üretilen ürünlerin ticareti yapan işletmeler, yer fıstığı ve ürünlerine girdi sağlayan yardımcı malzeme ürün üreticileri ve satıcıları, nihai ürün tüketicileri, gıda sektöründe istihdam edilme potansiyeli olan kişiler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	Amaç 8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme Amaç 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.

Künye 15. Hatay Meyve Suyu İmalatı Tesisi⁴

Proje adı	Hatay Meyve Suyu İmalatı Tesisi
Proje konusu	Meyve suyu imalatı tesisi
Projenin özeti	<p>Hatay ili 295 bin tona yakın üretimiyle Türkiye'deki portakal üretiminin %17'sini gerçekleştirmiştir. Dörtüyl ilçesi ise 113 bin tonu aşan portakal üretimi ile Hatay'ın portakal üretiminin %38'ini gerçekleştirmektedir.</p> <p>Üretici birlikleri ile gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde ekonomik değeri oldukça yüksek olan portakala katma değer kazandırmak amacıyla bölgede bir NFC meyve suyu üretim tesisi kurulmasının bölgenin kalkınmasına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.</p> <p>Projeye, ikinci bir ürün olarak NFC nar suyu üretilmesi planlanmaktadır. Hammadde olarak kullanılacak olan nar üretimi bakımından ise Hatay 24 bin tona yakın üretimi ile ülke genelinde 6.sırada yer almaktadır. Bununla birlikte Dörtüyl ilçesi, 160 bin tona yakın üretim potansiyeli olan Adana-Mersin bölgesine oldukça yakın bir lokasyonda yer almaktadır.</p>
Sektör	10. Gıda Ürünlerinin İmalatı
Projenin amacı	<p>Hatay ili sınırları içerisinde meyve suyu konsantresi üretimi yapan tek tesisin 2015 yılında kapanmış olması, hali hazırda bölgede üretim yapan herhangi bir tesisin bulunmaması, bölgedeki yüksek Narenciye potansiyelinin değerlendirilememesine yol açmaktadır.</p> <p>Hatay ili Dörtüyl ilçesinde kurulacak bir meyve suyu imalatı tesisi, bölgedeki portakal üretiminin değerlendirilmesi ve katma değer yaratacak ürünlerin üretilmesiyle bölgesel kalkınmaya katkı sağlayacaktır.</p> <p>Söz konusu projenin amacı, bölgede yoğun ihtiyaç halinde olan portakal ve nar suyu olmak üzere iki tip ürünün üretilmesidir.</p>
Projenin bölge için önemi	<p>Proje, TR63 Bölgesi'nde bölgenin deprem sonrası yeniden toparlanma sürecinde, sektörel ihtiyacı karşılaması ve ihracata katkı sağlaması açısından büyük önem taşımaktadır.</p> <p>Aynı zamanda proje, bölgenin meyve suyu üretimi konusundaki tesis eksikliğini gidererek bölgesel ekonomiye katma değer sağlayacağından, Hatay ili için büyük önem taşımaktadır.</p>
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	4.500.000 litre/ yıl
Proje yürütücüsü	<p>Özel Sektör (Proje yürütücüsü)</p> <p><u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> İlgili kamu kurumları İlgili TSO'lar İlgili üniversiteler</p>
Uygulama yeri	Hatay
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	1.247.409 ABD Doları

⁴ Söz konusu yatırım fırsatlarına ilişkin detaylı bilgiye <https://www.yatirimadestek.gov.tr/> adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Projenin İlave İstihdam Öngörüsü	40 kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	10 Ay
Projenin hedef kitlesi	Bölgede yaşayan yerel halk, yaş meyve ve sebze sektörü ilgili sektörleri
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla İlişkisi	Amaç 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.

Künye 16. Hatay Sofralık Zeytin Üretim ve Paketleme Tesisi⁵

Proje adı	Hatay Sofralık Zeytin Üretim ve Paketleme Tesisi
Proje konusu	Sofralık Zeytin Üretim ve Paketleme Tesisi
Projenin özeti	<p>Hatay ili Altınözü ilçesi başta olmak üzere, zeytin üretiminin yoğun olduğu bölgelerdeki üretimin ekonomiye daha değerli bir şekilde kazandırılması hedeflenmektedir.</p> <p>Yatırımın yapılacağı ilde zeytin üretimi önemli bir ekonomik değerdir. Zeytin üretim miktarı da artmaya devam edecektir. Yatırım ile üretilecek olan sofralık zeytinin büyük bir bölümü iç pazarda tüketilecektir. İhracat genellikle AB ülkelerindeki etnik pazarlar ve Orta Doğu ülkeleri ile sınırlıdır. Bu nedenle yatırımın ihracat potansiyeli düşüktür.</p>
Sektör	10. Gıda Ürünlerinin İmalatı
Projenin amacı	Hatay ilinde farklı çeşitlerde yer alan zeytin üretiminin ekonomik değerinin artırılarak bölgesel kalkınmaya katma değer sağlaması hedeflenmektedir.
Projenin bölge için önemi	<p>Doğu Akdeniz Bölgesi zeytin çeşitleri bakımından oldukça zengindir. Özellikle Hatay ilinde pek çok çeşide rastlamak mümkündür. Bölge genel itibarıyla ele alındığında Hatay ilinde Gemlik, Savrani, Halhalı, Sarı Haşebi, Topak, Kargaburun ve Ayvalık çeşitlerinin bulunduğu tespit edilmiştir.</p> <p>Sofralık zeytin üretimi, zeytinyağı üretiminden daha çevre dostu bir uygulamadır. Zeytinyağı ürün olarak çok değerli olmasına karşılık üretim sonrası açığa çıkan pirina ve karasu çevre açısından ciddi sorunlar yaratmaktadır. Sofralık zeytin üretimi ile hem ham zeytin üreticileri, hem de tesiste istihdam edilen kişiler sürekli bir gelir olanağına sahip olmaktadır. Her ne kadar işçilerin önemli bir kısmı sezonluk olarak istihdam edilse de söz konusu istihdam genellikle kadın işçilerden oluşmaktadır. Bu durum kadınların gelir düzeyini ve sosyal yaşama katılım düzeyini yükseltmektedir.</p> <p>Bu ve benzeri nedenlerden ötürü, bölgemizde bu tür bir üretim ve paketleme tesisi ile bölgenin ekonomisine artı değer sağlanması hedeflenmektedir.</p>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	1.000 ton/ yıl ham zeytin işleme
Proje yürütücüsü	Özel sektör (Proje yürütücüsü) <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> İlgili kamu kurumları İlgili TSO'lar İlgili üniversiteler İlgili enstitüler
Uygulama yeri	Hatay ili Altınözü ilçesi
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	686.483 ABD Doları
Projenin ilave İstihdam Öngörüsü	5 daimi + 16 sezonluk = 21 kişi
Proje uygulama süresi	12 Ay (1 Yıl)
Projenin hedef kitlesi	Bölgede yaşayan yerel halk, sektörün ilgilisi özel sektör temsilcileri, ilişkili sektörlerdeki ticari alıcılar vb.

⁵ Söz konusu yatırım fırsatlarına ilişkin detaylı bilgiye <https://www.yatirimadestek.gov.tr/> adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla İlişkisi	9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.

Künye 17. Kahramanmaraş Elektrikli Küçük Mutfak Aletleri İmalatı Tesisi

Proje adı	Kahramanmaraş Elektrikli Küçük Mutfak Aletleri İmalatı Tesisi
Proje konusu	Elektrikli Küçük Mutfak Aletleri İmalatı
Projenin özeti	Metal mutfak eşyaları üretiminde Türkiye’de, kurulu kapasitenin üçte birine sahip olan Kahramanmaraş’ta, metal işleme proseslerinde uzmanlaşmış sanayi tesisleri ve bu tesislere ürün ve hizmet sağlayan gelişmiş bir tedarik zinciri vardır. İlerdeki mevcut sektör bilgisinin ve tecrübesinin pazarda aynı müşteri profiline sahip olan küçük elektrikli mutfak eşyaları sektörüne aktararak yatırıma dönüştürülmesi hedeflenmektedir.
Sektör	27. Elektrikli Teçhizat İmalatı
Projenin amacı	Kahramanmaraş ili hali hazırda Türkiye’nin önemli metal mutfak eşyası üretim merkezlerinden biridir. Ayrıca ilde metal mutfak eşyası üretimi yapan tesislerin ortalama kapasiteleri Türkiye ortalamasının iki katıdır. Bu proje ile sektördeki bu kapasitenin ve bilgi birikiminin katma değerli ürünler olan elektrikli mutfak eşyalarının üretimine aktarılması amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	2015 yılında, içerisinde tost makinesinin de bulunduğu bazı elektrikli küçük mutfak aletlerinin ithalatına getirilen ek gümrük vergisiyle Türkiye’nin ithalatı önemli ölçüde azalmıştır. Daha öncesinde büyük ölçüde ithal bağımlı olan ürünün pazarında yerli üretime yönelik yatırımların hız kazanacağı değerlendirilmektedir. Kahramanmaraş, metal mutfak eşyalarında Türkiye’de öne çıkan illerden biridir. Metal işleme proseslerinde uzmanlaşmış sanayi tesislerine ve bu tesislere ürün ve hizmet sağlayan gelişmiş bir tedarik zincirine sahip olan Kahramanmaraş, metal mutfak eşyaları sektöründeki tecrübesini toptan ve perakende pazarda aynı müşteri profiline sahip olan küçük elektrikli mutfak eşyaları sektörüne aktardığı takdirde hem yurtdışı pazarlarda dünyanın önemli üretim merkezleriyle rekabet edebilen tesislere sahip olacaktır hem de yurtiçinde ölçek avantajından faydalanarak diğer şehirlerdeki tesislere karşı önemli bir rekabet üstünlüğü sağlayacaktır.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	240.000 adet/yıl - Elektrikli su ısıtıcısı, cezve, çaycı, tost makinesi, airfryer vb. küçük mutfak aletleri
Proje yürütücüsü	Özel sektör <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> İlgili kamu kurumları
Uygulama yeri	Kahramanmaraş
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	2.160.000 ABD Doları
Projenin ilave İstihdam Öngörüsü	30 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	10 Ay
Projenin hedef kitlesi	Elektrikli mutfak aletlerinin mevcut ithalatçıları olan Amerika, Avrupa, Asya, ilin metal mutfak eşyası sektörünün mevcut pazarı olan Kuzey Afrika ve yurt içi pazarı
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla İlişkisi	Amaç 1: Yoksulluğa Son Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme Amaç 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.

Künye 18. Osmaniye Pirina Tesisi

Proje adı	Osmaniye Pirina Tesisi
Proje konusu	Zeytinyağı tesisi atıklarından pirina yağı üretimi
Projenin özeti	Proje kapsamında Osmaniye ilinde 18.000 ton/yıl kapasite ile zeytinyağı tesisi atıklarından pirina yağı üretimi gerçekleştiren bir tesis kurulacaktır.
Sektör	10. Gıda ürünlerinin imalatı
Projenin amacı	Proje ile zeytinyağı sektörü atıklarının çevreye olan zararının önüne geçilerek değerlendirilmesi ve atıklardan ekonomik değere sahip pirina yağı üretilmesi amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Pirina tesislerinin ana girdisi zeytinyağı üretiminden ortaya çıkan atıklardır ve bu nedenle de pirina tesisleri zeytinyağı üretim tesislerinin kümelendiği bölgelerde yer almaktadır. TR63 Bölgesi yıllar içinde Türkiye'nin yağlık zeytin ihtiyacını %12 ile %16 arasında değişen oranlarda karşılamış olup 2022 yılında bu oran %12 olarak gerçekleşmiştir. TR63 Bölgesi 2022 yılında 306.251 ton sofralık ve yağlık toplam zeytin üretimi ile düzey 2 bölgeler arasında altıncı sırada yer almaktadır. Sektörün atıklarının değerlendirilmesi hem çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması hem de döngüsel ekonomiye geçiş bakımından önemli görülmektedir. Osmaniye, bölgedeki diğer illerde yer alan zeytin tesislerinin atıklarının değerlendirilmesi için erişilebilirlik açısından uygun bir konumdadır.
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	18.000 ton/yıl
Proje yürütücüsü	Özel sektör
Uygulama yeri	Osmaniye
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	3.670.000 ABD Doları
Projenin İlave İstihdam Öngörüsü	16 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	12 Ay
Projenin hedef kitlesi	Başta TR63 Bölgesi illeri olmak üzere çevre illerde zeytinyağı üretimi yapan işletmeler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	Amaç 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 1. Bölgenin üretim ve ticaret kapasitesi geliştirilecektir.

Künye 19. Hatay Beş Yıldızlı Otel Yatırımı⁶

Proje adı	Hatay Beş Yıldızlı Otel Yatırımı
Proje konusu	Hatay ilinde 150 oda, 300 yatak kapasiteli, beş yıldızlı otel yatırımı
Projenin özeti	Proje kapsamında, Hatay ilinin 10 yıllık ziyaretçi projeksiyonu göz önünde bulundurularak ihtiyaç duyulacağını değerlendirildiği beş yıldızlı bir otel yatırımı planlanmaktadır.
Sektör	55. Konaklama
Projenin amacı	Beş yıldızlı otel yatırımı ile ildeki kaliteli konaklama kapasitesinin artırılması ve ziyaretçilerin Gaziantep, Adana gibi çevre illere yönelmesinin önüne geçilmesi ve deprem sonrası oluşan konaklama ihtiyacına cevap vermesi amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Mevcut durumda Hatay ilinde Antakya merkez başta olmak üzere ilçelerde de pek çok otel yıkılmış ve şehirde konaklama kapasitesi düşmüştür. Hatay ilinde 1 adet 5 yıldızlı otel, 3 adet 4 Yıldızlı otel bulunmakta olup aynı kalitede faaliyet gösteren başka bir konaklama tesisi bulunmamaktadır. Hatay ilindeki yatırım alanlarının artış göstermesi (sanayinin ve üretimin oluşturduğu ziyaretçilerin konaklama ihtiyaçlarının hâsıl olması) nedeniyle, konaklama için ildeki kaliteli konaklama kapasitesinin yetersizliği ziyaretçilerin Gaziantep, Adana gibi çevre illere yönelmesine sebep olmaktadır. Aynı zamanda yeni ilan edilen sanayi alanları (Hassa OSB ve Dörtüol Tünel İnşaatı) ile turizmdeki gelişmeler ile kentin yeniden inşa sürecinde inşaat sektöründeki dev yatırımlar; Hatay ilinin önümüzdeki 10 yıllık projeksiyonunda ziyaretçi sayısının artacağına işaret etmektedir.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	150 oda, 300 yatak
Proje yürütücüsü	Özel sektör
Uygulama yeri	Hatay
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	11.657.548 ABD Doları
Projenin İlave İstihdam Öngörüsü	110 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	24 Ay
Projenin hedef kitlesi	Hatay iline iş seyahatine gelen iş insanları, turistik amaçla gelen yerli ve yabancı ziyaretçiler ve Hatay ilinde turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla İlişkisi	Amaç 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 2. Turizm sektöründe fiziki, teknik, kurumsal ve beşeri kapasite geliştirilecek ve turizm ürünleri çeşitlendirilecektir.

⁶ Söz konusu yatırım fırsatlarına ilişkin detaylı bilgiye <https://www.yatirimadestek.gov.tr/> adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Künye 20. Osmaniye Beş Yıldızlı Otel Yatırımı

Proje adı	Osmaniye Beş Yıldızlı Otel Yatırımı
Proje konusu	Osmaniye ilinde 150 oda, 300 yatak kapasiteli, beş yıldızlı otel yatırımı
Projenin özeti	Proje kapsamında, Osmaniye'nin 10 yıllık ziyaretçi projeksiyonu göz önünde bulundurularak ihtiyaç duyacağının değerlendirildiği beş yıldızlı bir otel yatırımı planlanmaktadır.
Sektör	55. Konaklama
Projenin amacı	Beş yıldızlı otel yatırımı ile ildeki kaliteli konaklama kapasitesinin artırılması ve ziyaretçilerin Adana gibi çevre illere yönelmesinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Mevcut durumda Osmaniye'de 1 adet 5 yıldızlı otel bulunmakta olup aynı kalitede faaliyet gösteren başka bir konaklama tesisi bulunmamaktadır. Osmaniye'de üretim kapasitesi yüksek bir OSB'nin (Osmaniye OSB) varlığı ziyaretçi sayısını artırmakta iken konaklama için ildeki kaliteli konaklama kapasitesinin yetersizliği ziyaretçilerin Adana gibi çevre illere yönelmesine sebep olmaktadır. Aynı zamanda yeni ilan edilen sanayi alanları (Düziçi OSB ve Sumbas OSB) ile turizmdeki gelişmeler Osmaniye'nin önümüzdeki 10 yıllık projeksiyonunda ziyaretçi sayısının artacağına işaret etmektedir.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	150 oda, 300 yatak
Proje yürütücüsü	Özel sektör
Uygulama yeri	Osmaniye
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	11.657.548 ABD Doları
Projenin ilave İstihdam Öngörüsü	110 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	24 Ay
Projenin hedef kitlesi	Osmaniye'ye iş seyahatine gelen iş insanları, turistik amaçla gelen yerli ve yabancı ziyaretçiler ve Osmaniye'de turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	Amaç 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 2. Turizm sektöründe fiziki, teknik, kurumsal ve beşeri kapasite geliştirilecek ve turizm ürünleri çeşitlendirilecektir.

Künye 21. Hatay Ulusal ve Uluslararası Taşımalık Sektörüne Yönelik Şoför Eğitim Merkezi

Proje adı	Hatay Ulusal ve Uluslararası Taşımalık Sektörüne Yönelik Şoför Eğitim Merkezi
Proje konusu	Eğitim Merkezi
Üretilen ürün/hizmet	Proje kapsamında içerisinde eğitim ve test parkuru barındıran, simülasyon eğitim atölyesi, takograf, psikoteknik, yük dengeleme eğitim alanlarının bulunduğu, ulusal ve uluslararası yük taşımacılığı için nitelikli tır sürücüsü yetiştirmeye yönelik bir eğitim merkezi kurulacaktır.
Sektör	49. Kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı
Projenin amacı	Hatay ili, İstanbul ve Mersin'den sonra, karayolu taşımacılığı filusunda Türkiye'de üçüncü sırada yer almaktadır. Bölgede büyük ölçekli lojistik firmaları Avrupa ve Orta Doğu'daki birçok pazara hizmet sunmaktadır. Ancak sektörde istihdam edilenlerin yük dengeleme, frigorifik araçlarda soğutma, uluslararası taşımacılık standartları, yabancı dil vb. konularda bilgi eksikliği bulunmaktadır. Proje ile karayolu taşımacılığında gençlerin beceri setini geliştirerek istihdam edilebilirliklerini artırmak ve uluslararası akreditasyonlarını sağlayarak hizmet ihracatı gerçekleştirmek amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Proje, Türkiye'nin özellikle Ortadoğu'ya karayolu ile ihracatının gerçekleştirildiği Hatay'da, lojistik operasyonların daha profesyonel, daha hızlı ve daha kaliteli yapılmasına, ihracatçı ve ithalatçılara daha iyi hizmet sunulmasına, sektörde istihdamın artırılmasına ve istihdam edilenlerin uluslararası standartlarda hizmet verebilecek düzeyde niteliklerinin artırılmasına fayda sağlayacaktır.
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	50.000 m ² parkur alanı, 1.500 m ² eğitim merkezi.
Proje yürütücüsü	İlgili dernekler (Proje yürütücüsü) <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> İlgili TSO'lar İlgili birlikler İlgili dernekler
Uygulama yeri	Hatay
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	1.750.000 ABD Doları
Projenin ilave istihdam öngörüsü	10 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	18 Ay
Projenin hedef kitlesi	Ulusal ve uluslararası lojistik sektörü işletmeleri, tır ehliyeti olup tecrübesi olmayan şoförler, Türkiye'de ve uluslararası iş gücü piyasasında taşımacılık alanında çalışan/çalışmak isteyen gençler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	Amaç 4. Nitelikli Eğitim 8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 3. Bölgede insan kaynakları kapasitesi yeniden oluşturulacak ve beşeri sermayenin niteliği geliştirilecektir.

Künye 22. Kahramanmaraş Kuluçka Merkezi

Proje adı	Kahramanmaraş Kuluçka Merkezi
Proje konusu	Kuluçka Merkezi
Projenin özeti	Kahramanmaraş ilinde teknoloji odaklı iş fikri sahibi girişimcilere ve erken aşamadaki işletmelere danışmanlık ve mentorlük hizmetleri ile ofis, mekan ve atölye kiralama hizmetleri sağlayacak bir kuluçka merkezinin kurulması planlanmaktadır.
Sektör	Tüm sektörler
Projenin amacı	Kahramanmaraş girişimcilik ekosisteminde iş fikri sahipleri ile erken aşamadaki girişimlerin faydalanabileceği bir kuluçka merkezi bulunmamaktadır. Kurulacak olan kuluçka merkezi ile girişimcilere ve yeni kurulan teknoloji odaklı işletmelere iş kurma ve geliştirme konularında çeşitli danışmanlık hizmetleri ve iş fikirlerine uygun ofis ve atölye kiralama hizmeti verilerek ilin girişimcilik ekosisteminin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Büyük bir felaket yaşayan Kahramanmaraş ilinde, kendi işini kurmak ve istihdam sağlamak isteyenlerin özellikle başlangıç aşamasındaki girişimlerine ve girişim fikirlerine hizmet sunulması; girişimcilere bilgi ve deneyim kazandırılması için çalışan bir merkez ihtiyacı karşılanacaktır.
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	3.000 m ² kapalı alana sahip merkez
Proje yürütücüsü	İlgili TSO'lar (Proje yürütücüsü) <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> İlgili kamu kurumları İlgili üniversiteler
Uygulama yeri	Kahramanmaraş
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	1.940.000 ABD Doları
Projenin İlave İstihdam Öngörüsü	15 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	36 Ay
Projenin hedef kitlesi	Büyüme ve inovasyon hedefi olan erken aşama teknoloji odaklı işletmeler, teknoloji odaklı iş fikri olan girişimciler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	Amaç 8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 4. Bölgenin girişimcilik kapasitesi geliştirilecektir.

Künye 23. Hatay Pet Geri Dönüşüm Tesisi⁷

Proje adı	Hatay Pet Geri Dönüşüm Tesisi
Proje konusu	Geri Dönüşüm Tesisi
Projenin özeti	Hatay ilinde pet geri dönüşüm tesisi kurulması için inşaat yapımı, ekipman alımı, insan kaynakları planlama çalışmaları gerçekleştirilecektir.
Sektör	38. Atığın toplanması, ıslahı ve bertarafı faaliyetleri; maddelerin geri kazanımı
Projenin amacı	Pet, doğru yöntemlerle yüksek geri dönüşüm kabiliyeti sergilemekte ve yüksek ekonomik değere dönüşebilmektedir. Pet üretimiyle, çevreye faydalı bir geri dönüşümün yanı sıra, bölgenin ihtiyacı olan ekonomik getiri ve istihdamın sağlanması amaçlanmaktadır. Proje kapsamında, PET geri dönüşümünden elyaf üretimi gerçekleştirilmesi planlanmakta olup bu sayede tekstil sektörünün döngüsel ekonomi modeline önemli bir katkı sağlanacaktır. Tesisin Hatay ilinde kurulmasının nedeni, bölgedeki geri dönüşüm ve toplama firmalarının sayısının fazla olması ve bu alanda yüksek bir farkındalığın bulunmasıdır. Ayrıca, proje kapsamında üretilecek geri dönüştürülmüş elyafın Gaziantep ve Kahramanmaraş pazarlarına yakınlığı da tercih sebeplerinden biridir.
Projenin bölge için önemi	Proje; çevreye katkısının yanı sıra, bölgede üretimin, üretim çeşitliliğinin, katma değer, gelirlerin ve istihdamın artması açısından önemlidir.
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	18.000 ton/yıl
Proje yürütücüsü	Özel sektör
Uygulama yeri	Hatay
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	8.103.931 ABD Doları
Projenin İstihdam Öngörüsü	100 Kişi (sürekli istihdam), 20 Kişi (geçici istihdam)
Proje uygulama süresi	24 Ay
Projenin hedef kitlesi	Ambalaj, tekstil, plastik, otomotiv, inşaat ve mobilya sektörlerindeki işletmeler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla İlişkisi	Amaç 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 5. Bölgenin yeşil dönüşüme uyumu artırılabilecektir.

⁷ Söz konusu yatırım fırsatlarına ilişkin detaylı bilgiye <https://www.yatirimadestek.gov.tr/> adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Künye 24. Hatay Mobilya Sektörü Atıklarından Palet İmalatı Tesisi⁸

Proje adı	Hatay Mobilya Atıklarından Palet İmalatı Tesisi
Proje konusu	İmalat tesisi
Projenin özeti	Hatay ilinde mobilya atıklarından palet imalatı tesisi kurulması için inşaat yapımı, ekipman alımı, insan kaynakları planlama işleri gerçekleştirilecektir.
Sektör	16. Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı
Projenin amacı	Projenin amacı, çevreye ve bölge ekonomisine katkı sağlamak, lojistik sektörü maliyetlerini düşürmek ve istihdam yaratmaktır.
Projenin bölge için önemi	Hatay'da ağaç işleri sektöründe üretim yapan yaklaşık 1.500 firma bulunmaktadır. İl, özellikle küçük ev mobilyaları ve aksesuarları üretiminde Türkiye'nin lideri konumundadır. Projeye, bölgede mobilya üretimi sonucu ortaya çıkan atıkların ekonomiye kazandırılması, deprem sonrası bölgede daha fazla ihtiyaç duyulan ekonomik getirinin ve istihdamın sağlanması amaçlanmaktadır.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	204.000 Adet/Yıl
Proje yürütücüsü	İlgili sanayi siteleri veya özel sektör
Uygulama yeri	Hatay
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	1.277.829 ABD Doları
Projenin İstihdam Öngörüsü	17 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	6 Ay
Projenin hedef kitlesi	Başta lojistik sektörü olmak üzere bütün sektörlerdeki işletmeler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla İlişkisi	Amaç 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 5. Bölgenin yeşil dönüşüme uyumu artırılabacaktır.

⁸ Söz konusu yatırım fırsatlarına ilişkin detaylı bilgiye <https://www.yatirimadestek.gov.tr/> adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Künye 25. Hatay Yıkıntı Atıkları Geri Dönüşüm Tesisi

Proje adı	Hatay Yıkıntı Atıkları Geri Dönüşüm Tesisi
Proje konusu	Sanayi Altyapısı
Projenin özeti	Bölgede yaklaşık 200 milyon ton yıkıntı atığı bulunmakta olup bu atığın içerisinde sadece fiziksel yöntemlerle demir ayrıştırılmakta, ileri ayrıştırma teknikleri kullanılmamaktadır. Yurt dışındaki örnekler incelendiğinde bu gibi atıkların %80'lere varan geri dönüşüm oranları olduğu görülmektedir. Ayrıca geri dönüştürülmüş malzemenin yeni üretilen beton/ çimento gibi inşaat malzemelerinde %20 kullanıma zorunluluğu bulunmaktadır. Önümüzdeki süreçte hem yıkıntı/ kentsel dönüşüm atıklarını yeniden değerlendirmek, hammadde kullanım oranlarını azaltmak ve çevreye verilen zararı minimum düzeye indirmek üzere geliştirilmiş bir yatırım alanıdır.
Sektör	38. Atığın toplanması, ıslahı ve bertarafı faaliyetleri; maddelerin geri kazanımı
Projenin amacı	Yıkıntı atıklarının ileri dönüşüm teknikleri ve teknolojik ayrıştırma yöntemleri ile daha kaliteli agrega üretilmesine yönelik tesis kurulmasıdır. Bu sayede geri kazanılmış agreganın kullanım alanlarının artması ve daha katma değerli ürünlerde kullanımı söz konusu olacaktır.
Projenin bölge için önemi	Yaşanan deprem felaketlerinden sonra bölgede ortaya çıkan ve çevreye/ insan sağlığına zarar veren yıkıntı atıklarının geri dönüşümü ile bölgeye çevresel ve sosyal fayda sağlanacaktır. Yıkıntı atıklarının beton ve çimento gibi katma değerli ürünlere dönüştürülmesi, bölge ekonomisinin gelişimini destekleyerek çevresel sürdürülebilirliği de artıracaktır.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	720.000 ton/yıl
Proje yürütücüsü	İlgili kamu kurumları (Proje yürütücüsü) <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> İlgili kamu kurumları İlgili TSO'lar
Uygulama yeri	Hatay
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	3.450.000 ABD Doları
Projenin İlave İstihdam Öngörüsü	17 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	18 Ay
Projenin hedef kitlesi	Türkiye için yeni bir alan olan yıkıntı atığı geri dönüşümüne yatırım yapmak isteyen orta büyüklükteki işletmeler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla İlişkisi	Amaç 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 5. Bölgenin yeşil dönüşüme uyumu artırılabilecektir.

Künye 26. Osmaniye Tarıma Dayalı İhtisas Sera Organize Sanayi Bölgesi

Proje adı	Osmaniye Tarıma Dayalı İhtisas Sera Organize Sanayi Bölgesi
Proje konusu	Kırsal Kalkınma
Projenin özeti	Osmaniye’de; içerisinde kapalı alanlar, seralar, idari ve sosyal ortak alanların yer aldığı; meyve (çilek, muz)-sebze (domates, hıyar, vb.) ve kesme çiçek üreticilerinin bir araya geldiği bir organize sanayi bölgesi oluşturulması planlanmaktadır.
Sektör	01. Bitkisel ve hayvansal üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri
Projenin amacı	Projenin amacı; bitkisel üretim faaliyetlerinde, tarımsal sera işletmelerinin kümelenmelerini sağlayarak ulaşım, elektrik, su, vb. gibi ortak alt yapı hizmetlerinden birlikte yararlanmalarına, üretim maliyetlerinin düşürülerek verimlilik ve kârlılıklarının artırılmasına, markalaşma ile kalite standartlarının yükseltilmesine imkân sağlamak ve tarıma dayalı sanayiye düşük maliyetli hammadde temini sağlayarak rekabetçi üretim ortamı oluşturmaktır.
Projenin bölge için önemi	Proje, yer fıstığı, ay çiçeği, buğday, mısır, zeytin, narenciye, turp gibi ürünlerde öne çıkan Osmaniye ilinde, tarımsal faaliyetlerde kümelenme ve ölçek ekonomisinin maliyet, iş gücü, verimlilik ve istihdam vb. avantajlarından faydalanılmasını sağlayacaktır.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	900 daa sera alanı, 75 daa ürün işleme tesisi, 25 daa idari ve sosyal alan.
Proje yürütücüsü	İlgili kamu kurumları (Proje yürütücüsü) <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> Yerel yönetimler İlgili TSO’lar İlgili borsalar
Uygulama yeri	Osmaniye
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	10.800.000 ABD Doları
Projenin ilave istihdam öngörüsü	1.000 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	36 Ay
Projenin hedef kitlesi	Sera OSB’de yatırım yapacak olan girişimciler ve yatırımcılar, zirai ilaç ve gübre bayileri, sera kurulumu hizmeti veren inşaat, makine-ekipman firmaları, toptan/perakende gıda satışı yapan firmalar, lojistik firmaları
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	Amaç 8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 3. Tarımsal İyileşmenin Sağlanması ve Kırsal Kalkınma Hedef 1. Tarımsal üretimde kapasite, verimlilik ve kalite artırılabilecektir.

Künye 27. Osmaniye Kesme Çiçek (Gül) Üretim Serası⁹

Proje adı	Osmaniye Kesme Çiçek (Gül) Üretim Serası
Proje konusu	Üretim Tesisi
Projenin özeti	Osmaniye ilinde inşaat, makine ve donanım, montaj çalışmalarıyla Çiçek (Gül) Üretim Serası yapımı planlanmaktadır.
Sektör	01. Bitkisel ve hayvansal üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri
Projenin amacı	Proje ile Osmaniye’de iklim, altyapı, toprak ve yer suyu kalitesi gibi avantajların değerlendirilerek tarımsal üretim, istihdam ve ihracat artışı sağlayan bir ürün üretmek, ilin tarımsal üretim çeşitliliğini artırmak amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Seraların planlanmasında, bölge iklimi, yer seçimi, yapı elemanları ve sera donanımı için uygun kriterlerin bilinmesi zorunludur. Aynı zamanda serada yetiştirilecek ürünün pazar durumu ve rekabet edebilirliği önem arz etmektedir. Dünya üzerinde gerçekleştirilen seracılık faaliyetlerinin önemli bir kısmının Akdeniz havzasındaki ülkelerde yapıldığı gözlemlenmiştir. Osmaniye ilinde Akdeniz ikliminin bütün özellikleri hâkimdir. Bunun yanı sıra, Osmaniye ilinin ortalama aylık güneşlenme süreleri, Türkiye’nin aylık ortalamalarından daha fazladır. Aynı zamanda Osmaniye; elektrik altyapısı, toprak kalitesi, yer altı suyunun niteliği ve insan kaynakları konularında avantajlıdır. İlin bu potansiyelinin, katma değeri yüksek tarım ürünlerinin üretilmesi için değerlendirilmesi, bölge ekonomisine katkı sağlayacaktır.
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	1.552.320 Dal/Yıl
Proje yürütücüsü	Özel sektör
Uygulama yeri	Osmaniye
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	565.614 ABD Doları
Projenin İstihdam Öngörüsü	8 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	6 Ay
Projenin hedef kitlesi	Yerli tedarikçiler ve başta Hollanda, Almanya, Özbekistan olmak üzere kesme çiçek ithalatçısı ülkeler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	Amaç 8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 3.Tarımsal İyileşmenin Sağlanması ve Kırsal Kalkınma Hedef 1. Tarımsal üretimde kapasite, verimlilik ve kalite artırılabilecektir.

⁹ Söz konusu yatırım fırsatlarına ilişkin detaylı bilgiye <https://www.yatirimadestek.gov.tr/> adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Künye 28. Osmaniye Sebze Üretim Serası ve Paketleme Tesisi

Proje adı	Osmaniye Sebze Üretim Serası ve Paketleme Tesisi
Proje konusu	Örtü altında domates ve hıyar üretilmesi ve bu ürünlerin paketleneyeceği bir paketleme tesisinin kurulması
Projenin özeti	Proje kapsamında, 20 dönüm arazide örtü altında domates ve hıyar yetiştiriciliği yapılması sağlanacak ve bu ürünlerin paketleneyeceği bir paketleme tesisi kurulacaktır.
Sektör	01. Bitkisel ve hayvansal üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri
Projenin amacı	Osmaniye ilinde sebze üretim döneminin uzatılması, örtü altı üretim alanının genişletilmesi ve sebze üretiminin iklimsel faktörlerden arındırılarak bölgenin örtü altı üretim konusunda Türkiye'den aldığı payın artırılması amaçlanmaktadır.
Projenin bölge için önemi	Türkiye'de 854,6 bin dekar örtü altı üretim alanı bulunmakta olup Osmaniye'nin payı yalnızca %0,1'dir. Tarımsal ürün üretimi ve seracılık için Osmaniye ili iklim ve arazi şartları bakımından uygun bir altyapı sunmaktadır. Osmaniye ilinde sebze üretim döneminin genişletilmesi, örtü altı üretim alanlarının artırılması ve sebze üretiminin iklimsel faktörlerden arındırılması bölgenin örtü altı üretim konusunda Türkiye'den aldığı payın artmasını sağlayacaktır.
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	3.000 ton/yıl
Proje yürütücüsü	Özel sektör
Uygulama yeri	Osmaniye
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	11.050.000 ABD Doları
Projenin ilave İstihdam Öngörüsü	20 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	12 Ay
Projenin hedef kitlesi	Örtü altında sebze üretimi gerçekleştirmek isteyen veya hali hazırda üretim yapan çiftçiler, tarım işçileri, sebze-meyve paketleme tesisi kurmak isteyen yatırımcılar, sebze ticareti yapan işletmeler, sebze yetiştiriciliğine ve paketlemesine girdi sağlayan işletmeler, nihai tüketiciler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	Amaç 8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme, Amaç 12. Sorumlu Üretim ve Tüketim
Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 3. Tarımsal İyileşmenin Sağlanması ve Kırsal Kalkınma Hedef 1. Tarımsal üretimde kapasite, verimlilik ve kalite artırılabacaktır.

Künye 29. Kahramanmaraş Ekinözü İlçmeleri Kırsal Kalkınma Projesi

Proje adı	Kahramanmaraş Ekinözü İlçmeleri Kırsal Kalkınma Projesi
Proje konusu	Kırsal Turizm Altyapısı
Projenin özeti	<p>Kahramanmaraş'ın Ekinözü İlçesi, ilçe merkezine 2-5 km arasında değişen mesafelerde bulunan 3 ayrı içmece ile önemli bir turizm potansiyeli barındırmaktadır. Bizans döneminden itibaren şifa kaynağı olarak kullanıldığı bilenen bu içmeceler son elli yıldır plansız şekilde yapılaşmıştır. Ticari satış alanları ve konaklama amacıyla oluşturulan yapıların vadi tabanında bulunan şifalı suların doğrudan etrafına kadar ulaşmasıyla, kentsel estetik, çevre düzensizliği trafik yoğunluğu, altyapı yetersizliğinin şifalı suları tehdit etmesi gibi nedenlerle bölge turizm pazarından potansiyelinin çok altında bir pay almaktadır. 6 Şubat depremlerinde büyük oranda hasar alan içmelerin turizm potansiyeli odağında oluşturulacak yeni mekânsal planıyla son yıllarda 70 güne kadar inen turizm sezonunu uzatacağı, daha üst gelir grubundan ziyaretçileri çekmeye başlayacağı, gastronomi, ekoturizm, macera turizmi, doğa turizmi gibi alternatif turizm alanlarında yeni alansal varlıkların ekonomiye kazandırılarak bölgede topyekün bir turizm hareketliliği sağlanacağı değerlendirilmektedir. Proje kapsamında Ekinözü İlçmeleri ve çevresinin imar planı ve kullanım alanları konusunda yetki sahibi olan kurumlarla (Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, Ekinözü Belediyesi, Ekinözü Kaymakamlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı) işbirliği içerisinde, koruma-kullanma dengesi gözetilerek, özel sektör ve kamu yatırımlarının altlığını oluşturmak üzere, jeotermal turizm alanının, rekreasyon alanlarının, alternatif turizm altyapılarının (kamp alanı, su sporları alanları vb.) sosyal ve ekonomik faydayı en verimli şekilde sağlamak üzere birleştirildiği, arazi kullanımına ve yapılaşmaya esas olacak; dolayısıyla çevre düzeni ve imar planlarına esas olacak mekânsal strateji planının yapılması hedeflenmektedir.</p>
Sektör	81. Binalar ile ilgili hizmetler ve çevre düzenlemesi faaliyetleri
Projenin amacı	Projenin amacı, doğal mineraller açısından zengin suları ile bilinen ve her yıl binlerce yerli turist ziyaret ettiği Kahramanmaraş'ın Ekinözü ilçesindeki İlçmeler Bölgesi'nin planlı gelişmesinin sağlanması amacıyla planlama ve altyapı çalışmalarının gerçekleştirilmesidir.
Projenin bölge için önemi	Ekinözü ilçesinde yer alan İlçmeler Bölgesi'nde yer alan tesisler depremle birlikte büyük ölçüde yıkılmış ya da ağır hasar görmüştür. Bu kapsamda söz konusu bölgenin yeniden inşa sürecinde sürdürülebilirlik ilkelerini gözetmek büyük önem taşımaktadır.
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	50.000 m ² çevre düzenlemesi ve altyapı hazırlama çalışması
Proje yürütücüsü	İlgili kamu kurumları (Proje yürütücüsü) <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> Yerel Yönetimler İlgili kamu kurumları
Uygulama yeri	Kahramanmaraş
Toplam proje bütçesi/ Sabit yatırım tutarı	10.800.000 ABD Doları
Projenin ilave istihdam öngörüsü	25 Kişi (sürekli istihdam)
Proje uygulama süresi	12 Ay
Projenin hedef kitlesi	Ekinözü ilçeler bölgesindeki turizm tesisi işletmeleri, Ekinözü'nde ikamet eden vatandaşlar, sağlık turizmi ziyaretçileri
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla İlişkisi	Amaç 8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme 9.Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı

Bölge planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 3.Tarımsal İyileşmenin Sağlanması ve Kırsal Kalkınma Hedef 5. Kırsalda fiziki, ekonomik ve sosyal altyapı iyileştirilecektir.
-----------------------------	---

EK 2. ÖRNEK PROGRAM FİKRİ KÜNYELERİ¹⁰

Künye 1. Kahramanmaraş Afşin Elbistan Linyitleri İşletmesinde Bulunan Leonardit ve Gıdya Madenlerinin Ekonomiye Kazandırılması Programı

Programın adı	Kahramanmaraş Afşin Elbistan Linyitleri İşletmesinde Bulunan Leonardit ve Gıdya Madenlerinin Ekonomiye Kazandırılması Programı
Programın konusu	Kırsal Kalkınma, Döngüsel Ekonomi, Yeşil Tarım, Yeşil Üretim
Programın amacı	Afşin-Elbistan Linyitleri İşletmesinde bulunan Türkiye'nin en zengin leonardit ve gıdya rezervlerinin değerlendirilerek başta tarım olmak üzere kozmetik, gıda, kimya, sondaj gibi sektörlerde kullanımının sağlanması amaçlanmaktadır.
Programın bölge için önemi	Afşin-Elbistan kömür sahasında atık olarak ortaya çıkan zengin gıdya ve leonarditin değerlendirilmesi dışa bağımlı olduğumuz ürünlerin bölgede üretilmesini sağlayacak ve bölgenin ihtiyaç duyduğu yatırım ve istihdam olanaklarını artıracaktır.
Programın öncelikleri	Öncelik 1: Atıl kaynakların ekonomiye kazandırılması Öncelik 2: Tarımsal üretimde verimliliğin artırılması Öncelik 3: Leonardit ve gıdya ürünlerinin farklı sektörlerde kullanımına yönelik altyapıların oluşturulması
Programın uygulama yeri	Kahramanmaraş/Afşin ve Kahramanmaraş/Elbistan ilçeleri
Program süresi	36 Ay
Program yürütücüsü	Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı
Uygulayıcı kurum/kuruluşlar	İlgili kamu kurumları (Proje yürütücüsü) <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> Yerel Yönetimler İlgili kamu kurumları İlgili odalar
Destek türü ve bileşenleri	<ol style="list-style-type: none">1. Maden mevzuatında enerji hammaddesi olarak tanımlı olan leonardit ve gidyanın enerji sektörü dışında kullanımına yönelik istihsal edilmesini sağlamak üzere maden mevzuatında düzenleme yapılması, maden mevzuatının bu konuda tarım mevzuatıyla uyumlu hale getirilmesi çalışmaları (ilgili kamu kurumları ve bakanlıklar)2. Rezerv Belirleme Çalışmaları (ilgili kamu kurumları ve bakanlıklar) <p>Leonardit ve gıdya madenleriyle ilgili bugüne kadar detaylı bir rezerv çalışması yapılmamıştır. Gerekli yasal düzenlemeler sonrasında Türkiye'deki linyit sahalarında bu iki madene ilişkin rezerv belirleme çalışmaları yapılmalıdır.</p> <ol style="list-style-type: none">3. Leonardit ve Gıdya istihsaline uygun maden işletmesinin kurulması (ilgili kamu kurumları ve bakanlıklar) <p>Rezerv çalışmaları sonucunda işletmeye uygun sahalarda yeni işletmeler kurulmalıdır.</p>

¹⁰ Bu program fikirleri bölge planı kapsamında yapılan sosyo ekonomik analizler ve saha çalışmaları çerçevesinde ilgili paydaşlarla örnek olarak geliştirilmiş olup bölge planlarının hayata geçirilmesi için gereken bütün programları kapsamamaktadır. Ayrıca bu program, program konusunun tabii olduğu mevzuat çerçevesinde gerekli onayların alınması halinde uygulanabilecektir.

	4. Mali Destek Programı (Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı) 5. Teknik Destek Programı (Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı)
Programın bütçesi	4.320.000 ABD Doları
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	Amaç 8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme Amaç 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı Amaç 12. Sorumlu Üretim ve Tüketim
Programın Bölge Planı ile ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 5. Bölgenin yeşil dönüşüme uyumu artırılabacaktır.

Künye 2. Hatay-Kahramanmaraş Yıkıntı Atıkları Geri Dönüşüm Programı

Programın adı	Hatay-Kahramanmaraş Yıkıntı Atıkları Geri Dönüşüm Programı
Programın konusu	İleri Geri Dönüşüm, Yeşil Dönüşüm, Döngüsel Ekonomi
Programın amacı	Deprem sonrasında bölgede oluşan yoğun atıkların ileri geri dönüşüm teknikleri ile yeniden kullanılmalarının sağlanarak ekonomiye kazandırılması ve çevreye verilen zararın minimuma indirilmesi amaçlanmaktadır.
Programın bölge için önemi	Hatay ve Kahramanmaraş illerinde depremin çevreye verdiği zararın azaltılması, deprem sonrası ihtiyaç duyulan yeni yapı malzemelerinin bölgede üretilmesi ve istihdam imkânları sağlanacaktır.
Programın öncelikleri	Öncelik 1: Atıkların çevreye verdikleri zararı azaltarak yeşil dönüşüme katkı sağlamak Öncelik 2: Deprem atıklarının yeniden kullanılması sağlanarak döngüsel ekonomiyi uygulamak Öncelik 3: Yeniden yapılanma süreci için geri dönüştürülmüş malzemelerle inovatif yapı malzemeleri üretmek Öncelik 4: Bu süreçlerde görev alacak insan kaynağı kapasitesi oluşturmak
Programın uygulama yeri	Hatay, Kahramanmaraş
Program süresi	36 Ay
Program yürütücüsü	Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı
Uygulayıcı kurum/kuruluşlar	İlgili kamu kurumları (Proje yürütücüsü) <u>İş Birliği Yapılacak Kuruluşlar</u> Yerel Yönetimler İlgili kamu kurumları İlgili üniversiteler
Destek türü ve bileşenleri	Gerİ Dönüşüm Tesislerinin Kurulması için Hibe Desteği-(Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı-UNDP): UNDP ve Japonya Büyükelçiliği önderliğinde bölgedeki atığın geri dönüştürülmesine yönelik 2 adet (Hatay ve Kahramanmaraş) Geri Dönüşüm Tesisi inşa edilecektir. Yeşil Yapı Malzemelerinin Kullanımının Yaygınlaştırılması Finansman Desteği Programı-DOĞAKA: Atıklardan yeniden dönüştürülerek elde edilen yapı malzemelerinin (yeşil beton, yeşil tuğla vb.) kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik destek programı tasarlanacaktır. Gerİ Dönüştürülen Malzemelerden Yeşil Ürünler Üretilmesi Ar-Ge Programı-DOĞAKA: Geri dönüşüm tesislerinde ayrıştırılan malzemelerin yeniden kullanım alanlarını artırmak için Ar-Ge çalışmaları yapılması sağlanacaktır. Bölge üniversiteleri ve TÜBİTAK ile iş birliği içerisinde yürütülmesi planlanmaktadır. Yıkıntı Atıkları Geri Dönüşüm Teknik Destek Programı-DOĞAKA: Geri dönüşüm ve inovatif yeşil ürün üretimi alanlarında çalışacak insan kaynağının geliştirilmesine yönelik Teknik Destek Programı tasarlanacaktır.
Programın bütçesi	13.800.000 ABD Doları
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla ilişkisi	Amaç 8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme Amaç 12. Sorumlu Üretim ve Tüketim
Programın Bölge Planı ile ilişkisi	Stratejik Öncelik 2. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması Hedef 5. Bölgenin yeşil dönüşüme uyumu artırılabilecektir.

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

YEREL
KALKINTIYA
HATMLESİ

DOĞAKA
T.C. DOĞU AKDENİZ KALKINMA AJANSI
THE EASTERN MEDITERRANEAN DEVELOPMENT AGENCY